

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑

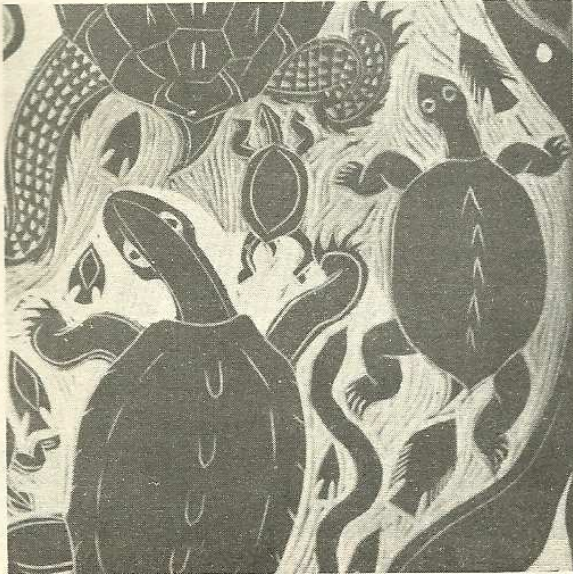
มีนาคม ๒๕๒๐

โลกาภิวัตน์ไทย

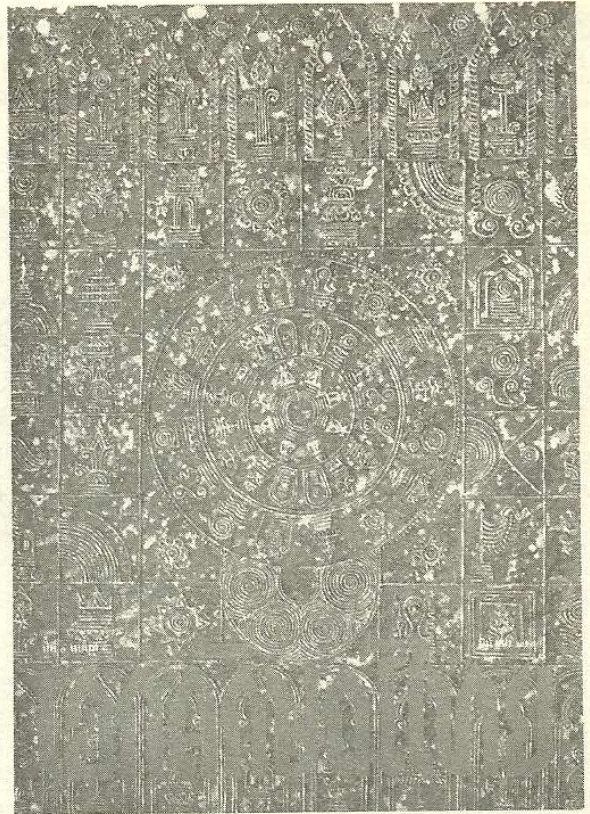
เอกลักษณ์ไทย

เจ้าของ	สำนักนายกรัฐมนตรี
บรรณาธิการ	วิลาศ มณีวัต
บรรณาธิการผู้ช่วย	พอใจ ชัยะเวฬุ
ที่ปรึกษา	คุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ เสนอ นิลเดช
บรรณาธิการฝ่ายศิลป	กาพย์ กิจธรรม
หัวหน้ากองบรรณาธิการ	ประกาศ วิชาภรณ์
กองบรรณาธิการ	มนัส อารยพัฒน์ อัมพร นิละโยธิน ไพโรจน์ ปรีชา ชูเกียรติ จันทรมนตรี

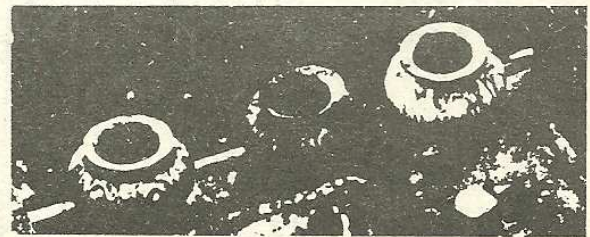

ผู้จัดการ ประพันธ์ เกตุพล
การบอกรับเป็นสมาชิก
ติดต่อที่ น.ส.สุดาวดี แสงสุริย์ฉาย
โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการ
คณะรัฐมนตรี

สำนักงานและพิมพ์ที่
โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
สามเสน กรุงเทพฯ โทร. ๒๔๒๒๔๑๙
นายเมธี บริสุทธิ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

ปก : พิชัย นีรันตร์

ภาพประกอบ

หน้า ๔, ภาพถ่าย: มนัส อารยพัฒน์ หน้า ๗ ภาพวาด:
เหม เวชกร หน้า ๑๐-๑๖ เสนอ นิลเดช รวบรวม
หน้า ๒๕-๒๘ ภาพถ่าย: พิชัย หน้า ๓๗-๔๐
ภาพถ่าย: ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ หน้า ๔๓, ๔๘
ภาพถ่าย: มนัส อารยพัฒน์ หน้า ๔๔ ภาพถ่าย:
กาพย์ กิจธรรม หน้า ๔๕ ภาพถ่าย: น.อ. สมภพ
ภิรมย์ ร.น., กาพย์ กิจธรรม หน้า ๔๖ ภาพถ่าย:
น.อ. สมภพ ภิรมย์ หน้า ๔๙, ๕๑ ภาพถ่าย: มนัส
อารยพัฒน์ หน้า ๕๒ ภาพพิมพ์: พจน์ สง่าวงศ์/
สยามแกลเลอรี ราชประสงค์ หน้า ๖๑ ภาพพิมพ์:
วีระ โยธาประเสริฐ / สยามแกลเลอรี หน้า ๖๔
ภาพวาดเส้น: ถวัลย์ ดัชนี/ สติวดีโอ ๓. เพลินจิต
หน้า ๘๐ ภาพสีน้ำมัน: ประหยัด พงษ์คำ/ สยาม
แกลเลอรี หน้า ๘๔ ภาพสีน้ำมัน: พิชัย นีรันตร์
/ สยามแกลเลอรี หน้า ๘๗, ๘๘ ภาพถ่าย: เสนอ นิลเดช
รวบรวม หน้า ๙๑-๙๖ ภาพถ่ายและวาดเส้น: โชติ
กัลยาณมิตร หน้า ๑๑๔ ภาพถ่าย: มนัส อารยพัฒน์

นิตยสารรายเดือน

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓

มีนาคม ๒๕๒๐

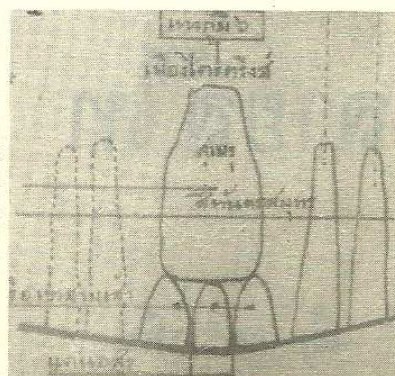
ราคา ๑๐ บาท

เอกลักษณ์ไทย

สารบัญ

ลายสัไท	ภาษา	๔	เจือ สตะเวทิน
เรือนเครื่องผูก	สารคดี	๑๐	เสนอ นิลเดช
พระชัยประจำรัชกาล	สารคดี	๑๗	ส. พลายน้อย
แมวไทย	สารคดี	๒๒	พิชัย
รอม้าเอกลักษณ์ลำปาง	ท่องเที่ยว	๓๓	ปราโมทย์ ทักนาสุวรรณ
ศาสตราจารย์หลวงวิสาทศศิลปกรรม	ชีวประวัติ	๔๑	น.อ. สมภพ ภิรมย์ ร.น.
พระเกี้ยว	สารคดี	๔๕	สีดา เจติวี
เพื่อนไอ้ทุย	เรื่องสั้น	๕๓	อมรา จรรย์รงค์
“วรรณไวทยาการ”กับ“นราธิปพงศ์ประพันธ์”	วิจารณ์	๕๕	รูจาศิริ
คุณจ๊ะ	ชีวประวัติ	๕๕	ก. สุรางคนาง
นรกในเขมร (ตอนจบ)	เรื่องแปล	๖๕	อคุต อุทัยธน์
การตูน	ภาพชุด	๗๗	รงค์
ข้อคิดเนื่องจากสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน	วิจารณ์	๘๑	นายตำรวจ ณ เมืองใต้
มองประวัติศาสตร์จากตำนาน	สารคดี	๘๕	ธิดา สาระยา
ไตรภูมิในพระพุทธศาสนากับสถาปัตยกรรมไทย	สารคดี	๙๐	โชติ กัลยาณมิตร
วังสวนผักกาด พิพิธภัณฑ์เอกชน	สารคดี	๙๕	ประกาศ วัชรภรณ์
การต่อสู้ในอากาศ	สารคดี	๑๑๓	ประไพธ เปาโรหิตย์
ภาพวาดเส้น	ภาพชุด	๑๑๗	อรศิริ ปาณินท์
เรือพระที่นั่งจักรีลำแรก	ภาพชุด	๑๒๑	ส. ภิรมย์
บรรณาธิการแถลง		๑๒๓	

เราได้รับมรดกที่สำคัญจากกรุงสุโขทัยคือ ลายสีไท

คำว่า “ลายสีไท” นี้เขียนตามอักษรวิธีของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งไม่มีตัว อ. ตัว ย. เคียง ถ้าเขียนอย่างปัจจุบันก็คือ “ลายสือไทย” อันหมายถึงอักษรไทยหรือตัวหนังสือไทยนั่นเอง

ลายสือไทยนั้นเป็นผลทางปัญญาที่สังคมสุโขทัยมอบให้อีกอย่างหนึ่ง เราต้องคิดถึง พ.ศ. ๑๘๒๖ ว่าในปีนั้นไทยได้แค้นแค้นทางปัญญาอันประเสริฐ ลองหลับตาคิดดูเล่นๆ ว่า หากเราไม่มีลายสือไทยมาแต่ครั้งนั้น บ้านเมืองของเราจะรุ่งเรืองได้เช่นนี้หรือ ?

ลายสีไท

เจือ สตะเวทิน

อันที่จริงความเจริญทั้งหลายในปัจจุบันตกทอดมาจากสังคมสุโขทัยแทบทั้งนั้น ไม่ว่าทางจิตใจหรือทางวัตถุ เรื่องหนังสือคือลายสือไทยนี้ เป็นอนุหาทรัพย์ได้ดี

สุโขทัยได้สร้างเครื่องมือทางปัญญาให้แก่ชาติไทย เครื่องมือนี้คือ **ลายสือไท** ฟังสังเกตว่าไม่มี อ. ที่หลังสือ ไม่มี ย. ที่ตามหลัง ไท

โดยนิตินัยเราถวายพระเกียรติว่าพ่อขุนรามคำแหงทรงคิดขึ้น โดยพฤตินัยน่าจะเป็นผลงานของคนมีปัญญาสมัยนั้นร่วมกันทำ แล้วถวายให้เป็นของพ่อขุนรามคำแหง เช่นเดียวกับงานแต่งหนังสือทั้งหลายในยุคหลัง ๆ ชุมชนุมักช่วยกันแต่งถวายพระมหากษัตริย์แล้วถวายให้เป็นพระราชนิพนธ์

การประดิษฐ์ลายสือไทยครั้งนี้รับรองกันว่าทำเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๖ โดยอ้างความในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ซึ่งมีว่า “เมื่อก่อนลายสือไทนี้มี ๑๒๐๕ ศกปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงหาใคร่ใจในใจ แลใส่ลายสือไทนี้ ลายสือไทนี้จึงมีเพื่อขุนผุ้ันใส่ไว้”

ตามความข้างบนนี้เราจะเห็นว่า ลายสือไทแบบนี้เมื่อก่อนไม่มี เพิ่งมีใน พ.ศ. ๑๘๒๖ แต่ตัวหนังสือไทยแบบอื่นคงมีอยู่บ้าง

ปัญหาที่ถกเถียงกันเรื่องแบบหรือลักษณะลายสือไทนี้ได้มาจากไหน? ความเห็นแตกต่างกันออกเป็น ๒ พวก

พวกหนึ่งว่าพ่อขุนรามคำแหงคิดขึ้นเองโดยอาศัยแบบอักษรพราหมณ์โบราณเป็นหลักบ้าง คิดขึ้นเองบ้าง พวกนี้มีพระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาลอักษรณ์) เป็นต้น

อีกพวกหนึ่งว่าพ่อขุนรามคำแหงดัดแปลงจากอักษรขอมหัดกับอักษรไทยเดิม พวกนี้มีศาสตราจารย์ออร์จ เซเคส์ เป็นต้น

นักศึกษาคณะคุณลักษณะลายสือไทยได้จากศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งเชื่อกันว่าจารึกเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๕

เมื่อชาติไทยมีลายสือ (คือหนังสือ) ของตัวเองขึ้นใช้ที่สุโขทัยแล้ว กิตติศัพท์แพร่ไปถึงไทยกลุ่มอื่น ๆ ต่างก็ร่วมยินดีปรีดา และนำเอาลายสือไทยของพ่อขุนรามคำแหงไปใช้ในดินแดนของตนด้วย ลายสือไทยจึงมีผลทางการเมืองอย่างสำคัญ คือเชื่อมโยงไทยต่างถิ่นให้มีความสมัครสมานกันรู้สึกเป็นชาติเดียวกัน ลายสือไทยจึงเป็นสิ่งที่สร้างเอกภาพทางการเมืองขึ้นได้ด้วย สถานหนึ่งลายสือไทยกลายเป็นเครื่องมือทางสื่อสารมวลชนอันมีผลอย่างยิ่งสำหรับสมัยนั้น

ในหลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ ซึ่งคนส่วนมากรับรองกันว่าจารึกเสร็จราว พ.ศ. ๑๘๓๕ ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัย นับว่าหลักนี้เป็นหลักแรกที่แสดงอักษรวิธีของภาษาไทย เราจะเห็นวิวัฒนาการของอักษรวิธีที่สืบมาถึงปัจจุบัน

เมื่อเอ่ยชื่ออักษรวิธี เราต้องมองเห็นความยุ่งยากสับสนเราต้องใจกว้างพอที่จะไม่ติเตียนท่านผู้สร้างผู้ทำ มีอักษรวิธีของตัวเองใช้ได้ก็ควรถือว่าเป็นลาภอันประเสริฐอยู่แล้ว อักษรวิธีสมัยนั้นท่านผู้สร้าง

ผู้ทำคิดขึ้นเป็นครั้งแรก เราต้องเห็นใจท่านอาจยังไม่ประณีตบรรจงพอเท่าที่คนสมัยนี้นึกหวัง เพราะเข้าใจว่าทำกันหลายคน ไม่ใช่พ่อขุนรามคำแหงพระองค์เดียว และจารึกนั้นบุบสลายเลือนลางไปก็มี คนปัจจุบันจึงตีความหมายแตกต่างกันไปบ้างธรรมดา ต่างคนต่างก็มีวิธีแต่ทุกคนมีเจตนาตรงกันที่จะหาความจริงความถูกต้องให้ได้ ซึ่งก็เป็นผลดีต่อการศึกษาภาษาของชาติ เหตุผลนี้เป็นเรื่องที่ใครๆ ก็ต้องการกันทั้งนั้น

ข้าพเจ้าชอบศึกษาภาษาไทย เห็นว่าการศึกษาอักษรวิธีจากหลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ เป็นพื้นฐานสำคัญของแบบหรือระเบียบแห่งภาษาไทย (ซึ่งในตอนหลังนี้เราเรียกกันว่า ไวยากรณ์) ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงขอเสนออักษรวิธีของหลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ เพียงบางข้อเท่าที่เห็นสมควร และจะเขียนอย่างให้ชาวบ้านเข้าใจ

ว่าด้วยตัวอักษรเสียก่อน เราทราบความดังต่อไปนี้

(๑) พยัญชนะ ยังไม่ครบ ๔๔ ตัวดังปัจจุบัน ขาด ฌ ฦ ฎ ฐ ท ฒ ฮ (ตัว ฮ ภายหลังมีผู้พบแล้ว)

(๒) สระที่ไม่มีคือสระเสียงสั้น คือ อี เอะ โอะ เอาะ อัวะ เอียะ เอือะ เอาะ กับฤ ฤา ฤา ฤา

(๓) วรรณยุกต์มีเพียงสองรูปคือ (เอก) กับ ˊ (โท) ขาด ˋ กับ ˋ (จัตวา)

(๔) เครื่องหมายไม้ไต่คู้ (ˊ) ยังไม่มี เช่น เห็นเขียนเห่น คำว่ากัถิ ท่านเขียนเป็น กัถิ

(๕) วรรคตอนยังไม่มีกำหนด เขียนติดต่อกันตามสะดวก

ว่าถึงเรื่องการประสมอักษรนั้นมีหลักว่า

(๑) สระและพยัญชนะอยู่บนบรรทัดเดียวกัน เอาสระไว้หน้าพยัญชนะ เช่นจะเขียนคำว่า กู ก็เขียนสระอุไว้หน้าตัว ก. จะเขียนคำว่า มี ก็เขียนสระอิไว้หน้าตัว ม.

(๒) มีข้อยกเว้นอยู่ว่าถ้าเป็นสระอา จะต้องเอาสระตามหลัง เช่นจะเขียนคำว่า มา ก็เขียน ม. ก่อนแล้วจึงใส่สระอาข้างหลัง เป็น มา

(๓) วรรณยุกต์เอาไว้ข้างบนพยัญชนะ เช่น เจ้าเขียนเจ้า ชื่อเขียน ๕

(๔) เรื่องตัวเคียงหรือตัวตามยังไม่ใช่ คำว่าพ่อจึงเขียนเพียงพ่ คำว่าจ้อแจจึงเขียนเพียง จแจ

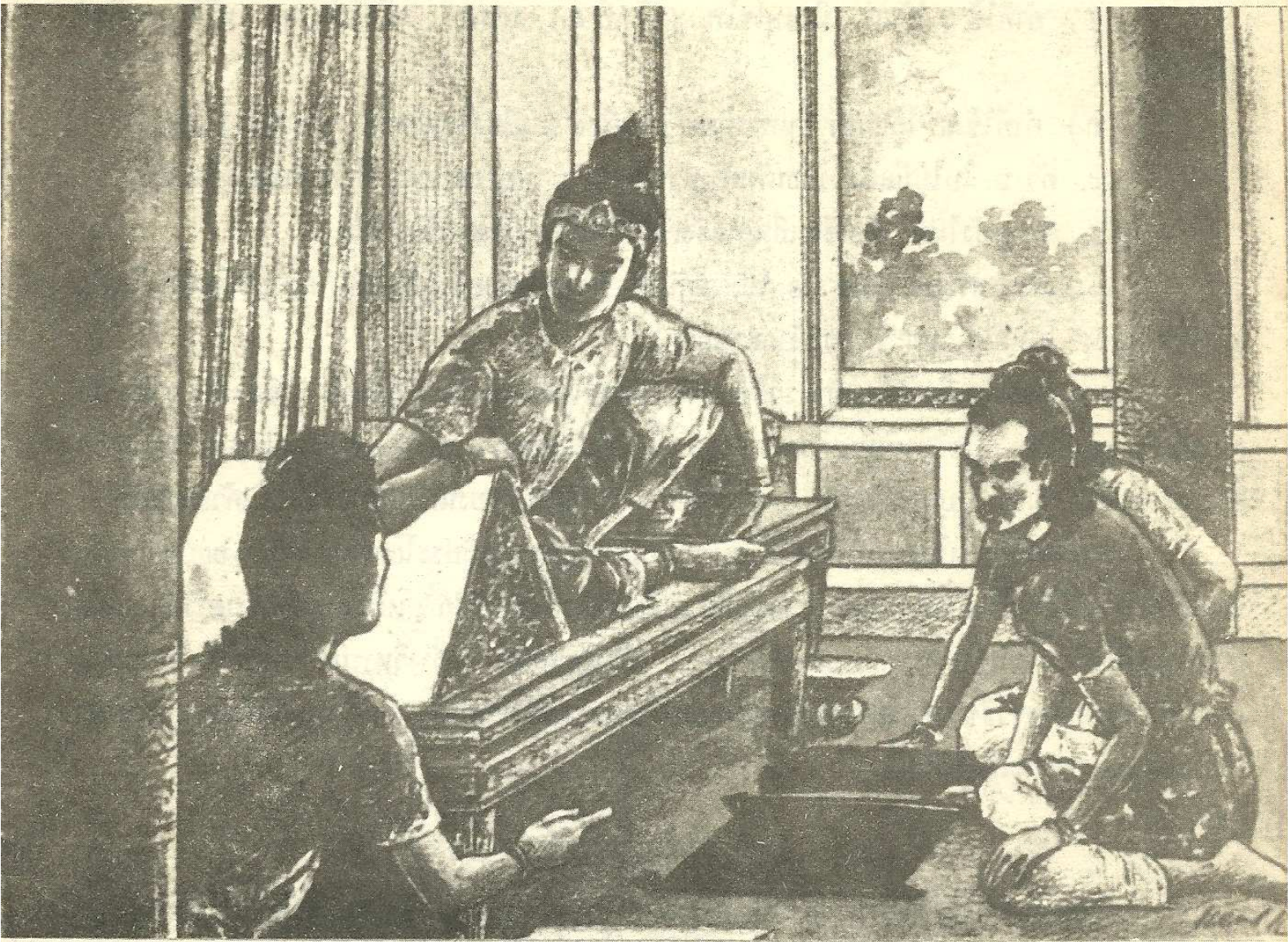
คำว่าข้างขอเขียนเป็นข้าง ข คำนี้ก่อให้เกิดคนอ่านผิด คือในคำว่าข้างขอลูกเมียเขียนว่าข้างขลูกเมีย คนจึงอ่านเนื่องกันเป็นขลูกเมีย ตามกันก่อนว่าขลูกแปลกกว่าอะไร ที่แท้เพราะขไม่มีตัวเคียงจึงทำให้อ่านเป็นขลูกไปได้

แต่ก็ต้องเป็นที่สังเกตว่า หากเป็นคำบาลี—สันสกฤตหรือเขมร จะต้องอ่านออกเสียง ถ้าไม่มี อ. เคียงเป็นเสียงอะ เช่น จกอบ อ่าน จะกอบ ขการอ่านชะกาน สมุทอ่านสะหมุด ดังนี้ เป็นต้น

๕. ไม้หันอากาศยังไม่มี ใช้ตัวสะกดเพิ่มเติมแทนไม้หันอากาศในปัจจุบัน เช่น ขับ เขียนเป็นขบบ หัว เขียนเป็น หวอ อันใด เขียนอนนใด จัก เขียน จกก

๖. เสียงสระเอีย เขียนต่างกัน ๒ อย่าง คือในแม่ ก. กาใช้ ๕ ยย เช่น เมีย เขียนเป็น มียย เอีย เขียนเป็น ยียย แต่ถ้าคำที่มีตัวสะกดก็ใช้ ย บวกตัวสะกด เช่นเสียงเขียนเป็น สยง เทียนเขียนเป็น ทยณ

๗. สระ อี กับ สระ อี๋ มักใช้ปน ๆ กัน อยู่เช่น กดิน-กดิน เรื่องนี้ทำให้เกิดปัญหาถกเถียงกันได้เหมือนกัน เช่น คำว่า หิน กับคำว่า หิน ในความตามจารึกที่ว่าพ่อขุนผาเมือง คำว่าหิน เขียน หน ส่วนในความว่าขดาร์หิน ก็เขียนคำหินเป็น หน ที่จริงทั้งสระอี สระอี๋ ก็มีอยู่แล้ว สระอีมีรูป ๐ สระอี๋มีรูป ๐ เหมือนกัน แต่มีขีดใต้ตรงดิ่งตรงกลาง

๘. การใช้ตัว ย เคียงยังไม่มี เช่นไทยเขียนเพียง ไท

๙. สระอี ยังไม่มี ใช้สระอีแทนบ้าง ใช้สระอี๋แทนบ้าง เช่นจึง เขียนเป็นจึง หนึ่งเขียนเป็นหนึ่ง (ใช้ ณ คุณ)

๑๐. ตัว ณ มักใช้แทน น ส่วนมากเช่น นั่งเขียนเป็นณั่ง

๑๑. ตัว ผ. กับตัว พ. ใช้สลับสับสนกัน คำไพร่ฟ้า ท่านเขียนไพร่ฟ้า แต่คำว่าผึ่ง ท่านเขียนพั่ง

๑๒. ตัว ม ระฆังยังไม่มี ท่านใช้ ข. แทน เช่นบ่ฆ่าตี ท่านเขียนเป็น บ่ฆ่าตี

๑๓. ตัว ศ ษ ส นั้นชรอยแต่เดิมออกเสียงต่างกันอยู่บ้าง คำที่ท่านใช้ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ นี้ จึงเขียนต่าง ๆ กันขอประมวลมาแสดงดังนี้

(ก) คำที่ใช้ ศ. ได้แก่ คู่ ศี ค้อย ไค่

(ข) คำที่ใช้ ษ ได้แก่ เมืองสุโขไท (ถ้านที่ ๑) พรนษา มนังษีลาบาตร ษรอินทราทิตย (ถ้านที่ ๔)

(ค) คำที่ใช้ ส. ได้แก่ ศรี อินทราทิตย นางเสือง สามโสง สุกโขทัย (ถ้านที่ ๒) สีส

๑๔. ตัว บ. ใบไม้มีแล้ว เขียนพุทธรูปว่า พุทธรูป (บ แทนป) ปีกก็เขียนเป็น บิดก

๑๕. ตัว ฐ ยังไม่มี เมื่อเขียนถิ่นฐานจึงเขียนถิ่นถ้าน (สงสัยเรื่องไม้โท)

๑๖. เสียง สระออ กับสระโอ ไปด้วยกันได้ ความหมายอย่างเดียวกัน คงออกเสียงต่างถิ่นกัน เช่น โสงกับสอง โนนกับนอน ตะวันโอกกับตะวันออก

คำๆ เดียวกันเขียนด้วยอักษรวิธีต่างกันก็มีโดยเฉพาะคำว่า สุโขทัย เขียนต่าง ๆ กัน คือ สุกโขไท – ษุกโขไท – สุโขไท ที่เห็นเขียนต่าง ๆ กันนี้น่าสันนิษฐานว่า เพราะเหตุหลายประการ เช่นจารึกต่างเวลากันบ้าง จารึกต่างบุคคลกันบ้าง บางทีก็เป็นเพราะอิทธิมานะของนักวิชาการสมัยโน้นด้วยกรรมัง

อันอักษรวิธีของโบราณนั้นท่านไม่พิถีพิถันกันมากนักเราเคยมีประโยคและวลีชั้นๆ อยู่บ่อยๆ เช่น ท่านเขียนว่ากินก็ได้หากก็ได้ในตำรายา คนสมัยนี้อ่านเป็นกินกะโตะหากะโตะ หรือท่านเขียนว่าสร้างโบสถ์ก็ตีสร้างวิหารก็ตีตายแล้วไปชมสวรรค์คนภายหลังอ่านว่า สร้างโบสถ์ก็ตี สร้างวิหารก็ตี ตายแล้วไปชมสวน เราจะต้องศึกษาอักษรวิธีของคนโบราณอย่างสุขุมและด้วยความเห็นอกเห็นใจ เพราะสมัยโน้นแบบหรือตำรายังไม่แน่นอน เพราะเพิ่งริเริ่มกัน

เหตุใดจึงเรียกลายสือ ?

ข้อแรกที่ชวนให้คิดเกี่ยวกับลายสือไทยก็คือ เรื่องตัวหนังสือนั้นเราเคยเรียกกันมาว่าอย่างไร ก่อนที่พ่อขุนรามคำแหง จะเรียกลายสือนั้น ไทยเคยเรียกอย่างอื่นหรือไม่

เราต้องหวนไปพิจารณาตอนไทยขอยืมภาษาจีนมาเขียน ข้าพเจ้าได้สอบถาม นายแพทย์ ต้นม่อเซียง ผู้ชำนาญภาษาจีนว่าตัวหนังสือภาษาจีนเรียกอะไร ท่านว่าเรียก สือและเขียนคำนั้นให้ดูเป็นอักษรจีน สือจะเป็นภาษาไทยหรือภาษาจีน อาจเป็นคำเดียวกันที่มีใช้ทั้ง ๒ ภาษาก็ได้

ด้วยเหตุผลดังนี้ พอจะอนุมานได้ว่าไทยก่อนมีลายสือของพ่อขุนราม คงจะเรียกตัวหนังสือว่า “สือ” เฉยๆ คือเรียกสือคำเดียวโดดๆ เป็นการเรียกโดยยังไม่มีตัวหนังสือไทย

ครั้นเมื่อพ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ตัวหนังสือขึ้นก็น่าจะทรงใช้คำว่า สือ คือ แปลว่า ตัวหนังสือ

แต่ทรงเติมคำว่าลายเข้าไปประกอบว่า ลายสือ

คำว่า ลาย คืออะไร สอบถามดูในภาษาจีนที่มีความหมายใกล้เคียงไม่ปรากฏว่ามีคำอะไรที่ออกเสียง และมีความหมายอย่าง “ลาย” ในภาษาไทย จึงมั่นใจว่าลายเป็นภาษาไทยแท้ หมายถึงเส้น เช่นลายมือ ลายเส้น ลายเครือเถา เป็นต้น

เรามีคำว่า “ลายลักษณ์อักษร” ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นพยานได้ดี ที่พ่อขุนรามคำแหงทรงใช้ลายสือ ก็เพื่อจะให้หมายความว่า เส้นตัวหนังสือนั่นเอง คือ ทรงใช้เป็นคำประสม ลาย สือ เป็นลายสือ นึกคิดว่าในพ่อขุนรามจึงไม่ทรงใช้อักษรหรืออักษรตามอินเดีย คำตอบน่าจะเนื่องจากเรื่องชาตินิยม คือ ความต้องการเป็นตัวของตัวเองให้มากที่สุด

เหตุใดลายสือกลายเป็นหนังสือ ?

เรื่องนี้เกี่ยวกับวัตถุที่ใช้เขียนเป็นสำคัญ ปัญหาว่ามนุษย์เคยเขียนหนังสือลงบนวัตถุใดบ้าง พุทธถึงประเทศใกล้เคียงและเราน่าจะเอาอย่างเขา คือประเทศจีนสมัยโบราณจีนเขียนหนังสือลงบนหินบ้าง กระดุกสัตว์บ้าง และภายหลังเขียนลงบนไม้ไผ่ก็มี ก็ยังไม่ปรากฏว่าเขียนลงบนหนัง

นายแพทย์ต้นม่อเซียงเล่าว่าตอนหลัง ๆ จีนเอาเปลือกไม้ชนิดหนึ่งซึ่งเหนียวเหมือนหนังมาทำเป็นวัตถุสำหรับเขียนหนังสือ แต่วัตถุนี้ก็ไม่ใช้หนังสือแต่เป็นกระดาษที่เหนียวอย่างหนังเท่านั้น

เมื่อมีการส่งสารถึงกันในเรื่องสำคัญ ๆ อันเป็นหลักฐานอาจใช้กระดาษที่เหนียวอย่างหนังมาจารึกถ้อยคำ เช่น ศุภอักษรณสาส์นระหว่างกษัตริย์หรือค่านันสัญญาอันเป็นเอกสารที่ต้องการให้อยู่ถาวร ไทยเราเองก็คงจะใช้วัตถุที่เหนียวอย่างหนังนั้นเหมือนกัน

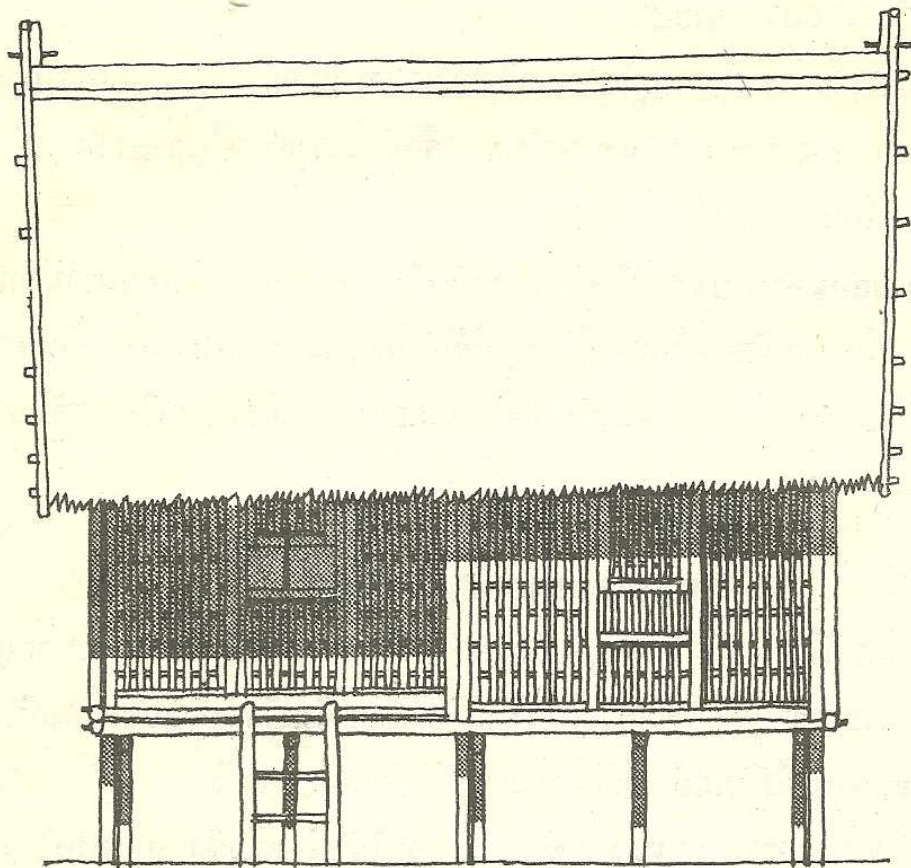
ครั้นต่อมาได้อ่านหนังสือ The Unesco Courier ฉบับธันวาคม ๑๙๗๑ ในหน้า ๒๗ เรื่องจดหมายเหตุนักการทูตจีนแห่งศตวรรษที่ ๑๓ ในกัมพูชาโดยจูตาควน (Notes of the 13th Century Chinese diplomat by Chou — Ta Kuan) ผู้มาเยี่ยมกัมพูชาใน ค.ศ. ๑๒๙๖ (พ.ศ. ๑๘๓๙) เล่าว่าขณะนั้นใช้หนังกวายเป็นเครื่องเขียนติดต่อกันแล้ว ว่าใช้ผงเหมือนซอล์จีกเรียกว่า สอ (So) เขียนตัวอักษรลงไปบนหนัง ศักราช ๑๘๓๙ ก็สมัยสุโขทัยนั่นเอง เมื่อขอมใช้หนัง ชาวสุโขทัยก็ต้องใช้บ้างเป็นแน่ ลายสือจึงกลายเป็นหนังสือมาแต่ครั้งนั้น

ปัญหาว่ามีการเปลี่ยนแปลงลายสือมาเป็นหนังสือตั้งแต่เมื่อไร ข้าพเจ้าตั้งใจเมื่อได้อ่านผลงานค้นคว้าของคุณแปลก ศิลปกรรมพิเศษในหนังสือวิทยาสาร ๑ ม.ค. ๑๕ ว่า คำว่า “หนังสือ” เคยใช้มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย คือในหนังสือ เถภูมิกถา ขออนุญาตคัดความตอนหนึ่งมาประกอบดังนี้

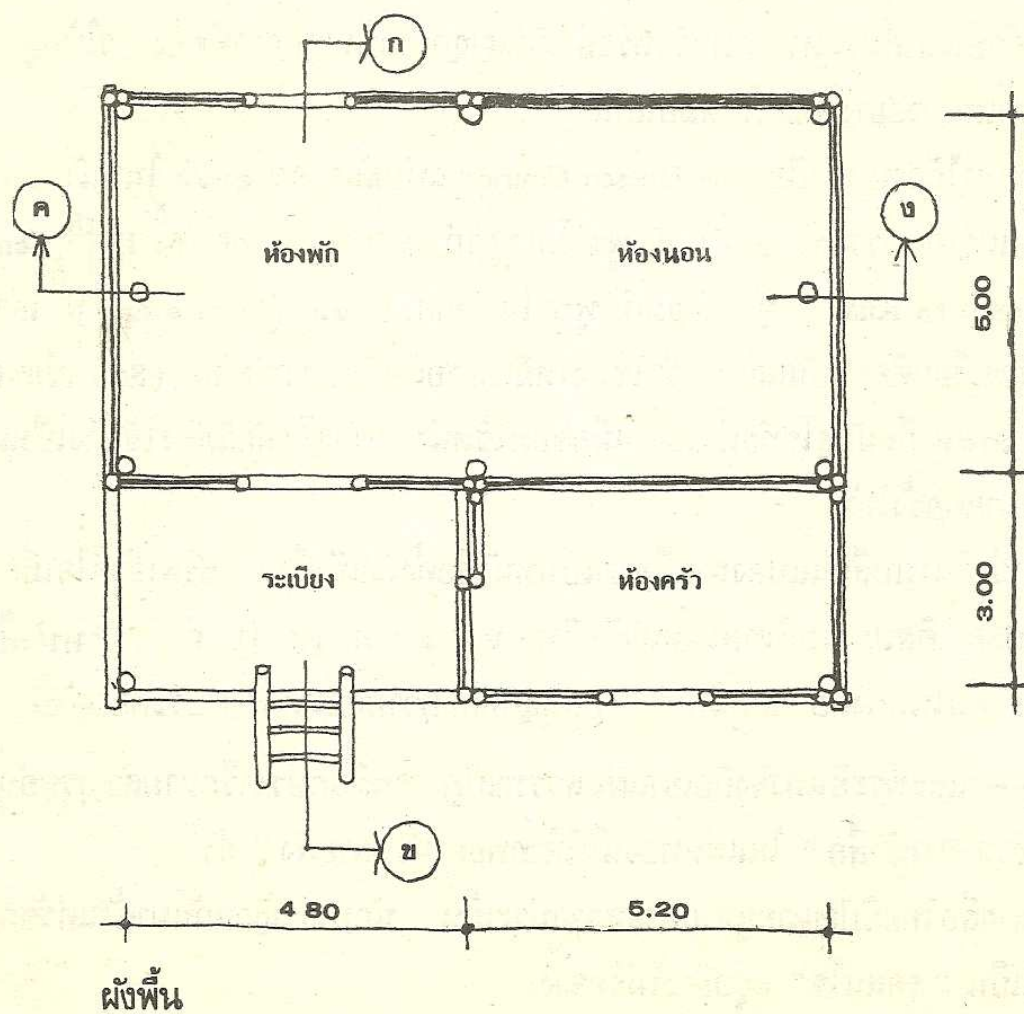
“— — — และพระอินทร์จึงถือเอาแผ่นสุวรรณบัฏ อันมีอักษรจารึกนามสัปบุรุษอันกระทำบุญนั้น พระอินทร์เจ้าจึงอ่าน “หนังสือ” ในแผ่นทองนั้นให้เทพดาทั้งหลายฟัง” ดังนี้

เรื่องลายสือไทยมีปัญหาย่อยมากมายหลายประเด็น นักปราชญ์ถกกันมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ จนถึงปัจจุบัน และยังเป็น “จุดสนใจ” อยู่อย่างไม่จืดจาง.

รูปด้านหน้า

เรือนเครื่องผูก

เสนอ นิลเดช

เรือนไทยนั้นมีอยู่ ๒ ชนิด คือ เรือนเครื่องผูกและเรือนเครื่องสับ เรือนเครื่องผูกหมายถึงเรือนที่ก่อสร้างแบบง่าย ๆ วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นไม้ไผ่และหวาย สำหรับผูกมัดส่วนต่างๆ ของตัวเรือนฝาเรือนเป็นฝาขัดแตะ ส่วนเรือนเครื่องสับนั้น เป็นเรือนไม้จริง หรือที่เราเรียกกันว่าเรือนฝากระดาน ที่เรียกว่าเรือนเครื่องสับนั้นเพราะในสมัยก่อนเครื่องมือในการปลูกสร้างยังไม่มีมากเหมือนสมัยนี้ เครื่องมือที่ใช้ส่วนใหญ่ได้แก่ มีดเห็บ หรือมีดตอกชนิดหัวใหญ่ ขวาน ส่วชนิดต่างๆ การกลึงเสาตากพื้น เเจาะรู เข้าลิ้น เข้าลิ้ม ใส่สลัก ใช้ผึง ขวาน ส่วทั้งสิ้น จึงทำให้เรียกว่าเรือนเครื่องสับ

เรือนเครื่องผูกนั้นส่วนใหญ่ที่ปลูกสร้างกันตามภาคต่างๆ ของประเทศไทยก็จะเป็นไปตามลักษณะของภาคนั้นๆ แต่เค้าโครงสร้างส่วนใหญ่จะเหมือนกันแทบทุกๆ ภาค คือมีลักษณะไม่ใหญ่โตมากนัก วัสดุที่ใช้ก็มีแตกต่างกัน เช่น แฝก จาก รำแพน ขัดแตะ ใบตองตึง (ใบพลวง) บางท้องที่เรือนเครื่องผูกจะไม่เหมือนกัน เช่นมีหลังคา ปีกนกคลุมมาก คือคลุมถึงสามด้าน หรือบางแห่งอาจจะคลุมเพียงสองด้าน แต่หลังคาแบบนี้เราไม่สามารถ

จะให้หลักอ้างแน่นอนลงไปได้ เพราะเป็นความต้องการหรือความจำเป็นของแต่ละครอบครัว ในที่นี้จะกล่าวแต่เรือนเครื่องผูกแบบธรรมดาที่เป็นสามัญ คือ เรือนเครื่องผูกชนิดมีเรือนประธานระเบียบ และครัวไฟเท่านั้น เรือนเครื่องผูกชนิดนี้จะมีขนาดเพียงสองห้อง แบ่งสองช่วงเสา คือสองช่วงเสาตามยาว ความยาวของช่วงนี้ไม่แน่นอนเสมอไป เรือนบางหลังยาว ๕ เมตร หรือ ๓ เมตร เป็นอย่างต่ำ ความกว้างของห้อง ๓ เมตร ส่วนระเบียบนั้นมีความกว้าง ๒ เมตร ถึง ๒ เมตร ๕๐ เซนติเมตร ซึ่งจะสร้างให้กว้างและใหญ่กว่านั้นนั้นเป็นสิ่งพันวิสัยเพราะถึงแม้ว่าจะปลูกสร้างด้วยเสาไม้จริง แต่ขนาดของเสาที่ใช้ปลูกสร้างบางโอกาสมีใช้ขนาดเพียง ๔ นิ้ว หรือ ๕ นิ้ว ซึ่งเป็นขนาดของเสาเข็ม และจะมีเสาตอม่อ หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเสาหมอบรับคานหัวท้ายของตัวบ้าน และตั้งค้ำกับเสาทุกต้น ที่ต้องมีเสาตอม่อหรือเสาหมอบหัวท้ายนี้เพื่อประโยชน์ในการตั้งรับเสาได้ที่ตั้งอยู่บนคาน เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นไม้ไผ่ทั้งสิ้น และจะมีการทำฐานรากโดยการปรับพื้นกันหลุมให้แน่น ใช้ไม้เหลียมธรรมดาวางอยู่กันหลุม ที่เรียกว่า แระ เสาได้นี้จะ

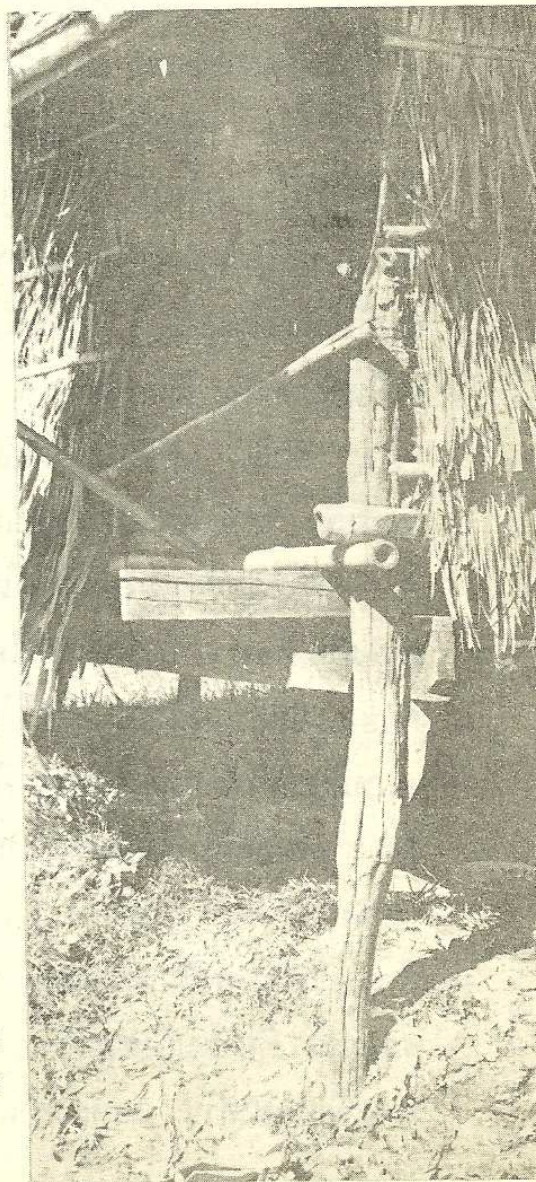

บ้านไทยหรือที่เรียกว่าเรือนเครื่องผูก เป็นการใช้วัสดุง่าย ๆ นับเป็นพัน ๆ ปี ที่มนุษย์รู้จัก ในการสร้างบ้านแปลงเรือนบ้านไทยแบบนี้เป็นเอกลักษณ์แบบหนึ่ง ที่แสดงความเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของไทย เพราะทุก ๆ ชั้นส่วนหน้าประกอบเป็นตัวเรือนมีชื่อเรียกเฉพาะจะขาดส่วนหนึ่งส่วนใดบางก็ไม่ได้ คือ จะตั้งไม่อยู่หรือถ้าอยู่ก็ขาด ๆ เกิน ๆ โยโย่โยกเยก บ้านแบบนี้เจ้าบ้านส่วนมากเป็นสถาปนิกเองและเรียนเองจากบรรพบุรุษแบบตกทอดด้วยความจำเป็นบังคับเรื่องที่อยู่อาศัย

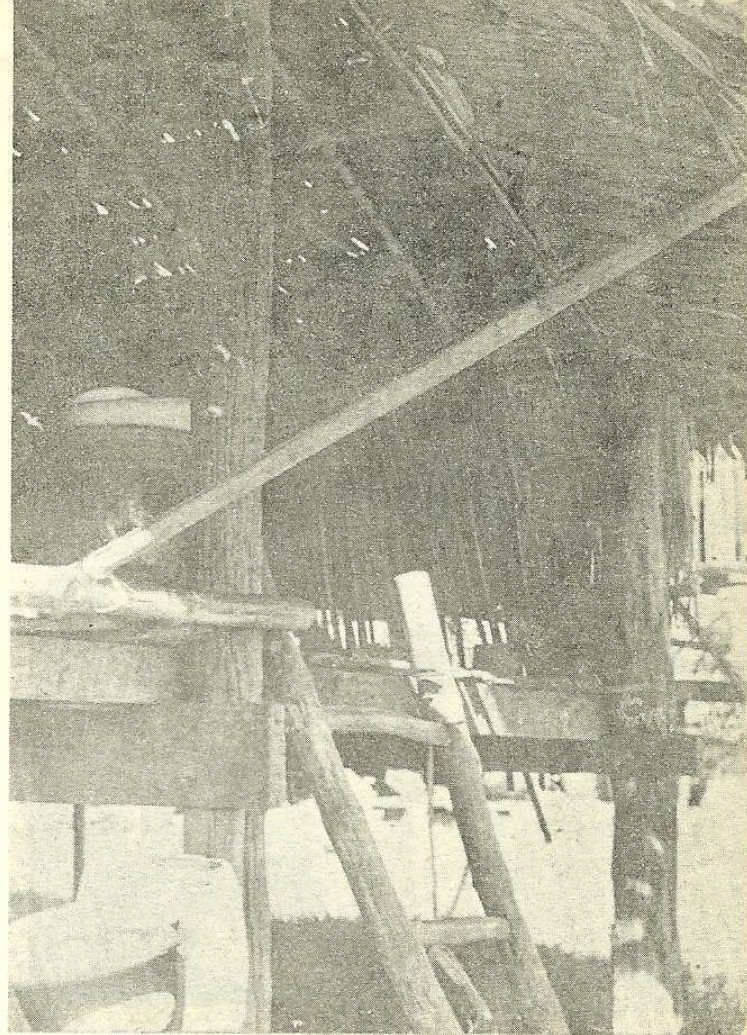
รูปตั้งด้านข้างแสดงให้เห็นแผงค้ำยันเสาต่อม่อฝากรูจาก แสดงถึงความเป็นอยู่อย่างง่าย เพราะความจำเป็นบังคับ สมบัติอย่างดี ที่เห็นคือโอ่งลายมังกรราชบุรี

แสดงถึงเสาต่อม่อเสาเรือนพื้นคานตงเป็นชนิด “ เสาตอดยอดคั่ว้นกำแพงแก้วแล้วถั่ว้นด้วยเรียวหนาม ”

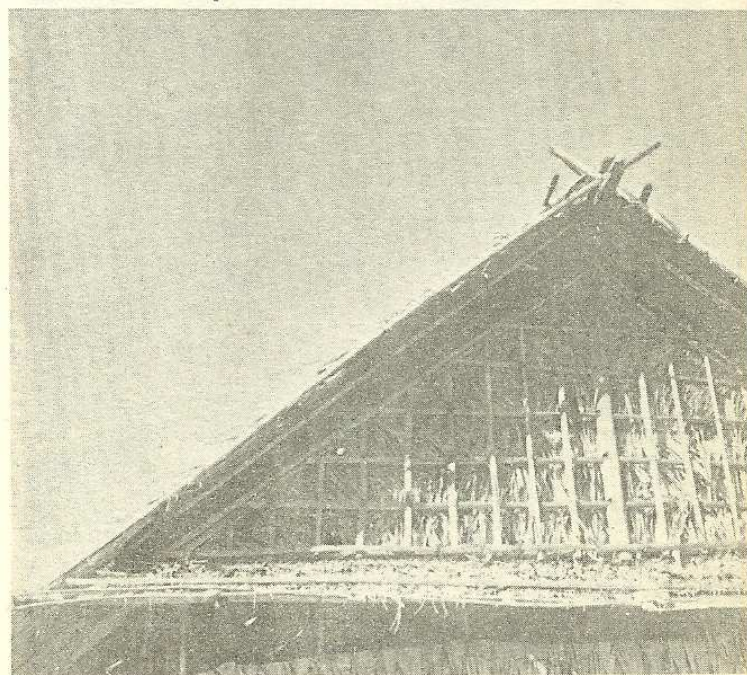

เสียมปลายแหลมเป็นปากง่าม สอดทะลุซื่อตัว
 ประธานหัวท้ายของตัวเรือน ซื่อนั้นจะวางพาดอยู่
 บนเสาประธาน เสาประธานของตัวเรือนมีหกต้น
 คือ เสาประธานหัวท้ายและเสาประธานตอนกลาง
 ของตัวเรือน ที่กึ่งกลางของซื่อจะมีตั้งตั้งอยู่โดยต่อ
 จากเสาใต้ ที่ปลายสุดของเสาดังนี้จะเป็นที่รองรับ
 กบทุ ที่ปลายซื่อทุก ๆ อันจะวางแปหัวเสาทับเพื่อ
 รองรับจันทันที่วางพาดจากกบทุมาถึงแปหัวเสา และ
 แปนี้จะมีวางพาดเป็นระยะ ๆ อยู่บนจันทัน จันทัน
 อันถัดเข้าไปที่เสากลางเราเรียกว่าจันทันพราง และ
 จะมีกลอนวางทับอยู่บนจันทัน สิ่งเหล่านี้ที่ยึดกันอยู่
 ได้นั้น ใช้ผูกมัดด้วยหวาย ซึ่งการผูกมัดด้วยหวาย
 ก็จะต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ คือ เมื่อเอา
 คล้องใส่ที่ไม้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไม้ไผ่แล้วจะต้องเจาะ
 รูที่ไม้นั้น เพื่อตอกลูกปะสัก เพื่อใช้เป็นที่ยึดของ
 ห่วงอันล่างที่ใช้คล้องจากไม้อันบน ลักษณะของลูก
 ปะสักเป็นไม้ไผ่เหลากล้ายตะปูหัวเห็ด ตอกลงใน
 เสาเท่านั้น โดยเจาะรูให้เล็กกว่าตัวลูกปะสักที่ตอก
 ให้แน่นได้ กลอนมีไว้ทำไมเพราะในสมัยปัจจุบัน
 เราจะไม่มีการนี้สำหรับบ้านทั่วไป ๆ ไป เพราะจะมี
 ใช้แต่บ้านเรือนเครื่องผูก หรือเรือนไทยเดิม กลอน
 นี้จะต้องมีไว้สำหรับรองรับทับจากหรือแฝกที่ปลาย
 สุดของกลอนจะมีไม้ขัดเชิงกลอน หรือนอนแนบขัด
 อยู่ โดยขัดยึดปลายกลอนไม่ให้รวน การขัดก็ทำ
 คล้ายแบบขัดตะ การมุงหลังคาที่ใช้ตอกรัดทับจาก
 หรือแฝก เพื่อตรึงให้ทับจากหรือแฝกอยู่กับที่ เมื่อ
 มุงหลังคาเสร็จแล้วจะมีช่องที่ช่องอกไก่เป็นช่องโหว่
 จะต้องใช้จากวางทับที่สันหลังคา ระหว่างกบทุและ
 อกไก่นั้นเขาจะใช้หวายรัดโดยบิดหวายให้งอ มีรูป
 เหมือนเลขแปดฝรั่ง หวายบิดระยะนี้จะมีความ
 สำคัญที่ไม้เสียบหนุจะสอดแซกเข้าไปตอนกลาง

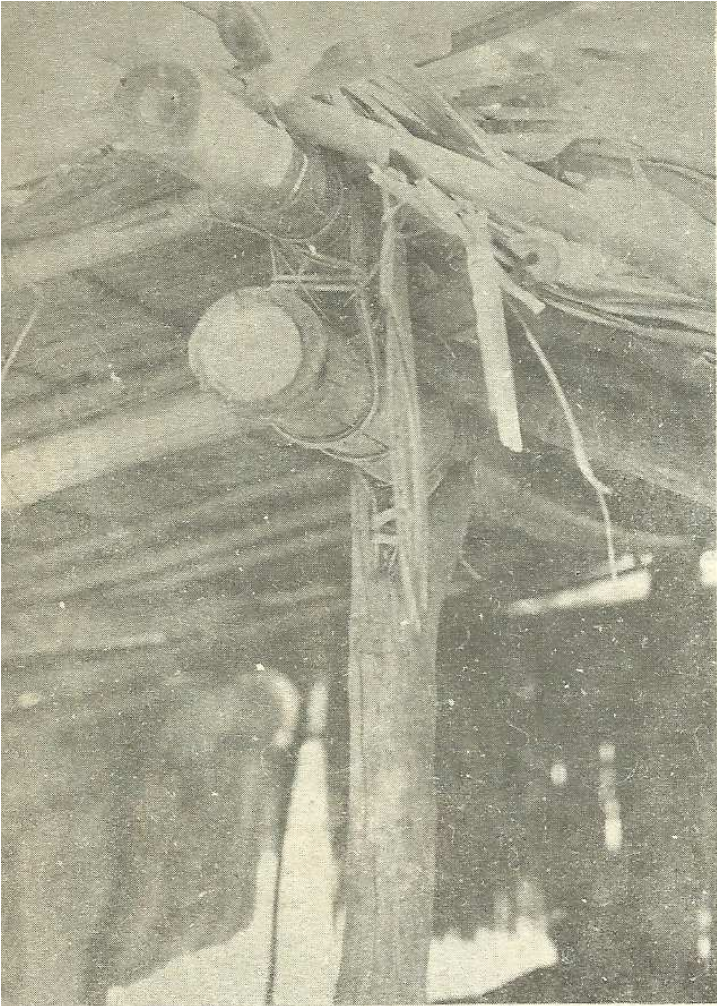

แม่บันได ลูกบันได เป็น
 ไม้ไผ่อย่างง่าย ๆ แต่จะไม่บรรยายว่าเป็นศิลป
 เป็นตามความเป็นจริงที่ต้องเป็นเช่นนั้น เพราะ
 ความสามารถของเจ้าของมีเช่นนั้นเพราะเลือก
 เกิดกันไม่ได้

จั่วเรือนกรด้วยตับจากแลเห็นเสาดังตัว
 กลางบ้านลมไขว้กัน ที่ยาวโผล่ออกมาก็คือ กบทุ
 ทำไมเรียกกบทุก็ตอบไม่ได้

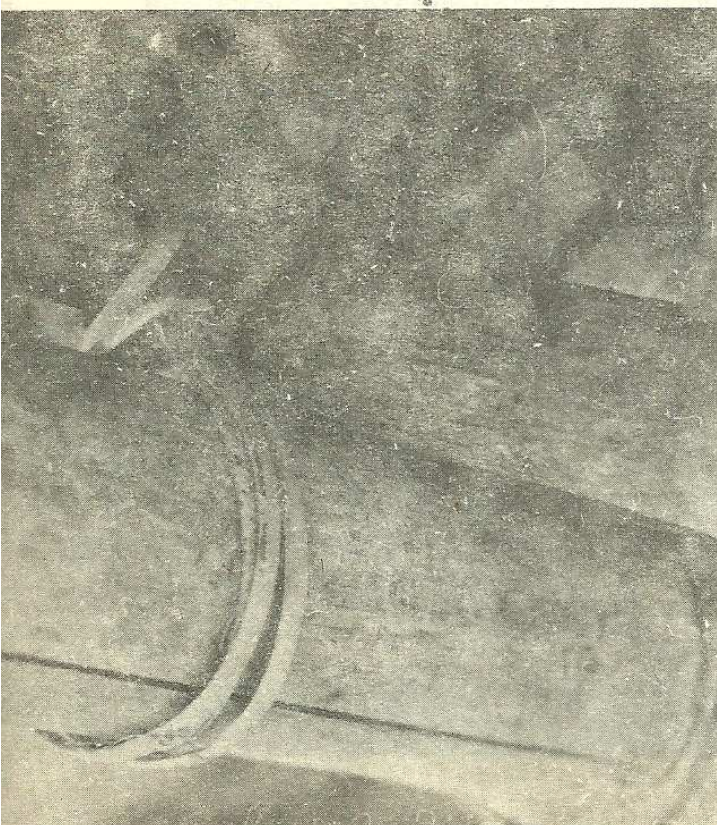

ขยายให้เห็นเสาตั้งรับ กบทุ จันทน์
วางพาดกบทุ ออกใต้วางบนจันทน์ แปรวาง พาด
จันทน์

แปรวางพาดบนกบทุแลเห็นออกใต้วางพาด
บนแป

รูปเหล่านี้ไม่หวังให้รูปเขียนโดยละเอียด
ผู้ใดต้องการติดต่อขอได้ ใครจะเอาไปลงที่ใด
หรือประโยชน์อันใดเชิญตามสะดวก

เพื่อเสียบไม้ข้างควาย ซึ่งเป็นไม้ไผ่ผ่าซีก ที่ประกบ
จากหลบสองด้านของหลังคา และไม้ครอบอกไก่
หรือไม้ไผ่สันหลังคา โดยไม้เสียบหนูจะเสียบเข้าที่
ไม้ข้างควาย ซึ่งไม้ข้างควายจะเจาะรูเป็นกากบาท
หรือคล้ายรูปตัวทีในภาษาอังกฤษตามนอน โดย
เมื่อเสียบไม้เสียบหนูเข้าตามนอนแล้ว จะพลิกไม้ให้
เข้าอยู่ในร่องตามรูที่เจาะตามตั้ง ไม้เสียบหนูก็จะ
ตรึงไม้ข้างควายให้ประกบจากหลบและครอบ
อกไก่หรือสันหลังคาให้อยู่แน่น ฝาเรือนเครื่องผูก
ส่วนใหญ่เป็นฝาขัดแตะสานให้ได้ขนาดของตัวเรือน
ยกเข้ามาใส่เป็นตอน ๆ ใช้เจาะรูตอกลูกสลักและใช้
หวายมัดหัวท้าย การใส่จั่วบ้านก็เช่นเดียวกัน สาน
เป็นแผงมาใส่ ส่วนหน้าต่างก็ทำเป็นแผงเวลาเปิด
ใช้ไม้ค้ำยัน พื้นเรือนเป็นพื้นฟาก หรือไม้ ตั้งแต่สมัย
โบราณมาแล้วไทยนิยมใช้พื้นฟาก เพราะไม้ไผ่เป็น
วัสดุที่หาง่ายปลุกง่าย และเป็นการง่ายต่อการกระทำ
เมื่อวางตงวางคานแล้วจะต้องมีฟริงหรือเรียกว่า
รัดเอววางพาดอยู่บนคานตอนด้านฝาที่ขนานกับ
ตัวบ้าน เพื่อรัดคานและเสาให้แน่น การปูพื้นฟาก
นั้นจะต้องปูให้ไขว้กับตง ฟากก็คือไม้ไผ่ผ่ากลาง
ริใส่ในออกทุกเป็นแผ่นให้แบน เก็บเสี้ยนด้านผิว
ออกให้หมด และจะต้องมีไม้ไผ่ที่เหลาโดยเรียบ
ร้อยวางรองรับเรียกว่า รา สำหรับเป็นที่ถักหวายให้
ฟากอยู่กับที่ และใช้เป็นทิมัดฟากกับตง คำว่าฟากนี้
เป็นคำที่ติดอยู่กับคนไทยมานาน ถึงแม้ว่าเราจะ
เปลี่ยนเป็นอยู่บ้านเรือนฝากระดานแต่เราก็นิยม
ใช้เรียกเวลาเกิดอยู่เช่น เวลาตกฟาก อันหมายถึง
เวลาเกิด ถัดจากตัวเรือนประธานจะเป็นระเบียง
ระเบียงนี้ลดพื้นต่ำลงมา โดยแบ่งเป็นระเบียงและ
ห้องครัว ทั้งได้กล่าวมาแล้วว่าเรือนเครื่องผูกมีฝา
เป็นฝาขัดแตะ การเข้ากรอบประตูที่ดี กรอบฝาก็ดี

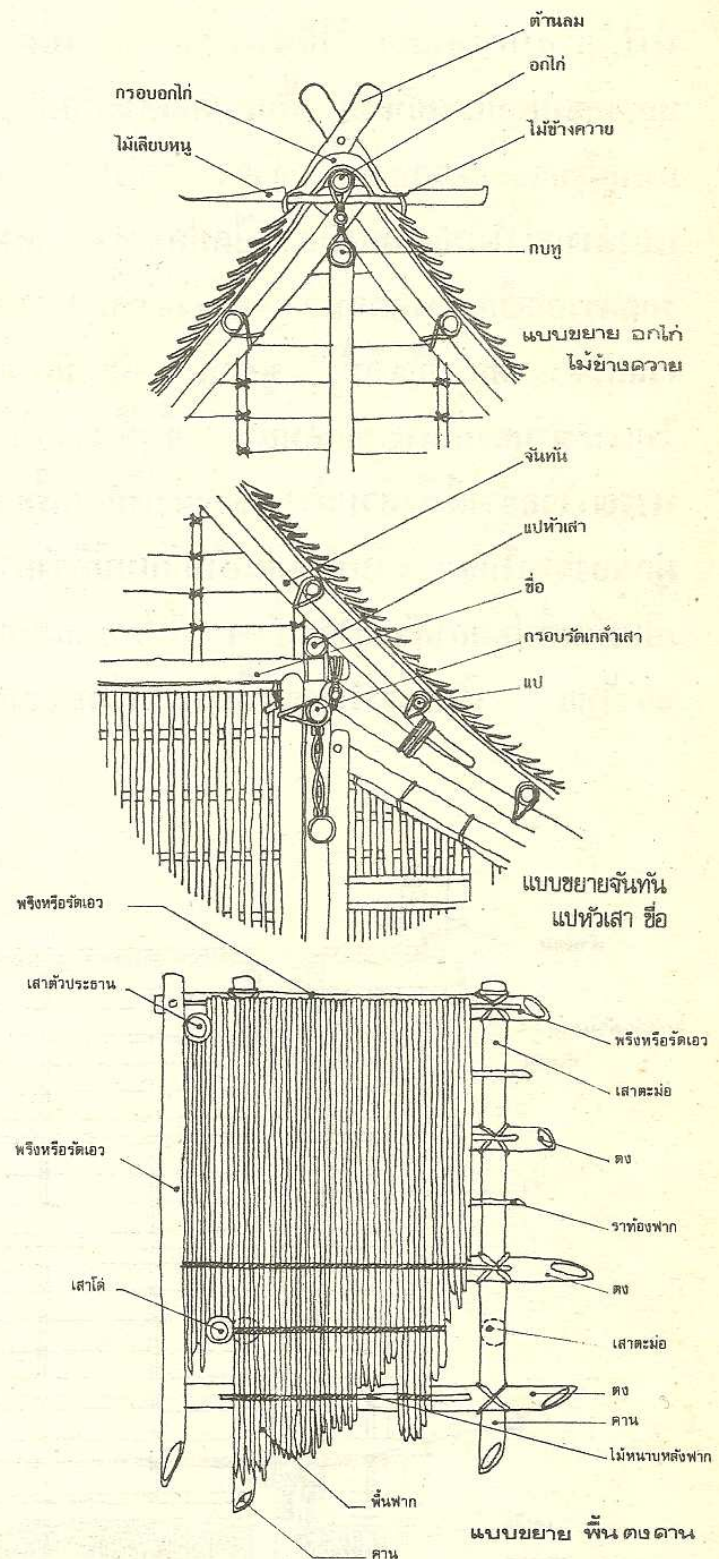

ใช้ไม้ไผ่ผ่าซีกทั้งนั้น อันเป็นการทำกรอบให้เรียบ
ร้อย และกันเสี้ยนของตอกต่างๆ โดยเฉพาะกรอบ
ประตูทั้งด้านข้างและด้านบน ด้านข้างของกรอบ
ประตูเรียกว่าลูกตั้งกรอบประตูกรอบบนเรียกกรอบ
เชิงหน้าประตู กรอบอันล่างเรียกกรอบล่างประตู
ต่อจากระเบียบจะเป็นบันได บันไดนั้นจะประกอบ
ด้วยแม่บันได และลูกบันได แม่บันไดเป็นไม้ไผ่
เจาะรูใส่ลูกบันไดโดยใช้ไม้ไผ่แข็งเหลาแบบใส่ตั้ง
ตามแบบ เหตุที่ต้องตั้งตามแบบก็เพื่อความแข็งแรง
และไม่หักง่าย โดยเฉพาะที่บันไดจะต้องใส่สลัก
หัวท้ายที่ลูกบันไดอันล่างและอันบน และตอนล่าง
ของลูกบันไดทั้งลูกล่างและลูกบนจะทำหวายรัด
โดยใช้หวายถักขั้วให้เป็นเกลียวสวมไว้ที่แม่บันได
แต่ต้องผูกให้ต่ำกว่าลูกบันได เพื่อเวลาเหยียบลูก
บันไดจะได้ไม่ถูกหวายที่ถักรัดแม่บันไดไม่ให้แยก
ออกจากกัน

ครัวไฟของเรือนเครื่องผูกอยู่ในแนวระเบียบ
ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการกำหนดอีกชั้นหนึ่งของเรือน
ไทย ที่ได้มีการแก้ไขไม่ให้มีครัวไฟอยู่รวมกับห้อง
นอน อันเป็นแบบสมัยดั้งเดิมมาเป็นแบบแยกครัว
ไฟไว้ต่างจากห้องนอน พื้นที่ตั้งเตาไฟใช้ดินใส่แผง
ไม้ที่ทำเป็นสี่เหลี่ยมเพื่อตั้งเตาไฟเพื่อกันไหม้พื้น

จากรายยาวมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ ๕
ชูชก ได้กล่าวพรรณนาถึงบ้านแบบเรือนเครื่องผูก
โบราณของตาชูชกซึ่งก็คงได้ผ่านสายตามาแทบ
ทุกคนพร้อมทั้งมีกล่าวถึงส่วนต่างๆ ของตัวบ้านที่ว่า

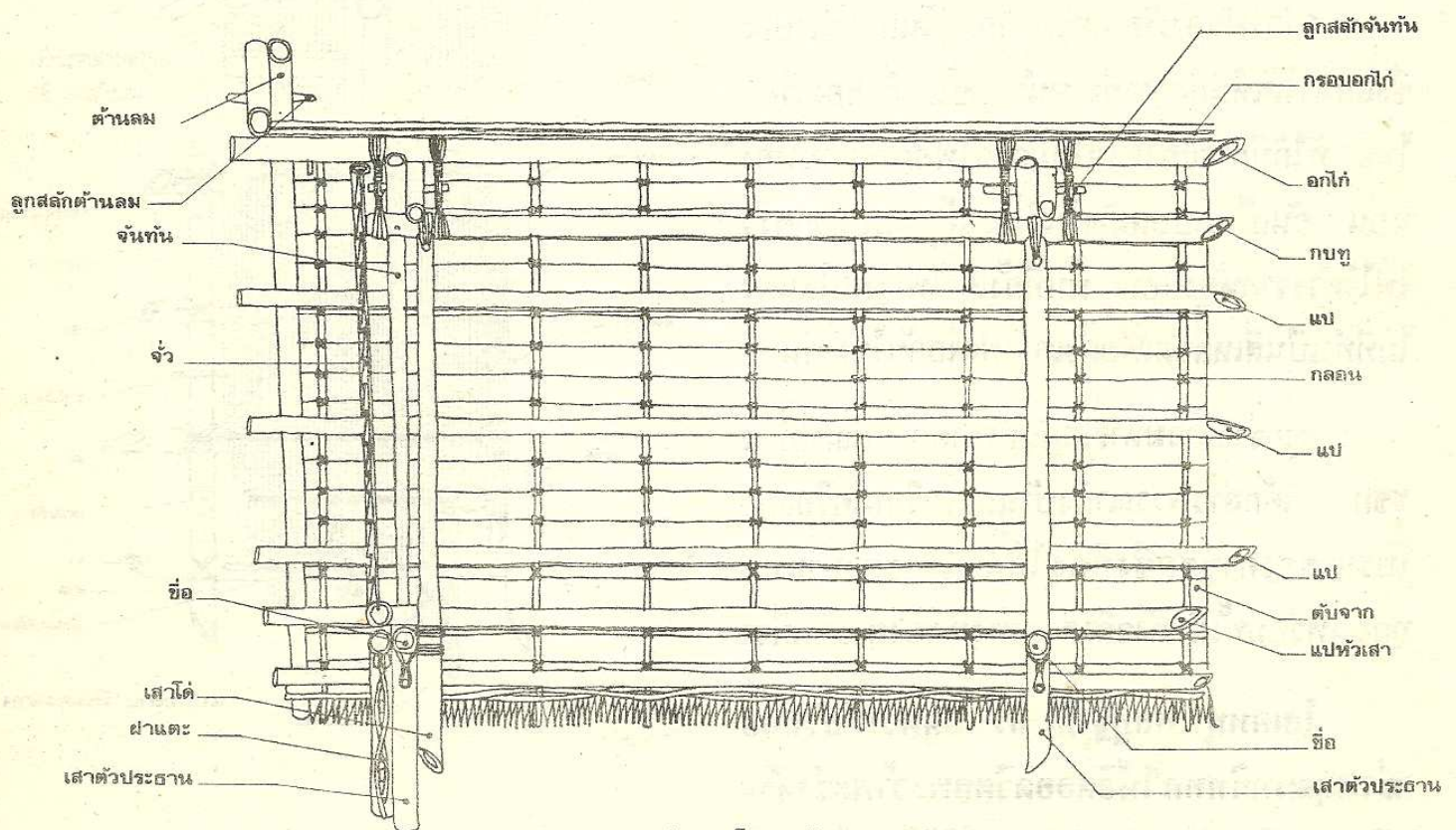
โสเภณพพุลฐานัน ธิวั กตฺตวา ส่วนออ
เผ่าพฤตมาทลิตกให้อัดออดวิตกพะว้าพะวังด้วย
อมิตตาดาสะยังตัวสิจะไป ธิมิไว้วใจด้วยเคหา
เก่าคร่ำคร่าชวนโซเซ อ่อนไอ้อ่อยเียงโอนเอนกลัว

จะว่าคร่ำครนโครมลง ใช้ให้ตรงกรานไม้ชั้น
 กำจั่น จุนจ้องไว้ เหลากตอนใส่ซี่กรกระ มง
 จะจากปรุโปร่ง แลตะบะโล่งลอดเห็นฟ้า ขึ้น
 หลังการอบจากหลบ โกงโค้งกบกดซี่กรรอบ
 ฝาไม้ครอบคร่อมอกไก่ไม้ข้างควายแขวะเป็นรู
 สอดเสียบหนูแน่นขันขัด บั่นลมหัดเคาะหักห้อย
 กบหุ้ย้อยแยกแครงคราก จั่วจากจัดห่างๆ ฝา
 หน้าต่างแต่งให้มิด ล่องหลวมปิดปกซี่ฟาก ดง
 รอดครากเกรียงรัดต่อม่อ ขัดกำขึงขัง ฯลฯ จาก
 เวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ ๕ ชุชกนี้ เป็นตอนที่
 ไพเราะทำนองเสนาะตลกกลอนอง ซึ่งผู้แต่งก็ได้
 พรรณาไว้อย่างดีถึงส่วนต่างๆ ของตัวเรือนเครื่อง
 ผูกของชาวไทย ในปัจจุบันบ้านแบบนี้ก็ยังคง
 เป็นบ้านที่ปลูกอาศัยอยู่โดยทั่วๆ ไปตามชนบท
 ของไทย ถึงแม้ว่าในขณะนี้ประเทศไทยจะมี

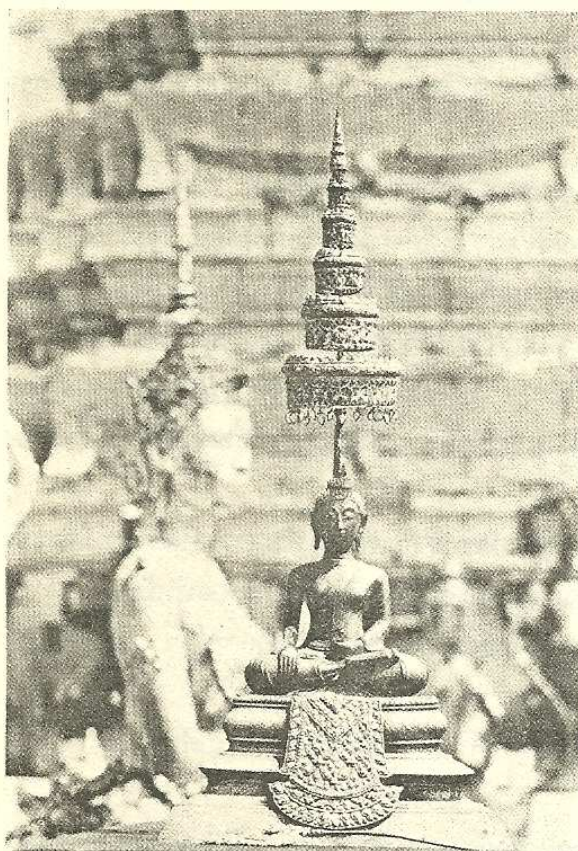
ความก้าวหน้าไปได้ไกล ในด้านการก่อสร้างและ
 มีสถาบันหลายแห่งที่สอนเกี่ยวกับการก่อสร้าง
 การออกแบบตามหลักวิชาสากล แต่ลักษณะ
 เรือนเครื่องผูกของไทยก็ต้องมีอยู่ต่อไปอีกนาน
 ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีการพัฒนาอย่างไรก็ตาม
 เพราะประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม ฐานะ
 ของผู้ประกอบการกสิกรรมของประเทศไทย ซึ่ง
 ส่วนมากเป็นชาวนา มีฐานะยากจนเป็นส่วนใหญ่
 ถึง ๕๐% และเรือนเครื่องผูกก็เป็นเอกลักษณ์ไทย
 อย่างหนึ่งที่ลบไม่ได้ ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน เราจะมี
 คุกหาสน์อันโอ้อ่า บ้านจัดสรรทรงแปลกๆ แต่
 เรือนเครื่องผูกก็ยังเป็นสัญลักษณ์ตาม ท้องไร่
 ท้องนา ได้อย่างจริงที่สุด ถึงแม้ว่าในขณะนี้เราจะ
 เห็นเรือนไทยแบบฝาข้างกระดาน และเก็บไว้เป็น
 พิพิธภัณฑ์ของผู้มีอันจะกินมากมายก็ตามที่

รูปตัดขยายโครงหลังคา

พระชัยประจำรัชกาล

พระชัยวัฒน์ รัชกาลที่ ๑

พระชัยวัฒน์ รัชกาลที่ ๕

๘. พลายน้อย

หลายปีมาแล้ว มีอาจารย์สอนวิชาภาษาไทยท่านหนึ่งเขียนจดหมายมาถามเรื่องพระชัย เพราะมีกล่าวถึงในวรรณคดี แต่ท่านไม่ทราบเรื่องพระชัยจึงขอให้ผู้เขียนช่วยตรวจสอบให้ด้วย ผู้เขียนเกิดนึกสนุกเพราะตนเองก็ไม่ได้ ได้ถามใครต่อใครหลายท่าน ก็ไม่ได้ความละเอียด เพราะไม่ได้สนใจมาก่อน ในที่สุด ได้ตรวจสอบค้นหาหลักฐานด้วยตนเอง ได้พบเรื่องราวที่มีความพิสดารพอสมควร และเห็นว่าในปัจจุบันนี้มีผู้สนใจเรื่องพระชัยอยู่มาก เพราะมีกล่าวถึงในพระราชพิธีสำคัญต่างๆ อยู่เสมอ จึงขอนำมาเล่าสำหรับท่านที่ไม่รู้หรือไม่ได้สนใจมาก่อนได้ทราบไว้ด้วย

พระชัยหรือบางทีก็เขียนว่าพระไชย ที่เขียนว่าพระไชยเป็นแบบโบราณ ในหนังสือเก่าใช้ว่าพระไชยเป็นส่วนมาก เพราะตำราเขียนภาษาไทยใช้คำว่า ไชย เช่น ในหนังสือมูลบทบรรพกิจ ใช้ว่า พระไชยสุริยาภูมิ อะไย ไชยพาล อวยไชย ไชยไชย มีไชย ถวายไชย นี่เป็นการกำหนดคำที่ใช้ไม่มลายที่มีตัว ย สกต ฉะนั้น ที่นิยมเขียนว่าพระไชยก็คงจะเนื่องมาจากนี้ ถ้าว่าตามความหมายทางอักษรศาสตร์ในปัจจุบันก็ต่างกัน ถ้าใช้คำว่า ชัย ก็หมายถึงการชนะ ส่วนคำว่า ไชย หมายถึงดีกว่า เจริญกว่า ตามความเห็นส่วนตัวแล้วเห็นว่าน่าจะใช้ พระชัย มากกว่า เพราะเจตนาที่สร้างขึ้นน่าจะเกี่ยวกับชัยชนะ

ต้นเหตุเดิมที่จะสร้างพระพุทธรูปที่มีนามว่า พระชัย ขึ้นนั้น ไม่สามารถจะสอบค้นได้ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ได้ทรงสร้าง “พระชยพุทธมหานาถ” ๒๓ องค์ พระราชทานเมืองต่างๆ เช่น เมืองลโวทยปุระ (ละโว้)

สุวรรณปุระ (สุวรรณบุรี) ชยราชบุรี (ราชบุรี) ศรีชัยสิงห์บุรี (เมืองสิงห์) ศรีชัยวัชรบุรี (เพชรบุรี) ฯลฯ ดังปรากฏในศิลาจารึกภาษาสันสกฤตที่ปราสาทพระขรรค์ว่า “ในวิหารแต่ละแห่งทั้ง ๒๓ วิหารเหล่านี้ พระราชาทรงสร้างพระชยพุทธมหานาคที่ทำให้เกิดมีความสุขขึ้น” ชื่อพระชยพุทธมหานาคจะมาเกี่ยวข้องกับพระชัยของเราหรือไม่ทราบ แต่จะเกี่ยวกับชัยชนะเหมือน ๆ กันชอบกล

พระชัยเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะพิเศษกว่าพระพุทธรูปธรรมดาอย่างหนึ่ง คือ พระหัตถ์ซ้ายจะทำพระหัตถ์อยู่ในท่าถือค้ำพัก ท่าที่พบเรื่องราวประมาณว่าจะเกิดมีขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นอย่างต่ำ แต่จะเป็นพระขนาดใดบ้างไม่ทราบแน่ชัด ท่าที่พบหลักฐานเข้าใจว่า จะเป็นพระขนาดย่อมพอที่จะยกเคลื่อนย้ายไปในพิธีต่าง ๆ ได้สะดวก เพราะในพระราชพิธีต่าง ๆ มักจะเชิญพระชัยไปค้ำยเสมอ เช่น

๑. ในพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ครั้นกรุงศรีอยุธยาเชิญพระชัยมาตั้งที่หน้าพระพุทธรูปสิหิงค์ ในสมัยรัตนโกสินทร์ก็เช่นเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า “ทั่ววัดพระศรีรัตนศาสดาราม ใช้ธรรมาสันติลาซึ่งตั้งอยู่สำหรับพระอุโบสถ เป็นพระแท่นมณฑลตั้งพระพุทธรูปชัยวัฒน์ในรัชกาลที่ ๑ องค์หนึ่ง พระชัยแผ่นดินปัจจุบันองค์หนึ่ง พระชัยแนวโลหน้อยสำหรับนำเสด็จพระราชดำเนินองค์หนึ่ง” พระชัยต่าง ๆ ที่กล่าวถึงนี้จะได้เล่าอย่างละเอียดต่อไปข้างหน้า

๒. ในพระราชพิธีโสกันต์เจ้าฟ้า ครั้นกรุงศรีอยุธยาทำเขาไกรลาส บนชั้นสามที่ประดิษฐานพระบรมธาตุ มีมณฑปน้อยตั้งพระชัยน้อยซ้ายขวา พระสิหิงค์เป็นประธาน (ตามนี้แสดงว่าในสมัยอยุธยามีพระชัยไม่น้อยกว่าสององค์ ซึ่งความจริงอาจจะมีมากกว่านี้ก็ได้ แต่เราไม่รู้แน่นอนว่าได้สร้างทุกรัชกาลหรือไม่)

๓. ในพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ มีพระที่เป็นสำคัญในการพระราชพิธี คือ พระชัยประจำรัชกาลต่าง ๆ มีพระชัยเงินองค์น้อยของเดิมในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระชัยแนวโลหน้อยซึ่งสำหรับเสด็จประพาสหัวเมือง พระชัยองค์นี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง แล้วพระราชทานพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระองค์ใกล้จะเสด็จสวรรคต

๔. ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ซึ่งตามปกติในรัชกาลที่ ๕ มักจะเชิญพระชัยมาค้ำย และในการนี้จะมีการหล่อพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาทุกปี

๕. ในพิธีลอยพระประทีป ในสมัยโบราณเสด็จลงเรือบัลลังก์ตามโบราณราชประเพณี มีเรืออนันตนาคราชแต่งเครื่องประทีปทรงพระชัย

๖. ในการเสด็จพระราชสงคราม จะเชิญพระชัยไปในกองทัพด้วย ถ้าไปทางเรือก็เชิญประดิษฐานในเรือเป็นพิเศษ ดังมีปรากฏในพระราชพงศาวดารแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมื่อคราวเสด็จไปตีเมืองเมะตะมะได้เสด็จจากกรุงทางเรือ “พระโหราราชครูธิปคิรีพิชาจารย์ก็ถือน้ำอภัยชัย ให้กลายเรือพระที่นั่งสุวรรณหงส์ อันทรงพระพุทธรูปวิมาดาทองนพคุณบรรจุพระสารีริกบมธาตุ ถวายพระนามสมญาพระชัยนั้นไปก่อน แล้วเรือกระบวนหน้าทั้งปวงไปโดยลำดับ” ในหนังสือลิลิตเทวพ่าย พระนิพนธ์กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ตอนสมเด็จพระนเรศวรเตรียมยกไปรบทัพพระยาอุปราชา ได้เสด็จไปทางชลมารคมีโคลงบทหนึ่งว่า

นาวิรวินคตัง	ต่อฉาน ชื่อนา
ชัยสุวรรณหงส์พิมาน	มาศแพรว
ทรงพระวิชัยชาญ	ชัยชื่อ พระนา
เพราะพระชาณุชยศแผ้ว	แผกพันภัยเชิญ

ดังนี้ จะเห็นว่าตั้งพระชัยในเรือสุวรรณหงส์ตรงกับในพระราชพงศาวดาร และในการเสด็จประพาสชลมารคก็มีตำราบอกการจัดขบวนเสด็จไว้เป็นหลักฐานว่าเรือพระที่นั่ง “ขรพรมไชย” กิ่งพื้นแดง “ทรงพระไชยวัฒน์” และถ้าเสด็จไปทางชลมารคก็มักเชิญพระชัยขึ้นประดิษฐานบนหลังช้าง ประเพณีนี้แม้ไม่ได้ไปราชการสงคราม แต่เป็นการเสด็จประพาสหัวเมืองก็เชิญพระชัยไปค้ำยเหมือนกัน ดังจะขอยกตัวอย่างเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเลียบมณฑลปักษ์ใต้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้เสด็จจากจังหวัดชุมพรไปตำบลทับหลีโดยกระบวนช้าง จากบันทึกของขุนตำรวจโท พระสุริยะภักดี (บุญช่วย วรรณภักดี) กล่าวว่า

“ช้างนำหน้าช้าง ๑ ผู้บังคับการตำรวจภูธร ช้างที่ ๒ ช้างสมุหราชของครุฑ เจ้าพระยาพิชัยณรงค์ ช้างที่ ๓ ช้างสมุห

พระตำราหลวง ร.อ. เจ้าพระยาราชศุภมิตร (อืด ศุภมิตร) ข้างที่ ๔ ข้างพระไชย พระยาวงศาภรณ์ภูษิต ภูษามาลาผู้เชิญ ข้างที่ ๕ ข้างพระที่นั่งรอง ข้างต่อไปเป็นข้างราชบริพาร เช่น เจ้าพระยารามราฆพ พระยาอนิรุทธเทวา”

นอกจากที่กล่าวมานี้ ยังมีหลักฐานอื่นๆ อีกซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปข้างหน้า

๓. ในพระราชพิธีราชาภิเษก เชิญพระชัยมาประดิษฐานในมณฑลพิธีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อจะเสด็จลงไปโรงพระกระยาสนานนั้น พราหมณ์เชิญพระชัยนำเสด็จ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ราชบัณฑิตเป็นคนเชิญพระชัย และในจดหมายเหตุราชาภิเษกในรัชกาลนี้ออกชื่อพระชัยแปลกๆ หลายองค์ เช่น พระชัยทอง พระชัยเงิน พระชัยเนาวโลหะ พระชัยผ้าห่มลงยา ราชวดี พระชัยพิธี (พระชัยองค์นี้ทราบมาว่าเป็นพระทรงเครื่องยืน หล่อด้วยเงินหุ้มทองว่าเป็นของกรุงศรีรัชกาลที่ ๑ นับว่าแปลกกว่าพระชัยองค์อื่น ๆ) พระชัยข้าหลวงเดิม ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้เชิญพระพุทธรูปปฏิมาชัยวัฒน์ประจำรัชกาลที่ ๑-๗ รวม ๗ องค์ และพระชัยเนาวโลหะรัชกาลที่ ๔ มาประดิษฐานที่พระแท่นมณฑลด้วย

ดังนั้น จะเห็นว่าพระชัยเป็นพระพุทธรูปสำคัญมาแต่โบราณกาล อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า ในพระราชพงศาวดารเพิ่งมากล่าวถึงพระชัยในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช การพรรณนาก็ดูราวกับว่าจะได้สร้างขึ้นในรัชกาลนี้ (แต่อาจจะมียกก่อนหน้านั้นก็ได้ เป็นแค่หลงหูหลงตาไปอ่านไม่พบ หรือ ไม่ได้บันทึกไว้ในพงศาวดาร) ถ้าถือเอาตามพงศาวดารและเตลงพ่าย ในสมัยโบราณก็เรียกว่า “พระชัย” มาตลอด

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงมีพระมติว่า ที่เรียกว่าพระชัยนั้นก็คิดว่า “พระมารวิชัย” นั่นเอง แต่ทำพระหัตถ์ซ้ายซึ่งเป็นอาการทรงสมาธิให้ตะแคงเป็นถือตาลปัตร ตาลปัตรนั้นก็เขียนศกด้วย ถ้าเป็นพระหลวงแล้วถือพัดแฉก ต่อมาทรงสันนิษฐานว่า ที่พระชัยถือตาลปัตรนั้นก็ให้ว่าเพื่อบังอาวุธ แต่ที่ทรงยอมรับว่าที่ว่าพระชัยมาแต่พระมารวิชัยนั้นก็เห็นแต่คำดคะเนเอา จะถูกหรือไม่ถูกก็ไม่ทราบ แม้พระมารวิชัยเองก็ได้ทรงฟังอธิบายกันมาเป็นสองอย่างว่าพระหัตถ์ซึ่งพาดอยู่บนพระเพลานั้น เพื่อกดพระเพลไว้ไม่ให้ลูกหนีพวกมารไป อีกนัยหนึ่งว่าจีพระธรณีอั่งเป็นพยาน ในทางสันนิษฐานอย่างหลังนี้มีสิ่งประกอบ คือ มีนางธรณีมาบิตช่องผม กับพระพุทธรูปมารวิชัยเก่าๆ ลางองค์มีมือที่ทอดอยู่บนพระเพลจรดถึงพื้นด้วย อันพระชัยนั้นแต่ก่อนสร้างกันแต่ผู้มีหน้าที่ต้องไปทัพ ทำเป็นเครื่องรางจนถึงมีเรื่องเล่าว่าบางท่านเอาพระชัยห่อผ้าขาวม้าผูกคอตายนำไปก็มี แต่ที่หลังใครๆ แม้ไม่มีหน้าที่ไปทัพก็สร้างไว้เป็นการเคลือบไป

จากพระตำราข้างต้นนั้นประกอบกับพระราชพงศาวดารและเตลงพ่าย กับจดหมายเหตุต่างๆ ก็พอจะผสมสรุปได้ว่า พระชัยหมายถึงชัยชนะอย่างแน่นอน เพราะจุ้มงหมายเดิมเพื่อประโยชน์ในการเชิญไปในกองทัพ และที่สร้างเป็นรูปพระปางมารวิชัย ก็มีความหมายว่าปราบมารได้ชัยชนะนั่นเอง ดูเข้าใจเรื่องกัน แต่ที่ในพระราชพงศาวดารว่าถวายพระนามว่า “พระชัย” นั้น ก็เห็นจะมุ่งไปทางชัยชนะในการสงคราม ไม่ใช่ชนะมารอันเป็นความหมายของพระพุทธรูปปางนั้นเท่านั้น

การกำหนดชื่อว่า “พระชัย” จึงดูเป็นกลางๆ ทีเดียว เคยมีผู้ตั้งปัญหาถามว่าคำที่เรียกว่า พระชัยวัฒน์นั้น มีเรียกมาตั้งแต่เมื่อไร เพราะแต่ก่อนก็เรียกว่าพระชัยดังกล่าวยังต้น เรื่องนี้ยังเป็นปัญหาอยู่ เท่าที่สอบค้นจากเอกสารเก่ากรุงศรีอยุธยาไม่พบคำว่าพระชัยวัฒน์ แต่มีเรียกในสมัยรัตนโกสินทร์เข้าใจว่าตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ ลงมาคงจะได้กล่าวถึงต่อไปข้างหน้า

เป็นที่น่าสนใจว่าพระชัยในสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่มีหลงเหลืออยู่เลย ส่วนพระชัยในสมัยรัตนโกสินทร์นั้นมีอยู่หลายองค์ด้วยกัน ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น เท่าที่สอบค้นประวัติพระชัยประจำรัชกาลจากเอกสารต่าง ๆ พอได้ความสรุปได้ดังนี้

รัชกาลที่ ๑ มีพระชัยสององค์ องค์หนึ่งเป็นพระขนาดเล็ก เรียกว่าพระชัยหลังช้างหรือพระชัยเล็ก สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงสันนิษฐานว่า พระชัยองค์นี้เข้าใจว่าสร้างแต่ครั้งยังไม่ได้เสวยราชสมบัติ สำหรับไปทัพจับศึกก็เอาขึ้นหลังช้างไป จึงได้ชื่อว่า พระชัยหลังช้าง อีกองค์หนึ่งเป็นพระขนาดใหญ่เรียกว่า พระชัยประจำรัชกาลหรือพระชัยใหญ่ ก็เรียกกัน องค์เป็นเงินฐานเป็นทองทั้งสององค์ แต่ทำไมจึงทรงสร้างเป็นสององค์นั้นไม่ทราบกระแสพระราชดำริ (เรื่องพระชัยทั้งสององค์นี้ ผู้เขียนได้ตรวจดูในบัญชีสิ่งของเครื่องราชูปโภคที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสร้างแล้ว เข้าใจว่า จะสร้างพร้อมกันเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ เมื่อจะทำพระราชพิธีปราบดาภิเษก เพราะในจดหมายเหตุมีกล่าวไว้เช่นนั้น)

เฉพาะองค์ใหญ่นั้น ผู้เขียนได้เห็นในหนังสือพิมพ์ฝรั่งว่าสูง ๒๘.๒ เซนติเมตร ประทับนั่งบนฐานสูง มีผ้าทิพย์ได้ตรวจดูในพระราชพงศาวดารพบว่าในปีมะเส็ง สัปตศก ศักราช ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๘) พม่ายกทัพเข้ามาจะตีพระนคร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ “เสด็จทรงเรือพระที่นั่งบัลลังก์บุษบกพิศาลประกอบพื้นแดง พระที่นั่งพินามเมืองอินทร์ประกอบพื้นคำทรงพระไชยนำเสด็จ”

รัชกาลที่ ๒ ทรงสร้างขึ้นอีกองค์หนึ่งโตไล่เลี่ยกับพระชัยใหญ่ในรัชกาลที่ ๑ แต่ผิดกันที่ทั้งองค์พระและฐานเป็นทองเหมือนกันหมด พระชัยประจำรัชกาลที่ ๒ นั้นเท่าที่อ่านพบในเอกสารบางแห่งเข้าใจว่ารัชกาลที่ ๒ จะไม่ทันได้ทอดพระเนตรถึงที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ใน “พระราชกรณียาตรา” ตอนหนึ่งว่า “เหมือนหนึ่งเมื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ควรจะเชิญพระไชยทองคำซึ่งเป็นของสำหรับแผ่นดินไปตั้ง แต่ได้ทราบว่ามีพระไชยนั้นยังหาแล้วสำเร็จไม่ พอเสด็จสวรรคตเสียก็คงใช้พระไชยในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก” ทั้งนี้ แสดงว่าพระชัยประจำรัชกาลที่ ๒ ได้มาสร้างในตอนปลายรัชกาล ประมาณ พ.ศ. ๒๓๖๗ และเมื่องานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๒ นั้น ในจดหมายเหตุดอกแต่เพียงว่า ตั้งพระพุทธรูปมาไชยไม่มีรายละเอียด สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า “พระพุทธรูปมาไชยที่ตั้งพระแท่นมณฑลครั้งนั้น เข้าใจว่า ๓ องค์ คือ พระไชยพิธีองค์ ๑ พระไชยหลังช้างองค์ ๑ พระไชยประจำรัชกาลที่ ๑ องค์ ๑”

รัชกาลที่ ๓ มีพระชัยประจำรัชกาลอีกองค์หนึ่งมีขนาดเล็กลงมาก และทำผ้าทรงพิเศษขึ้นเป็นทองลงยา สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงมีลายพระหัตถ์ว่า “ที่หลังได้ไปเห็นในหอพระสุลาลัยพิมาน (หรือที่เรียกกันโดยสามัญว่าหอพระเจ้า) มีพระชัยขนาดเดียวกันอยู่มาก ทำต่าง ๆ กันเป็นเงินก็มี เป็นทองก็มี เป็นไม้ก็มี ทำไว้ทำไมมากมายก็ไม่ทราบที่ห่มผ้าลงยาก็คิดว่าเลือกเอาพระพวกนี้ที่อย่างดีมาใช้องค์หนึ่ง ไม่ใช่สร้างใหม่”

รัชกาลที่ ๔ ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ (๑๕ พฤษภาคม ๒๓๙๔) ได้ “ตั้งพระปฏิมาไชย ๑ พระพุทธรูปยรัตน์ ๑ พระแก้วเชียงแสน ๑ พระแก้วเรือนทอง ๑ พระไชยทอง ๑ พระไชยเงิน ๑ พระไชยเนาวโลหะ ๑ พระไชยผ้าห่มลงยาราชาชาติ ๑ พระไชยพิธี ๑ พระห้ามสมุทร ๒ องค์ รวม ๑๒ องค์ กรอบพระกริ่ง ๑”

ครั้งนี้ จะเห็นว่ามีพระไชยเนาวโลหะเพิ่มเข้ามา พระไชยองค์นี้จะสร้างเมื่อไรไม่ทราบ มีที่น่าสังเกตอยู่แห่งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์ถึงพระราชพิธีถือน้ำว่า “ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใช้พระไชยเนาวโลหะสำหรับแผ่นดิน ภายหลังเดิมพระไชยเนาวโลหะองค์น้อยในกรอบแก้วขึ้นอีกองค์หนึ่ง”

คำว่า พระไชยเนาวโลหะสำหรับแผ่นดินไม่ทราบว่าหมายถึงรัชกาลใด ถ้าว่าเป็นพระชัยประจำรัชกาลที่ ๔ ที่สร้างใหม่แล้วก็เป็นอีกองค์หนึ่ง สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงมีลายพระหัตถ์อธิบายว่า พระชัยในรัชกาลที่ ๔ นั้น ผู้สร้างคือ พระองค์เจ้าประจักษ์จรรยา (หม่อมเจ้าชายดิศ ในกรมหมื่นนครสวรรค์ศักดิพินิจ) พระชัยในรัชกาลนี้มีขนาดเล็กลงกว่าในรัชกาลที่ ๓ และเป็นทองทั้งองค์ทั้งฐานเหมือนกัน แต่ฐานนั้นเปลี่ยนแปลงไปกว่าเดิม คือ มีจารึกอักษร พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกะขนาดพระราชทานว่า เอาหน้าคัก ๕ นิ้ว เพราะวันประสูติเป็นวันพฤหัสบดี คือ วันที่ ๕

พระชัยในรัชกาลนี้ได้เพิ่มย่นขึ้นอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีเรื่องจะกล่าวถึงข้างหน้า พระชัยองค์นี้จะสร้างเมื่อใดไม่ทราบแน่ชัด แต่สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ได้ทรงพบหมายรับสั่งรัชกาลที่ ๔ ว่า บิณญ จุลศักราช ๑๒๑๕ ฉลองพระชัยวัฒน์ ๗ วัน ตั้งแต่เดือน ๔ ขึ้น ๑๓ ค่ำ จนแรม ๔ ค่ำ ตรงกับวันเสาร์ที่ ๑๑ มีนาคม—วันศุกร์ที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๙๖ ภายหลังพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงสร้างพระชัยขึ้นอีกองค์หนึ่ง เอาอย่างแบบพระชัยในรัชกาลที่ ๔ แต่ทรงพระราชปราชญ์ว่า พระองค์ประสูติวันอังคาร ถ้าทำตามอย่างรัชกาลที่ ๔ ก็เป็นหน้าคัก ๓ นิ้ว จะมีเล็กหนักไปหรือ พระองค์เจ้าประจักษ์จรรยาได้กราบบังคมทูลตามความเห็นที่ทำหน้าคัก ๕ นิ้วเท่ากำลังพระอังคารก็โปรด

เพราะฉะนั้น พระชัยประจำรัชกาลที่ ๕ จึงมีขนาดโตไล่เลี่ยกับพระชัยในรัชกาลที่ ๑ และที่ ๒ ในรัชกาลที่ ๕ จะหล่อพระชัยก็ยังไม่ทราบแน่ แต่เท่าที่พบหลักฐานว่าได้ทรงหล่อพระชัยเนาวโลหะองค์หนึ่งที่วัดกันเกราธรรมประวัติ พร้อมกับด้วยพระชัยเนาวโลหะองค์เล็ก ๒๖ องค์ เมื่อ ณ วันที่ ๒๓ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๒ และต่อมาได้พระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช (รัชกาลที่ ๖) ซึ่งได้มีการฉลองพระชัยเนาวโลหะองค์นี้ที่วังสราญรมย์ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๒

รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงสร้างพระชัยประจำรัชกาลขึ้นอีกองค์หนึ่ง เรื่องการสร้างนั้น ผู้เขียนได้รับความเมตตาจากพระมหาเทพกษัตรสมุห (เนื่อง สาคกริก) คัดจากลายพระราชหัตถ์ของรัชกาลที่ ๖ ที่ทรงบันทึกฝากเจ้าพระยารามราฆพ ฯ มาให้ดังนี้ “พิธีหล่อพระชัยวัดณะประจำรัชกาล ต่อจากพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ก็ได้มีพิธีหล่อพระชัยวัดณะประจำรัชกาล ซึ่งเป็นพิธีใหญ่ เริ่มต้นวันที่ ๔ มกราคม มีสวดมนต์ตั้งน้ำวงด้ายที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ครั้นวันที่ ๕ มกราคม เวลาเช้า ๘ นาฬิกา ๕๗ นาที ได้ฤกษ์ฉันทันตั้งเทียนทองตั้งสัตยาธิษฐาน แล้วถวายเทียนนั้น

แต่สมเด็จพระมหาสมณให้ทรงจุดเทียนชัย ต่อนั้น จึงเสด็จพระ ๓๐ รูปที่จะได้สวดมนต์ต่อไป และพระราชคณะ
สำหรับละ ๔ รูปผลัดเปลี่ยนกันสวดภาณวารบนพระแท่นต่อไป ตลอดทั้ง ๓ วันตั้งแต่นั้น เวลาฉันออกไป
ที่วัดพระแก้ว พระราชคณะ ๓๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์เจ็ดตำนาน ณ วันที่ ๕ ที่ ๖ และที่ ๗ ครั้นวันที่ ๘
เวลาเช้า ๘ นาฬิกา ๔๒ นาฬิกาเศษ ได้จารุรงค์ฤกษ์ ฉะนั้นได้เททองหล่อพระชัยที่โรงนอกกำแพงหน้าวัด คือ ที่ตรงหลัง
พระที่นั่งชัยชุมพล หล่อพระแล้วกลับเข้าไปในวัดเสด็จพระและถวายของตามประเพณี อนึ่ง ในระหว่างนี้ต้องไป
ในงานทำบุญสวดชะมวดพระบรมศพเมื่อวันที่ ๗ ด้วย ฉะนั้น ในวันนั้นออกจะเหนื่อยๆ”

พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลองค์นี้มียันต์เช่นเดียวกับพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลที่ ๔ และที่ ๕ ดังกล่าวถึงข้างต้น
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการได้ทรงเล่าไว้ใน “สาส์นสมเด็จ” ตอนหนึ่งว่า

“เมื่อจะหล่อพระชัยประจำรัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระมหาสมณ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพรหมมุนี) ตรัสว่า
ยันต์ที่ทูลกระหม่อมทรงจารึกไว้ที่ฐานพระชัยรัชกาลที่ ๔ และเอาอย่างมาจารึกฐานพระชัยรัชกาลที่ ๕ ด้วยนั้น พระองค์ท่านตาม
เสด็จไม่ทัน เห็นควรจะเอาออกเสีย สมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงปรึกษาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ
ความเห็นร่วมกันว่า ทูลกระหม่อมทรงพระปรีชาญาณเป็นอุคมบัณฑิต ทรงเลือกสรรยันต์อันเป็นสิริมงคลสมควรจะจารึก
ได้จารึกยันต์นั้นที่ฐานพระชัยก็รุ่งเรืองพระเกียรติยศทั้งสองรัชกาล ไม่ควรจะเอาออกเสีย ทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย ก็ทรงจารึก
ยันต์นั้นต่อมา แต่ไม่มีใครรู้ว่าเป็นยันต์อะไร มาจนถึงเมื่อพระองค์เองทรงอำนวยการหล่อพระชัยประจำรัชกาลที่ ๗ ไปทรงทราบ
มาจากพระพิมลธรรม (นาค) วัดอรุณฯ ว่าเป็นยันต์อริยสัจ จึงรู้กันว่าเพราะเหตุใดทูลกระหม่อมจึงทรงนับถือนันต์นั้น”

รัชกาลที่ ๗ โปรดให้สร้างพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลขึ้นอีกองค์หนึ่ง เดิมที่เป็นหน้าที่ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ
วัดวิศิษฎ์ แต่ในเวลานั้นไม่อยู่ได้ทรงฝากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการให้ทรงช่วยทำแทน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ
บังคมทูลตามความเห็นให้ทำหน้าตัก ๑๗ เซนติเมตรเท่ากำลังพระพุทธรูปด้วยประติมากรรมที่โปรด

เพราะฉะนั้น พระชัยในรัชกาลที่ ๗ จึงมีขนาดเล็กเดียวกับพระชัยในรัชกาลที่ ๕ แต่องค์เป็นเงินเข้าแบบรัชกาลที่ ๑
ฐานเป็นทองแบบเดียวกับรัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๘ ไม่มีพระชัยประจำรัชกาล ที่จะเป็นด้วยเวลาไม่ไห้ มีงานอะไรก็ใช้พระชัยรัชกาลที่ ๕ เรื่องนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ
เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงดำริว่าดี เพราะพระชัยประจำรัชกาลนั้นเป็นเรื่องใส่กะแนน ถ้ารัชกาลมากขึ้นแล้วที่ตั้งจะ
ลำบากในภายหน้า

แมวไทย

พิชัย

ก่อนที่คนไทยจะลงมาครอบครองสุวรรณภูมิ และจัดตั้งอาณาจักรไทยขึ้นบนแผ่นดินผืนนี้มีมนุษย์อยู่อาศัยมาก่อนนับเป็นหมื่นๆ ปี อารยธรรมการเกษตรเกิดขึ้นบนสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงเกือบจะก่อน หรือว่า ก่อนอารยธรรมใดๆ ของมนุษย์อยู่ในโลก

ใครจะอยู่บนแผ่นดินสุวรรณภูมิมาก่อนไทย เป็นเรื่องของนักโบราณคดีและประวัติศาสตร์ แต่เรารู้กันว่า คนโบราณของเอเชียและแอฟริกาไปมาค้าขายติดต่อกันนานเป็นพันปีมาแล้ว ครั้งหนึ่งเคยมีผู้พบว่าลูกประคำสายหนึ่ง ซึ่งพบที่อำเภอสะทึงพระ ในจังหวัดสงขลา เหมือนกับลูกประคำอีกสายเดียวในโลกที่พบในสุสานเก็บพระศพของกษัตริย์อียิปต์โบราณนานนับพันปีก่อนคริสตกาล ตะเกียงโรมันที่พบในวัดโบราณ กำบลพตีกาญจนบุรี ก็เก่าแก่พันปี และแม้แต่ เหนือรูปปั้นละที่ เป็นศิลาจำหลักภาพพระกนิษฐา พระนางยล และนางลักษมี ที่พบอยู่ในโคนต้นไม้ ที่จังหวัดพังงา ก็บอกให้เราเห็นว่าอย่างน้อยขึ้นเดียวกับสุวรรณภูมิ ก็ไปมาค้าขายติดต่อกันเมื่อพันกว่าปีมาแล้ว

ฉะนั้น ถ้าอินเดียกับสุวรรณภูมิไปมาค้าขายกันได้ ก็ใญ่ใจอียิปต์กับแผ่นดินไทยในอดีตจะติดต่อกันบ้างไม่ได้เล่า ที่อ้างเช่นนี้ ก็เพราะวันหนึ่งไป

เดินอยู่ที่พิพิธภัณฑ์ในกรุงไคโร เห็นมัมมี่แมวอยู่เป็นอันมาก หน้าตาของมัมมี่แมว ตลอดจนขนาดดูไม่ผิดเพี้ยนไปจากแมวไทยเลย ความสงสัยนี้ทำให้ค้นคว้าหาความรู้เรื่อง “อียิปต์กับแมวไทย” ต่อไปอีก ได้รู้มาอีกอย่างหนึ่งว่าอียิปต์เรียกแมวว่า “เมียว” ฟังเสียงเหมือนแมวในภาษาไทยจริง ๆ

ในอียิปต์นั้น รูปแมวไทยมีอยู่ไม่เฉพาะแต่ที่เป็นมัมมี่ที่เป็นรูปสลักรูป และรูปเขียนผนังก็มีอยู่มากมาย คนอียิปต์นับถือแมวมาก ทั้งให้แมวเป็น “เทพแห่งความรัก” มีพระนามว่า บาสเตท หลักฐานก็ยังมียู่ทุกวันนี้ที่เมืองบูบาสติล เป็นรูปเทพีหัวแมวตัวเป็นหญิง นอกจากแมวจะเป็นเทพีของความรักอย่างเดียวกับ กิ่วปิด ของกรีกแล้ว แมวของอียิปต์ยังเป็นสัญลักษณ์ของสตรีเพศและความเป็นแม่อีกด้วย

ฝรั่งอาจจะเชื่อกันว่าแมวที่นั้นเดิมเป็นสัตว์ในแอฟริกา พวกอียิปต์เอามาเลี้ยงในบ้าน และแมวก็ติดกับคนเรื่อยมาต่อจากนั้นพืชพันธุ์ของแมวจึงเร่ร่อนกระจายไปทุกหนทุกแห่งในโลก แมวพันธุ์แรก คือ พันธุ์บิลด์วีเนียน ขาววาวหน้าค่อนข้างแหลมยาว ต่อมาจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรนั้นเป็นเรื่องทางชีววิทยา แต่ที่รู้ว่าแมวในโลกที่ยังรักษา รูปเดิมของแมวรูปร่างเพรียว หน้าแหลม ตาคม ก็มีอยู่เพียง ๓ พันธุ์ในโลก

พันธุ์หนึ่ง คือ อบิสซิเนีย

พันธุ์ที่สอง คือ แมวอียิปต์

และพันธุ์ที่สาม คือ แมวไทย

แมวสามพันธุ์นี้รูปร่างหน้าตาไม่ผิดแผกแตกต่างกันเท่าใดเลย สมองชนิดแรกเดี๋ยวนี้หาไม่พบ

เหลือแต่แมวพันธุ์เก่าแก่ที่สุดในโลกอยู่พันธุ์เดียว คือ “แมวไทย” ที่คนทั่วโลกนิยมยกย่อง และรู้จักกันดีทุกวันนี้

ในฐานะที่ผู้เขียนศึกษาสถาปัตยกรรมอียิปต์ ศิลปอียิปต์ และบางครั้งฟังชานเลยเข้าไปจนถึง ศึกษาภาษาอียิปต์ก็คือ ภาษาเฮียโรกราฟฟิค ทำให้ออกจะคิดสรุปเอาอย่างมีเหตุผลว่า แมวไทยนี้ บรรพบุรุษน่าจะเป็นแมวอียิปต์ที่ติดมากับเรือค้าขาย เมื่อหลายพันปีก่อนคริสตกาล ครั้งนั้นคงมากันหลายตัวมีทั้งตัวผู้ตัวเมีย ต่อมาจึงแพร่หลายขยายพันธุ์หลงกันอยู่ในสุวรรณภูมิมาช้านาน จนเกิดเป็นแมวไทย หลายหลากมากสี แต่มีโครงสร้างของกระดูกไม่ผิดแผกแตกต่างจากกัน แต่ที่ยังสงสัยและค้นไม่ได้อยู่จนบัดนี้ และใครก็ให้คำตอบไม่ได้ก็คือ ทำไมแมวไทยสีห้าชนิดจึงมีสีคงตัว ผสมพันธุ์กันอย่างไรก็ไม่เปลี่ยนแปลงสีผิดแผกจากสีเดิมไปมากมายเท่าใดนัก อย่างเช่น พวกมาเลศ สีดอกเลา สุกุลลักษณ์ สีทองแดง, วิเชียรมาส ซึ่งมีสีน้ำตาลเข้มแปดแห่งในตัว แซมเสวต สีเทาอ่อน

ฝรั่งรู้จักแมวไทย ๔ ชนิดที่กล่าวมากกว่าอย่างอื่น แต่ที่จริงแล้วแมวไทยมีมากกว่า ๔ ชนิด โดยเฉพาะแมวให้ลูกที่คนไทยชอบเลี้ยงกันไว้ประจำบ้าน แมวคุณลักษณะดี ของไทยก็มีอยู่ ๑๗ ชนิด

๑. นิลรัตน์ ๒. วิลาศ ๓. สุกุลลักษณ์ ๔. เก้าแต้ม ๕. มาเลศ ๖. แซมเสวต ๗. รัตนกัมพล ๘. วิเชียรมาส ๙. นิลจักร ๑๐. มุลิดา ๑๑. กรอบแว่น หรือ อานม้า ๑๒. บั๊ดเสวต หรือ บั๊ดตลอด ๑๓. กระจอก ๑๔. สิงห์เสพย์ ๑๕. การะเวก ๑๖. จตุบาท และ ๑๗. โกลุจา

เขวากันตามตำราว่า แมวทั้ง ๑๗ ชนิดนี้ใครเลี้ยงไว้ในบ้านย่อมมีความเจริญ ก็เห็นจะจริง เพราะที่บ้านมีอยู่ถึงสี่ชนิดในจำนวน ๑๗ และบัดนี้

ทั้งสี่ชนิดมีจำนวนรวมกันก็ราว ๕๐ ตัว เข้า ๆ เวลาให้อาหารควั่นเนื้อไม่ผิดฝูงสัตว์ขนาดใหญ่

แมวในโลกมีอยู่กว่าสี่สิบพันธุ์ ขนยาวบ้าง สั้นบ้าง แต่ถ้าเชื่อตามตำรา ออริจินัล ออฟฟาสซี่ ของ ชาร์ลส ดาวินก็ต้องเชื่อว่า แมวนั้นมีบรรพบุรุษตระกูลเดียวกับเสือ และสิงโต แล้วเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาจนปัจจุบัน เช่นเดียวกับที่เชื่อว่า บรรพบุรุษดั้งเดิมของคนคือ “ลิง”

แมวมีชื่อเรียกเป็นภาษาละตินว่า เฟลิส คาตุส หรือ เฟลิส โดเมสติก้า เรียกกันตามจีนุสของสัตว์มาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๕๘ มีเสือและสิงโตหลายชนิดทำทางอย่างเดียวกับแมว แต่ตัวใหญ่กว่ามาก เคยมีผู้เอาสิงโตและเสือมาเลี้ยงแต่ยังเล็ก พอโตก็ได้เสือและสิงโตที่เชื่องเหมือนแมว จะไม่เหมือนก็ตรงเวลาที่มันโกรธ เพราะลำพังแมวเมื่อมันโกรธมันก็ทั้งข่วนถึงหากจะมีแผลก็เพียงเบา ๆ ถ้าเป็นเสือเป็นสิงโตเมื่อมันโกรธสัญชาตญาณป่าจะกลับมา แรงของเสือของสิงโตจะทำอันตรายผู้เลี้ยงได้ร้ายแรงถึงชีวิต

ที่จริงแล้วแมวไทยจะรู้จักแมวที่ให้ลูกพันธุ์ต่างๆ ถึง ๑๗ ชนิด แต่แมวไทยที่ฝรั่งนิยมจนเรียกว่า “แมวไทย” หรือ “ไซมิสแคส” นั้น ฝรั่งแยกไว้แปดชนิด แต่ทั้งแปดชนิด วิเคราะห์ให้เข้าตำราไทยได้เพียงสี่ชนิดเท่านั้น โชคดีของฝรั่งอยู่เหมือนกันที่แมวไทยซึ่งเป็นที่นิยมกันเป็นแมวที่ให้ความเป็นสิริมงคล และโชคดีแก่ผู้เลี้ยง แมวอุบาทว์ ๖ ชนิดของไทย ฝรั่งไม่รู้จำก่อนจะเลยไปถึงแมวไทยที่ฝรั่งรู้จัก ขอบอกว่าแมวร้าย ๖ ชนิดของไทยคือ

๑. ทพพลเพศ เป็นแมวขาวอย่างมอมแมม ตาแดงเหมือนสีเลือด แมวพวกนี้ชอบขโมยปลาทุกคืน

๒. ชื่อ พรรณพักษ์ หรือลายเสือ

๓. บัซซาส์คำ มอม ทางขดเหมือนงูดิน ขนสากหยาบ
แมวพวนกินลูก

๔. หินโทษ ได้แก่ แมวที่ลูกตายในท้อง

๕. กอบเพลิง แมวพวนกินลูกคน

๖. เหน็บเสี้ยนยด ทางขดหลบใต้ท้องคูพิกลพิการ

แมวทั้ง ๖ ชนิดนี้ ใครเลี้ยงไว้เป็นได้เรื่องหมด
เนื้อหมกตัวเสียหายไปตามๆกัน

ฝรั่งนิยมแมวไทยกันทั่วโลกทั้งยุโรป, อเมริกา
และอาฟริกาใต้ แม้แต่ในออสเตรเลีย และ นิวซี-
แลนด์ ญี่ปุ่นเองก็พากันชอบเลี้ยงแมวไทย แมว-
คอกมหาไชย ของคุณหญิงริน อภิบาลราชไมตรี
กระจายไปอยู่ในประเทศต่างๆ นับเป็นร้อยๆ ตัว
ที่ไปเป็นแซมเบียนได้รับรางวัลยอดเยี่ยมก็มาก ฝรั่ง
จักแมวไทยอยู่ แปดชนิด คือ

๑. บลูพ้อยน์ ๒. ชอกโกเลตพ้อยน์ ๓. ไล-
แลคพ้อยน์ ๔. เพด พ้อยน์ และ คอร์ด พ้อยน์
๕. ซิล พ้อยน์ ๖. แทบบี พ้อยน์ ๗. โคราช และ
๘. คอปเปอร์ ฝรั่งแปลลงไปเรียก คอปเปอร์ หรือ ทองแดง
ว่า แมวพม่า

อันที่จริงแล้ว คุณริน อภิบาลราชไมตรีท่านเคย
บอกเสมอว่า ฝรั่งแจ่งละเอียดยกออกไปก็เพราะ
ความเข้ม ความอ่อน ของสีมากกว่าอื่น ถ้าคิดอย่าง
ไทยแล้ว สีพื้นที่สุดมีอยู่ สีอย่าง คือ

๑. โคราช ซึ่งตำราไทยเรียกว่า มาเลศ มีโคลง
กำกับว่า

วิลามาลศพิน	พรรณกาย
ขนดงดอกเดาราย	เรียบร้อย
โคนขนเมฆมอปลาย	ปดอมเสวต
ตาดังน้ำค้างย้อย	หยาดตอ้งสตับง

สีของแมวมาเลศ คือ สีลูกสวาด ซึ่งเมื่อสควมี
สีเทาแก่ เวลาตอ้งแดดสีจืดเข้มออกประกายเป็น
สีม่วง เหมือนสีแมวโคราช แต่ถ้าพิจารณากันตาม
บทโคลงว่า เป็นสีดอกเลา ซึ่งเมื่อครั้งที่คุณหญิงริน

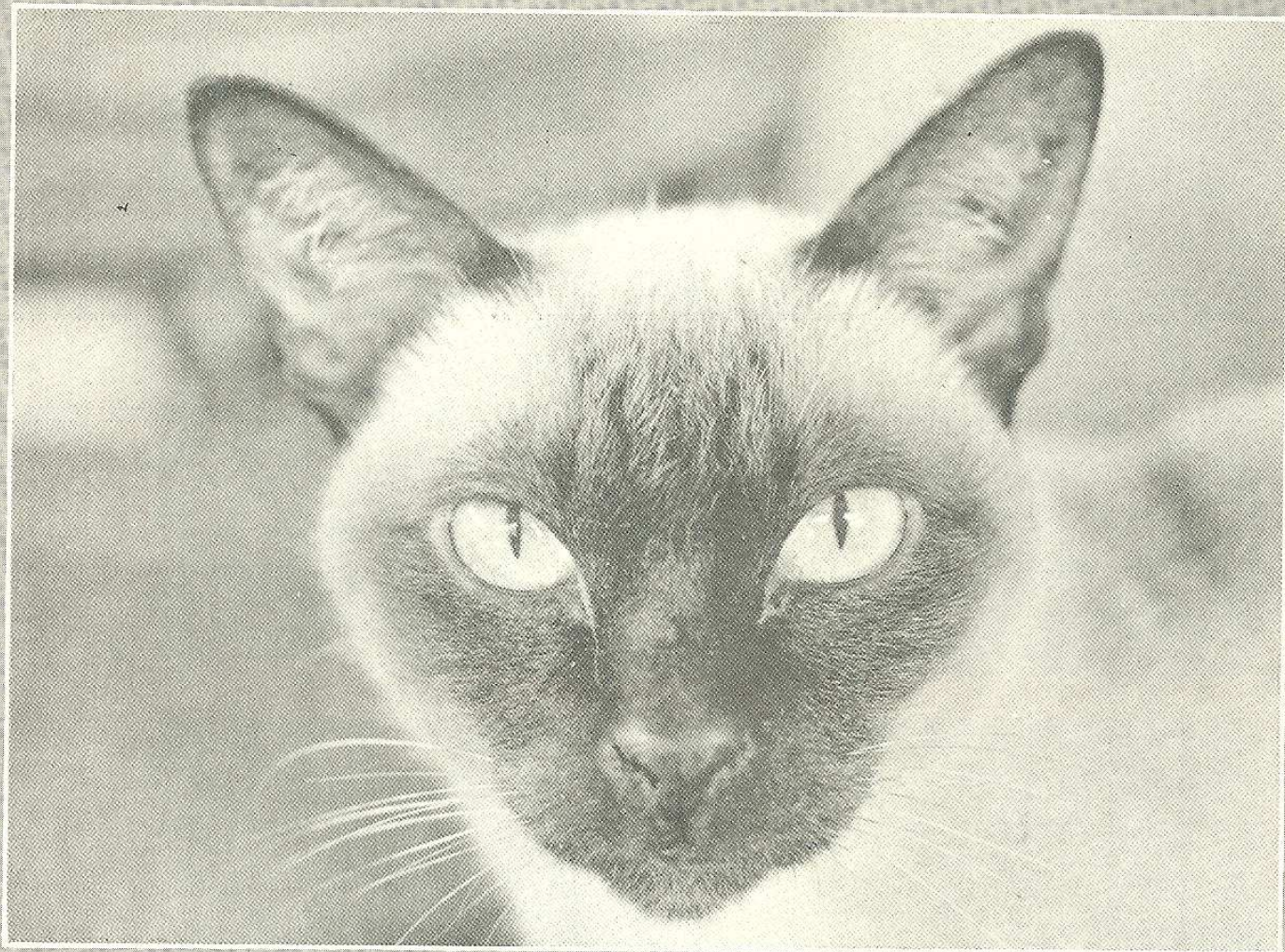
อภิบาลราชไมตรียังมีชีวิตท่านเห็นว่า ดอกเลาน่า
จะเป็น บลูพ้อยน์ เพราะเมื่อเดินทางท่องเที่ยวไป
ในชนบทนั้น เห็นดอกเลาโดนแดดมีประกายสดใส
ท่านก็บอกว่า เห็นไหมสีเหมือนไอ้มกรา ซึ่งเป็น
ชื่อแมวพ่อพันธุ์บลูพ้อยน์ ดีที่สุดของคอกมหาไชย
ถ้าเช่นนั้น แมวบลูพ้อยน์ ซึ่งเป็นพันธุ์ที่ ๒ ฝรั่ง
เรียกว่า บลูพ้อยน์ ถ้ามีสีเทาเข้าที่ปาก สองหู สีขา
และหาง แต่ถ้าอ่อนมากลงไปอีกก็คงจะตรงกับ
ไลแลค พ้อยน์ บลูพ้อยน์ นี้ น่าจะได้แก่แมวแซม
เสวต ผู้เขียนเคยเรียน คุณหญิงริน อภิบาลราชไมตรีว่า
ถ้าพิจารณาตามบทโคลงว่า ขนดำแซมเสวต
สิ้นสรรพางค์ ก็น่าจะเป็น ขนดำสลบขาวเพราะเสวต
แปลว่า ขาว เพราะเมื่อผสมสีนั้น ดำ กับ ขาว เป็น
เทา และขาวมากก็เป็นเทาอ่อน คุณหญิงท่านเคย
ทดลองด้วยความคิดว่า บลูพ้อยน์ มาจาก โคราช
ผสม แมวขาว หรือ ซิลพ้อยน์ และ ผลจากการ
ทดลองก็คือ โคราชก็เป็นโคราช บลูพ้อยน์ ก็เป็น
บลูพ้อยน์ แต่อาจมีบางตัวต่างขาวที่ท้องของ
โคราชก็ได้ ฉะนั้นโคราช กับ บลูพ้อยน์อาจไม่เกี่ยว
กันในทางใดก็ได้ยังจะต้องศึกษาต่อไปอีก บทโคลง
โบราณ เรียก แมวแซมเสวต ว่า

ขนดำแซมเสวตสัน สรรพางค์
ขนคู่โลมกายบาง แบบน้อย
ทรงระเบียบเรียบสำอาง เรียวรุ่น งามนา
ตาดังแสงหิ่งห้อย เปรียบน้ำทองทา

พันธุ์ที่ ๓ คือ ซิลพ้อยน์ เรดพ้อยน์ และ
ชอกโกเลตพ้อยน์ น่าจะตรงกับแมวชื่อ วิเชียรมาส
ของไทยโคลงโบราณเขียนว่า

ปากบนทางสี่เท้า	โสดสอง
แปดแห่งคำจุปอง	กล่าวไว้
สีเนตรดั่งเรือนรอง	นาละสวาคี ไว้เอย
นามวิเชียรมาสไซ้	สอดพันขนขาว

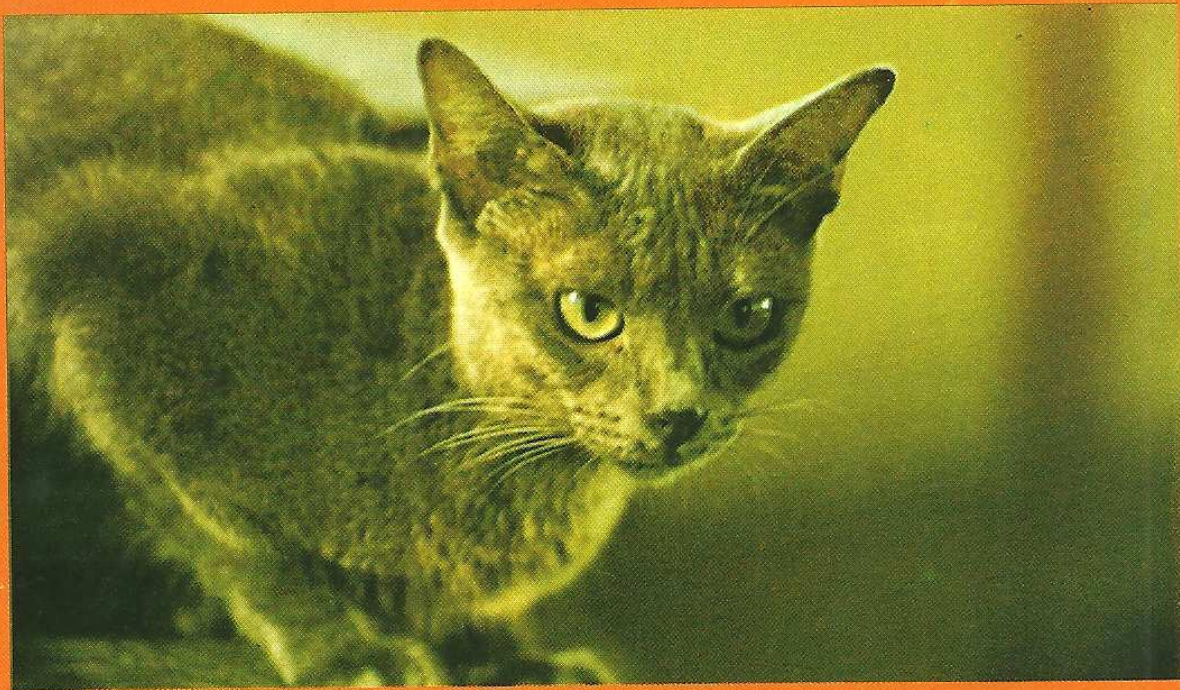

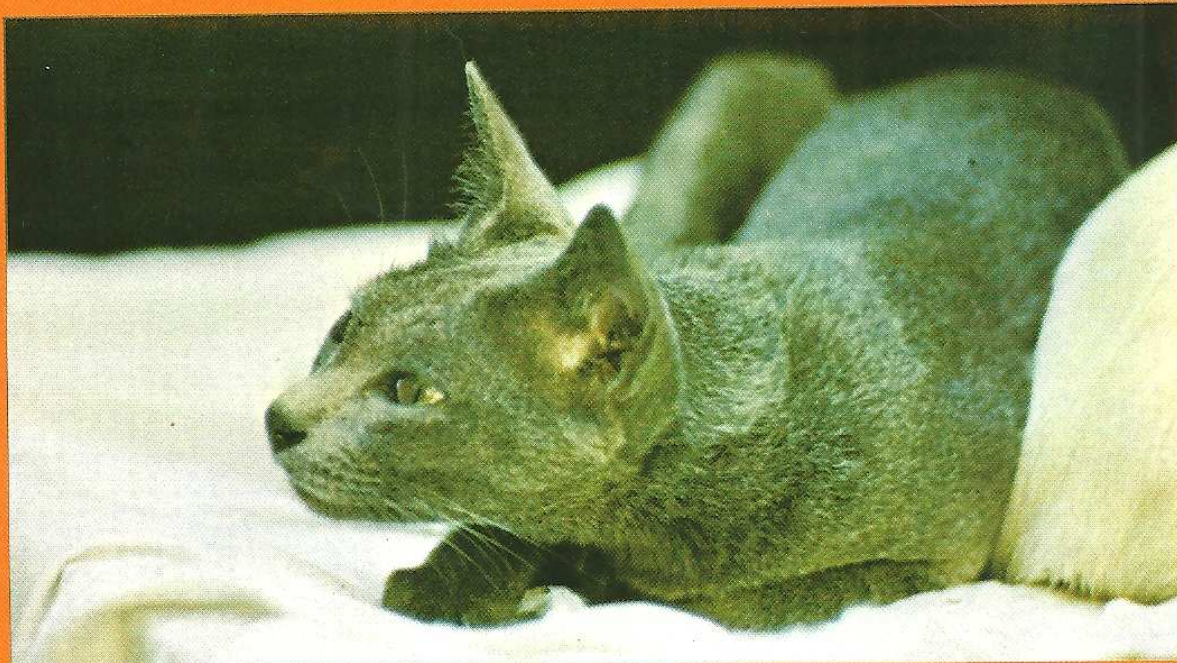
แมวไทยชื่อ “แซมเศวต” ทั่วเป็นสีขาอมเทาอ่อนมาก แต้มจะเข้มขึ้นบ้างและกลมกลืนกับหัว ที่หน้า สองหู สีคืบ และทาง
หน้าตรงของ “วิเชียรมาส”

โคราซ หรือ “มาเดส” สีเทาเข้มทั้งตัว

โคราซ กำลังเป็นที่ยอมรับในต่างประเทศ

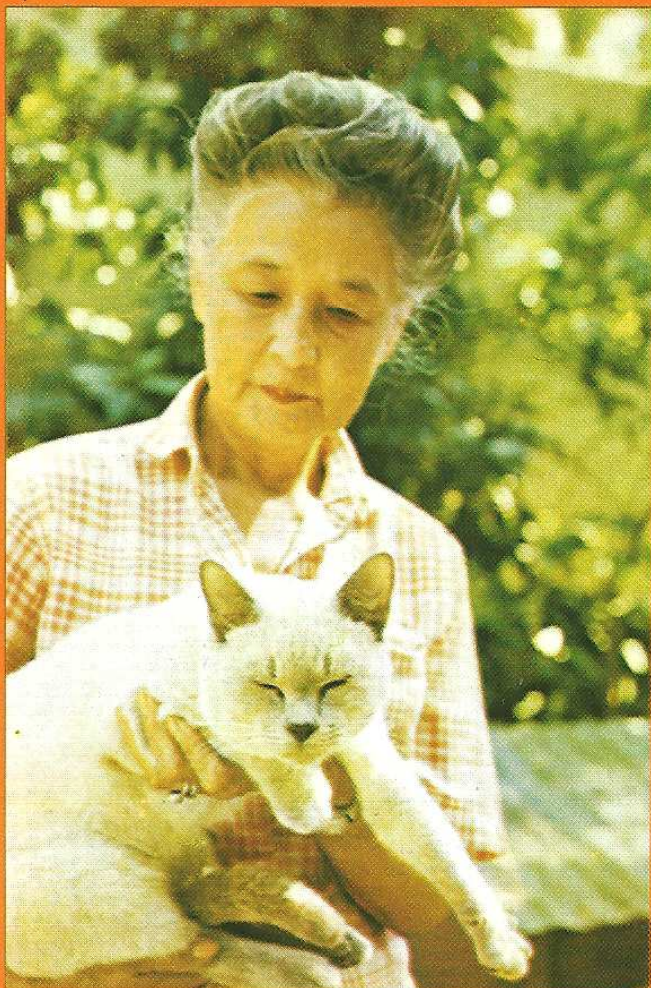
“แซมเศวต” หรือ บลูพอยน์ท์

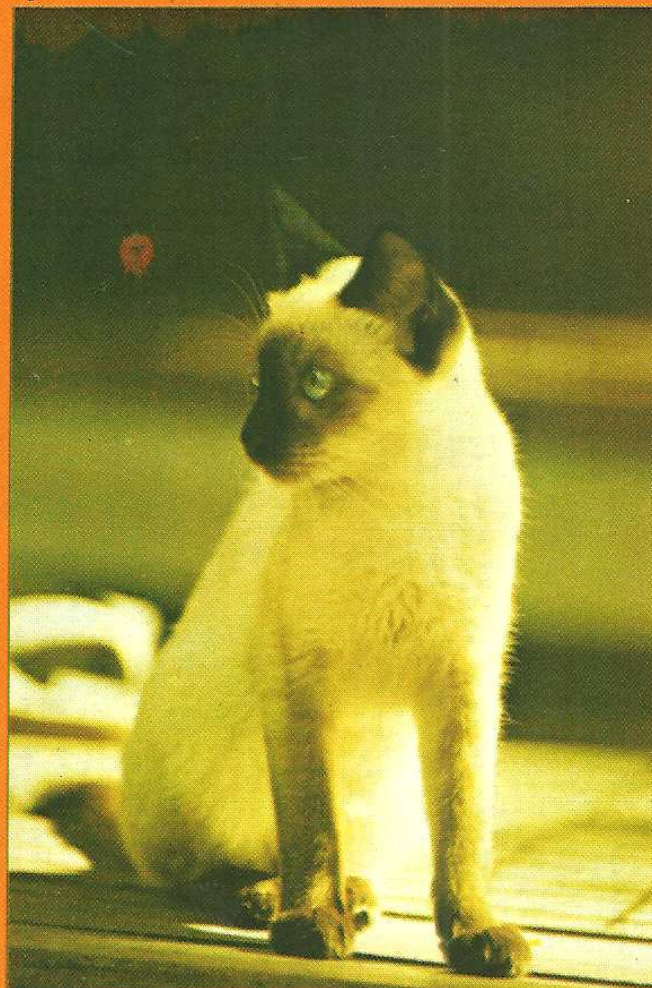

ทาสีฟ้าสคของ “วิเชียรมาส” เปิดโตในที่ร่ม

คุณหญิงรีน อภิบาลราชไมตรี ปรมาจารย์การเลี้ยงแมวไทย

ลูกแมว “วิเชียรมาส” หรือ ซิลพ้อยนท์

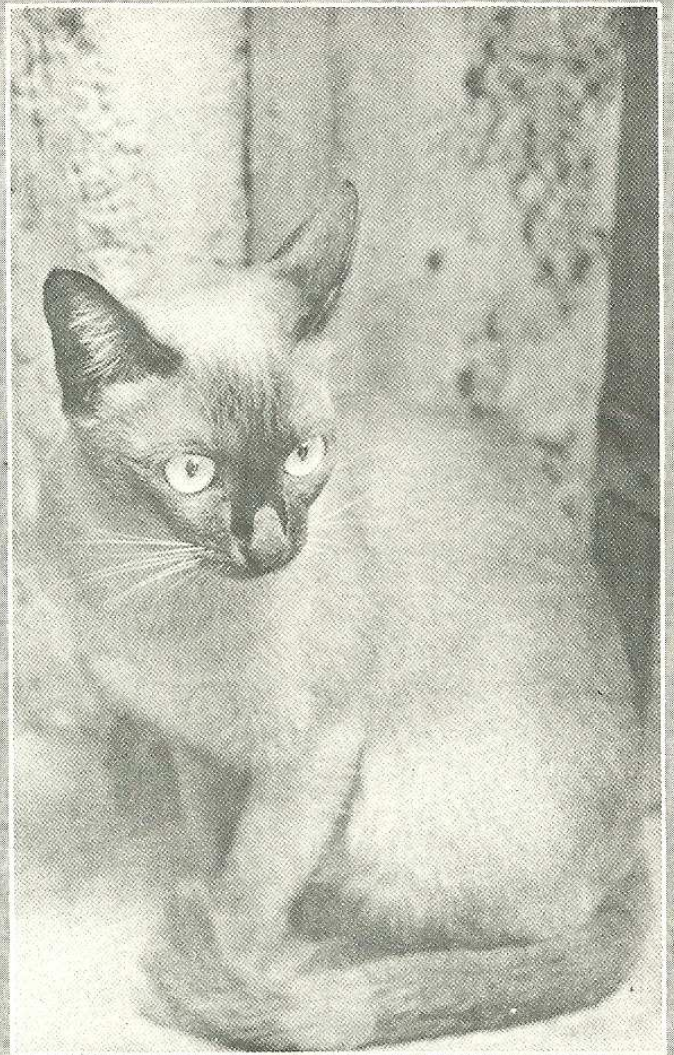

สาวไทยกับแมวไทย “โคราช”

แมวไทย “วิเชียรมาส” ตัวสีครีมอ่อน มีแต้มน้ำตาลเข้มที่ตองหู
หน้ากาก สีตื้นและหางรวมแปดแฉ่ง

สีเข้มแปดแห่งตรงกับที่โคลงกล่าวไว้ คือ ที่ปาก สองหู สีขา และ หาง แต่โคลงบอกว่า แปดแห่งคำจุบองกล่าวไว้ คำของคนโบราณคงเป็นสีน้ำตาลเข้มจนเกือบดำนั่นเอง คนโบราณเรียกสีปลั้วกันเสมอ เช่น สีฟ้า ก็เรียกเขียว ชมพู ก็เรียกเป็นแดง สีจำปาเป็นสีเหลือง พังสับสน มาแนใจ ตอนบทสุดท้ายที่ว่า สอดพื้นขนขาวนี้เองจึงถึงบางอ้อว่า “วิเชียรมาส”

เจ็ดโฉมสุกลักษณ์ล้ำ	วิดาบรรณ
สี่คั่งทองแดงฉัน	เพริศแพรว
แสงเนตรเอกแสงพรพร	โณภาส
กันสรพทโทษแคล้ว	สังร้ายกินเกษม

ถ้าบลูพ้อยน์ที่คู่กับโคราช สีลพ้อยน์ ก็น่าจะคู่กับคอปเปอร์ได้ เพราะโทนของสีเป็นพวกเดียวกัน

กระบวนสัตว์เลี้ยงในโลก นอกจากหมาก็เห็นจะมีแต่“แมวไทย” เท่านั้นที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับผู้เป็นเจ้าของ แมวเลี้ยงพันธุ์อื่นๆ ที่มีอยู่ในโลกก็ว่ากันว่าไม่เหมือนแมวไทย ขาดเจ้าของไปเมื่อใดแมวก็นั่งรอวัน รระหว่างที่คุ้นเคยรีนๆ บ่อย จนถึงแก่นิจกรรม แมวทั้งบ้านไม่เป็นสำเป็นสาร หูหงุดหงิดงุ่นวายไปหมด เพิ่งจะมาหลังทำบุญ ๕๐ วันแล้วนี่เองที่แมวเริ่มเล่นหัวคุ้นเคยกับผู้เขียนได้เหมือนเดิมมากขึ้น เดียวนี้ตอนเช้ามีคิตันลงไปเล่นกับแมวกัดโดนมันล่อมหน้าล่อมหลังหัวเนียไปหมด เพราะบางที่มีกึ่งแห่งบ้าง ปลาบ่นบ้าง ไปตักสินบนมันบ่อยๆ เข้า มันก็เริ่มสบายใจ แมวไทยแสดงความรักใจเมื่อเห็นเจ้าของได้ไม่แพ้หมา และมันจะยอมให้คนที่เลี้ยงดูมันใกล้ชิด ได้อุ้มซุกซนเล่นกับมัน เราจะรู้ว่าแมวยอมคุ้นกับเราหรือไม่ดูไม่ยาก ลองเอากุ้งแห้งใส่มือให้มันเลีย ถ้ามันยอมเลียจากมือเมื่อใดก็แปลว่า มันยอมเป็นกันเองกับเราแล้ว

แมวไทยชอบบิสระเหมือนคนไทย ปล่อยเมื่อใดจะออกเตร็ดเตร่หาประสบการณ์ และแม้แต่ดึกดำเมียวข้างบ้านจนข้ามวัน แต่ก็อย่าตกใจถ้าแมวตัวผู้หายไป ถ้าไม่ถูกจับไปขายสนามหลวง แมวไทยจะคลำทางกลับบ้านจนได้ แต่ต้องหลังจากที่ได้ลิ้มชิมรสตัวเมียข้างบ้านจนหน้าใจแล้ว สิ่งที่ผู้บรรยายเห็นว่าแมวไทยมีความน่ารักมาก ยังมีอีกอย่างหนึ่ง คือเมื่อใดที่มันออกตระเวนหาประสบการณ์ ถ้ามันไปจับนก หรือ หนูมาได้ แมวไทยจะเอาเหยื่อของมันมาอวดเจ้าของให้เห็นความสามารถของมัน โดยจะร้องเหี้ยหว่งว่าจนเจ้าของหันไปเห็นแล้วแสดงความชื่นชมในฝีมือของมัน แล้วมันก็จะสบายใจ แม้จะไม่ให้มันกินสิ่งที่จับมาได้ มันก็ไม่ว่าอะไร แมวไทยกับคนไทยนิสัยไม่ผิดกันเลยจริงๆ

เท่าที่เคยสังเกต ผู้เลี้ยงแมวไทยจะตั้งใจแน่วแน่ว่าแต่แรกๆ จะเลี้ยงตัวผู้หรือตัวเมีย แต่เท่าที่เห็นมาแล้วนิยมตัวเมียมากกว่าตัวผู้ เพราะเป็นที่รู้กันอยู่ว่าแมวไทยตัวผู้ทั้งบ้านเก่ง (เหมือนชายไทยอีก) ได้กลืนตัวเมียที่ไหนไปทีนั้นจนลืมนบ้าน ลืมช่อง แมวตัวผู้ฉลาดว่องไว เกียวกักกับเขาจนเป็นแผลเหวอะหวะ ถึงต้องเย็บก็มี หน้าตาดุสสัตว์ได้กลืนแมวตัวเมียเมื่อใดก็หวังดังสามบ้านแปดเรือน และถ้าไม่พอใจใครจะเย็บรดเองง่ายๆ และกลืนเย็บแมวแล้วนั้นแรงจนอย่าบอกใครเลยทีเดียว อย่างไรก็ตามตัวผู้ถ้าตอนเสียได้ก็จะลดความวุ่นวายลงไปมาก เลี้ยงแมวตัวเมียถึงหากจะไม่ยุ่งเหมือนตัวผู้ แต่เวลามันหง่าวอยากผสมพันธุ์ ก็เสียงดังเอาเรื่องเหมือนกัน

เรื่องเลี้ยงแมวไทยเป็นเรื่องแปลก ผู้ที่ไม่

คุ้นเคยจะรู้สึกเหมือนกับว่า ตัวไหนๆ ก็เหมือนกัน
กัน โดยเฉพาะแม่พันธุ์เดิมเดียวกัน เช่น พวก
บลูพอยน์ท์ กับ พวกบลูพอยน์ท์ ด้วยกัน แต่
สำหรับผู้เลี้ยงแมวนานๆ แมวไทยแต่ละตัวไม่
เหมือนกัน ตั้งแต่หน้าตาทรวดทรง และสีของขน
อย่างที่บ้าน เพราะความต่างกันของแมวที่เรามอง
เห็นนี่เอง ทำให้เราเรียกชื่อได้ว่า ใครคือ นายมกรา
นายวันชัย นายทาสี นายละมุด นางวนิดา นาง
อาชาเกา เป็นต้น

แมวไทยกับคนไทยมีความเหมือนกันอีก
อย่างหนึ่งคือ เรื่อง ความรักอิสรภาพ เรื่องนี้จะ
ผ่านโดยไม่กล่าวถึงเรื่องก็จะไม่สมบูรณ์

อิสรภาพเป็นเสมือน ลมหายใจของแมว
ไทย อิสระที่จะไปไหนก็ได้ตามที่ใจชอบ เสรีที่จะ
ทำอย่างที่มีมันอยากทำเสรีที่จะกินเมื่อมันหิว อิสระ
ที่จะดื่มถ้ามันกระหาย อิสรเสรีภาพเป็นสิ่งที่แมว
ไทยถือเป็นบุคลิกประจำตัว และก็เพราะลักษณะ
ประจำตัวนี้เองที่ทำให้แมวไทยเป็นสัตว์เลี้ยงที่น่ารัก
มากที่สุด ไม่เพียงแต่เท่านั้นความฉลาดของแมวไทย
ยังเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางทั่วไป

อย่างที่เล่ามาแล้วว่า เมื่อแมวไทยจับนก หรือ
หนูมาได้มักเอามาวอกเจ้าของให้รู้ความสามารถ
และว่องไวของตัว สำหรับตัวเมียนั้น จะว่าเป็น
สัญชาตญาณ หรือความฉลาดก็น่าจะพูดได้ทั้งสอง
อย่างเมื่อ ควิน หรือ แม่แมวตั้งท้อง มันจะเริ่มออก
หาที่คลอด และที่เลี้ยงลูกที่ปลอดภัยที่สุด เราอาจ
จะเตรียมที่คลอดให้มันด้วยการหาที่ร่มแสงน้อยที่สุด
ในห้องน้ำ หรือ มุมห้องที่มีมุ้งลวดคลุม จักกล่อง
มีผ้านุ่มปูกันหีบ แต่มันจะไม่พอใจถ้ามันเห็นว่ายัง
มีการเสียงภัย แม่แมวจะออกตระเวนหาที่ปลอดภัย

ในการออกลูก เช่น ลงชั้นหนังสือ ในตู้เสื้อผ้า
ลิ้นชักถุงเท้า

ถ้าหาได้ที่ใดเหมาะสม แมวก็จะเริ่มสร้าง
สภาพแวดล้อมให้เหมาะกับการคลอด เช่นการตะกุก
ฉีก หรือ คาบเศษกระดาษเศษผ้าเอาไปรวมกัน
เพื่อสร้างพื้นนุ่มๆ สำหรับลูกของมัน มันอาจฉีก
หนังสือ หรือ กระดาษเขียนแบบของเราพิณาศไป
แต่เราก็จะโกรธมันไม่ได้ เพราะถ้าเราจะเลี้ยงแมว
ก็ต้องเก็บข้าวของ ต้องระวัง แม้แต่เก้าอี้รับแขกก็
เถอะ ถ้าเขาจะใช้เป็นที่ลับเล็บเราก็โกรธมันไม่ได้
แต่เราลดอันตรายได้ด้วยการเตรียมไม้ลับเล็บไว้ให้
มัน การหาที่ออกลูกของควินนอกจากที่อธิบายมา
แล้ว มันยังรู้จักเลือกที่สูงเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกรบกวน

คราวนี้จะพูดถึงการเลี้ยงแมวไทยบ้าง เมื่อ
ผู้สนใจจะได้ลองนำเอาไปปฏิบัติดูบ้าง

การเลี้ยงแมวไทยจะว่าง่ายก็ง่ายจะว่ายากก็
ยาก ถ้าเลี้ยงตัวสองตัวไม่ยากเท่าไร แต่ถ้าเลี้ยง
เป็นสิบๆ อย่างที่คุณหญิงริน อภิบาลราชไมตรี
และครอบครัวของผู้เขียนรับช่วงต่อมาขณะนี้ละก็
ไม่ถนัดนัก แต่ก็ไม่เลือบ่กว่าแรง ถ้าเรารู้จัก
เลี้ยงมันให้ถูก

ถ้ากล่าวไว้แล้วว่า ผู้เลี้ยงแมวส่วนใหญ่ชอบ
เลี้ยงแมวตัวเมีย ที่เป็นอย่างนั้นเพราะแมวตัวเมีย
เป็น ควิน (แม่พันธุ์) ก็ได้และเป็นสัตว์เลี้ยงอย่าง
เพื่อนได้ ที่ว่าเลี้ยงได้มีลักษณะอยู่สองอย่าง คือ
ไม่เที่ยวถ่ายเลอะเทอะ ไม่เที่ยวฉี่รดไม่เลือกที่ ไม่
เกะกะเกเรเที่ยวหาเรื่องก่ด ตบ ไม่เลือกหน้าคู่ต่อสู้
แต่ถ้าใครเลี้ยงแมวตัวผู้ที่ไม่ตอนก็ต้องเสี่ยงกับสิ่ง
ต่างๆ ข้างต้น แมวพ่อพันธุ์เป็นแมวที่เซียว และ

ออกจะเกร ไม่ชอบหน้าใครยกขาฉีฟุ้งรศเอาคือ ๆ แล้วเรื่องกลิ่นฉีแมวตัวผู้มันนอยาบอกใคร แล้วเรื่องรักษาศักดิ์ศรีแมวไทยตัวผู้ใจเด็ดยิ่งนัก กับหมาตัวโตกว่าห้าเท่ามันก็สู้ บางทีไปกัดกับเขามาหูฉีกเนื้อละ มันก็จะไม่บ่นไม่ร้อง อย่างมากมันก็จะมารายงานตัวว่า เจ็บมาแล้ว ถ้าเราไม่ใส่ใจให้มันมันก็เสียแผลของมันเองไปตามมี ตามเกิด

ฉะนั้น การเลี้ยงแมวตัวผู้พ่อพันธุ์ จึงต้องสร้างกรงแยกเป็นพิเศษ แล้วปล่อยให้ห้อยเดินเป็นบางครั้งบางคราว วันละครั้ง ๆ ละสักชั่วโมงก็พอ แต่เวลาปล่อยตัวผู้ก็เชิญเก็บตัวเมียเข้ากรงให้ครบตัวเสียก่อน

วิธีเลี้ยงแมวตัวผู้ให้ง่ายก็คือ ตอน สัตวแพทย์ทำได้ง่าย อายุสักสามสี่เดือนตอนได้ง่าย แต่ในบางประเทศมีกฎหมายห้ามตอนแมว

ใครจะเลี้ยงแมวมีที่ทางกว้างขวางหน่อยก็ดี เพราะแมวชอบวิ่งเล่นเหมือนกัน ถ้ามีต้นไม้ให้มันปีน มีผีเสื้อผ้าให้มันไล่ตะครุบ มีกบเขียดให้มันจับเล่นบ้าง ตามสัญชาตญาณแมวก็เป็นสุข

แมวไทยกินง่ายมักจะชอบของดิบ เช่น เนื้อสด, หัวใจวัว, ปลาดิบ, พวกราชสี และ นก แมวบางตัวชอบนม บางตัวเกลียดชอบแต่คั้นน้ำ การให้ติดสกับแมวนาน ๆ ครั้ง ทำให้แมวมีชีวิตชีวา แต่ถ้าปล่อยไปก็เคยตัว อาหารกระป๋องสำหรับแมวที่นำมาจากเมืองนอกก็พอมีคนแอบเอามาขายแต่แพง ดีที่สุดก็คือ ปลาทะเล พวกราชสีพราหมณ์ก็ไล่ล่าหาหอบาต เอามาอย่างแกะก้างออกแล้วคลุกกับข้าวสุกให้กิน แมวก็ชอบ นาน ๆ เอาเนื้อต้มคลุกกับข้าวให้กินบ้างก็ไม่เลว

หลังจากคุณหญิงจากไปแล้ว ได้ทดลองซื้อ

กึ่งแ่งฝอยตัวเล็กกิโละ ๑๘ บาท จากสถานหลวงมาลองคลุกข้าวผสม แมวชอบมาก แต่ควรระวัง ถ้าเจอจะกึ่งย้อมสี หรือ ฉีด ดี.ดี.ที. จะเป็นอันตราย เคยลองซื้ออย่างย้อมสี แล้วเอามาล้างน้ำผึ้ง แล้วเข้าเตาอบจนแห้งอย่างเดิม แมวก็คงยังชอบ คุณค่าทางอาหารจะลดไปบ้างก็คงไม่มากนัก ระวังอย่างหนึ่ง คือเวลามีกระดูกไก่ อย่าโยนให้แมวแทะ (หมาด้วย) ถ้ากระดูกเล็กติดคอได้ง่าย ๆ และมีอันตราย

อาหารเสริมอีกอย่างหนึ่งที่แมวชอบ และมีประโยชน์ คือ เม็คยีสท์ ขวดละ ๖๐ บาท ได้ ๑,๐๐๐ เม็ก ใช้กันมานาน แมวบางตัวไม่ชอบก็ปั่นคลุกข้าวผสมปลาให้กิน แต่บางตัวชอบ ขนาดโตแย่งจากมือก็มี เดิมทีเดียวเรามักจะคิดว่า คนเท่านั้นที่มีสมองรู้จักคิด ญไปดูแมวก็ไม่เลวเลย ญจะมีสมองในหัวกระโหลกของมันเหมือนกัน แมวไทยอาจจะไม่คิดอะไรด้วยเหตุผลต่อเนื่องเป็นลูกโซ่เหมือนคน แต่การกระทำโดยสัญชาตญาณถือว่าแมวมีสมองบางอย่างในทางสร้างความคิด โดยเฉพาะเรื่องการอาหาร ไม่ว่าจะอิมท้อง หรือ หิว

ครั้งหนึ่ง เมื่อลูกยังเล็กเคยมีขบวนนางบนโต๊ะ แมวชอบนมเหมือนกัน มันเห็นขบวนนมเข้า แม้จะปัดจุกมันก็กระโดดจนขวดล้ม แล้วหาทางหมุนขวดคลายจนนมหกจากขวดเต็มโต๊ะ แล้วมันก็กินสบาย เมื่อแมวทำได้แบบนี้หลายคนอาจโกรธแมวที่ขโมยนมกิน แต่ที่จริงแล้วควรชมที่มันฉลาด

อาการไม่สบายของแมวมีอยู่ไม่กี่อย่าง ถ้าเราระวังก็ไม่ค่อยป่วย

๑. หวัดแมว สำหรับอากาศอย่างเมืองไทย บางทีมีไต้เหมือนกัน การอาบน้ำด้วยมือนอกจาก

แม่ว่าชอบก็ยังอาจพบหมัดแมวได้ ยาแก้หมัดแมว
หาง่าย ไม่ลำบาก เป็นยาผง ตามร้านสัตวแพทย์
มีขาย สำคัญที่ไขหมัด ไม่เพียงจะอยู่กับตัวแมว
เท่านั้นบางที่อยู่ตามร่องกระดานก็มี ฉะนั้น การ
ทำความสะอาดกระบ่อบ่อยๆ ช่วยได้มากที่สุด

๒. พยาธิตัวกลม เป็นพยาธิแบบหนึ่งที่
รบกวนแมวมาก ถ้าพาไปหาหมอ หมอก็เอาจุลจากร
ส่องกล้องดู เห็นพยาธิตัวกลมนี้ ร่ายกาจ ซ่อนไข
ได้แม้ในกรงที่สะอาด พยาธินี้ทำให้แมวท้องร่วง
และอาจถึงตายได้ ถ้ารู้วิธีก็ใช้ยา โค โอเพน ใส่
ปากด้วยปากคีบ หยดให้ลงในคอ ทุกสามเดือน
ให้ยาครั้งเมื่อกับลูกแมวสองครั้ง ห่างกันแปดวัน
กันเอาไว้ก่อนจะพอบาใจได้ ถ้าแมวโตเอายาบด
เป็นผงที่ละเอียดคลุก หรือ ต้มกับเนื้อให้กินก็ง่ายดี

๓. กลัวน้ำ ไม่ใช่จะเป็นได้กับหมาอย่าง
เดียว แมวก็เป็นได้ ฉีดวัคซีนกันไว้ก็จะยิ่งดี โดย
เฉพาะแมวที่ส่งต่างประเทศต้องฉีดกัน แล้วมีใบ
รับรองแพทย์ถูกต้องหลายประเทศระวังมาก โดยเฉพาะอังกฤษ

๔. หวัดแมว แก้ได้ด้วย แอบเดกซ์ ซึ่งเป็น
ยาปฏิชีวนะ เอาอย่างน้ำที่ให้เด็กกินใส่หลอดบีบให้
กินได้

๕. โรคที่ป่วยเนื่องจากขาดอาหาร

๕.๑. ขาดโปรตีน เกิดในลูกแมวง่าย
น้ำหนักตัวเบา ผอมลง กล้ามเนื้อ
หมดกำลัง เดินขาลาก (ให้โปรตีน
เช่น เนื้อสด ปลาสด)

๕.๒. ขาดแคลเซียม แมวโตเป็นมาก
ที่เป็นเพราะ เราให้แมวกินอาหารขาดกระดูก แล้ว
ถ้าตัวแมวให้ชอบดื่มน้ำ ไม่ยอมดื่มนมยิ่งเป็นง่าย

แมวที่ขาดแคลเซียมดูยาก ที่แรกก็ตีๆ ขนหนา
ต่อมาหงอยลง ไม่ชอบเล่นหัวเก็บตัวในมุมมืด ไม่
อยากไปไหนมาไหน กระดูกเปราะลง โศกเล็กๆ
น้อยๆ อาจขาหัก ถ้าแคลเซียมต่ำมากก็ถึงชักต้อง
เพิ่มอาหารมีแคลเซียม หรือไม่ก็ฉีดยาให้

๕.๓. ขาดไอโอดีน เกิดได้ ถ้าให้เนื้อวัว
ต่อแมวมามากเกินไป ถ้าลูกแมวไม่ได้ไอโอดีนก็หยุด
โต ขนบางหนังหนา เคลื่อนไหวเชื่องช้า คอยบ้วน
เบื่อนอยู่กับคนมากขึ้น (ให้อาหารทะเลมากขึ้น)

๕.๔ ขาดวิตามินเอ. แมวทั่วไปมักขาด
วิตามิน เอ อาการก็คือ ผอม กล้ามเนื้อเหลว ขน
กระด้างไม่นุ่ม หางตาหัวตาข้างเป็นสีแดง กลัวแสง
สว่าง ตาฟาง ไม่ผสมพันธุ์ ตั้งท้องได้ ๕๐ วันก็
แท้ง กระดูกโตไม่ได้ส่วน กระดูกคอจะเจริญเร็ว
แล้วไปกดประสาททำให้เป็นง่อยได้ แก้ไขด้วยการ
ให้วิตามิน เอ หรือ ตับสด

๕.๕ นอกจากนี้ ยังมีโรคขาดวิตามิน บี
ทำให้ขาโก่ง ขาดวิตามิน บี แมวหงอยกินไม่ลง
เพราะไขมันผิดปกติ ขาดวิตามิน บี ๑ บี ๖ และ
กรดนิโคโทนิค ซึ่งเมื่อถึงขั้นนี้ก็ต้องวิ่งหาสัตวแพทย์
กันดีกว่า (อีกโรคหนึ่ง คือ เอนเทอโรไวรัส)

เนื้อให้โปรตีน ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ไขมัน ๕
เปอร์เซ็นต์ เกลือแร่ ๑ เปอร์เซ็นต์ และน้ำ ๗๔
เปอร์เซ็นต์ เนื้อปนมันมีไขมันเพิ่ม ๒๐ เปอร์เซ็นต์

ปลาให้โปรตีน ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ไขมันจาก ๑
ถึง ๑๕ เปอร์เซ็นต์ สุกแต่ปลาเนื้อขาว หรือ ปลามัน

ระยะท้องของสัตว์พวกแมว สิงโต ๑๐๙ วัน
เสือ ๑๐๘ วัน เสือดาว ๙๒ วัน เสือปума ๙๒ วัน
แมว ๖๕ วันถึง ๗๑ วัน เช่น ผสมวันที่ ๑ มกราคม
จะได้ลูก ๖ มีนาคม เป็นต้น

รถม้า, เอกลักษณ์ลำปาง

ปราโมทย์ ทศนาสุวรรณ

เมืองลำปางอันเป็นเมืองเก่าแก่ทางภาคเหนือของเราเมืองหนึ่งนั้น ใคร ๆ ก็ย่อมรู้ว่า เป็นเมืองเดียวในประเทศไทยปัจจุบัน ที่มีรถม้าวิ่งรับส่งผู้โดยสารไปไหนต่อไหนในตัวเมือง จากย่านสบตุ๋ยอันเป็นชุมทางรถไฟมายังย่านตัวเมืองลำปางปัจจุบัน

รถม้าลำปาง จึงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเมืองนี้ ที่ไม่มีเมืองอื่นใดในประเทศไทยของเราเหมือน แม้ว่าในระยะหลังนี้ จะมีผู้เห็นคุณค่าของรถม้าเมืองลำปาง แล้วซื้อไปไว้ในสถานที่อื่น ๆ เช่นที่ ลัตคาแลนด์ จังหวัดเชียงใหม่ หรือที่เมืองโบราณ บางปู สมุทรปราการก็ตามที่ ก็ได้เป็นการทำลายเอกลักษณ์ของลำปางลงเลย มีแต่ช่วยส่งเสริมให้รถม้าลำปาง เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายยิ่งขึ้น

รถม้าเมืองลำปางนั้น มีกำเนิดมาแต่เมืองอังกฤษ และกว่าจะมาลงรากฐานปักหลักอยู่ที่เมืองลำปางได้ ก็มีเรื่องราวความเป็นมาที่น่าสนใจอยู่มากทีเดียว

ความน่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ ในขณะที่ยานยนต์สมัยใหม่ เข้ามามีบทบาทในด้านการคมนาคมขนส่งอยู่ทั่วไปนั้น รถม้าลำปางก็ยังสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสง่างามเพียงคนเดียว

แรกเริ่มทีเดียวนั้น รถม้าแบบนี้ เกิดขึ้นที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เป็นพาหนะที่พวกขุนนางและผู้ดีชาวอังกฤษ มีใช้แพร่หลายทั่วไป เพราะสมัยก่อนนั้นรถยนต์ยังไม่มี กิจการประกอบรถม้า สร้างรถม้าขึ้น เจริญอยู่ในกรุงลอนดอน และแพร่หลายไปยังประเทศอื่นๆ ในยุโรป

นับแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อมีพระราชอาคันตุกะไปเยือนกรุงลอนดอนนั้น จะมีการใช้รถม้ารับแขกเมือง แทนหน้าไปยังพระราชวังบักกิงแฮม เพื่อเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์แห่งอังกฤษ อันเป็นขบวนเสด็จทางสถลมารคที่ให้เกิดเกียรติแก่อาคันตุกะหรือราชอาคันตุกะที่ไปเยือนอย่างสูง แม้เมื่อครั้ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จเยือนกรุงลอนดอน ก็เสด็จทางสถลมารคด้วยรถม้าเช่นกัน

รถม้าจากกรุงลอนดอน แพร่หลายเข้ามาสู่สยามประเทศในสมัยรัชกาลพระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ ๕ หลังจากทีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศในยุโรป ครั้งรายละเอียดที่ปรากฏอยู่ในพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน นั้นเอง

บางกอกในสมัยรัชกาลที่ ๕ นั้น ยานพาหนะที่จะไปไหนมา ไหนของชาวเมืองนั้นก็แค่รถลาก หรือที่เรียกกันว่า รถเจ๊ก เพราะชาวจีนที่หอบหิ้วผืนหมอนใบเดินทางเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารนั้น อาบเหงื่อต่างน้ำทำงานลากรถ ต่อมาก็มีรถรางเกิดขึ้น ส่วนรถยนต์นั้นยังไม่เป็นที่รู้จักกัน

สำหรับเจ้านายเชื้อพระวงศ์ และข้าราชการเสนาบดีต่าง ๆ นั้น ล้วนแต่ใช้รถม้า ที่สั่งซื้อมาจากกรุงลอนดอนทั้งสิ้น เวลาจะเสด็จหรือไปไหนมา ไหนก็ไปด้วยรถม้า มีสารพัดเป็นชาวอินเดีย ซึ่งมีหน้าต่าเลี้ยงม้าด้วย แล้วก็แปลกที่ว่าสารพัดรถม้า นั้น เจ้านายต่าง ๆ มักจะเลี้ยงชาวอินเดียไว้ใช้งานนี้ อาจจะเพราะชาวอินเดียมีความชำนาญในการเลี้ยงม้าหรือขับรถม้า ก็เป็นได้

ครั้นแล้ว โฉมหน้าของพาหนะสำหรับ
กรุงเทพ ฯ ก็เริ่มเปลี่ยนไป ในปลายสมัยรัชกาลที่ ๕
นั่นเอง เริ่มมีรถยนต์เข้ามาใช้แทนรถม้า เจ้านาย
เชื้อพระวงศ์ก็ทรงหันมาใช้รถยนต์แทนรถม้า เมื่อ
รถม้าเริ่มล้าสมัยนั้น เจ้านายเชื้อพระวงศ์ก็มักจะ
ยกให้แก่สารพัดข้าเก่าเต่าเลี้ยงบ้าง หรือไม่กี่บอก
ขายในราคาถูกลง ๆ บ้าง

**ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ นั้นเองคือปีแรกที่รถม้า
เข้ามาสู่เมืองลำปาง**

รถม้าคันแรกในนครลำปางนั้นคือ รถม้าของ
เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองเมืองนครลำปาง
ซึ่งทรงซื้อรถม้าจากเมืองบางกอก ถอดชิ้นส่วน
ต่าง ๆ นำขึ้นมาสู่เมืองนครลำปางด้วยความยาก
ลำบากไม่น้อย ด้วยสมัยนั้นทางรถไฟสายเหนือยัง
สร้างไม่ถึงเมืองนครลำปาง ในการนำรถม้ามาสู่
เมืองนครลำปางนั้น เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิตทรงนำ
สารพัดรถม้าชาวอินเดียขึ้นมาด้วยทั้งครอบครัวยิ่ง ซึ่งก็
คงจะรับช่วงมาจากเจ้านายพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง
ที่ทรงคุ้นเคยในเมืองบางกอก และพระองค์ได้ปลด
ระวางรถม้า หันมาทรงใช้รถยนต์แทนนั่นเอง

เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ทรงใช้รถม้าในเมือง
นครลำปาง สำหรับเสด็จไปไหนมาไหน ในพิธีการ
ต่าง ๆ ได้รับความสะดวกอย่างยิ่ง

คราวนี้ก็มาถึงจังหวะสำคัญที่ทำให้ลำปางมี
รถม้าอยู่มากมายทั่วเมืองนั่นคือแซกสารพัดรถม้าที่
เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ทรงนำมาจากเมืองบางกอก
นั้น ได้ไปคุ้นเคยกับแซกที่มาอยู่ที่เมืองลำปางแต่
เดิม แถวบริเวณบ้านหัวเวียงปัจจุบัน สารพัดรถม้า
ของเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิตได้แนะนำว่า เวลาที่
เมืองบางกอกนั้น เจ้านายพระองค์ต่าง ๆ กำลังบอก

ขายรถม้าในราคาถูก น่าที่จะลงไปซื้อมาวิ่งเป็นรถ
โดยสารในเมืองลำปางดูบ้าง คงจะได้กำไรดีเป็นแน่
พวกชาวอินเดียที่บ้านหัวเวียงก็เห็นด้วย จึงต่างพา
กันลงมาเมืองบางกอก หาซื้อรถม้าขึ้นไปวิ่งเป็นรถ
โดยสารอยู่ในเมืองนครลำปาง ซึ่งเริ่มมีรถม้ามาก
ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นต้นมา เพราะปีนั้นเป็น
ปีที่ทางรถไฟสายเหนือ ได้สร้างเสร็จและเปิดเดิน
รถถึงนครลำปาง การขนส่งรถม้าจากกรุงเทพ ฯ มา
สู่เมืองลำปางจึงเป็นไปได้โดยสะดวก จนที่เมือง
นครลำปางสมัยนั้น มีรถม้าวิ่งอยู่กว่าสองร้อยคัน
เป็นที่นิยมของชาวเมืองอย่างยิ่ง

นี่เองคือสาเหตุที่รถม้าจากกรุงลอนดอน
ประเทศอังกฤษ จะมาลงหลักปักฐานอยู่ ณ เมือง
นครลำปาง

ในสมัยนั้น นอกจากรถม้าจะแพร่หลายมาสู่
เมืองนครลำปางแล้ว ก็ยังแพร่หลายไปสู่หัวเมือง
อื่น ๆ อีกหลายแห่ง แต่มีจำนวนน้อยและในที่สุด
ก็ขาดเครื่องอะไหล่ พังสูญหายไปจนหมดสิ้น อย่าง
เช่นที่เคยเห็นว่าที่เมืองนครศรีธรรมราช เมื่อสัก ๑๐
ปีก่อน ก็มีรถม้าแบบนครลำปางวิ่งเล่นรับผู้โดยสาร
อยู่ในเมืองคันหนึ่ง แต่ปัจจุบันนี้หายไปเสียแล้ว

**เรื่องน่าสนใจจึงอยู่ที่ว่า ทำไมลำปางจึงยัง
สามารถรักษารถม้าของตนไว้นานกว่า ๖๐ ปี จน
กระทั่งกลายเป็นเอกลักษณ์สำคัญของเมืองนี้อย่าง
หนึ่ง ?**

นี่คือเรื่องน่าสนใจและน่าเขียนถึงมากที่สุด
เมื่อแรกที่รถม้ามาถึงเมืองนครลำปางนั้น
ชาวเมืองนิยมกันมาก เพราะเป็นพาหนะที่ทันสมัย
สามารถใช้บรรทุกของได้ด้วย ไปไหนมาไหนได้
รวดเร็วกว่าพาหนะเก่าของตนที่มีเพียงล้อวัวหรือ

เกวียนเท่านั้น สารถีรถม้ารุ่นแรกของลำปางคือชาวอินเดีย นั่น จึงมีรายได้ดีมาก จนกระทั่งสามารถฝึกชาวพื้นเมืองและจ้างเป็นลูกจ้างขับรถม้าของตนได้ แต่การจะสร้างรถม้าขึ้นมาใหม่นั้น ไม่ใช่ของง่าย ด้วยชิ้นส่วนอะไหล่ต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นของนอกต้องสั่งมาจากกรุงลอนดอนทั้งสิ้น

รถม้า เมื่อใช้งานไปเรื่อย ๆ ก็ย่อมมีการพังเป็นธรรมดา เช่น แหนบหัก เพลาขาด ล้อคด ฯลฯ เป็นต้น ปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่สารถีรถม้าหรือเจ้าของรถม้ารุ่นแรกของลำปางคือชาวอินเดียบ้านหัวเวียงเป็นอย่างมาก ยิ่ง บางคนก็ทอดอวยเล็กอาชีพนี้นี้ไปก็มี ประกอบกับในระยะหลัง ๆ เริ่มมีสามล้อเป็นพาหนะใหม่เกิดขึ้นอีกอย่างหนึ่ง ทำให้รายได้ของรถม้าที่เคยดีมากตกไป

ในที่สุดชาวอินเดียบ้านหัวเวียงก็เริ่มขายรถม้าของตน ให้แก่ชาวลำปางซึ่งเป็นคนเมืองที่แท้จริง และชาวลำปางเจ้าของรถม้ารุ่นสองนี้แหละที่ทำให้รถม้าดำรงอยู่ได้คู่เมืองนครลำปาง จนกลายเป็นเอกลักษณ์สำคัญของเมืองนี้

ชาวมืองลำปางนั้น มีวิชาช่างติดตัวอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นช่างเหล็กหรือช่างไม้ก็ตาม เมื่อรถม้าตกอยู่ในความรับผิดชอบของคนเมืองเข้า ก็ต้องหาทางที่จะคงอายุรถม้าให้นานที่สุด เครื่องอะไหล่ชิ้นไหนขาด ก็ต้องดัดแปลงทำกันขึ้น ถ้าเป็นเครื่องไม้ชิ้นง่าย แต่ถ้าเป็นชิ้นส่วนที่เป็นเหล็ก ก็จะต้องหล่อและกลึงกันขึ้น เรื่องที่จะไปสั่งอะไหล่จากกรุงลอนดอนนั้น อย่าหวังเลย

ครั้งนั้นที่เมืองนครลำปาง มีโรงกลึงเหล็กขึ้นชื่ออยู่แห่งหนึ่ง เจ้าของเป็นจีนแคะ มีชื่อว่าเจ็กหยุ่น มีลูกมือเป็นคนเมืองลำปางอยู่หลายคน

รับกลึงเครื่องเหล็กนานาชนิด ตามที่จะมีตัวอย่าง

รถม้าลำปางก็ได้อาศัยโรงเหล็กของเจ็กหยุ่นนี้แหละช่วยกลึงชิ้นส่วนอะไหล่ที่เสีย มาใช้ทดแทนกัน ซึ่งในบรรดาลูกมือของเจ็กหยุ่นนี้ มีช่างมือดีอยู่คนหนึ่งชื่อนายไธ้ต ชาวชมภู เป็นคนกลึงชิ้นส่วนอะไหล่ต่าง ๆ ต่ออายุรถม้าลำปางเรื่อยมา จนกระทั่งโรงเหล็กของเจ็กหยุ่นแตกเลิกกิจการ เพราะอายุมากแล้ว นายไธ้ต ชาวชมภู ผู้มีความผูกพันกับรถม้ามาเก่าแก่ ก็เลยชวนสมัครพรรคพวกชาวลำปาง นำรถม้าไปวิ่งหาสตาจค์ที่เมืองเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗ แต่ก็ปรากฏว่าชาวเมืองนครพิงค์ไม่นิยมรถม้าเหมือนชาวลำปาง ในที่สุดนายไธ้ต ชาวชมภูก็ต้องกลับสู่นครลำปางด้วยความผิดหวัง

แต่แกไม่ได้สิ้นหวังในชีวิตเสียเลยทีเดียว เพราะกลับจากเชียงใหม่เที่ยวนี้ นายไธ้ต ชาวชมภูได้สาวงามเวียงพิงค์มาแนบข้างเป็นภรรยาคู่ชีวิต อยู่กินกันสืบมาจนบัดนี้

แกเริ่มต้นอาชีพใหม่ เลิกเป็นสารถีรถม้าหันมาซ่อมรถม้าแทน คราวนี้กิจการก็รุ่งเรือง จนชาวยุทธม้าทุกคันในนครลำปางเป็นลูกจ้างของแก และสถาปนาชื่อให้ว่า สล่าไธ้ต ขึ้นชื่อไปทั้งเมือง

คำว่า สล่า เป็นคำเมืองแปลว่า นายช่าง

สล่าไธ้ต ชาวชมภู จึงเป็นนายช่างซ่อมรถม้าขึ้นชื่อของลำปางเรื่อยมา เดียวนี้แกก็ยังมิอายุได้ ๖๒ ปีเข้านี้แล้ว บ้านของสล่าไธ้ตแทบจะเรียกได้เป็นพิพิธภัณฑ์รถม้า อยู่ที่หมู่บ้านเชียงราย หลังโรงไฟฟ้าในเมืองนครลำปางนั่นเอง ทั่วทั้งบริเวณบ้าน มีชิ้นส่วนต่าง ๆ ของรถม้าเต็มไปหมด

นอกจากสล่าไธ้ต ชาวชมภู จะเป็นผู้ที่ต่ออายุ

รถม้าเมืองลำปางแล้ว บุคคลสำคัญที่สุดที่เว้นจะไม่กล่าวถึงเสียมิได้ก็คือ

เจ้าบุญส่ง ณ ลำปาง

ทายาทเจ้าผู้ครองนครลำปาง ที่สืบเชื้อสายโดยตรงมาจากเจ้าบุญวาทย์ วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย ปัจจุบันเจ้าบุญส่ง ณ ลำปางเป็นนายกสมาคมรถม้า จังหวัดลำปาง

นายกสมาคมรถม้านั้นแหละ ที่เป็นผู้ผันผ้ำอุปสรรคต่อผู้ชวากหนามนานาชนิดที่มาระรานรถม้าลำปาง จนกระทั่งสามารถดำรงรักษารถม้าไว้เป็นเอกลักษณ์ของนครลำปางได้ ในขณะที่รถม้าของกรุงเทพฯ ฯ และจังหวัดอื่น ๆ นั้น ได้สูญหายไปหมดสิ้นแล้ว

เรื่องของการก่อตั้งสมาคมที่ไม่มีใครเหมือนในประเทศไทยแห่งนี้ เริ่มมาปี พ.ศ. ๒๔๙๑ หรือเมื่อ ๒๙ ปีมาแล้ว ชาวรถม้าได้มีการชุมนุมเพื่อก่อตั้งเป็นสมาคม โดยได้เลือกขุนอนุทานคติ ทนายความผู้มีชื่อเสียงคนหนึ่งของนครลำปางเป็นนายกสมาคม ซึ่งสามารถจัดตั้งได้สำเร็จเรียบร้อยเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒ โดยแรกที่เดียวมีชื่อว่า สมาคมกรรมกรล้อเลื่อน จังหวัดลำปาง

ครั้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ขุนอนุทานคติได้ขอถอนตัวจากนายกสมาคมนี้ ชาวรถม้าลำปางจึงได้เลือก เจ้าบุญส่ง ณ ลำปาง เป็นนายกสมาคมต่อมา และทายาทของเจ้าผู้ครองนครลำปางผู้นี้แหละ ที่ได้เปลี่ยนชื่อสมาคมจากชื่อเดิมมาเป็น สมาคมรถม้า จังหวัดลำปาง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๕ แล้วท่านเองก็ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมนี้มานานถึง ๒๗ ปีแล้ว

นับเป็นพ่อของชาวรถม้าทุกคนในนครลำปางปัจจุบัน

เจ้าบุญส่ง ณ ลำปางได้เล่าให้ผมฟังว่า รถม้าลำปางปัจจุบัน มีรายได้เฉลี่ยเพียงวันละ ๒๐ บาทเท่านั้น ซึ่งนับว่าน้อยมาก และปัจจุบันมีรถม้าตามที่ปรากฏในทะเบียนยานพาหนะของตำรวจเพียง ๑๘๕ คัน แต่ที่เหลืวิ่งอยู่ในนครลำปางจริงๆ นั้น มีประมาณ ๑๔๐ คันเท่านั้น

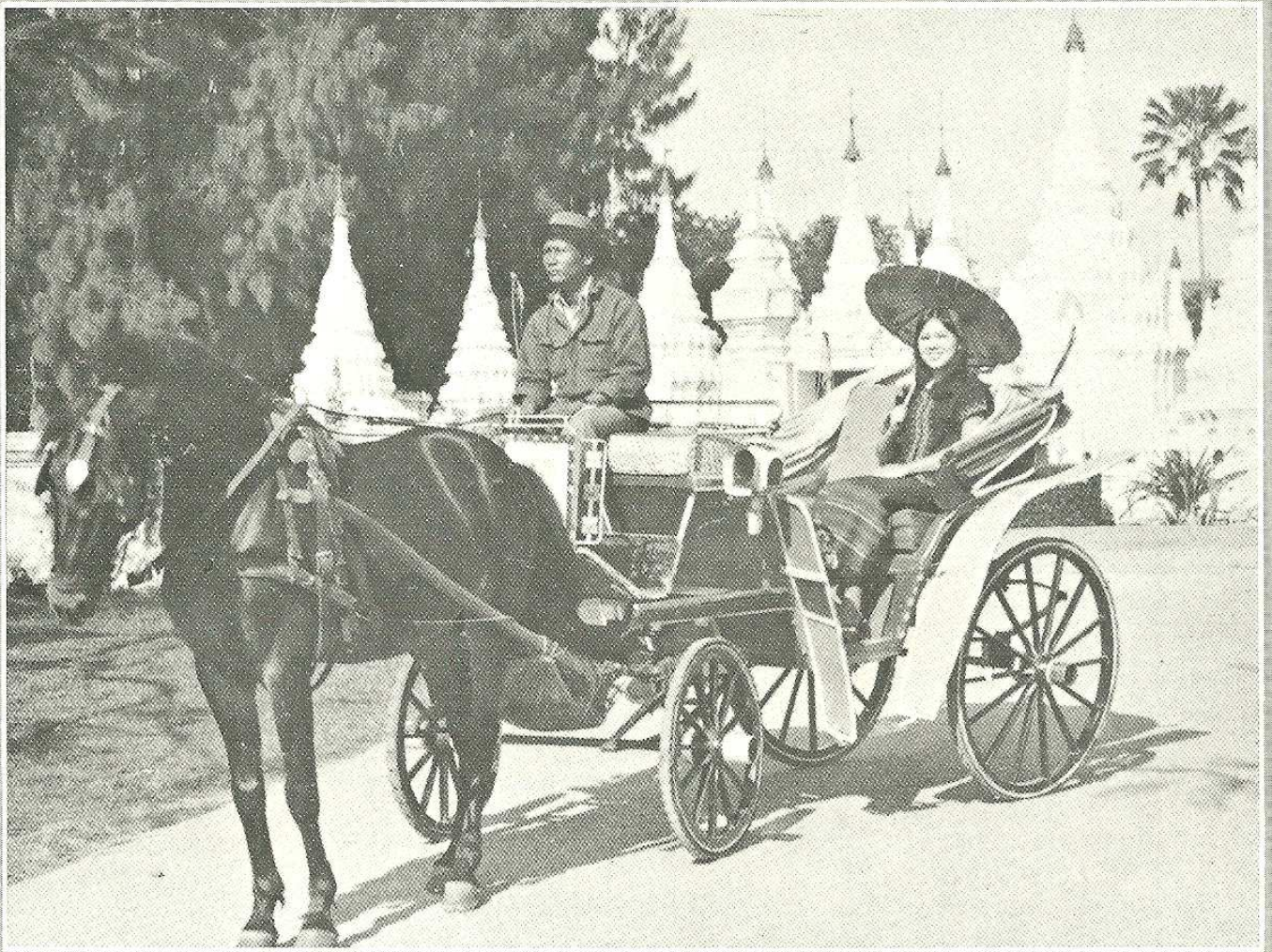
ท่านได้พยายามทุกวิถีทางที่จะสนับสนุนกิจการรถม้าของเมืองนี้ ให้เป็นของคิคุ้มเมืองสืบไป แม้ว่าจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการจังหวัดหรือวงการอื่น ๆ ในเมืองลำปางเท่าที่ควรก็ตาม แต่ทางสมาคมรถม้าก็พยายามที่จะช่วยเหลือตัวเองให้สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้

ปีละหนก็จะมีการจัดงานวันรถม้าขึ้นในนครลำปาง อย่างเช่นปีนี้ ก็ได้จัดงานวันรถม้าไปเมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ นี้เอง โดยมีการแสดงต่าง ๆ ของชาวรถม้า เช่นแข่งรถม้า ม้าศึก งานนี้จัดขึ้นที่บริเวณสนามโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย ปรากฏว่ามีประชาชนสนใจเข้าชมกันเป็นจำนวนมาก

ทุกวันนี้ รถม้า เป็นเอกลักษณ์สำคัญคู่คนนครลำปาง ใครไปถึงเมืองนี้แล้วที่จะไม่ขึ้นรถม้าชมเมืองเป็นไม่มี ผมมีความเห็นว่า น่าที่ทางส่วนราชการของจังหวัด หรือแม้แต่ทางกรมศิลปากร และสมาคมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ต่าง ๆ นั้น ควรจะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือสมาคมรถม้าลำปาง เพื่อดำรงเอกลักษณ์นี้ให้คงไว้คู่คนนครลำปาง

นอกจากนั้นแล้ว คิดกันบ้างไหมว่า ในสมัยที่น้ำมันมีราคาแพงเช่นบัดนี้ การใช้รถม้าคือการประหยัดน้ำมันอย่างหนึ่งที่น่าสนับสนุนทีเดียว ?

สาวงามชาวกรล่าปางกับภรรยา ที่บริเวณวัดเจติยชา

นักท่องเที่ยวที่ไปเยือนนครลำปาง นิยมนั่งรถม้าไปชม วัดวามารามเก่าแก่ ที่เห็นอยู่นี้คือวัดศรีชุม อันเป็นวัดแบบ ศิลปพม่าที่นำชมมาก

เบื้องหลังของรถม้านครลำปาง

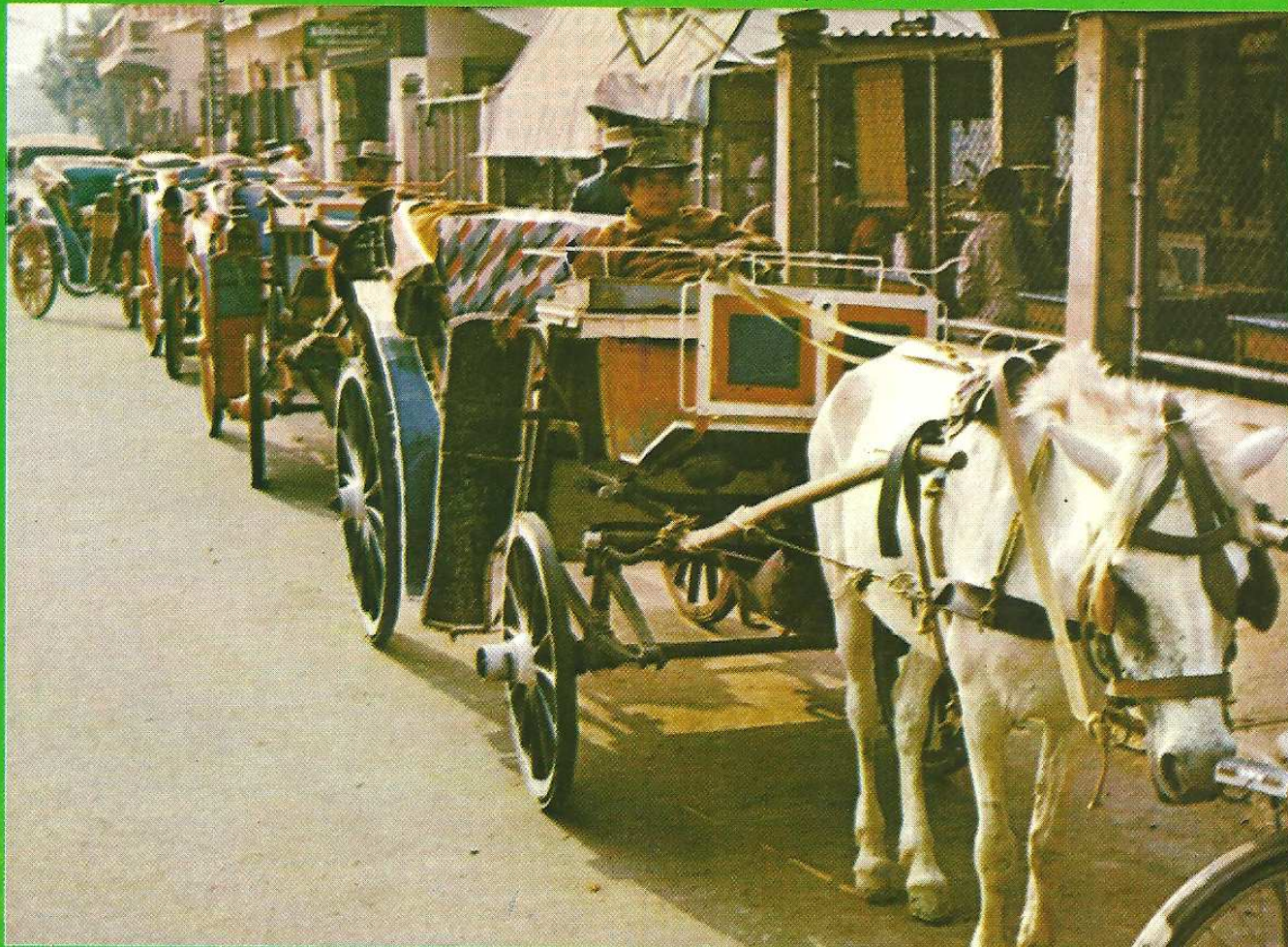

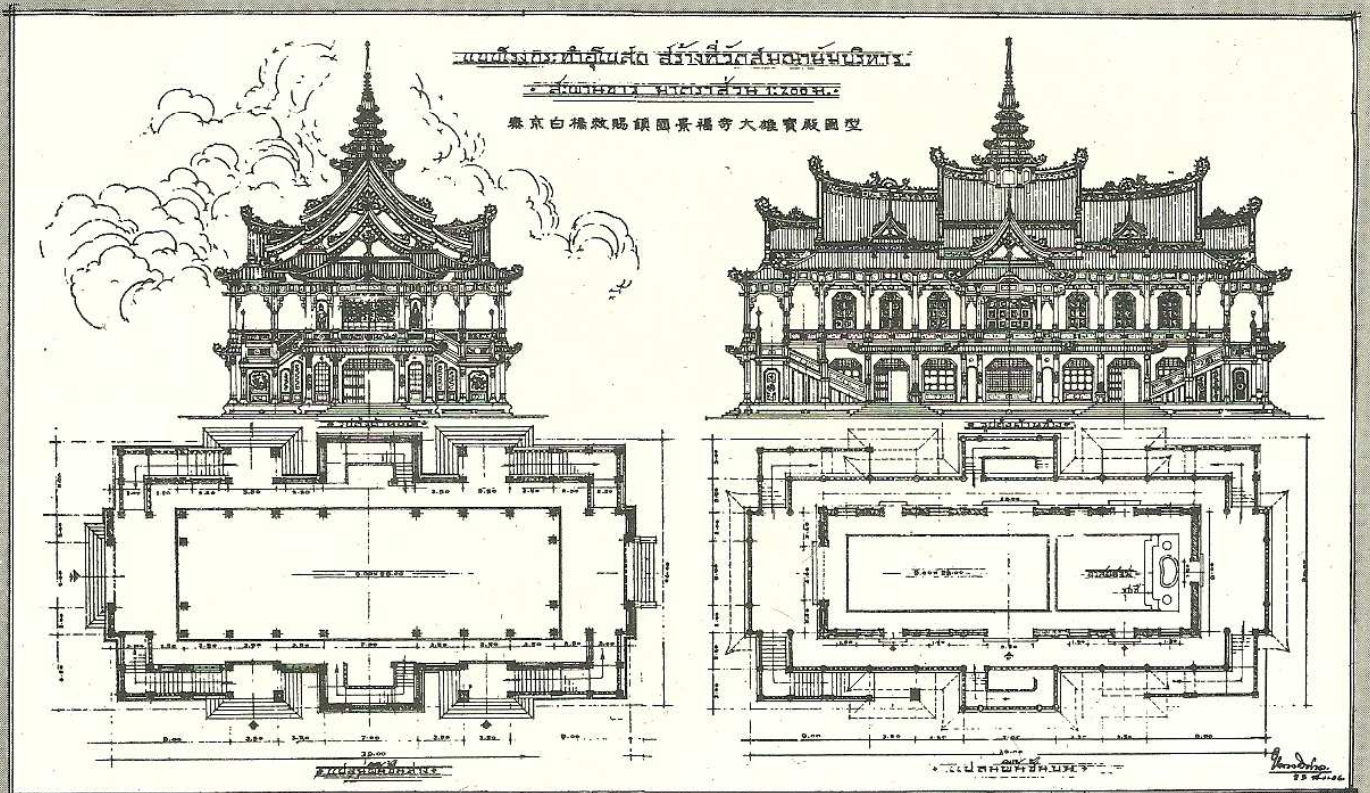
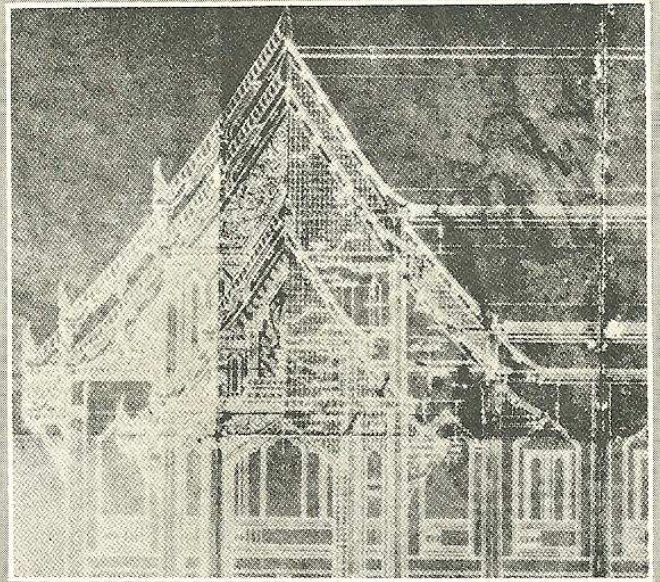
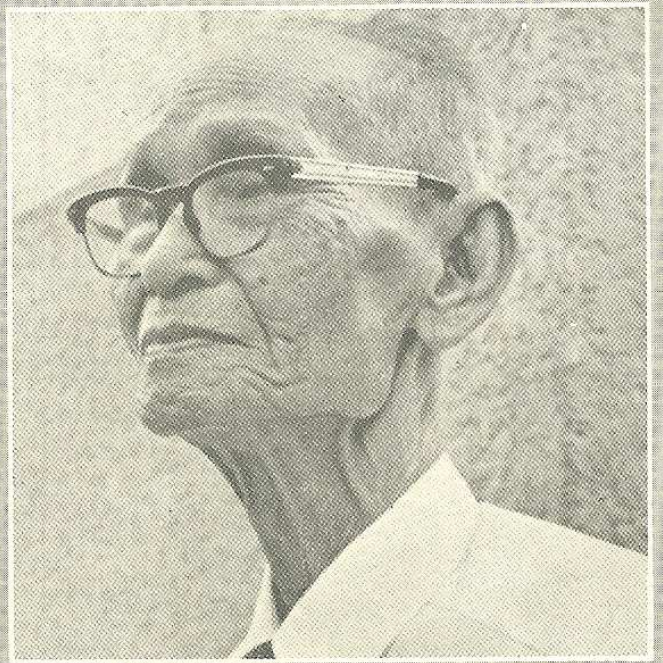
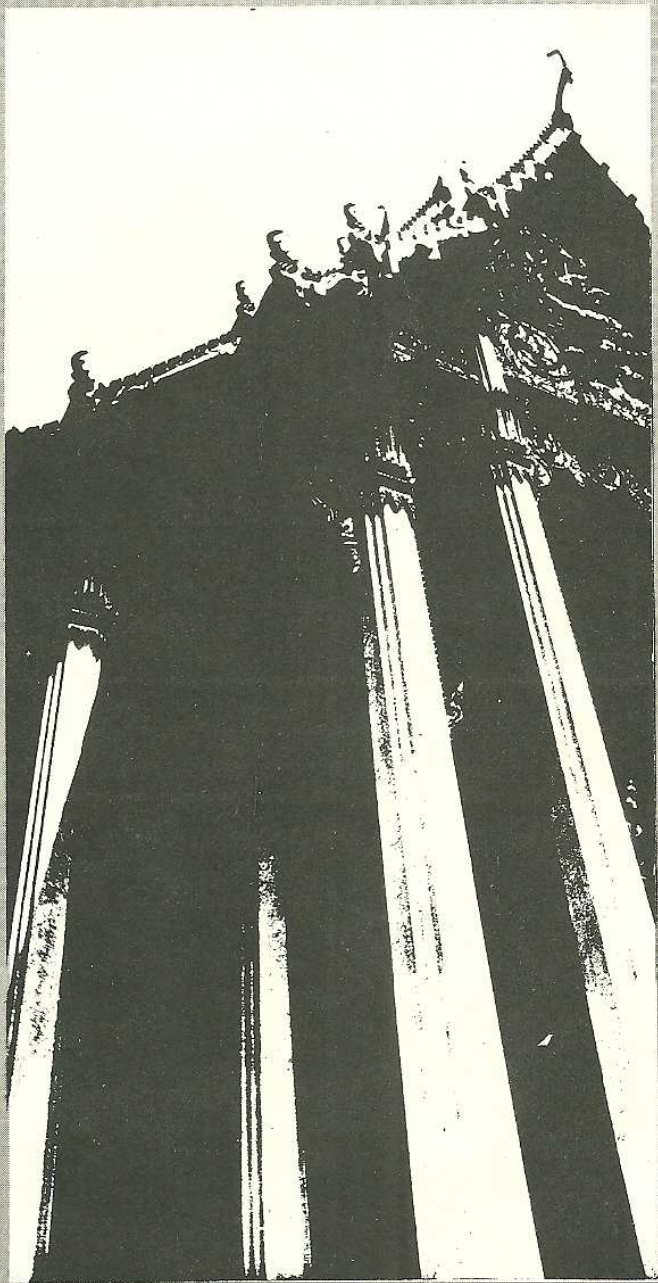

รถม้าในหัวเมืองนครลำปาง วิ่งปะปนกับรถชนิดอื่น ๆ อย่างสง่าผ่าเผย

รถม้าลำปาง จอกรอผู้โดยสารอย่างเป็นระเบียบที่หน้าตลาดเทศบาล ตรงข้ามศาลากลางจังหวัดลำปาง

ศาสตราจารย์หลวงวิศาลศิลปกรรม

ศาสตราจารย์ น.อ. สมภพ ภิรมย์ ร.น. ราชบัณฑิต

หนังสือเกี่ยวกับวิชาศิลปกรรมไทยนั้น ปรากฏว่ามีผู้ประพันธ์ไว้น้อยมากหลังสงครามโลกครั้งที่สอง มีผู้สนใจเขียนหนังสือเกี่ยวกับศิลปกรรมไทยเพิ่มขึ้น จึงนับเป็นนิมิตอันดี ที่งานศิลปกรรมไทยจะได้แพร่หลายต่อไป แต่ กระนั้นชีวประวัติและผลงานของบรรดาช่างศิลป์ หรือผู้ประกอบศิลปกรรม ยังมีได้มีผู้ใดเขียน ขึ้นเป็นกิจลักษณะ จึงเป็นการสมควรที่ท่านผู้ ประกอบศิลปกรรมในปัจจุบันจะได้ช่วยกันเขียน บันทึกเป็นการสฤติบรรพชนในทางศิลป์ไว้เพื่อ แสดงความกตัญญูแก่ชาติและเพื่อการศึกษา

คำประพันธ์ในหนังสือนิราศเมืองเหนือ แต่งโดย พลเรือตรี จวบ หงสกุล ร.น. กล่าว ไว้ตอนหนึ่งว่า “ชื่อของช่างสูญไปไว้อย่างยิ่ง ผิดกับชื่อของกวีนี้เสียจริง ยังคงสิ่งอยู่ครบไม่ ลบเลย” บทประพันธ์นี้ เป็นเครื่องจูงใจที่จะ ได้ช่วยกันบันทึก นามผลงานของผู้ประกอบ งานศิลป์ หรือศิลปินในทุกสาขาไว้ โดยเฉพาะ ข้าพเจ้าเมื่อรับราชการเป็นคณบดี คณะสถาปัตย กรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ต้น พ.ศ.

๒๕๐๗ ได้มีโอกาสพบท่านอาจารย์หลวงวิศาล ศิลปกรรม ได้เห็นซึ่งถึงบุคลิกลักษณะของ สุภาพบุรุษสูงอายุแต่ยังแข็งแรง ผลงานของท่าน ประทับใจ จึงกราบเรียนเชิญท่านมาสอนวิชา สถาปัตยกรรมไทยที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ครั้งหนึ่ง ท่านอาจารย์หลวงวิศาลศิลปกรรม ได้มาปรารภกับข้าพเจ้าว่า ท่านมีผู้มีพระเดช พระคุณแนะนำให้ท่านถ่ายทอดวิชาสถาปัตย กรรมไทยในระดับสูง คือสอนให้มีความรู้ความ สามารถทั้งทางทฤษฎี ปฏิบัติ และวิจัยงานสถา ปัตยกรรมไทยให้ได้ ข้าพเจ้าจึงเรียนท่านว่า ขอให้ท่านอาจารย์ได้มีหนังสือเรียนอธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ท่านได้ทำดังคำที่ข้าพเจ้า กราบเรียน และที่ประชุมคณบดีจึงมอบให้คณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ ฉะนั้น การสอนวิชา สถาปัตยกรรมไทยระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร จึงเป็นความริเริ่มของท่าน

โดยเหตุดังกล่าวนี้ ข้าพเจ้าจึงคิดว่าควรจะ
ได้เขียนชีวประวัติและผลงานศิลปะของท่าน
อาจารย์หลวงวิศาลฯ ไว้เพื่อมิให้ “ชื่อของช่าง
สูญไปไว้อย่างยิ่ง” ความริเริ่มเขียนประวัติของ
ท่านนี้ ข้าพเจ้าเริ่มทำเมื่อเป็นคณบดีคณะสถา-
ปัตย์ฯ แต่การก็มีสำเริง จนข้าพเจ้าย้ายมาเป็น
อธิบดีกรมศิลปากร และในโอกาสที่ข้าพเจ้าลา
ออกจากราชการ จึงมีเวลาพอที่จะบันทึกประวัติ
และผลงานของท่านโดยย่อ ชีวประวัติและ
ผลงานของท่านนี้ได้เรียนถามท่านโดยตรง วัน
เดือน ปี ของชีวประวัติและผลงานไม่อาจจะ
กำหนดได้เพราะเหลือวิสัยที่จะทำได้ชั่วระยะ
เวลาชั้ถาม จำต้องใช้เวลาค้นหาหลักฐาน
ฉะนั้น การบันทึกนี้มีสิ่งใดผิดพลาดจึงเป็น
ข้อบกพร่องของข้าพเจ้าและขออภัยไว้ในที่นี้ด้วย

ศาสตราจารย์ หลวงวิศาลศิลปกรรม
(เชื้อ บัทมจินดา) เกิดเมื่อวันจันทร์ ที่ ๒
กุมภาพันธ์ ๒๔๒๗ บิดาชื่อ ทิม มารดาชื่อ ภู
ทวด คือ หลวงประสิทธิ์หัตถการ เป็นช่างหลวง
เกิดที่ตำบลคลองตาวง อำเภอนครเขื่อนขันธ์
จังหวัดพระประแดง (ปัจจุบันอำเภอพระ-
ประแดง) ปัจจุบัน ๘๓ ปี ภรรยาของท่าน คือ
นางบุญย์ (ทัพวัน) บัทมจินดา มีบุตรหญิง
๒ คน บุตรชาย ๓ คน

เยาว์วัยเรียนหนังสือกับบิดาพออ่านออก
เขียนได้ ต่อมาได้เรียนหนังสือไทยและขอมที่
วัดทองศาลางาม หลวงพ่อที่วัดจะให้เรียนหมอ
ท่านไม่ชอบจึงไปเรียนช่างกับครูด้า เรียนแกะ
และปั้นกับครูกัด ต่อมาทางรัฐบาลตั้งโรงเรียน
นวนรติศจึงได้เรียนจนจบชั้น ๓ ประโยค ๑

อายุ ๑๘ ปี สมัครเข้ารับราชการในกรม
ตำรวจ แผนกไม้สูง และถูกเกณฑ์ให้ไปร่วม
สร้างพระเมรุมาศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
เจ้าฟ้าวิสุทธิศสยามมกุฎราชกุมาร ที่บริเวณ
วังหน้า ต่อมาย้ายไปอยู่แผนกหน้าตามเสด็จ
แล้วลาบวชที่วัดกำแพง ปากคลองบางจาก
อำเภอภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี หลังจากลาสิกขา
บทแล้ว ไปทำงานที่สโมสรช่างทำงานร่วมกับ
นายแดง (นายแดง-เกาะ) มีหน้าที่เป็นช่าง
เขียน ต่อมาไปทำงานเป็นช่างเขียนแบบกรม
คลอง แล้วเรียนกล้องระดับกับนายช่างฝรั่งชื่อ
นายมองดีก๊ิต ชาวฝรั่งเศส ซึ่งชวนท่านไป
ประเทศฮอลแลนด์ท่านปฏิเสธ จึงไม่ได้เป็น
“นักเรียนนอก” ต่อมาลาออกจากกรมคลอง
กลับมาทำงานสโมสรช่างกับนายแดงตามเดิม

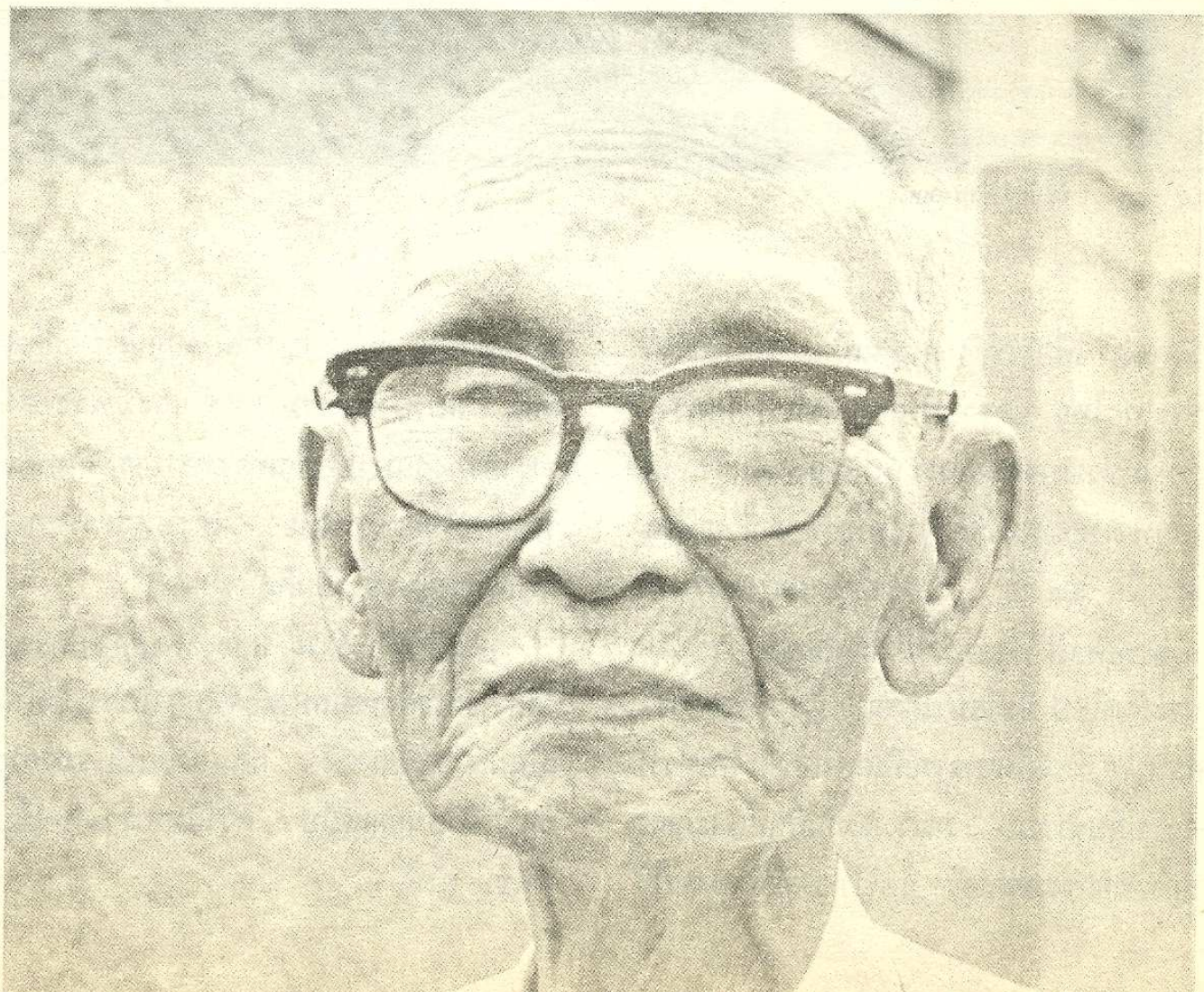
เมื่อทางราชการตั้งโรงเรียนหัตถกรรมมี
ฝรั่งชื่อ นายอีลี เป็นครูใหญ่โดยใช้สถานที่
สามัคยาจารย์ โดยการริเริ่มของ พระไพศาล
ศิลปศาสตร์ (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี)
และได้สั่งให้อาจารย์ คุณหลวงวิศาลฯ รับภาระ
เป็นหัวหน้าโรงงาน เริ่มกิจการช่างถม ช่างพิมพ์
สกรีน ช่างประดับมุก ช่างกลึงงา ในระยะนี้
ได้นำนักเรียนโรงเรียนหัตถกรรมช่วยเขียนลาย
เทพพนมผนังพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ในงานพระบรมศพ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โดยท่านลงมือเป็นตัวอย่าง ทั้งนี้ รวมกับช่าง
อื่นที่ทางราชการจัดมาด้วย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จทรงเป็นประธานเปิดโรงเรียนเพาะช่าง
ฉะนั้น สโมสรช่างและโรงเรียนหัตถกรรมจึง

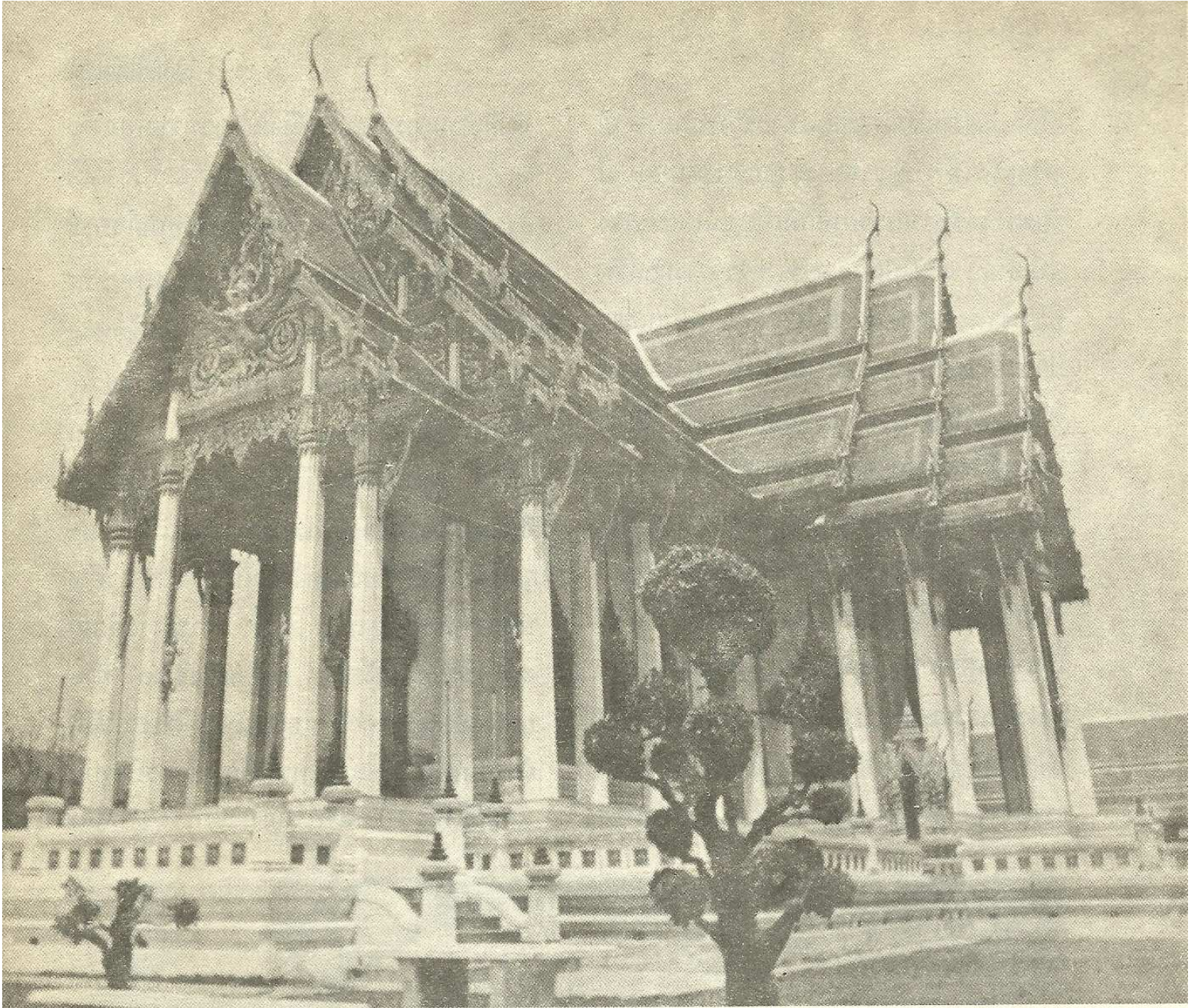

เป็นหน่วยงานในโรงเรียนเพาะช่างท่านอาจารย์
หลวงวิศาล ฯ รับราชการอยู่ประมาณ ๑๗ ปี
รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนและหลวง
ตามลำดับ แล้วไปเป็นนายช่างตรวจการก่อสร้าง
ประจำกระทรวงธรรมการสมัยเปลี่ยนการ
ปกครองไปรับราชการกรมศิลปากรประมาณ
หนึ่งปี ท่านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี สั่งให้
จัดก่อตั้งโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย และ
เป็น อาจารย์ใหญ่คนแรก เป็นอยู่ประมาณ
สองปี จึงออกจากราชการ เปิดสำนักงานศิลป
ส่วนตัว ชื่อสำนักงาน “ศิลปกรรม” หน้า
โรงเรียนเสาวภา และได้รับเชิญเป็นกรรมการ
สภาวัฒนธรรม เมื่อ นาวาเอกหลวงสินธุ์สงคราม
ชัย(สินธุ์ กมลนาวิน) เป็นรัฐมนตรีกระทรวง
ธรรมการ จึงเชิญท่านกลับเข้ารับราชการอีก

สังกัดกรมการศาสนา เขียนแบบวิหารเพื่อถวาย
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ จะไปสร้างที่
สิงคโปร์ที่ดินแปลงนี้ เดิมพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงซื้อไว้เป็นสุสานของ
คนไทยในสิงคโปร์ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริสร้าง
วัดและเรื่องยังค้างอยู่ ทางราชการมลายูจึงเวน
คืนไป พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
จึงดำริสร้างสำนักสงฆ์และวิหารแทนวัด แต่
อุปสรรคที่ดินของสิงคโปร์นั้น ราชการต่าง
ประเทศเขามีอายุเพียง ๙๙ ปี การสร้างสำนัก
สงฆ์จะสมควรหรือไม่ ผลสุดท้ายจึงงด ท่าน
อาจารย์หลวงวิศาล ฯ ออกแบบตัดแปลงวัง-
จันทร์เกษม เป็นกระทรวงศึกษาธิการปัจจุบัน
และได้รับมอบหน้าที่ให้ย้ายวัดพระธาตุและ

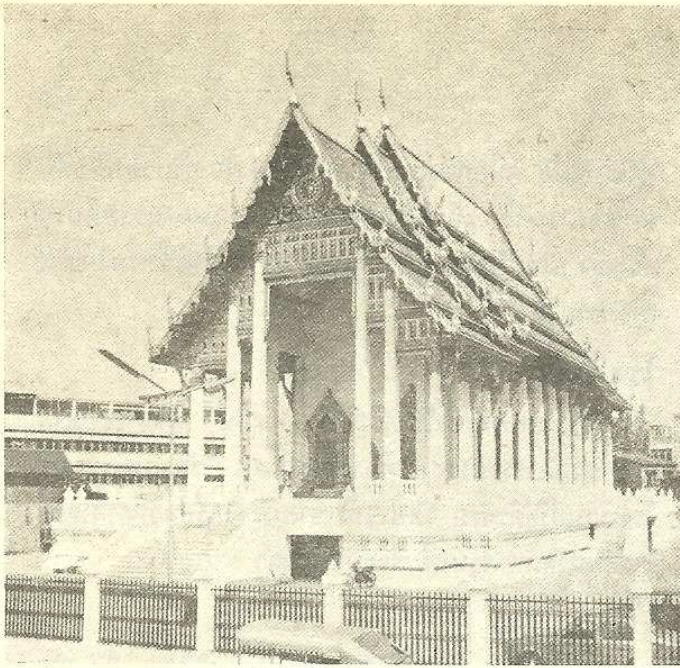
วัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) กรุงเทพฯ ฯ

วัดทอง เพื่อใช้ที่ดินเวนคืนเป็นการทำเรือแห่ง
ประเทศไทย และรับทำงานซ่อมสร้างวัดทั่วไป
ต้องไปช่วยการสร้างพระพุทธรูปมณฑลระยองหนึ่ง
เพื่อพรานภูมิบุณมิให้ตั้งฐานทัพบริเวณนี้ เกษียรณ
อายุเมื่อ ๖๓ ปี เมื่อออกจากราชการแล้ว
อาจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้เชิญมาสอนที่โรงเรียน
ประณีตศิลป์ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นมหาวิทยาลัย
ศิลปากรท่านเป็นอาจารย์พิเศษในคณะจิตรกรรม
และปฏิมกรรม คณะมัณฑนศิลป์และคณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรได้

รับพระราชทานปริญญาศิลปคุษฎีบัณฑิตกิตติม-
ศักดิ์ (สถาปัตยกรรมไทย) และมีพระบรม
ราชโองการแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์พิเศษใน
วิชาสถาปัตยกรรมไทย ได้รับพระราชทาน
เหรียญคุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา

ท่านศาสตราจารย์ หลวงวิศาลศิลปกรรม
ได้สร้างสรรค์งานศิลป์โดยจินตนาการของท่าน
เป็นผลงานทั้งดงาม เป็นแบบฉบับของการ
อนุรักษ์สืบทอดต่อไป ดังได้รวบรวมพอเป็น
สังเขป ดังนี้.—

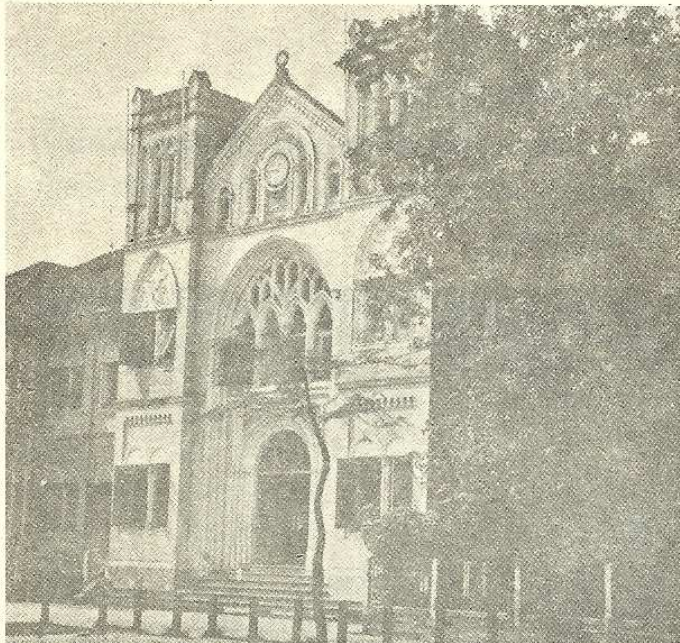

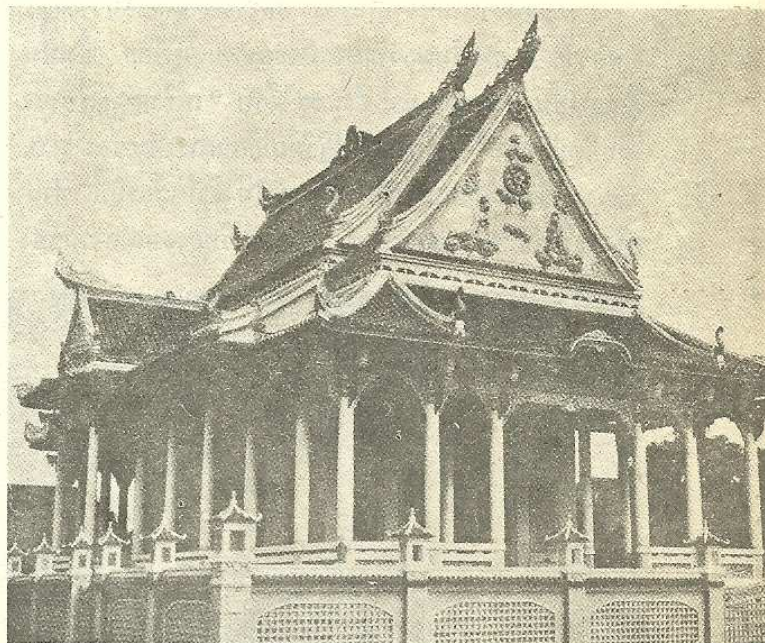
วัดสุนทรธรรมทาน (วัดแคนางเลิ้ง) กรุงเทพฯ

โบสถ์วัดอมรินทร์ (วัดบางว่า) ธนบุรี

คึกคนุชขนาด โรงเรียนวัดบวรนิเวศ

โบสถ์วัดช้วน บางโพ กรุงเทพฯ

พระอุโบสถ

วัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) พระนคร วัดไตรมิตร (วัดสามจีน) วัดสุนทรธรรมทาน (วัดแคนางเลิ้ง) วัดจันทรมิตร วัดไผ่ตัน วัดช้วน บางโพ วัดท่าพระ ธนบุรี วัดอมรินทร์ (วัดบางว่า) วัดบุปผาราม วัดนาเกลือ ชลบุรี วัดศรีมหาธาตุ วัดทุ่งสว่าง นครราชสีมา วัดสูงเนิน วัดชลประทานรังสฤษดิ์ นนทบุรี วัดสามง่าม นครปฐม วัดทุ่งสพาน จันทบุรี วัดบ้านกล้วย ชัยนาท วัดอติสุขโต หัวหิน วัดจุฬามณี ภูเก็ต วัดโปรดสัตว์ อยุธยา

รวม ๒๐ วัด นอกจากนี้ยังมีกุฏิสงฆ์ วิหาร และอื่น ๆ อีก นับว่าท่านออกแบบโบสถ์ไว้มากที่สุด ไม่มีสถาปนิกอื่นเทียบเท่าได้ ท่านอาจารย์หลวงวิศาลฯ ชอบโบสถ์แบบจตุรมุข เช่นโบสถ์วัดราชบูรณะ แต่ท่านไม่ได้ให้รายละเอียดที่หน้านั้น ภาพหน้านั้นจึงขึ้นมากไป ไม่เข้าแบบลายนูนต่ำ

ส่วนวัดช้วน บางโพนั้น สันลูกนิมิตแบบไทย

การออกแบบโบสถ์เหล่านี้ ท่านออกแบบ—เขียนแบบเกือบทั้งหมด โครงสร้างฐานราก ท่านออกแบบกำหนดขนาด โครงสร้าง ขนาดเหล็กเสริมคอนกรีต โดยอาศัยความชำนาญ และประสบการณ์ คือทำหน้าที่เป็นวิศวกรโยธาไปด้วย ประสบการณ์

ลวดลายใดๆ จะขยายเต็มตัวให้ ลวดลายนั้นถึงงดงาม หากลวดลายใด ๆ ท่านมิได้ลงมือหรือตรวจสอบ ลวดลายนั้นก็ไม่งดงามถูกใจ งานทั้งหมดส่วนใหญ่ท่านทำให้ชนะรับราชการส่วนตัวทำให้แก่วัดเป็นการกุศล ไม่ได้รับผลตอบแทนอย่างใด นอกจากความอิ่มเอิบใจที่ทำถวายในพุทธศาสนา ผลานิสงฆ์จึงทำให้ท่านสุขภาพสุขภาพใจจนอายุยืนเกิน ๕๐ ปี

งานสถานศึกษา

งานศิลปสถาปัตยกรรมที่ท่านอาจารย์หลวงวิศาลฯ ได้ออกแบบไว้มี ดังนี้.—

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตึกวิทยาศาสตร์ (ตึกขาว) ตึกจักรพงษ์ (ตึกสโมสรนิสิต) ตึกอักษรศาสตร์ ร่วมงานบางประเภท อาทิ เช่น ได้รับคำสั่งให้ทดลองทำกระเบื้องเคลือบสีม่วงหลังคา เพราะขณะนั้นเป็นเวลาสงครามโลกครั้งแรกไม่อาจจะสั่งกระเบื้องเคลือบจากประเทศจีนได้ และได้รับความสำเร็จในการจัดทำกระเบื้องเคลือบสีทำในประเทศไทยได้เป็นครั้งแรก นับเป็นประวัติการณ์

วชิราวุธวิทยาลัย

ศาลาพยาบาลของนักเรียน หอระฆัง ตึกเรียนวชิราวุธ (ตึกขาว) ซึ่งเป็นผลงานสถาปัตยกรรมแบบไทย ซึ่งเป็นตึกสองชั้น และผลงานนี้ ท่านจะได้รับ “เหรียญคุณวุฒิมาเฉลิมศิลปวิทยา” แต่บังเอิญอุบัติเหตุเปลี่ยนการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงเป็นอุปสรรคทำให้ท่านยังไม่ได้รับเกียรตินี้ ท่านเพิ่งจะได้รับเหรียญคุณวุฒิมา เฉลิมศิลปวิทยาจากผลงานของ

ท่านครั้งนั้น เมื่อท่านอายุได้ ๘๐ ปีเศษ คือ ท่านรอเกียรตินี้ประมาณ ๕๐ ปี นับว่าเป็นการรอคอยผลของความดีนานอย่างยิ่ง ท่านเป็นสถาปนิกคนแรกที่ได้รับเกียรตินี้หรือไม่ ไม่อาจทราบได้

โรงเรียน

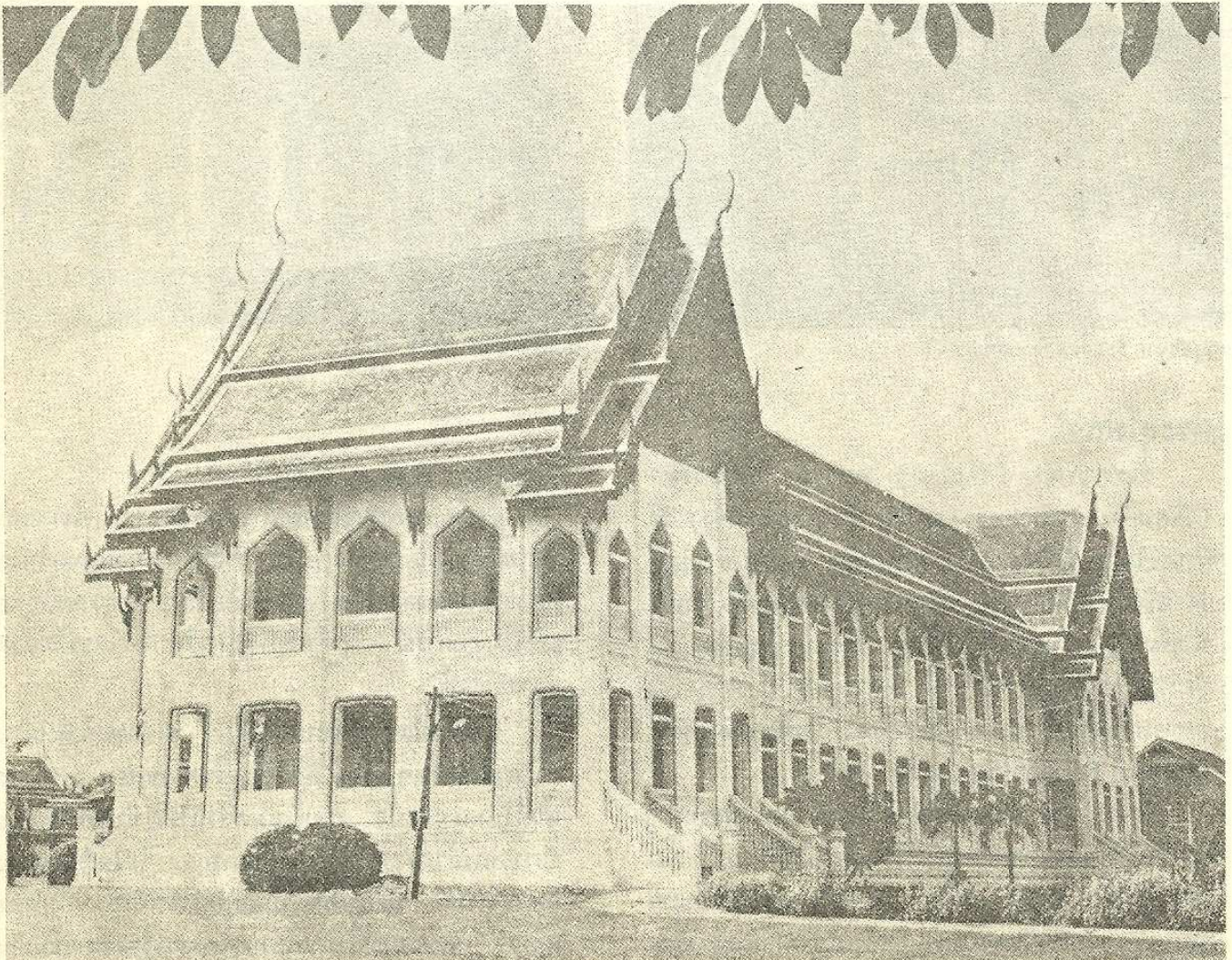
ท่านออกแบบโรงเรียนไว้ ดังนี้ ตึกมณฑุขนาถ โรงเรียนวัดบวรนิเวศ ตึกนภานพดล วัดเทพศิรินทร์ โรงเรียนปริยัติธรรม วัดปากน้ำ ฐนบุรี ตึกเรียนวิทยาศาสตร์ โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ ปัจจุบันรื้อแล้ว

โรงพยาบาล

ท่านได้ออกแบบตึกในโรงพยาบาลศิริราช คือ ตึกอัมฤงค์ ตึกหอพักนางพยาบาล ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ศาลาทำน้ำศิริราชพยาบาล

งานศิลปจิตรกรรม

เขียนภาพผนังลายลอสองวัดเงิน บางพรหม ลายรดน้ำตู้พระธรรม ภาพพระบฏ ลวดลายประตู่ หน้าต่าง—หน้าบันโบสถ์ต่างๆ

อาคารเรียน วชิราวุธวิทยาลัย

งานปฏิมากรรม

ปั้นพระพุทธรูปที่กุดเจดีย์ วัดมกุฏกษัตริยาราม ปั้นหัวโขน ทศกัณฐ์ หนุมาน ห้วนาง ๆ ให้แบบตุ๊กตาแก่คุณหญิงทองก้อน จันทวิมล เป็นต้นแบบให้แก่บางกอกดอลด์ แกะไม้โพธิ์เป็นพระพุทธรูป จำหน่ายเป็นงานอดิเรก แกะครุฑ พระบรมราชานุญาติ ตัดตึกบริษัท รัตนมาลา สี่แยกพาหุรัด (ครุฑตัวนี้ข้าพเจ้าเห็นว่า งามมาก)

ศิลปประยุกต์และงานอุตสาหกรรม

ท่านได้ออกแบบและจัดทำลวดลาย แกะสลัก เป็นอันมาก ได้ทำชอล์กขาวสำหรับเขียนบนกระดานดำสำหรับโรงเรียนต่าง ๆ เป็นชอล์กขาวตราหนุมานของบริษัทอุตสาหกรรมชอล์กไทยและเป็นอุตสาหกรรมขายได้ดีจนปัจจุบัน

เมรุฌาปนสถาน

วัดเสนาสนาราม จังหวัดอยุธยา วัดเทพสังฆาราม จังหวัดกาญจนบุรี วัดบางช้าง จังหวัดนครปฐม

แต่งตำรา

แต่งหนังสือวิชาประดับมุก ให้แก่สภาวัฒนธรรม ยังใช้อยู่จนบัดนี้และหนังสืออื่นที่แจกงานศพบ้าง

งานศิลปและ โบราณสถานที่เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ

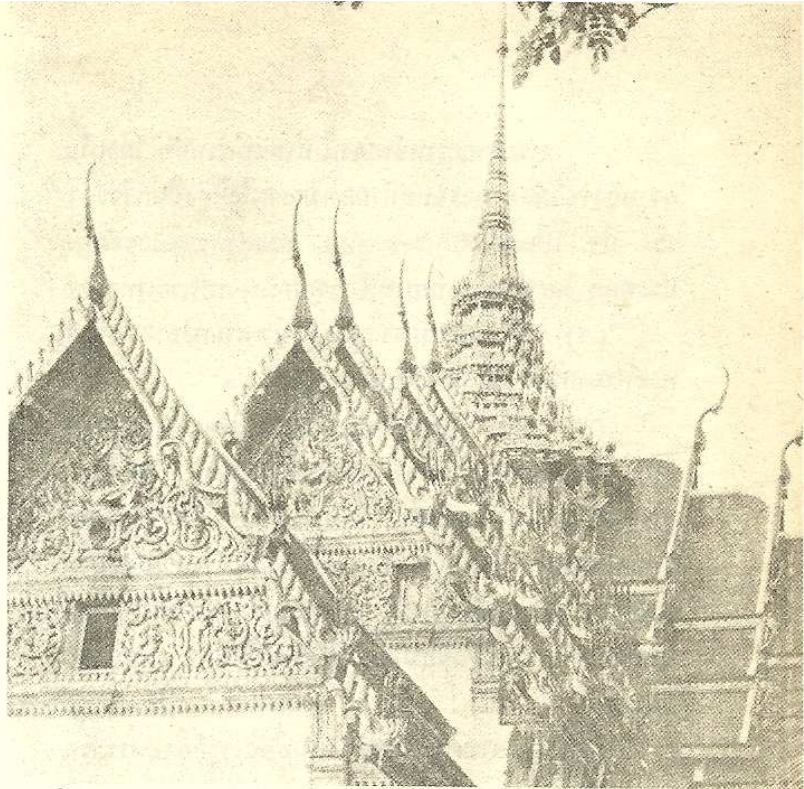
งานจำลอง โบราณสถานที่เมืองโบราณนั้น ท่านอาจารย์หลวงวิศาลศิลปกรรม ได้ใช้เวลาหลายปีจัดทำให้แก่เมืองโบราณ ในระยะเริ่มแรกของการสร้างเมืองโบราณนั้น ท่านเจ้าของเมืองโบราณ ได้เชิญท่านเป็นที่ปรึกษาการสร้างเมืองโบราณท่านอาจารย์หลวงวิศาล ฯ ได้เริ่มงานเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๙ ผลงานของท่านที่เมืองโบราณมีดังนี้.—

(๑) ตำหนักพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าขนาดจริง จำลองแบบจากของจริงที่จังหวัดเพชรบุรี ข้างไม้ที่ร่วมมือด้วย คือ คุณสุวรรณ พงษ์ไพฑูรย์

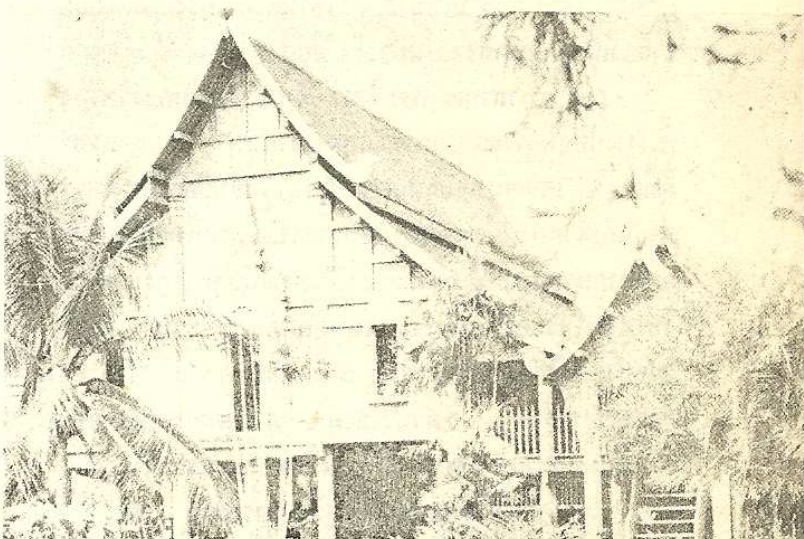
(๒) ปราสาทหินพิมาย มาตรฐาน ๑ : ๓

(๓) ปราสาทหินศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ มาตรฐาน ๑ : ๒

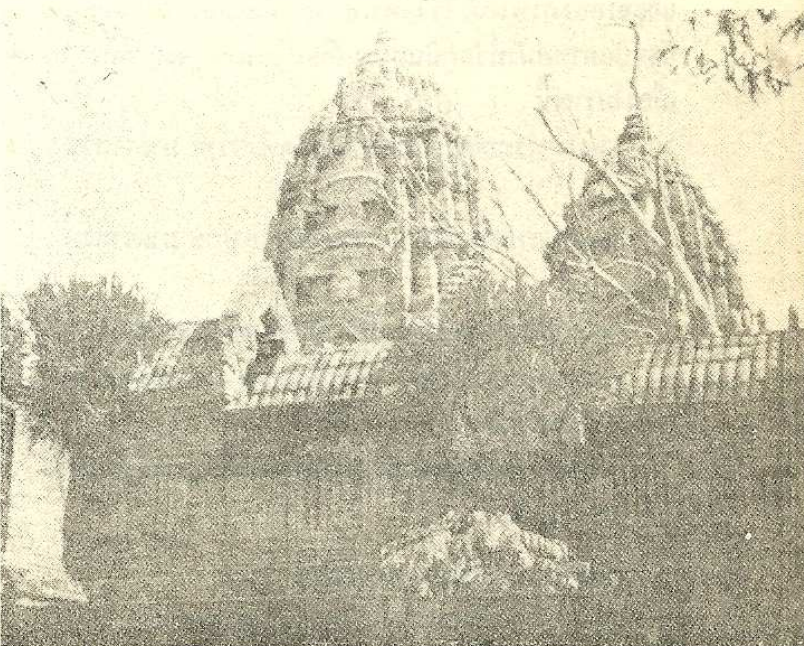
(๔) พระพุทธบาทจำลอง จังหวัดสระบุรี มาตรฐาน ๓ : ๔

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทจำลอง เมืองโบราณ

หอคำจังหวัดลำปางจำลอง เมืองโบราณ

ปราสาทหินเขาพนมรุ้งจำลอง เมืองโบราณ

พระพุทธรูปจำลองนี้ ท่านแก้ส่วนสัด โดยเพิ่ม
ความสูงของตัวอาคารและทำยอดมณฑปให้สูงขึ้นกว่าของ
จริง คือ เป็นมณฑปทรงจอมแห ทรงสูงกวัดและจัดทำ
ประตุมุก โดยถ่ายย่อแบบบานประตุมุกมณฑปพระพุทธรูป

(๕) ถ่ายย่อแบบพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทจาก
พระบรมมหาราชวัง โดยใช้มาตราส่วน ๓ : ๔

(๖) หอค้า จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นจินตนาการจากรูป
ถ่าย ทำประมาณเท่าตัวจริง การสร้างอาคาร “หอค้า”
จากภาพถ่ายเป็นงานยากมาก ไม่ทราบขนาด ไม่ทราบแบบ
แปลนแผนผัง ทำโดยประสบการณ์จากความชำนาญโดย
อาศัยรูปถ่ายที่วัดนี้เป็นหลัก เมื่อทำเสร็จแล้วได้ผลเป็นที่
น่าประทับใจ และเป็นที่สนใจแก่บุคคลทั่วไปในความสามารถ
ของท่าน

(๗) ปราสาทเขาพนมรุ้ง เป็นที่อัศจรรย์ยิ่งที่ปราสาท
เขาพนมรุ้งนี้ สภาพทลายลงมากองอยู่กับดิน มีเถาวัลย์
ปกคลุม แต่ด้วยความสามารถของท่านสามารถรังวัดได้ และ
ถ่ายลงเป็นแบบจำลองเป็นตัวอย่างจริง ข้อส่วน ๑ : ๓ ได้ดังตาม

(๘) ปราสาทเขาพระวิหาร ท่านอาจารย์หลวงวิศาลฯ
เริ่มงานโดยพิจารณาจากภาพถ่ายทางอากาศ สอบถามจาก
ผู้ที่เคยไป เคยอยู่ และจากอาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากรบาง
ท่านและจากภาพถ่ายบางส่วนจากกองโบราณคดีกรมศิลปากร
และจากแหล่งภาพอื่น ๆ ที่ถ่ายไว้ในกรณีพิพาทเรื่องเขาพระ
วิหาร ซึ่งในขณะนั้นเป็นช่วงเวลาเกิดคดีเขาพระวิหาร ทำให้
ไม่กล้าที่จะไปตรวจสอบจริง ๆ ขนาดของเขาพระวิหาร ตัว
ภูเขามาตราส่วน ๑ : ๕ ตัวปราสาท ๑ : ๓ รันระยะและสัดส่วน
พอให้สมส่วนพอตามตาเห็นได้ผลทางสุนทรียภาพ

(๙) ปราสาทสามยอด ลพบุรี มาตราส่วน ๑ : ๒

(๑๐) วิหารวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน มาตราส่วน ๓ : ๔
และจำลองภาพผนังไว้ได้ดีมาก (แต่สีจืดจางไปหน่อย)
ปัจจุบันภาพผนังที่วัดภูมินทร์ลบเลือนไปมาก จะดูได้จาก
เมืองโบราณนี้

(๑๑) พระธาตุจอมกิตติ จังหวัดเชียงราย มาตราส่วน
๑ : ๒

(๑๒) พระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย มาตราส่วน
๓ : ๔

(๑๓) พระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย มาตราส่วน ๑ : ๑

(๑๔) พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม มาตราส่วน
๑ : ๒ (ส่วนสัดไม่งาม)

(๑๕) พระธาตุเจดีย์วัดมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช
มาตราส่วน ๑ : ๒

(๑๖) พวกกู่ต่าง ๆ ของอีสาน

(๑๗) ไทยเรื่อนต้น หลังพระที่นั่งอัมพรสถาน สวน
ดุสิต ขนาดเท่าตัว

(๑๘) กลุ่มขุนแผน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ขนาด
เท่าตัว

(๑๙) ทับขวัญ จังหวัดนครปฐม ขนาดเท่าตัว

(๒๐) ศาลาพักร้อน บริเวณเมืองโบราณ

(๒๑) ปฏิมากรรม เช่น กุมภกัณฑ์ทอดน้ำ - พระอินทร์
ทรงช้างเอราวัณ - สวรรามเกียรติ์ - องค์คดากปู ฯลฯ

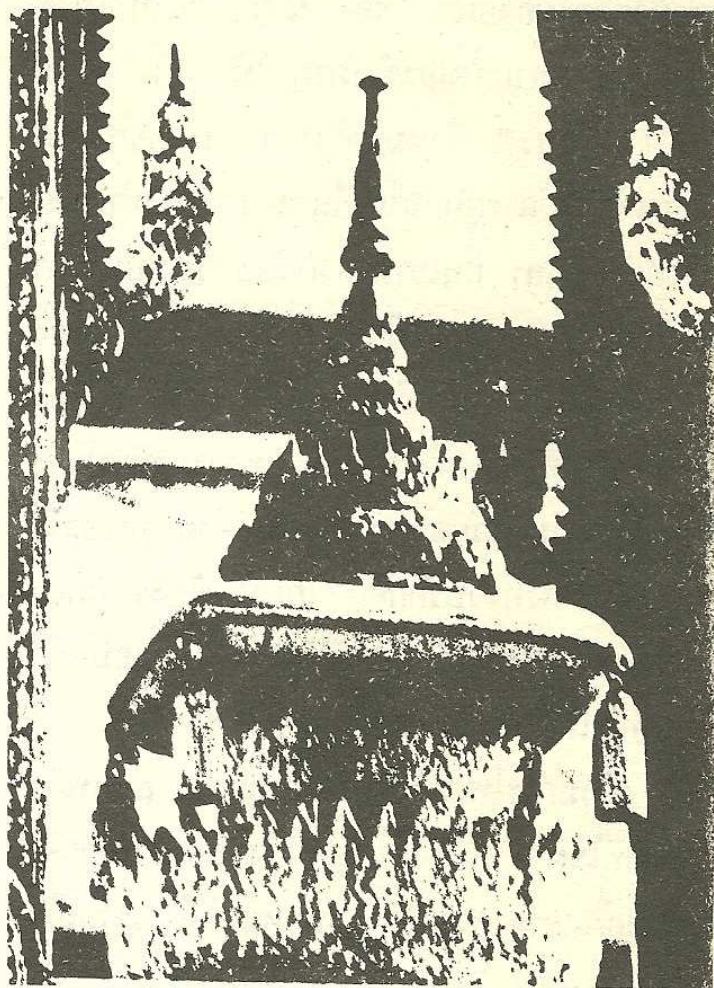
ต่อมาท่านอาจารย์หลวงวิศาลฯ ลาออก
จากที่ปรึกษาเมืองโบราณ ฉะนั้น งานออกแบบ
และก่อสร้างพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท จึง
มิใช่ผลงานของท่าน แต่เป็นผลงานของศิษย์
ของท่าน

ในการรังวัดโบราณสถานของจริงนั้น ท่าน
อาจารย์หลวงวิศาลฯ และศิษย์ทำได้อย่างน่า
อัศจรรย์ คือ รวดเร็ว ถูกต้อง และงดงาม และ
ยังถ่ายแบบมาแล้วได้ทำขึ้นใหม่โดยย่อมาตรา
ส่วนได้ดังตามจึงเป็นแบบฉบับที่ดี สมควร
สรรเสริญสดุดีในความสามารถของท่านและ
คณะ และต้องขอบคุณท่านเจ้าของเมืองโบราณ
ที่เสียสละทุนทรัพย์มหาศาลได้จัดทำไว้เป็น
ประโยชน์ในการสืบทอดอนุรักษศิลป์ เป็น
ประโยชน์ต่อการศึกษา เกิดผลในทางการ
พักผ่อนสันตนาการและก่อประโยชน์ในทาง
เศรษฐกิจการท่องเที่ยวควรแก่การอนุโมทนาใน
ความดีงามของท่านเจ้าของเมืองโบราณ

ผลงานของท่านศาสตราจารย์หลวงวิศาล
ศิลปกรรมนี้ ข้าพเจ้าในฐานะสถาปนิกรุ่น
ลูกหลาน ขอเทอดทูนผลงานของท่าน ชั่ว
ประวัติและผลงานศิลปของท่านอาจารย์หลวง
วิศาลศิลปกรรมคงจะเป็นประโยชน์ต่อการ
ศึกษาและการอนุรักษศิลปกรรมและการรู้
คุณค่าของบรรพชนผู้สร้างความคิดสร้างสรรค์
ของช่างศิลป์ไทยชั่ววันรันดร.

๕ พระเกี้ยว

สีดา เจตน์

ความของคำ

“เกี้ยว” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓ ให้คำนิยามว่า “เป็นเครื่องประดับศีรษะ เครื่องสวมจุก เป็นราชาศัพท์เรียกว่า พระเกี้ยว สำหรับสวมเฉพาะสมเด็จพระเจ้าลูกเธอในเวลาโสกันต์”

คำว่า “เกี้ยว” ตามหนังสือความรู้รอบตัวของสำนักพิมพ์อุดมศึกษาให้คำนิยามดังนี้.—

๑. หมายถึง เครื่องประดับศีรษะ เครื่องสวมจุก

๒. เป็นกิริยา แปลว่า ผูกมัด พัน เกี้ยว

ความเป็นมาของพระเกี้ยว

พระเกี้ยว เป็นเครื่องอิสริยาภรณ์สำหรับพระ

มหากษัตริย์ และพระเจ้าลูกเธอ แต่เดิมที่เป็นเพียงผ้าโพกศีรษะซึ่งใช้กันอย่างสามัญ ในประเทศอินเดียคนในวรรณะกษัตริย์นิยมไว้ผมสูงอยู่บนกระหม่อม จะเห็นได้จากเทวคาป็นปูนสมัยทวารวดีที่ตำบลคูมัว ก็มีผมทรงสูง ไทยเราอาจได้อิทธิพลมาจากอินเดียโบราณ ชาวอินเดียถือว่าการไว้ผมเกล้าสูง เป็นลักษณะของผู้เป็นกษัตริย์ มีอำนาจวาสนาซึ่งแตกต่างจากคนธรรมดา แสดงการแบ่งชนชั้นระหว่างคนธรรมดากับพระมหากษัตริย์ เมื่อมีผมสูงจะต้องมีดอกไม้ประดับไว้รอบๆ ศีรษะประดับไว้บนผมที่เกล้าตลอดจนประดับตรงยอดการประดับดอกไม้ก็คือร้อยเข้าเป็นพวงมาลัย แล้วนำมาสวมไว้ การร้อยดอกไม้ทำไว้ล่วงหน้า เพราะ

เวลาจะไปไหนจะได้หยิบสวมได้ทันทั่วทั้งที่ บางคน
คิดทำดอกไม้ด้วยเงิน ทอง นาก ประดับแก้วสี
ต่าง ๆ เอาปลายทั้งสองข้างมาผูกให้ติดกัน ดังนั้น
คำว่า “เกี้ยว” จึงหมายความว่า เอาดอกไม้มา
ร้อยแล้วใช้ปลายผูกกันให้เป็นวง การกระทำเช่นนี้
เรียกว่า มาลา คือเอามาลีมาร้อยกรองเป็นมาลา
ต่อมาคำว่า “มาลา” ก็ค่อย ๆ กลายเป็นนามของ
หมวก เช่นพระมาลาเบี่ยง พระมาลาเส้าสูง เป็นต้น

อนึ่งเหตุที่นิยมรักเกี้ยวกัน เพราะผมยาวรุงรัง
จึงต้องเกล้ามุ่นไว้กลางกระหม่อม จึงต้องหาอะไร
มารวรับรัด สิ่งที่รวรับรัดก็คือ เกี้ยว เนื่องจากเกี้ยว
ประดับด้วยดอกไม้ เกี้ยวจึงกลายเป็นกรอบหน้า
เป็นบันจุเห็จ และเป็นมงกุฎอย่างฝรั่ง

เมื่อมีการโพนผ้าขึ้นก็กลายเป็น ลอมพอก
คือสิ่งที่ใช้ผ้าพันให้สูงขึ้นไปจนถึงยอดลอมพอกจึง
กลายเป็นเครื่องสวมหัวอีกชนิดหนึ่ง โดยมีหุ่นเป็น
รูปทรงสูงเหมือนชฎา สำหรับคนที่แต่งตัวเป็น
เทวดาสวม มีเค้าโครงในเป็นไม้ไผ่สาน เพื่อรักษา
ทรงผมไว้ให้ตั้งสูงและหุ้มด้วยผ้าพันพันเป็นเกลียว
ขึ้นไป ตรงขอบของลอมพอกตอนที่สวมหัวตาม
ปกติมีเกี้ยวรักรอบ ถ้าเป็นเทวดาชั้นเลวกก็ทำด้วย
ทองเหลือง ถ้าเป็นเทวดาชั้นดีทำด้วยทอง ชฎา
ก็คือลอมพอกประดับเกี้ยว

พระเกี้ยวเป็นส่วนประกอบของมงกุฎ มงกุฎ
ทำด้วยโลหะ พระมหากษัตริย์ของอินเดียสมัย
โบราณนิยมสวม ถือว่าเป็นผู้มีอำนาจเหนือคน
ทั้งหลาย เป็นผู้นำ ที่วัดตระพังทอง สุโขทัย มีภาพ
เทวดาสวมมงกุฎคล้ายของลังกา ในยุคทองของ
เชียงใหม่คือสมัยพระเจ้าติโลกราช ปรากฏว่ามีรูป
เทวดาปั้นปูนสวมมงกุฎ พระเกี้ยวของไทยเรา
ประกอบพระมหาพิชัยมงกุฎเรียงกัน ๓ ชั้น

๑. รัดเกล้าที่เป็นเกี้ยว รัดอยู่บนส่วนเหนือ
หน้าผาก

๒. เกี้ยวเหนือกระหม่อม หรืออยู่ตอนโคน
ของมวยผม

๓. เกี้ยวยอดเหนือมวยผม

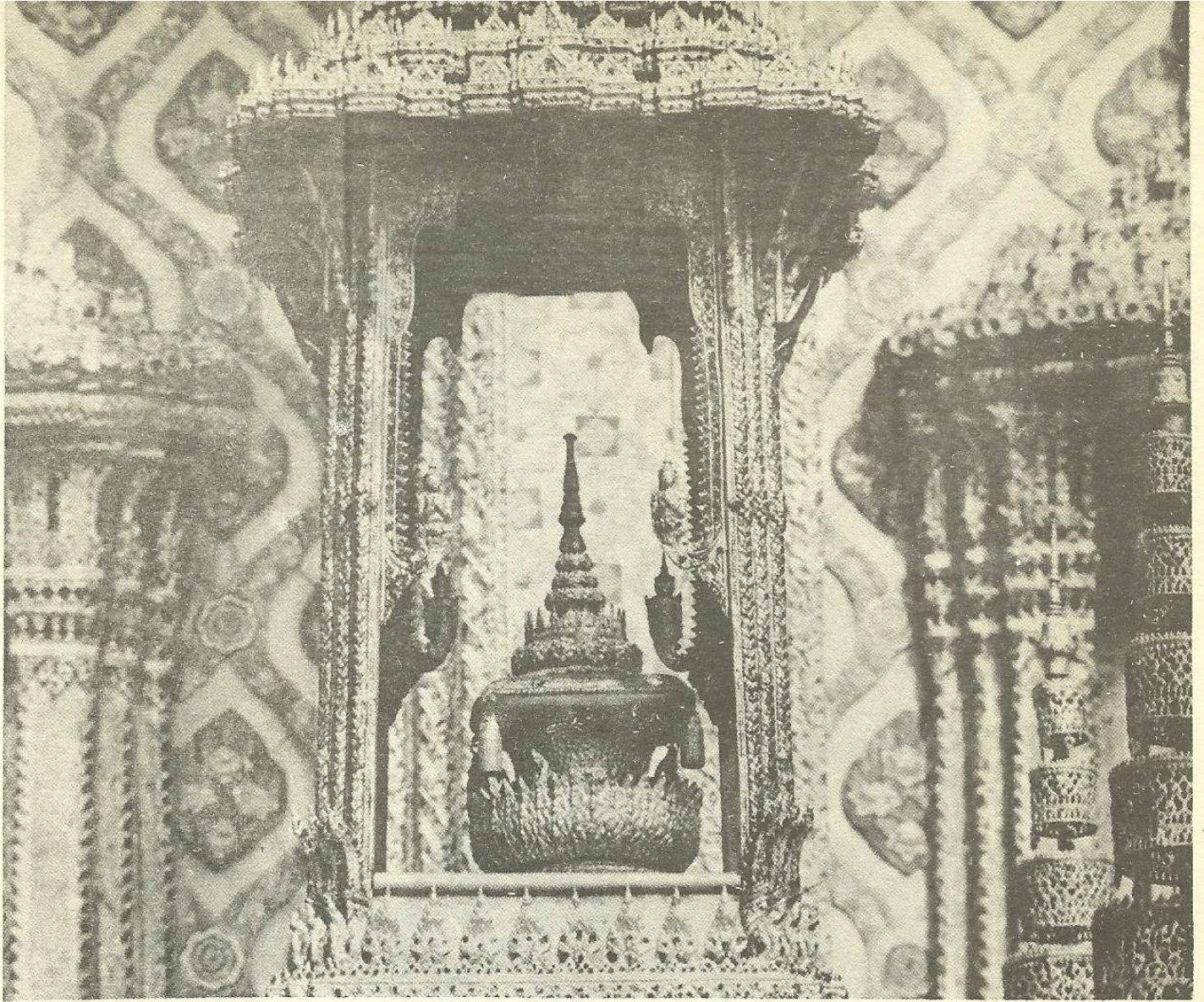
ทั้งสามอย่างนี้มีเครื่องยึดติดต่อกันและสามารถถอด
ออกจากศีรษะได้พร้อมกัน เมื่อไม่ต้องการใช้
เกี้ยวยอดเหนือกระหม่อมถอดออกแล้วเรียกว่า
“เกี้ยวยอด” เกี้ยวเหนือซึ่งรัดโคนผมเรียกว่า
“เกี้ยวรัศมี” รัดเกล้ารอบศีรษะแยกออกไปแล้ว
เรียกว่า “มงกุฎ” เครื่องหมายของจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยเป็น “เกี้ยวยอด”

พระราชพิธีพระบรมราชาภิเษกของไทย ตั้งแต่
สมัยโบราณถึงปัจจุบันถือว่าการสวมมงกุฎเป็นสิ่ง
สำคัญอย่างยิ่ง สำหรับพระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งที่
เป็นมงคล แม้กระทั่งในยุโรป เช่นประเทศอังกฤษ
ก็กระทำเช่นนี้ จึงนับว่า มงกุฎ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์
แสดงถึงความเป็นใหญ่ พระเกี้ยวเป็นส่วนประกอบ
ของมงกุฎ จึงนับเป็นสิ่งสำคัญด้วย

เหตุที่ใช้เกี้ยวสามชั้น ในสมัยโบราณเพราะไว้
ผมสูงมากและต้องการให้คงรูป จึงใช้เกี้ยวรัศมี
สามตอน นักบวชลามะของธิเบตจะรัดเกี้ยวสามตอน

จะเห็นว่าพระเกี้ยวเป็นส่วนประดับของ ลอม
พอก ชฎา มงกุฎ จึงนับได้ว่าเป็นของสูงใช้ใน
ราชสำนักส่วนมาก ในพระราชพิธีอันเกี่ยวกับ
พระมหากษัตริย์ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก
พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส พระราชพิธีโสกันต์
ของพระเจ้าลูกเธอ พระเกี้ยวเป็น เกี้ยวยอด ใช้
ประดับผมสูง รัดจุ เป็น ๒ ชั้น หรือ ๓ ชั้น แล้ว
แต่กรณี ในพระราชพิธีโสกันต์ของพระเจ้าลูกเธอ

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา โดยเฉพาะรัชกาลที่ ๕ ถือว่าพระเกี้ยวเป็นเครื่องประดับพระเกียรติอันสูงสุด

เนื่องจากไทยรับขนบธรรมเนียมประเพณีของอินเดียโบราณมามาก คนอินเดียถือว่าการไว้ผมสูงและมีเครื่องประดับจุกจะต้องเป็นบรรณกษัตริย์ แสดงความสูงกว่าบุคคลธรรมดา เมื่อไทยรับลัทธิความเชื่อก็มักดัดแปลงให้เหมาะสมกับคนไทย รูปร่างลักษณะอาจจะผิดกับของอินเดีย แต่ความหมายของคำเหมือนกัน เป็นที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งคนไทยมีการแบ่งชั้นทางสังคมคือ ผู้ใดสวมพระเกี้ยวถือว่าเป็นคนชั้นสูง ส่วนผู้ที่ไม่สวมถือว่าเป็นคนธรรมดา แต่การแบ่งชั้นทางสังคมของอินเดียโบราณผิดกับของไทยที่ว่าของไทยไม่ได้กำหนดข้อตายตัวลงไป

จึงกล่าวได้ว่าพระเกี้ยวตามความหมายปัจจุบันคือ เครื่องรัดผมสูง รัดจุก ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ในพระราชพิธีต่าง ๆ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอในพระราชพิธีโสกันต์สำหรับพิธีโกนจุกของคนธรรมดา ผู้ใหญ่จะใส่เกี้ยวไว้ที่ผมจุก เมื่อจะโกนจุกพราหมณ์จะถอดเกี้ยวออกจากจุกแบ่งผมจุกออกเป็น ๓ จุกเพื่อทำพิธีโกนจุกต่อไป เกี้ยวในที่นี้สำหรับคนธรรมดา หมายถึงสิ่งอันเป็นสิริมงคลเมื่อเข้าพิธีจะต้องสวม

บรรณานุกรม

- ราชบัณฑิตยสถาน. *สารานุกรมไทย*. พระนคร, ๒๕๐๒, เล่ม ๓, หน้า ๑๕๕๘ - ๑๕๖๐.
 วิทย์ พัฒนกันเงิน. *ประมวลสารคดีไทย*. พระนคร, โอเดียนสโตร์, ๒๕๐๕, หน้า ๓๐๓ - ๓๑๒
 เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, *ลัทธิธรรมเนียมและประเพณีไทย*. พระนคร, บรรณาการ, ๒๕๐๘, หน้า ๔๓๓ - ๔๔๐.

เพื่อนไอ้ทุย

อมรา จรรยงค์

ตะวันตกดินไปนานแล้ว...

จ้อยจุดไฟสุ่มยุงให้ควาย

รอบรอบตัวมีแต่ความมืด.. และเงียบ

บนบ้านมีแสงเรืองเรืองจากตะเกียงดวงน้อย

พ่อกับแม่คงนั่งปรับทุกข์กันอีกเช่นเคย

ปีนี้ได้ข่าวน้อยเต็มที

แทบไม่พอส่งดอกเบี้ย

ให้นายทุนในตลาด

เมื่อเช้านี้เอง...

หลวงลุงเรียกพ่อไปพบ

อยากให้ส่งจ้อยไปเรียนต่อในกรุง

จ้อยหัวใจวาบด้วยความยินดี

แต่ในชั่วเวลาไม่นานนัก

มันก็แฟบ.. ห่อเหี่ยวเข้าที่เดิม

พอไม่เห็นด้วย...

จ้อยเป็นกำลังสำคัญ

เป็นพี่ชายคนโต

เป็นคนดูแลควาย

เป็นคนสูมไฟไต้ยุง

เป็นคนต้อนควายเข้าคอก

เป็นคนหาปลา

เป็นคนเลี้ยงน้อง

เป็นคนตั้งข้าวตอนตีห้า

เป็นคนหุงข้าวตอนเย็น

เป็นคนเก็บผักหักพื้น

เป็นคนวิ่งไปซื้อยาในตลาดให้แม่

จ้อยเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของบ้าน

จ้อยเป็นทุกอย่าง....

จ้อยเป็นไม่ได้้อย่างเดียว

คืออนาคต... ที่จะได้เรียนต่อ

และ... เป็นนักเรียนในกรุง

ฝนหลงฤดูไหลพรูลงมาจากฟ้า

กระบอกตาจ้อยร้อนผ่าว

หยาดน้ำตาอุ่นอุ่นรินไหลปนกับเม็ดฝน

เมื่อคิดพลอบใจตัวว่า.... จะอยู่เป็นเพื่อนไอ้ทุย!

เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๑๙ ได้มีหนังสือสองเล่มที่สำคัญมากสำหรับประวัติศาสตร์ชนชาติไทย เพราะเป็นหนังสือที่เกี่ยวกับประวัติบุคคลสำคัญ ซึ่งทำงานชิ้นสำคัญยอดเยี่ยมให้แก่ประเทศชาติไว้มากมายและครบถ้วนเกือบจะสมบูรณ์ที่สุด

หนังสือทั้งสองเล่มนั้นชื่อ

วรรณไวทยากร กับ นราธิปพงศ์ประพันธ์

เป็นหนังสือที่พิมพ์ขึ้นในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๑๙

หนังสือ “วรรณไวทยากร” รวบรวมพระประวัติของ “พระองค์วรรณ” ไว้อย่างละเอียด เริ่มด้วยชีวิตครอบครัว การศึกษา การงานในวงการต่างๆ ได้แก่ วงการราชการ วงการเมือง วงการทหาร วงการต่างประเทศ วงสังคม วงการอักษรศาสตร์

งานที่เด่นที่สุด และมีความสำคัญอย่างกว้างขวางต่อชาติไทยมากที่สุดก็คือ งานในวงการต่าง

ประเทศและอักษรศาสตร์ ผู้จัดทำหนังสือ “วรรณไวทยากร” ก็ตระหนักในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงได้อัญเชิญกระแสพระราชดำรัสไว้อาลัยของเจ้าชายอาภิสิต มกุฎราชกุมารผู้ป็นมาลงไว้เป็นอันดับแรก ต่อด้วยโทรเลขของนายเคิร์ท วาลเฮม เลขาธิการองค์การสหประชาชาติและบุคคลสำคัญอื่นๆ ในวงการต่างประเทศ รวมทั้งทูตานุทูตไทยในต่างประเทศ ในอันดับต่อไป เป็นข้อความของบุคคลสำคัญในวงการสื่อสารมวลชน เช่น ศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ ชูโต แห่งรายการ “วิเคราะห์วิพากษ์ข่าว” สถานีวิทยุ ท.ท.ท. “ลัดดา” แห่งหนังสือพิมพ์ คาวสยาม “คามสุโณ” แห่งหนังสือพิมพ์ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ส่วนนิตยสาร หนังสือพิมพ์ รายวันอื่นๆ เช่น สตรีสาร เดลินิวส์ บ้านเมือง ประชาชาติรายวัน เดลิโทม์ สยามิทร์ The Washington Post, Bangkok Post, The Nation ก็ตีพิมพ์คำไว้อาลัยพระประวัติ คำสัมภาษณ์และบทความที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติของพระองค์อย่างแพร่หลาย

“วรรณไวทยากร” กับ “นราธิปพงศ์ประพันธ์”

“รุจาศรี”

บางฉบับได้นำผลงานส่วนหนึ่งของพระองค์มาตีพิมพ์ เช่น นิตยสาร บี. อาร์. ได้ตีพิมพ์ “ศัพท์ท่านวรรณ” เป็นตัวอย่างศัพท์ที่ทรงคิดขึ้นเพื่อใช้เป็นศัพท์วิชาการภาษาไทย โดยเปรียบเทียบกับศัพท์วิชาการภาษาอังกฤษ คนไทยหลายคนอาจจะไม่เคยทราบเลยว่าคำพูดติดปากที่ใช้กันแพร่หลายนั้นมีต้นกำเนิดมาอย่างไร เมื่อได้เห็น “ตัวอย่างศัพท์ที่ทรงคิดและติดปากแล้ว . . . . .” รวบรวมโดย ป. วัชรภรณ์ ในนิตยสาร บี. อาร์. ก็จะได้ทราบทันที เช่น

บริการ	Service
ประชาชาติ	Nation
ปฏิวัติ	Revolution
ปฏิรูป	Reform
วัฒนธรรม	Culture
วารสาร	Journal
วารสารศาสตร์	Journalism
สัญลักษณ์	Symbol
สื่อมวลชน	Mass Media
สื่อสารมวลชน	Mass Communication

ป. วัชรภรณ์ ได้รวบรวมผลงานของพระองค์ในแง่ “สันติภาพ” ไว้ที่น่าสนใจยิ่ง เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้แทนของ “อีสยาม” และ “ทูตแห่งสันติ” ทรงสร้างบรรยากาศแห่งสันติภาพขึ้นในที่ประชุมซึ่งเป็นสถานที่สำหรับ “ทะเลาะ” อย่างมีระเบียบของยอดแห่งปัญญาชน ทรงชนะใจคู่แข่งที่สามารถและยิ่งใหญ่ ด้วยบุคลิกภาพและคุณสมบัติที่สามารถกว่าและยิ่งใหญ่กว่า จนคู่แข่งถึงกับ “ปรบมือสกุติ” ความสำเร็จในองค์การระหว่างประเทศที่พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์

ประพันธ์ทรงได้รับนั้นย่อมมีผลตกอยู่กับประเทศไทยอย่างไม่ต้องสงสัย

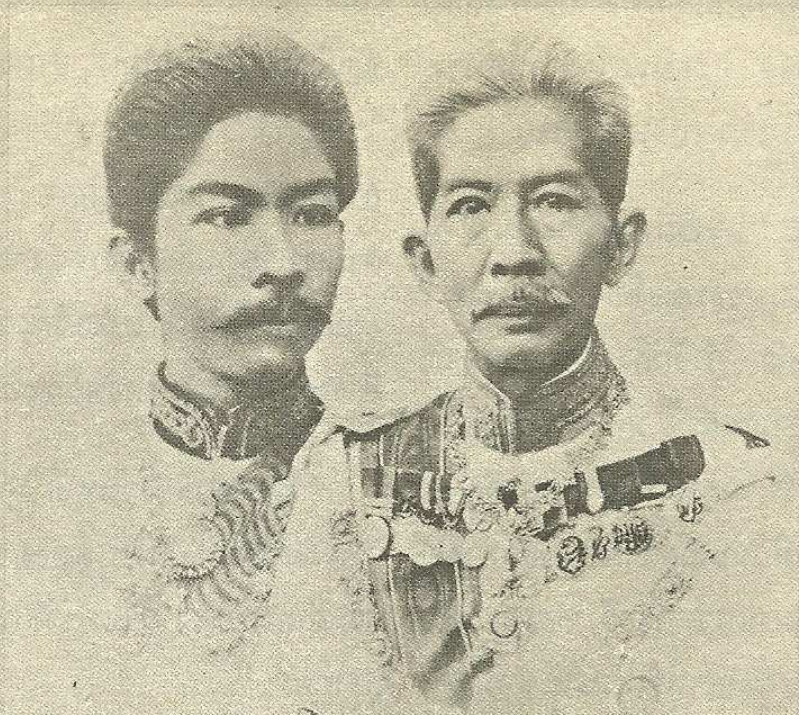
ความคิดที่รวบรวมข้อความจากวิทยุไทย—ต่างประเทศและจากหนังสือพิมพ์ นิตยสารไทยและต่างประเทศไว้ในลักษณะเช่นนี้ เป็นความคิดริเริ่มที่เฉียบแหลม และมีคุณประโยชน์ เพราะข้อความเหล่านั้นเป็นกระแงที่เชื่อถือซึ่งได้สะท้อนความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ของบุคคลทั่วไปที่มีต่อ “พระองค์วรรณ” นักปราชญ์รัฐบุรุษแห่งชาติที่มีความสำคัญยิ่งต่อประวัติศาสตร์ชนชาติไทย พระองค์ทรงเป็น “ปุษนิยบุคคล” ที่คนไทยภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนหนังสือ “นราธิปพงศ์ประพันธ์” นั้นจัดได้ว่าเป็นหนังสือ “งานศพ” ที่งดงามที่สุดในรอบปี ๒๕๑๙ ประกอบด้วยภาพที่น่าสนใจให้ความรู้รอบตัวแก่ผู้พบเห็น การพิมพ์ประณีตสอดคล้องงดงามภาพคมและให้รายละเอียดได้ชัดเจน สมกับเป็นเครื่องบูชาพระศพของบุคคลสำคัญของชาติ สิ่งที่น่าสนใจที่สุดในหนังสือเล่มนี้ก็คือภาพถ่ายที่เก่าแก่บางภาพซึ่งจัดไว้ว่าเป็นของ “หายาก” เพราะถ่ายไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๒ นับเป็นเวลาเกือบครึ่งศตวรรษ ในสมัยนั้นถ้าใครจะให้รูปถ่ายแก่ลูกหลานญาติมิตรก็มักจะเขียนข้อความแสดงความรัก ความคุ้นเคย ความมีไมตรีจิต และให้คำติชม เช่นเขียนไว้ว่า

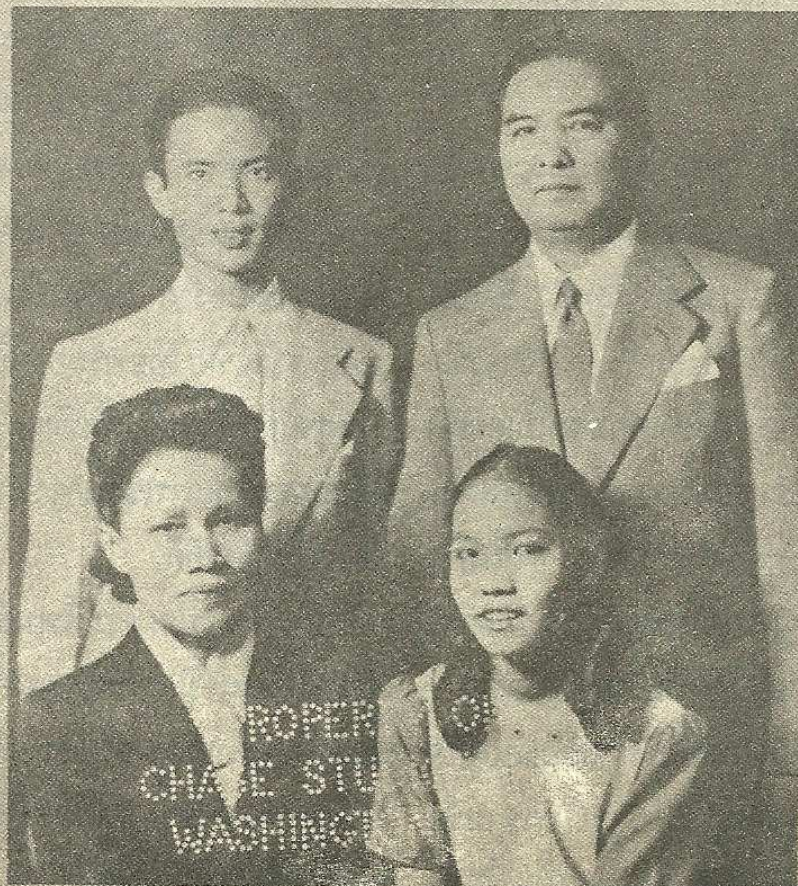
“สพเพ สัฆา อนิจจา สพเพ สัฆา อนตฺตา ยถาปัจจํ ปวตฺตนฺติ . . . . .ให้ลูกรักวรรณไวทยาการไว้บูชาต่างหน้าพ่อรักของลูกวรรณ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๗๒”

มีอีกภาพหนึ่งที่น่าสนใจมากคือ “ประธานสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญที่ ๑๑ (พ.ศ.

ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី
 បណ្ឌិត ហ៊ុន សែន បណ្ឌិត ហ៊ុន សែន
 ប្រធានាធិបតី គណៈកម្មាធិការ ប្រជាជន
 កម្ពុជា ប្រធានាធិបតី គណៈកម្មាធិការ ប្រជាជន

ROBERT
 CHASE STU
 WASHINGTON

๒๔๔๙)” เป็นภาพถ่ายฝีมือเยี่ยมที่ช่างภาพได้เก็บ
ความสง่า ความนุ่มนวล ละมุนละไม น่าเคารพ
และยำเกรงเข้าไว้ด้วยกันอย่างคมและชัดเจน

ข้อความในหนังสือ “นราธิปพงศ์ประพันธ์” นี้
เริ่มด้วยธรรมเนียมนิยมของหนังสือ “งานศพ”
ทั่ว ๆ ไป คือ คำไว้อาลัย รำลึกถึงพระคุณและคำ
สละสลวย เนื้อหาของข้อความเหล่านี้ มีความสำคัญเป็น
พิเศษเพราะเป็นถ้อยคำที่กล่าวถึงบุคคลสำคัญใน
วงการชั้นสูง ๆ ของชาติและเขียนโดยบุคคลสำคัญ
ระดับชาติ เช่น พระยามานวราชเสวี พระคุณของ
พระองค์ท่านเป็นพระคุณสำหรับคนในชาติ เช่น
พระภารกิจที่ทรงปฏิบัติต่อราชบัณฑิตยสถาน ซึ่ง
“เสริม วินิจฉัยกุล” นายกราชบัณฑิตยสถานเป็นผู้
เขียน และความสามารถเป็นเลิศที่ทรงปฏิบัติในงาน
ระดับโลก “เสด็จในกรม ฯ นราธิปพงศ์ประพันธ์”
เขียนโดย “ไฟโรจน์ ชัยนาม” ผู้อ่านทั่ว ๆ ไปจะ
ได้คติในการทำงาน การหาช่องทางให้งานสำเร็จผล
ด้วยดี การปกครองคน

ต่อจากนี้ ผู้รวบรวม “นราธิปพงศ์ประพันธ์”
ได้ตีพิมพ์บทความที่ทรงแสดงทางวิทยุกระจายเสียง
แห่งประเทศไทย เรื่อง “วรรณคดีบริสุทธิ์” ซึ่งเป็น
ประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ “วรรณคดี” ทั้งหลายรวม
ทั้งนักเรียน นิสิต นักศึกษา ทั้งที่เคยและไม่เคยคิด
จะ “เฝ้าวรรณคดี” ส่วนบทความที่ตีพิมพ์ลงใน
“สราญรมย์” เรื่อง “พบจูเอนโลที่บันดุง” นั้นเป็น
การเล่าเรื่องการทูตและการเมืองตอนหนึ่งระหว่าง
ไทยกับเวียดนาม เสียขายที่ปัญหาบางอย่างมีคำตอบ
ที่สั่นเกินไปอยู่ในรายงาน เพราะคำตอบน่าสนใจ
เท่า ๆ กับปัญหา เช่น เรื่องผู้ลี้ภัยชาวเวียดนามซึ่ง
ผู้แทนไทยอยากทราบเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ เป็นเรื่องที่

คนไทยทั้งชาติ ใน พ.ศ. ๒๔๒๐ ก็กำลังอยากทราบ
อยู่เป็นอันมากเช่นกัน สำหรับพระนิพนธ์ “วรรณ-
ไวยาकरण” ในหัวข้อ “วัฒนธรรมไทย เรื่อง ประวัติ
การทูตไทย” นั้น นอกจากจะให้ความรู้อันเข้มข้น
ตามหัวเรื่องแล้ว ยังพาผู้อ่านไปสู่ประวัติภาษาไทย
ยุคหนึ่งที่เป็นอดีตไปแล้วด้วย ท่านจะได้รับความ
สำราญในการเรื่องการเขียนคำไทยในยุคนั้น เช่น

“ในงานฉลองวันชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๖ พนะ
ท่าน จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี
ปรารถนถึงการจะเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไว้ให้เป็นเกียรติ
ปรากฏ.....”

เนื้อความแบ่งเป็น ๖ หมวด ว่าด้วยการสัมพันธ์
กับประชาชาติใกล้เคียง การเริ่มสัมพันธ์กับชาติ
ยุโรปและญี่ปุ่น สภาพนอกอาณาเขต ภัยต่อเอกราช
ของชาติ กำจัดสภาพนอกอาณาเขตและหมวด
สุดท้ายว่าด้วยเอกราชสมบูรณ์

ถ้าอ่านเฉพาะหัวข้อทั้ง ๖ หมวด ก็จะรู้สึกหนัก
หน่วงเกินไป แต่ถ้าท่านอ่านเนื้อความจะเกิดความ
รู้สึกตรงกันข้าม เพราะผู้ทรงนิพนธ์ได้นำเรื่องหนัก
หน่วงมาเขียนอย่างสั้น ๆ เบา ๆ ด้วยถ้อยคำง่าย ๆ
ชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่ต้องตีความ ส่วนงานเขียน
ของราชบัณฑิตไทยพระองค์นี้แกร่งและใสกระจ่าง
ประดุจแก้วเจียรไนชั้นเยี่ยม เป็นสำนวนเขียนชั้นครู
ที่ผู้รักการอ่านการเขียนควรนำมาศึกษา และยึดถือเป็น
แบบอย่างที่ดี

ถ้าผู้รวบรวมพระนิพนธ์ในวงการต่าง ๆ ของ
พระองค์ท่าน มีความประสงค์จะเกื้อหนุนพระเกียรติ
และผลงานในวงการต่าง ๆ แล้ว ก็นับได้ว่าผู้รวบรวม
ได้คัดเพชรเม็ดยอดมาแสดงไว้ในหนังสือ
อนุสรณ์ทั้งสองเล่มนี้แล้ว

คุณจ๊ะ

ก. สรวงนางค์

ต้องขอทำความเข้าใจกันไว้เสียก่อน ตั้งแต่บรรทัดแรกนี้ว่า นี่มิใช่เรื่องสั้นอย่าง “บุญบุญ” ที่ข้าพเจ้าเคยเขียน เพราะข้าพเจ้า กำลังจะเขียนถึงชีวิตจริงของพ่อของตัวเอง ซึ่งในสมัยเด็ก ใครๆ ก็เรียกท่านว่า “บุญช่วย” ครั้นอายุได้ ๓๕ ปี ท่านก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็น ขุนตำรวจโท พระสุริยภักดี แต่สำหรับในครอบครัวของเรานั้น ท่านคือ “คุณจ๊ะ” ตลอดมา

มีพรรคพวกเพื่อนฝูงส่วนมากพากันสงสัยว่า ทำไมข้าพเจ้าจึงเรียกบิดาบังเกิดเกล้าว่า “คุณจ๊ะ” ทำไมไม่เรียก พ่อ คุณพ่อ หรือ

ป้า อย่างที่คนอื่น ๆ เขาเรียกพ่อของเขา และคำว่า ‘จ๊ะ’ นี่เป็นภาษาอะไร มีที่มาอย่างไร ข้าพเจ้าเอง แต่แรกก็ไม่เข้าใจเช่นกัน ต่อมาภายหลัง จำความได้จึงเรียนถาม คุณจ๊ะท่านเอง ท่านตอบว่า เป็นภาษาไทยแท้ ๆ มีที่มาก็คือเมื่อข้าพเจ้าเป็นเด็กในวัยสอนพูด ท่านสอนให้พูดว่า จ๊ะ จำ ก่อน คือ ก่อนที่ท่านจะไปหรือกลับจากทำงาน คำแรกที่ท่านทักทายข้าพเจ้าก็คือ จ๊ะ ข้าพเจ้าก็เลยติดคำนี้ พอเห็นท่านเข้าก็เรียกว่า จ๊ะ ทุกครั้งไป และมีใช้แต่ข้าพเจ้าคนเดียว แม่ น้อง ๆ และทุกคนที่เคยอยู่กับท่านในบ้าน ก็พลอยเรียกตามข้าพเจ้าไปด้วย

คุณจ๊ะ นามเดิมชื่อ บุญช่วย ท่านเพ็ง

เล่าให้ข้าพเจ้าฟังเมื่อใกล้จะถึงแก่กรรมว่า เติมไม่มีชื่อ เจ็บเป็นฝีที่ขาเกือบจะตายอยู่แล้ว จนกระทั่งพ่อแม่ เตรียมหาไม้ทำโลง บังเอิญคนในบ้านไปพบพระภิกษุชราองค์หนึ่งมาบิณฑบาต รุดที่อยู่ท้ายสวน ท่านให้ยามาแก้ไข กลับหายเป็นปกติ คุณปู่ก็เลยให้ชื่อว่า ‘บุญช่วย’ แต่ขึ้นมา ท่านเกิดที่ตำบลเทพราช อ. บ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่บ้านริมคลองประเวศบุรีรมย์ เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ ตรงกับวันอังคาร แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีชวด เป็นบุตรของ นายเปลื้อง นางบัว มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันอีกสามคน คือ นายบุญช่วย ค.ช. บุญขึ้น (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๖ ขวบ) น.ส. บุญธรรม (แต่งงานกับนายวิเชียร รามวงศ์วาน) ยังมีชีวิตอยู่ น.ส. เล็ก (แต่งงานกับนายชวน สุริยะจันทร์ อดีตปลัดจังหวัดลำพูน) ถึงแก่กรรมแล้ว

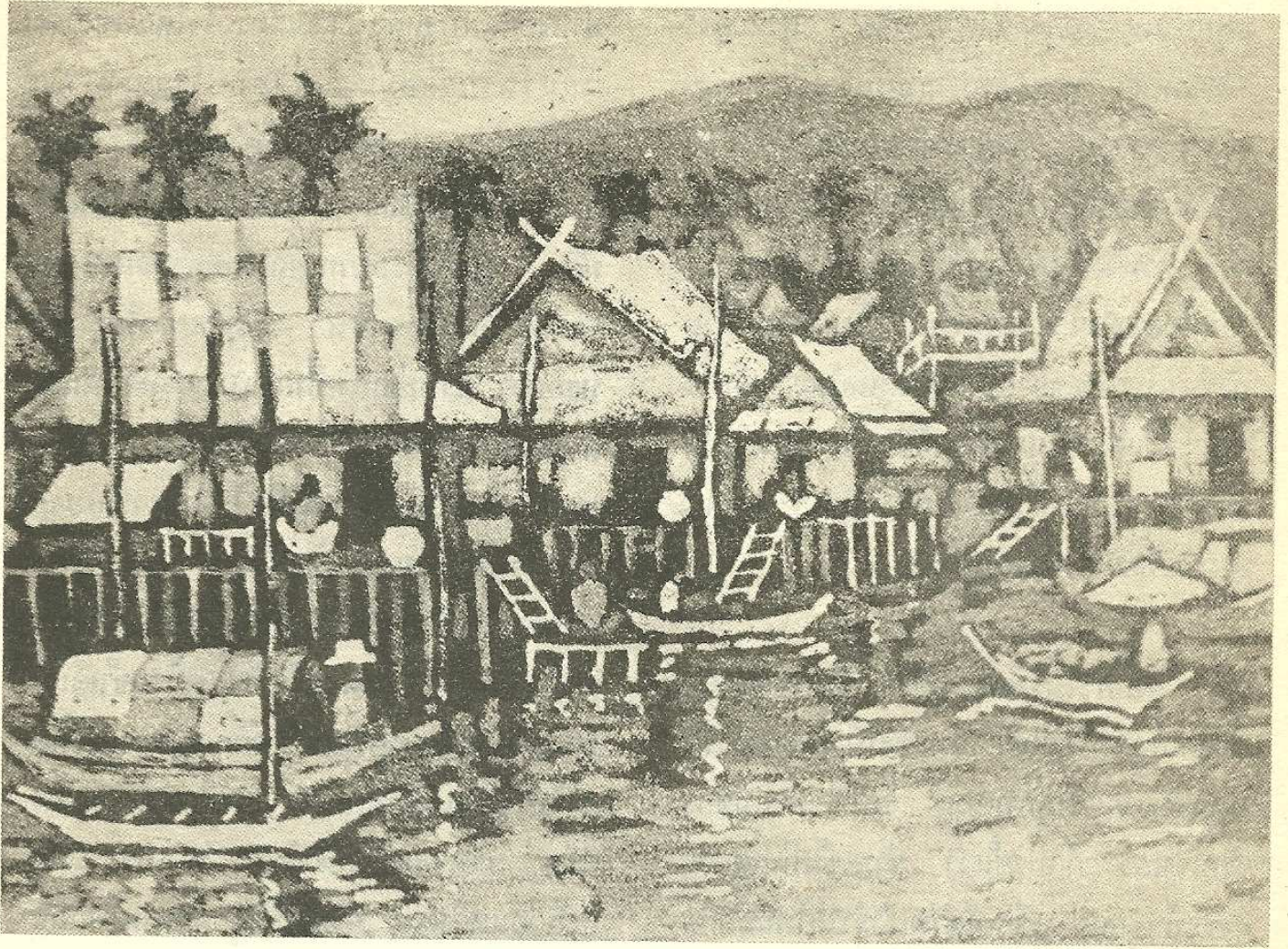
เมื่อเยาว์วัย คุณปู่ได้นำมาฝากไว้กับท่านพระครูทิม (พระครูสุวรรณบรรพต) วัดสระเกศ เพื่อให้เข้าศึกษาเล่าเรียนที่โรงเรียนอนุกรมไทยการ จนสอบได้ชั้นประถมปีที่สี่ จึงย้ายไปเรียนชั้นมัธยมที่โรงเรียนราชบูรณะ (ปัจจุบันคือโรงเรียนสวนกุหลาบ) และในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ก็ต้องลาออกจากโรงเรียนนั้นเพราะพระยาสิทธิโชคชุมนุญ ซึ่งเป็นญาติผู้ใหญ่ได้พาเข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (รัชกาลที่ ๖) ซึ่งก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจ ในวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๓ และจบออกมาได้เป็น ว่าที่นายร้อย-

ตำรวจตรี รับราชการกองพิเศษตำรวจนครบาล ในปี ๒๔๕๔ ก็ได้แต่งงานกับแม่ น.ส. หวัน บุตรีนายหวาด นางแจ่ม ซึ่งเป็นญาติของพระยาสิทธิโชคชุมนุญ ปีพ.ศ. ๒๔๕๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปรับราชการในกรมพระตำรวจหลวงรักษาพระองค์ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น นายตำรวจโท จำเริญผดียง (รับราชทานเงินเดือนเดือนละ ๖๐ บาท) และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามสกุลให้ด้วยว่า “วรรณะภักดิ์”

เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๔๕๖ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้เป็น นายร้อยตำรวจเอก จมื่นสมุหพิमान และในระยะนี้เองคุณจะได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานซื้อบุตรทั้งสามคนขึ้นไปด้วย ซึ่งก็ได้มีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานลงมาดังนี้คือ ด.ญ. ถิ่นหา ด.ช. ชาลี (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุเข้าเบญจเพศ) ด.ญ. ดารา (ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ สมรสกับนายพลตรีวัน ทั้งจันทร์)

และในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็น ขุนตำรวจโท พระสุริยะภักดิ์ (เงินเดือน ๓๐๐ บาท) เมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๖ กรมพระตำรวจหลวงได้ยุบกองกลาง คงกัไว้เพียง ๑๒ นายให้ย้ายไปขึ้นแก่กรมวัง คุณจะเป็นคนหนึ่ง ในจำนวน ๑๒ นายนั้น กรมวังมีหน้าที่ตามและนำเสด็จถวายอารักขาเจ้านายฝ่ายใน ในเวลาเสด็จออกประพาสหรือประทับแรมในสถานที่ต่าง ๆ คุณจะได้เป็นกรมวังถวายเจ้านายฝ่าย

ในหลายพระองค์ คงจะเป็นที่โปรดปรานตาม
ความสังเกตของข้าพเจ้าจากแหวนทองคำ
ลงยา กระดุมเสื้อนอกลงยาของหลายๆ
พระองค์ บางครั้งท่านก็โปรดให้คุณจี้นำ
ลูกสาวคือข้าพเจ้าติดตามไปในขบวนเสด็จ
ด้วย ดังเช่นคราวตามเสด็จไปถวายอารักขา
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราช-
สุดา และพระนางเจ้าสุวัทนาพระวรราชเทวี
ไปประทับแรม ณ ตำบลหัวหิน จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์ เป็นเวลานานนับเดือน จน
ท่านผู้คุ้นเคยกับข้าหลวงในขบวนตามเสด็จ
ข้าพเจ้าจำได้ว่า คุณพระพี่เลี้ยงทุกท่าน ให้
เกียรติเรียกคุณจีว่า “คุณพ่อ” และเวลาจะทรง
บาตรก็จะต้องให้คุณพระเป็นผู้เชิญเสด็จ (อุ้ม)
ทุกเช้าเป็นประจำ

พ.ศ. ๒๔๗๘ จึงออกจากตำแหน่งกรม-
วัง และถูกเรียกตัวเข้ารับราชการใหม่ เป็นการ
รับราชการชั่วคราว เพื่อเป็นการเตรียมการรับ
เสด็จ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ จะเสด็จ
กลับจากสวิสเซอร์แลนด์ และในปีพ.ศ. ๒๔๘๕
สำนักพระราชวังสั่งให้บรรจุเป็นข้าราชการวิสามัญ
รับราชการตลอดมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน จน
กระทั่งต้องลาออกจากราชการในวันที่ ๒
ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ เพราะสุขภาพไม่สมบูรณ์
หลังจากลาออกจากราชการแล้วท่านก็พักอยู่กับ
ลูกสาวคนเล็ก และเมื่อต้องการจะอยู่อย่าง
สันโดษท่านก็ไปอยู่ที่บ้านบางแค แรกทีเดียว
ท่านไปอยู่ประเภทโรงแรม (เสียเงิน) ครั้น
ข้าพเจ้าไปเยี่ยมท่าน ท่านก็ปรารถนาอยากอยู่
เป็นบ้าน ข้าพเจ้าและคุณเล็ก เคียงศิริก็ตกลงใจ

ปลูกบ้านหลังเล็กๆ ซึ่งท่านให้ชื่อว่า “สุริยะสุข” ให้ท่านอยู่ ท่านอยู่ที่บ้านนั้นอย่างมีความสุขจริงๆ หลายปี จนกระทั่งคาราซื้อบ้านที่ริมคลองมหาสวัสดิ์ ตำบลตลิ่งชัน มีบ้านติดที่มาก้วย ท่านจึงย้ายมาอยู่ที่บ้านสวนริมคลองมหาสวัสดิ์ตลอดจนวาระสุดท้าย โดยมีพลตรีวันทั้งจันทร์ บุตรเขย เป็นผู้ช่วยดูแลในยามเจ็บไข้ เพราะตั้งแต่แม่ถึงแก่กรรมไปแล้ว ท่านก็ได้แต่งงานใหม่หรือมีภรรยาใหม่ ท่านสู้ ออกทนปรนนิบัติตัวเองมาโดยตลอด

จากความรู้สึกส่วนตัว ข้าพเจ้ารู้สึกว้าวตั้งแต่เล็กๆ มาแล้ว คุณจะเป็นห่วงและรักข้าพเจ้ามากกว่าลูกทุกคน จนกระทั่งแม่ของข้าพเจ้าเอง ก็แบ่งชั้นว่า ข้าพเจ้าเป็นลูกพ่อคาราเป็นลูกแม่ เรื่องที่ข้าพเจ้าจำได้ไม่ลืมก็คือถึงวันเกิดข้าพเจ้าเมื่อครบอายุ ๑๕ บริบูรณ์ ข้าพเจ้าได้รับของขวัญจากคุณจะไม่คาดฝัน เพราะไม่เคยมีลูกคนใดได้รับมาก่อน สิ่งนั้นคือกระเป๋าสตางค์หนังสีสำหรับไปโรงเรียน กับน้ำหอม ๑ ขวด และตามใจข้าพเจ้าเมื่อข้าพเจ้าขอกลับเข้าเรียนหนังสืออีก หลังจากพักการเรียนอยู่บ้านเฉย ๆ มาเกือบสองปี ในระยะนั้นคุณจะได้รับราชการเป็นกรมวัง ทราบดีว่าข้าหลวงของเจ้านายฝ่ายในส่วนใหญ่ถูกส่งไปเรียนที่ ร.ร. เซนต์ฟรังซิสซาเวียร์ บ้านฉนวนสามเสน ท่านก็พาข้าพเจ้าไปเข้าเป็นนักเรียนที่โรงเรียนนั้นบ้าง ข้าพเจ้ากล้าเรียนกับท่านด้วยใจจริงว่า ข้าพเจ้าไม่ต้องการทรัพย์สินมรดกของท่าน ขอเพียงให้ข้าพเจ้าได้เรียนให้จบมัธยมปีที่แปดเท่านั้น

ข้าพเจ้าก็พอใจแล้ว ท่านก็ตามใจให้ข้าพเจ้าได้เรียนจนจบมัธยมปีที่แปดสมปรารถนาที่ ร.ร. ราชินีบน การศึกษาทำให้ข้าพเจ้าก้าวเข้ามาดำรงชีวิตเป็นนักเขียน ซึ่งท่านก็ไม่รู้จะพอใจนัก และโกรธมากเมื่อข้าพเจ้าขอแต่งงานกับนักเขียนที่ยากจน แต่ท่านคงไม่ทราบหรือกว่า ท่านนั่นเองเป็นผู้วางบรรทัดขีดเส้นความเป็นนักเขียนไว้ให้ข้าพเจ้า นั่นคือทุกครั้งที่ท่านต้องตามเสด็จไม่ว่าจะเป็นองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือเจ้านายฝ่ายในไปประทับแรมต่างจังหวัดหรือค่ายหลวงเสด็จป่า ท่านจะกำชับให้ข้าพเจ้าเขียนจดหมายเล่าเหตุการณ์ทางบ้านอย่างละเอียดส่งไปให้ท่านทราบเสมอ และอีกประการหนึ่งก็คือ เมื่อตอนอายุยังน้อยๆ หลังอาหารเย็นแล้วก่อนเข้านอน ท่านจะให้ลูกสองคนไปนอนด้วยแล้วก็เล่านิทานชีวิตจริง ๆ ของท่านให้เราข้าพเจ้าและชาติพงษ์ เรื่องเจ้าออกดกับเจ้าแอด เด็กบ้านนอกสองคนพี่น้องซึ่งถูกพ่อนำมาฝากไว้ที่วัดเพื่อให้เรียนหนังสือ แรกทีเดียวเราก็ไม่ทราบว่ามันเป็นชีวิตจริง ๆ ของท่าน แต่ความละเอียดของนิทาน ซึ่งแม้แต่เสียงเรื่อเสียงแจวที่นำเจ้าออกดกับเจ้าแอดตั้งกระทบน้ำมีเสียงอย่างไร ท่านก็ทำเสียงจนคล้ายกันไปด้วย ความอดอยากยากจนต้องอดทนเพียงใดของเด็กวัดในสมัยนั้น ท่านอธิบายได้ละเอียดจริง ๆ แม้กระทั่งความฟุ่มเฟือยในวันพระ วันโกนวันเข้าพรรษามากขนาดเอาไข่เค็มมาเล่นทอดกอง และในยามขาดแคลน ก็ต้องอาศัยยอดตำลึงบนภูเขาทองนั่นเอง เอามาทำ

อาหารง่าย ๆ แก่หิว เจ้าออกคือตัวท่าน เจ้าแอด ก็คือ (หลวงอนุบาลวิไชยอาสน์) น้องชายร่วมบิดาคนละมารดาของท่าน เรื่องเจ้าออกกับเจ้าแอด ชีวิตของเด็กวัดที่พลัดพ่อแม่เข้ามาอยู่ในความดูแลของท่านพระครู ทำให้คุณจะได้เห็นใจญาติพี่น้องพวกหลาน ๆ หรือบางทีก็มีโชติญาติ แม้เป็นเพียงรู้จักใกล้ชิดกันหรือใครก็ตาม มาขออาศัยอยู่เพื่อการศึกษา เพื่อรักษาตัวบ้านข้าพเจ้าที่นางเลิ้ง ในตรอกตันไทรย์ หลังวัดโสมนัส คุณจะและแม่จะรับไว้แทบทุกราย บางรายท่านอุปการะทั้งการกิน ทั้งเสื้อผ้า ค่าเล่าเรียนหมดเบ็ดเสร็จ บางรายมาอยู่ทั้งพี่และน้องร่วมห้าหกคนโดยท่านไม่เคยคิดค่ากินอยู่เลย บางขณะอยู่กันเต็มบ้านประมาณ ๒๐ กว่าคน ขึ้นไปก็มี

ในจำนวนเด็กที่เข้ามาสู่ความอุปการะของคุณจะ มีอยู่รายหนึ่งที่ข้าพเจ้าจำได้ คือ เด็กชายवाद ซึ่งพ่อตาย เหลือแต่แม่มีลูกหลายคนเลี้ยงไม่ไหว ก็เลยยกนายवादคนนี้ให้คุณจะมาเลี้ยง ข้าพเจ้าเรียกเขาว่า พี่वाद เพราะเขาได้มาช่วยเลี้ยงดูข้าพเจ้าไปเที่ยวบ้าง ในฐานะกลายจะเป็นพี่เลี้ยง ต่อมาคุณจะคงจะเห็นว่าเป็นคนซื่อสัตย์สุจริตดี ก็เลยนำไปฝากต่อไว้กับพระยาอนิรุทธเทวา ซึ่งคุณจะเรียกท่านว่า (เจ้าคุณเล็ก) พร้อม ๆ กันนั้นก็ฝาก “นายพิศ กฤษณะบาล” หลานชายของแม่ที่ท่านเลี้ยงดูมาคู่กันไว้กับท่านเจ้าพระยารามราฆพ (เจ้าคุณใหญ่) นายवाद ต่อมาเจ้าคุณเล็กได้นำเข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กประจำห้องพระบรรทม

ได้ยศถาบรรดาศักดิ์ว่า “หุ้มแพร นายบำเรอ-ราชา” สิ้นแผ่นดิน สิ้นรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พี่वादซึ่งมีแต่ความสุจริต ความจงรักภักดี จึงประสบแต่ยากจน ข้าพเจ้าได้ทราบว่าเป็นเวลาพี่वादตาย คุณจะต้องไปช่วยจัดธุระทำงานศพให้อีก ไม่มีทรัพย์สินสมบัติอะไรเป็นกอบเป็นกำเลย ส่วนพี่พิศนั้น ท่านเจ้าคุณใหญ่ท่านรักและไว้วางใจมากเช่นกัน ท่านเอาไว้ใช้เอง และได้ถึงแก่กรรมเมื่ออายุน้อยเหมือนพี่वाद

เมื่อคุณจะเริ่มไม่สบาย ใครถามท่านว่าท่านเป็นอะไร ท่านก็ตอบว่า เป็นหลายโรค โรคหัวใจ โรคกระดูกสันหลังงอก โรคเบาหวาน แต่ท่านก็ไม่ยอมอยู่หนึ่งเฉย ชอบไปโน่นไปนี้อยู่เรื่อย ๆ เวลาไม่สบายก็เข้าไปพบนายแพทย์หลวงที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐานเสียทีหนึ่ง แล้วกลับมาพรรณนาให้ลูกหลานฟังว่า เป็นพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีพระกระแสรับสั่งให้นายแพทย์หลวงตรวจและให้ยาฟรีโดยไม่คิดมูลค่า แก่ผู้ที่เคยรับราชการอยู่ในสำนักพระราชวัง ในปลายเดือนพฤษภาคม ท่านเริ่มรู้สึกตัวว่า มีอาการไม่ดี อ่อนเพลีย รับประทานอาหารไม่ได้ นอนไม่หลับลูกหลานพยายามจะพาไปหาหมอท่านก็ยืนยันว่าไม่ไป จะขอตายอย่างสงบ ไม่ต้องการให้มีการรบกวนและทุกคนก็ต้องตามใจท่าน ไม่กล้าขัดใจ ในที่สุดท่านก็ได้ไปสู่ปรภพด้วยความสุขสงบจริง ๆ เมื่อ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๑๙ เสมือนนอนหลับไปจะนั้น

สี่หน้กันถัน

หลังจากที่กองทหารแห่งสภาอังกาฐทำการชำระล้างบ้านเมืองด้วยการกวาดต้อนผู้คนออกมาจากบ้านเรือนที่อยู่อาศัยแล้ว ขั้นตอนต่อไป ก็คือ การชำระล้างประชาชนให้บริสุทธิ์ผุดผ่องจากกิเลสทั้งปวง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธาตุของการเอารัดเอาเปรียบ นักรบวรรังหลวง ที่เมืองพระตะบองอันเป็นเมืองใหญ่อันดับสองของประเทศกัมพูชา กองทหารคอมมิวนิสต์ได้ออกคำสั่งให้ทหารรัฐบาลกลับคืนสู่กรมกองที่ตนสังกัด และยอมให้ทหารรัฐบาลเก็บรวบรวมสัมภาระส่วนตัวของแต่ละคน และให้ย้ายไปอยู่ที่โรงเรียนแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ใจกลางเมืองพระตะบอง ในจำนวนทหารรัฐบาลกว่า ๔,๐๐๐ คนอยู่ปนกันไม่รู้ว่าเป็นใคร ทหารคอมมิวนิสต์ก็ได้สั่งการให้แยกตามชั้นยศ จากนั้น ก็ได้แจกข้าวสารให้แก่บรรดาพลทหาร และยอมให้ทหารเหล่านั้นไปจับจ่ายซื้อของที่ตนต้องการในตลาดได้ การกระทำอันนี้ทำให้ขวัญของทหารฝ่ายรัฐบาลดีขึ้น และรู้สึกโล่งอกว่าตนได้รับการปฏิบัติที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมที่ดีพอสมควร เห็นทีจะจบสิ้นกันที่จะต้องให้เขมรฆ่าเขมรด้วยกันเองเหมือนดังที่เกิดขึ้นในกรุงพนมเปญ

เช้าวันรุ่งขึ้น ก็มีประกาศที่น่าตื่นเต้นจากทหารเขมรแดงว่า เจ้าสี่หน้จะเสด็จนิวัติกลับสู่กรุงพนมเปญ เพื่อเป็นการต้อนรับประมุขผู้เป็นขวัญใจของชาวเขมร นายทหารทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นฝ่ายไหนจะเดินทางไปเฉลิมฉลองเพื่อต้อนรับการกลับมาของเจ้าสี่หน้ ณ กรุงพนมเปญ

กม กี่วี่ นายทหารราบวัย ๔๒ ปี เป็นผู้หนึ่งที่ร่วมอยู่ในขบวนที่จะไปรับเสด็จเจ้าสี่หน้ ในขบวนรถนั้นประกอบด้วย รถจี๊ป และรถแลนด์โรเวอร์ บรรทุกทหารคอมมิวนิสต์ติดอาวุธครบมือประมาณ ๒๐ นายเป็นรถนำ ถัดมาเป็นรถบรรทุกนายทหารฝ่ายรัฐบาลประมาณ ๓๐ นาย มีผู้คุมประมาณ ๑๐ นาย ติดตามด้วยรถบรรทุกเปิดประทุนอีก ๕ คัน บรรทุกนายทหารฝ่ายรัฐบาลเต็มคันรถ และปิดท้ายด้วยรถบรรทุกทหารคอมมิวนิสต์ประมาณ ๖๐ นาย

นรกในเขมร (ตอนจบ)

ถอดความโดย อุดล อุทัยธัน

จากหนังสือ Reader's Digest ฉบับเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๒๐
เรื่อง Murder of a Gentle Land

รถบรรทุกคันที่คมมุ่งไปด้วย รู้สึกว่ามีบรรยากาศที่ค่อนข้างเป็นกันเอง เนื่องจากนายทหารคอมมิวนิสต์นายหนึ่งได้ปล่อยข่าวว่า ภายหลังจากพิธีต้อนรับการเสด็จของเจ้านโรคมแล้ว นายทหารฝ่ายรัฐบาลทุกคนจะได้รับหนังสือรับรองแสดงการอภัยโทษ และพณมตินทั้งปวงในฐานะที่เคยเป็นทหารฝ่ายรัฐบาลของนายพลลอนนอล ทุกคนมีอิสระที่จะกลับคืนสู่บ้านเกิดเมืองนอนของตน

ตลอดเวลาสามชั่วโมงที่ขบวนรถวิ่งไปบนทางหลวงหมายเลข ๕ มุ่งเข้าสู่กรุงพนมเปญนั้นทุกคนมีความผ่อนคลาย ความเครียด และนึกอนุโมทนาการเสด็จกลับของเจ้าสีหนุที่ได้มาโปรดสัตว์ทันทันการ แต่ฉบับพยานนั้นเองรถที่วิ่งอยู่บนทางหลวงก็หักเลี้ยวเข้าข้างทางมุ่งไปหาทางรถไฟซึ่งทอดขวางอยู่ข้างหน้า นายทหารคอมมิวนิสต์ซึ่งกำลังคุยยิ้มหัวกันอยู่ ก็เปลี่ยนสีหน้าถึงถึงขึ้นมาทันที สังเกตทางขวามือของรถมีทหารคอมมิวนิสต์ติดอาวุธครบมือยืนเรียงรายกันอยู่ประมาณ ๖๐ นาย ทหารคอมมิวนิสต์ได้โบกมือให้สัญญาณขบวนรถหยุด และให้นายทหารทุกคนลงจากรถเพื่อยึดเส้นยึดสาย คมสังเกตดูสภาพภูมิประเทศด้วยสายตาพิจารณาแนวภัยทันที ขวามือของเขา คือ ทหารคอมมิวนิสต์ติดอาวุธ ขวามือเป็นทุ่งหญ้า ข้างหน้าออกไปเป็นป่าละเมาะเห็นอยู่ลิบ ๆ

ประมาณ ๑๐ นาทีเมื่อทุกคนลงจากรถ เสียงปืนกลมือได้แผดเสียงขึ้นในอากาศประมาณ ๒๐ นัด ดังมาจากทางหลวง นั่นคือ การส่งสัญญาณอะไรบางอย่าง คม คิด รวดเร็วเท่ากับความคิดของตนเอง เขาล้มตัวลงกับพื้นพร้อมกับเสียงปืนของทหารคอมมิวนิสต์ที่เตรียมพร้อมอยู่แล้วก็วิ่งกระสุนเข้าใส่ทหารฝ่ายรัฐบาลทันที คม ตะเกียกตะกายพันวิดิกระสุนออกมาได้ ก็วิ่งหนีเตลิดเข้าป่าอย่างไม่คิดชีวิต เป็นเวลากว่าสามชั่วโมงที่ทหารคอมมิวนิสต์วิ่งกระสุนเข้าใส่กองซากศพของทหารที่ตายไปแล้วซ้ำแล้วซ้ำอีกเพื่อให้แน่ใจว่าทุกคนตายสนิท และเป็นการประลองฝีมือการยิงปืนของตนไปด้วยพร้อม ๆ กัน จากที่ซ่อนในป่าลึก คมยังได้ยินเสียงความกึกก้องของเสียงปืนเป็นระยะ ๆ อนิจจา นายทหารฝ่ายรัฐบาลทั้ง ๓๑๕ คน ได้ประกอบกรรมอันใดหนอ จึงต้องมารับเคราะห์จากเพื่อนร่วมมาตุภูมิเดียวกัน คม และเพื่อนนายทหารที่รอดตายอีก ๓ คนขบคิดหาคำตอบไม่ได้เลย

และนี่คือตัวอย่างแผนฆาตกรรมขนานใหญ่แผนหนึ่ง ซึ่งมีการวางแผนไว้อย่างรัดกุม และขณะนั้นระบาคไปทั่วแผ่นดินเขมรในเวลาเพียงวันเดียวที่เขมรยอมจำนนต่อฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้เขมรแดงจะเข้ายึดครองกัมพูชานั้นก็เคยได้ให้คำแถลงข่าวไว้ว่าจะพยายามนำสันติสุขมาสู่เขมร ความชั่วร้ายใด ๆ ของรัฐบาลชุดก่อนจะถูกขจัดให้หมดสิ้น แต่ที่เป็นความจริงและเห็นได้ชัดในขณะนี้ ก็คือ การจ้องล้างจ้องผลาญทำลายล้างเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลชุดก่อน รวมทั้งบรรดาบุคคลชั้นสูงของสังคม การฆ่าอย่างทารุณเหี้ยมโหดเช่นนี้ เขมรแดงได้กระทำซ้ำ ๆ ซาก ๆ ทั่วทุกหย่อมหญ้าในแดนเขมร จนเป็นที่ประจักษ์ชัดมิต้องสงสัยเลยว่า การกระทำเช่นนี้ต้องเป็นการกระทำที่ตั้งใจและได้วางแผนล่วงหน้ามาแล้วเป็นอย่างดี ทหารเขมรแดงไม่ยอมให้มีการฝัง เผา หรือกำจัดศพด้วยวิธีใด ๆ เลย นอกจากจะปล่อยทิ้งไว้เป็นเหยื่อแร้งกา และเป็นการประกาศข่มขวัญชาวประชาให้รู้สำนึก และสำเหนียกในอันที่จะต้องรับคำสั่งของสภาร่างรัฐโดยชุมชน

ความสงัดเงียบที่น่าสยดสยอง

มีสิ่งหนึ่งที่ทหารคอมมิวนิสต์มักจะคุยเชื่องอยู่เสมอ ก็คือ การกำจัดโสเภณีในกัมพูชา ซึ่งประเทศในโลกเสรีประสบปัญหานี้มาก ฟังดูการคุยเชื่องของทหารคอมมิวนิสต์ในเรื่องนี้แล้วน่าจะเป็นความจริง ตามคำบอกเล่าของคนที่ขับรถบรรทุกคันหนึ่งที่บริเวณนอกเมืองศรีโสภณ เขาได้พบกองศพของหญิงสาววัยรุ่นประมาณ ๒๐ คน มีบาดแผลที่ศีรษะแสดงว่าถูกของแข็งหรือของหนักทุบ คนขับรถบรรทุกจำหน้าศพหญิงสาวเหล่านั้นได้บางคนว่าเป็นผู้หญิงที่ตนเคยไปเที่ยวมา จึงสรุปเอาว่าหญิงโสเภณีในเมืองอื่น ๆ ก็คงจะถูกต้อนมาฆ่าเช่นเดียวกันกับศพที่เขาเห็น

นอกจากหญิงโสเภณีที่ถูกฆ่าแล้ว ทหารคอมมิวนิสต์ยังมีความกระหายเลือดไล่ฆ่าบรรดานักศึกษา ครูบาอาจารย์ และปัญญาชนอื่น ๆ อย่างไรเหตุผล เพียงเพราะว่าเขาเหล่านั้นเป็นบุคคลที่ได้รับการศึกษา หลักฐานเหล่านี้ปรากฏได้ชัดแจ้งเมื่อมีการฉกฉวยศพที่ถูกทหารเขมรแดงฆ่าประมาณ ๒,๐๐๐ คนที่วัดเอก ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองพระตะบอง และที่วัดอื่น ๆ อีกประมาณ ๑,๐๐๐ ศพ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนืออีกด้านหนึ่งของเมือง คนขับรถบรรทุกให้ทหารคอมมิวนิสต์คนหนึ่งซึ่งต่อมาได้ลี้ภัยอยู่ในประเทศไทย ได้ยืนยันสิ่งที่เห็นกับตาว่า ที่ค่ายกักกันในวัดเอก เขาได้เห็นทหารคอมมิวนิสต์ฆ่าครู ๑๗ คนที่มาในงานฉกฉวยศพด้วยขวานต่อหน้าต่อตาชาวบ้านอื่น ๆ

ในเดือนแรกที่ทหารคอมมิวนิสต์ยึดครองเขมรนั้น การข่มขู่ฆ่าฟันบรรดาปัญญาชนยังมีได้กระทำกันอย่างจริงจังหรือแพร่หลายเหมือนกับการไล่ฆ่านายทหารฝ่ายรัฐบาล หรือบรรดาพวกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม เช่น พวกลัทธิเล็กขโมยน้อย โสเภณี

พ่อค้าหน้าเลือดและนายทุนต่าง ๆ แต่จากตัวอย่างที่ได้พบเห็นกันทั่วไป ก็ทำให้บรรดาปัญญาชนต่าง ๆ หลบซ่อนตัวทันที เพราะคิดว่าไม่ช้าพวกตนก็จะเป็นเหยื่อรายต่อไป การฆ่าฟันอย่างขนานใหญ่ก็ยังกระทำกันอยู่เรื่อย ๆ ตัวอย่างเช่น สภาอังกาส จะโดยตั้งใจหรือโดยพลั้งเผลอก็ตาม ได้กล่าวหาว่าบรรดาประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณภูมิโกกลอน (คล้าย ๆ กับย่านบางกระบือในกรุงเทพฯ) เป็นบุคคลที่อยู่ดีกินดี มีอาชีพเป็นข้าราชการชั้นสูง เป็นเจ้าหน้าที่ตุลาการที่ร่ำรวยจากคอร์รัปชัน และเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้เรืองอำนาจในยุคก่อน ดังนั้น ในวันที่ ๒๐ เดือนเมษายน กองทหารจำนวนหนึ่งก็ได้เข้ามาจัดการกวาดต้อนผู้คนออกไปจากบ้าน และให้ไปรวมอยู่ในสวนหย่อมใจอารักษ์บั๊กกา ขณะที่ประชาชนกำลังเดินแถวกันออกไปนั้น ทหารอีกชุดหนึ่งพร้อมอาวุธปืนกลมือที่ซ่อนตัวอยู่ในพุ่มไม้ ก็ลั่นกระสุนปืนเข้าใส่ประชาชนทันที โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นหญิงหรือชาย คนชราหรือเด็ก เบ็ดเสร็จเมื่อจบยุคพายุอย่างคร่า ๆ แล้วมี ๓๖๐ ศพไม่ขาดไม่เกิน

เย็นวันหนึ่งในเดือนพฤษภาคม กองทหารคอมมิวนิสต์จำนวนหนึ่งได้ปรากฏตัวขึ้นในหมู่บ้าน กัลกาโบ ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่งในเมือง ทมาโกก กองทหารได้สั่งให้ชาวบ้านเก็บตัวอยู่ในบ้านห้ามโผล่หน้าออกมาเด็ดขาด เป็นการตรงกันข้ามกับการสั่งให้ออกมานอกบ้าน ตกึกกั้นนั้นเอง ทหารคอมมิวนิสต์ก็ใช้รถแทรกเตอร์วิ่งเข้าที่บ้านพร้อมกับคนภายในบ้านราบเรียบคึกครื้น ทั้งไว้เป็นทางยาวเห็นได้ชัด รถแทรกเตอร์คันเดียวกันนั้นยังพ่วงท้ายด้วยรถอีคันบรรทุกหญิงสาววัย ๑๘ ถึง ๒๕ ปีมาด้วย

เช้าตรู่วันรุ่งขึ้น ชาวบ้านจึงได้ตรวจพบว่า บรรดาหญิงสาวเหล่านั้นได้ถูกต้อนมาเพื่อบำเรอความใคร่ของทหารเขมรแดง และบำเหน็จที่หญิงสาวเหล่านั้นได้รับเมื่อเสร็จภารกิจแล้ว ก็คือ การถูกเช็ดคอหอยเหมือนอย่างเป็ดไก่ และถูกนำไปฝังดินเหลือแค่คอไว้ประจานความหฤโหดไร้มนุษยธรรมของทหารเขมรแดง ศพเหล่านั้นถูกทอดทิ้งไว้เป็นแรมอาทิตย์ จนกระทั่งเน่าเฟะและส่งกลิ่นคลุ้งไปทั่วบริเวณหมู่บ้าน ทหารเขมรแดงใจอำมหิตก็ยังไม่ยอมให้ชาวบ้านทำลายศพตามพิธีการที่ถูกต้อนนอกจากจะตะโกนคำสาปแช่งกันว่า เป็นกากมนุษย์เหลือเดนจากอเมริกันและลอนนอล (Kael American kael Lon Nol) จากสภาพการแต่งเนื้อแต่งตัวของศพและทรงผมที่แต่งไว้อย่างเรียบร้อย พอจะคาดได้ว่าศพเหล่านั้นต้องเป็นบุตรภรรยาของผู้มีอันจะกินหรือข้าราชการชั้นสูง

ต่อมาในวันที่ ๒๗ เมษายน หมู่บ้าน มงคลปอไร เป็นเหยื่อรายต่อไปที่สภาแห่งชาติอังกาสมีคำสั่งให้ทำการชำระล้างมลทินของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้น โดยได้ส่งนายทหารเขมรแดงนายหนึ่งชื่อ ทาอัน พร้อมด้วยทหารหนึ่งหมู่จู่โจมเข้าจับกุมข้าราชการสำคัญ ๑๐ นาย พร้อมกับสมาชิกในครอบครัวอีกรวมเป็น ๖๐ คน ทุกคนถูกมัดมือไขว่หลังและถูกต้อนขึ้นรถบรรทุกวิ่งไปนอกเมืองสู่ไร่กล้วย ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับหมู่บ้าน บ้านเต้เหียง

บรรดาบุตรภรรยาของข้าราชการแต่ละคนที่ถูกจับกุมมา ต่างก็ฟูมฟายร้องไห้ร้องไห้กันระเริงแสร้งร้องขอชีวิตจากผู้คุมใจยักษ์ และแล้วหนานาฏกรรมทางการฆ่าคนด้วยวิธีหฤโหดทารุณจิตใจที่สุดก็ได้เริ่มขึ้นกับที่ละครบอร์วักดังนี้

หัวหน้าครอบครัวถูกบังคับให้คุกเข่าลงต่อหน้าทหารเขมรแดงติดอาวุธครบมือ ๒ คน ทหารเขมรแดงทั้ง ๒ คนจะใช้ดาบปลายปืนแทงลงไปทีนักโทษพร้อม ๆ กัน ทหารคนหนึ่งแทงด้านหน้าอก อีกคนหนึ่งแทงข้างหลัง ในลักษณะที่เหยื่อจะล้มไม่ลง การฆ่าแบบนี้จะกระทำเป็นจังหวะซ้ำ ๆ แต่หนักแน่นมั่นคงต่อหน้าบุตรภรรยา เมื่อทหารชักดาบปลายปืนออกจากตัวนักโทษ ศพก็จะล้มลงกลางดิน พร้อม ๆ กับที่บุตรภรรยาจะผวาเข้ามากอดศพไว้ด้วยความปริเวทนา ความอำมหิตของทหารเขมรแดงก็จะตามมาเป็นลำดับอาวุธช่วยการฆ่าภรรยา บุตร และเด็กทารก นี่เป็นคำยืนยันของผู้เห็นเหตุการณ์วัย ๓๕ ปี ชื่อ อิดเทียม ซึ่งถูกทหารเขมรแดงเกณฑ์มาให้เป็นคนขับรถบรรทุก ความเจ็บที่น่าสพึงกลัวครอบคลุมไปทั่วบริเวณ มันน่าเวทียิ่งอย่างจับขั้วหัวใจ เจ็บจนกระทั่งได้ยินเสียงที่แสนจะแผ่วเบาที่สุด คือ เสียงเลือดหยดจากแผลที่ถูกแทงสด ๆ

การระดมอพยพต้อนประชาชน

บนถนนหลวงสายที่ ๕ ที่วิ่งออกนอกกรุงพนมเปญ อากาศตอนปลายเดือนเมษายนซึ่งทวีความร้อนระอุมากยิ่งขึ้นดูจากปรอทแล้วสูงกว่า ๑๐๐ องศาฟาเรนไฮต์ แสงแดดแผดกล้าได้ทำให้ทุ่งหญ้าอันเขียวชอุ่มแห่งเขารวมทั้งนาข้าว มีแต่กองฟางแห้ง ๆ ทั่วไปหมด ตามหนองบึงต่าง ๆ ซึ่งมีกลิ่นเหม็นอับอยู่แล้วด้วยกากอาหารที่มนุษย์ถ่ายทิ้งไว้ ยิ่งทวีความเหม็นพะอืดพะอมมากยิ่งขึ้นเมื่อมีซากศพมนุษย์มาสมทบลงไปอีก

ไม่มีน้ำ ไม่มีอาหาร ไม่มีที่พักพิง หรือแม้กระทั่งหลบแดดสำหรับคนจำนวนล้าน ๆ ที่ถูกต้อนออกมาอยู่กลางแจ้งกลางถนน คนเหล่านั้นสามารถที่หลบได้ทุกที่ในทุ่งโล่ง หนองน้ำที่แห้งผากข้างถนน แล้วแต่ว่าเขาจะเพื่อยหมดแรงเดิน หยุด

ที่ไหนก็ล้มตัวลงนอนหลับที่นั่น ทางหลวงบางสายอาจจะเห็นรถบรรทุกกำลังแจกข้าวสารที่ยึดมาได้จากพวกอเมริกันอย่างน่าเสียดายต่อการถูกจลาจล แต่ส่วนใหญ่ข้าวสารเหล่านั้นไม่ได้ถึงมือประชาชนจริง ๆ คอก

เด็กทารกที่อ่อนที่สุด และคนชราสูงอายุที่สุดจะเป็นกลุ่มแรกที่ทนทุกข์ทรมานไม่ไหว และถึงแก่ความตายไปเอง เป็นกลุ่มแรก กลุ่มที่เหลือถัดมาซึ่งเป็นผู้ใหญ่และเด็กโตต่างกำลังเบียดเสียดแย่งชิงกันด้วยความกระหายของตนโดยอาศัยน้ำในคูข้างถนน ผลที่ตามมา ก็คือ เกิดอาการท้องร่วงอย่างรุนแรงทั่วไป ทำให้ร่างกายซึ่งอ่อนเพลียอยู่แล้วจากความหิว จากความเหนื่อยอ่อน ไม่มีแรงต้านทานโรคพอ ผู้คนก็ล้มตายอีกเป็นเบือ ผู้ที่ยังไม่ตายก็อ่อนบิตตัวเร่า ๆ อยู่กับพื้นถนนเป็นจำนวนหมื่น ๆ เป็นที่น่าอึ้งใจยิ่งแม้เพียงนึกถึงภาพเท่านั้น

ดร. วานเฮย์ ได้บรรยายประสบการณ์ของตนเองว่า เมื่อเขาถูกทหารเขมรแดงผลักดันให้ออกมาจากคลินิกของเขาในกรุงพนมเปญในเช้าวันที่ ๑๗ เมษายนแล้ว เขาก็วิ่งหนีไปบนถนนหลวงสายที่ ๕ มุ่งสู่ภาคเหนือ และใช้ชีวิตร่วมเดือนพฤษภาคมอยู่บนเส้นทางต่าง ๆ จากสิ่งเลวร้ายที่เขาได้พบเห็นมาทั้งหมด สิ่งที่เขาสนใจเขามากที่สุด ก็คือ ความทุกข์ยากของเด็ก ๆ ซึ่งไม่ประสีประสากับความหิวโหยของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทุก ๆ ๒๐๐ หลาที่เขาเดินไป จะต้องพบศพเด็กเล็ก ๆ อย่างน้อย ๑ ศพ ศพเหล่านั้นส่วนใหญ่ตายเนื่องจากร่างกายขาดน้ำ เนื่องจากท้องร่วงอย่างรุนแรง ถึงแม้ว่า ดร. วานเฮย์ จะมียาคิดตัวไปบ้าง ก็ไม่เพียงพอที่จะบำบัดคนไข้ได้ เพราะอาการของโรคจะต้องใช้ยามากถึงขนาด รวมทั้งการพักผ่อนที่เพียงพอ ซึ่งทั้งสองอย่างนี้ก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ในเมื่อทหารเขมรแดงกำลังกระหายเลือดคนคนหนึ่ง

โดยปกติบนทางหลวงสายสำคัญ ๆ มักจะมีทหารรักษาการอยู่ตามจุดตรวจต่าง ๆ และตามทางที่เว้นระยะระหว่างจุดตรวจ ก็มีทหารยืนเรียงรายรักษาการเช่นเดียวกัน ทหารเหล่านี้มีหน้าที่อย่างเดียว ก็คือ คอยต้อนให้ประชาชนเดินไปเรื่อย ๆ ตลอดทั้งวัน เท่าที่ความหนาแน่นของผู้คนจะเปิดโอกาสให้คนก้าวขาไปข้างหน้าได้

ระบบที่สภาองการุใช้บังคับประชาชน เรียกว่า บทบัญญัติการคองเนน ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่มีชื่อว่าหิวโหยที่สุดเท่าที่มนุษย์เคยรู้จักมาอุบัติขึ้นในโลกเมื่อปีที่ ๖๒๑ ก่อนคริสตกาล ในวันแรกที่ ดร. วานเฮย์ ถูกขับให้ออกจากบ้านของตน เขาก็เห็นทหารเขมรแดงยิงประชาชนตายไปต่อหน้าต่อตาถึงหกศพ โทษฐานเพียงไม่สามารถก้าวเดินทันกับฝูงชนส่วนใหญ่ ปกติทหารจะตะโกนเตือนเพียง ๒ ครั้งเท่านั้น ครั้งที่สาม ก็คือ ยิงทิ้ง เทื่อยกระสุนเหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นคนชราสูงอายุทั้งสิ้น

อดีตนายทหารสืบราชการลับคนหนึ่งชื่อ ที่อุ้นแคมเมล ซึ่งถูกต้อนให้ออกมาเดินกับฝูงชนบนถนนหลวงสายที่หนึ่งนอกกรุงพนมเปญ เล่าด้วยสีหน้าที่ยังแผ่วไว้ด้วยความหวาดกลัวผสมกับความเคียดแค้นว่า “มีอยู่คนหนึ่งที่เขาเหนื่อยจนเดินไม่ไหวก็หลบลงข้างทาง ขณะนั้นมีรถบรรทุกทหารเขมรแดงคันหนึ่งวิ่งตามมาข้างหลังฝูงชนที่เดินอยู่อย่างแน่นขนัดบนทางหลวง ทหารเขมรแดงคงจะขัดอารมณ์ที่รถบรรทุกเคลื่อนที่ได้ยาก ก็เลยจัดการเคลียร์เส้นทาง ด้วยการวิ่งฝ่าฝูงชนเอาดี ๆ ราวกับว่าเป็นถนนว่างเปล่าสัตว์รบกวนแทบจะไม่มี”

ในจำนวนครอบครัวชาวเขมรกว่าแสนครอบครัวที่กำลังมุ่งไปอยู่บนถนนทางหลวงสายที่ ๒ นั้น ก็มีหญิงชาวเขมรร่างสูงโปร่งคนหนึ่งชื่อ ลอน เคยมีอาชีพเป็นพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินของสายการบินเขมร เธอและสามีต่างผลัดเปลี่ยนกันอุ้มบุตรน้อยอายุ ๔ เดือน ทารกน้อยคนนี้เคยชินอยู่กับการเลี้ยงดูด้วยนมกระป๋อง เนื่องจากงานอาชีพของลอน ทำให้เธอไม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมธรรมชาติของตนเองได้ เมื่อเธอต้องถูกต้อนออกมาเดินรื้อบนถนนโดยกระชั้นชิดเช่นนี้ เธอจึงไม่สามารถขนอะไรติดตัวมาได้แม้กระทั่งนมกระป๋องของลูกน้อย ตัวเธอเองก็ไม่มีน้ำนมจะให้ลูกกินได้เพราะว่างเว้นมานาน ถึงแม้ว่า ลอน จะได้รับความทุกข์ทรมานจากการอดอาหาร และขาดน้ำในร่างกายก็ตาม เธอก็ยังกัดฟันก้าวขาเดินให้ทันกับฝูงชนอื่น ๆ ตามบัญชาของทหารเขมรแดง โดยมีความหวังอย่างลม ๆ แล้ง ๆ ว่าคงจะหาที่หลบเกลให้ลูกน้อยของเธอพอพักเหนื่อยเพื่อยึดชีวิตต่อไปอีกได้บ้าง

ในที่สุดความสิ้นหวังก็เกิดขึ้นกับเธอ เมื่อเธอรู้สึกว่าจะล้มลงในขณะหนึ่งขณะที่ด้วยน้ำตาที่นองหน้า และไม่มีสรรพสำเนียงใด ๆ จากปากของเธอเลย นอกจากสายตาที่เจ็บปวดแสดงอาการวิงวอนสามีของเธอ ขอให้หื้อโหลให้กับเธอด้วยที่เธอจะขอตายก่อน ขอให้สามีจงรักษาชีวิตลูกน้อยของเธอไว้ด้วย สามีมองสบตาอย่างเข้าใจความหมายในคำวิงวอนของเธอ สายหน้าไม่ยอมให้เธอทำเช่นนั้น พร้อมทั้งเอื้อมแขนไปอุ้มลูกมาไว้แนบอก ด้วยความไร้เดียงสาของเด็กน้อยที่ได้รับโอ้อุ่นจากผู้เป็นพ่อ ทารกน้อยก็ยิ้มและส่งเสียงหัวเราะด้วยความพอใจ ผู้เป็นพ่อเห็นหน้าลูกน้อยยิ้มแล้ว ก็เบือนหน้าหนีด้วยความรังเกียจ ด้วยน้ำตาที่กลอเบ้าตา เขาให้กำลังใจกับภรรยาว่า “เราจะอยู่ด้วยกัน” คนที่เห็นภาพนี้ และได้ยินคำพูดประโยคนี้ก็จะต้องเข้าใจทันที

เช่นเดียวกับผู้เป็นสามีซึ่งมีความหมายว่า เรา “จะตายพร้อมกัน”

ความโกลาหลอลหม่านเพิ่มขึ้นเป็นลำดับทุกที เมื่อทหารเขมรแดงผ่านไปหมู่บ้านไหนก็ตาม ก็บังคับกวาดต้อนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เหล่านั้นมาตั้งแค้มป์ล่าหาตัวให้ละทิ้งบ้านช่อง ออกมาเดินบนถนนเช่นเดียวกับชาวเมือง ภาวะความไร้ระเบียบก็ทวีมากขึ้นเนื่องจากความกลัว และความไม่รู้โอ้หนือหน่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ชาวบ้านชาวเมืองไม่รู้จุดหมายปลายทางว่าเขาจะค้อนพวกตนไปไหน และมีอะไรอยู่ข้างหน้า ชาวเมือง ไพลิน นับพัน ๆ ครอบครัวถูกต้อนให้มุ่งเหนือบนถนนฝุ่นแคว ๆ ที่เต็มไปด้วยหลุมและบ่อ หลังจากที่ได้เดินไปได้ประมาณครึ่งวัน ทหารเขมรแดงอีกกลุ่มหนึ่งก็สั่งให้ฝูงชนหยุด และเดินกลับมาจับจุดเดิมอีก วันรุ่งขึ้นทหารคอมมิวนิสต์ก็สั่งให้เดินขึ้นเหนืออีก วันเวียนกลับไปกลับมาอยู่เท่านี้เอง

ในไม่ช้า ฝูงชนที่กำลังถูกต้อนอยู่ ก็เผชิญผ่านมาถึงหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งดูเหมือนว่าจะมีนายทหารผู้ใหญ่คนหนึ่งแห่งสภาอังกาล กำลังวุ่นวายอยู่กับการทอดแหจับปลาในบึง เห็นฝูงชนเดินผ่านมา ก็สั่งให้ทหารต้อนคนมาชุดหนึ่ง แล้วบังคับให้สร้างที่พักขึ้นให้ตน

ครั้งย่างเข้าต้นเดือนมิถุนายน การอพยพลงโทษประชาชนขนานใหญ่ก็สิ้นสุดลง ชาวเมืองประมาณ ๓ ล้านเศษ และชาวบ้านอีกประมาณ ๕ แสนคน ก็ถูกอพยพถอนรากถอนโคนจากถิ่นที่อยู่อาศัยมาตั้งแค้มป์รพบุรุษ และถูกต้อนกระจัดกระจายไปอยู่ในที่แห่งใหม่ บัดนี้ ทางหลวงสายต่าง ๆ ที่เคยมีฝูงชนเดินเบียดเสียดกันอยู่ ก็กลายเป็นถนนว่าง เงียบว้างปราศจากผู้คน นอกจากซากศพที่บัดนี้เหลือแต่โครงกระดูก เทียงเหล็กที่ถูกเข็นออกมาจากโรงพยาบาล และซากรถที่ผู้ชนสนิมวางทิ้งระเกะระกะอยู่ทั่วไป

ดร. วานเฮย์ ซึ่งสามารถลี้ภัยเข้ามาอยู่ในเวียดนาม ได้พูดปิดท้ายว่า “เขาจะไม่ลืมความทุกข์ยากในขณะที่เขาเร่ร่อนอยู่บนทางหลวงสายตะวันตกเฉียงเหนือมุ่งสู่เมืองฮูตอง และทางหลวงหมายเลขหนึ่งตามริมแม่น้ำโขงมุ่งสู่ชายแดนเวียดนามได้เลย คิดถึงศพที่ผ่านตา คิดถึงคนเจ็บที่มาให้เขารักษาในวันหนึ่ง ๆ ประมาณ ๓๐ ราย ครั้งหนึ่งคงจะอยู่ไม่รอดแน่ เขาคาดว่าในเดือนแรกคงจะมีผู้คนล้มตายไปประมาณ ๓ หมื่นคน ทั้งนี้ เฉพาะในบริเวณที่เขาพบเห็นเท่านั้น ถ้าคิดทั้งประเทศแล้วคงจะมากมายกว่านี้เยอะ” มีผู้คนคาดคะเนว่าการอพยพขนานใหญ่นี้ มีคนตายไม่น้อยกว่าสามแสนคน และสำหรับคนที่รอดชีวิตมาได้ก็จะต้องพบกับความทุกข์ระทมที่หนักกว่าระลอกแรกอีกทวีคูณ

นิคมใหม่

จี้ดซ์ เป็นเด็กหนุ่มวัย ๒๒ รูปร่างล่ำสันแข็งแรง เต็มไปด้วยกล้ามเนื้อเป็นมัด ๆ ตามแบบฉบับของหนุ่มบ้านนอกตาคำสนธิ ผมเหยียดยาว เป็นพุทธศาสนิกชนที่ได้รับการพร่ำสอนจากผู้หลักผู้ใหญ่ให้มีเมตตาธรรมต่อเพื่อนมนุษย์ ไม่เบียดเบียนรังแกผู้ที่อ่อนแอกว่า เมื่อไต่ยีนข่าวสงครามสงบแล้ว หนุ่มชาวเมืองไพลินก็เฉลิมฉลองความสบายใจของตนด้วยการเป่าซูลูยเพลงที่เขาโปรดปรานตลอดทั้งคืน ความสุขจากความสบายใจก็พลันระส่ำระสาย เมื่อเขาและมารดาที่เจ็บปวด ๆ แดก ๆ ถูกต้อนออกจากบ้านเหมือนชาวบ้านอื่น ๆ

กว่า ๒๓ วันที่จี้ดซ์ ถูกต้อนให้มุ่งสู่ตะวันออกผ่านป่าละเมาะ จนถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่งชื่อ อัมพิลพรมัดม ณ ที่นั่นเจ้านายจากสภาอังกาลคนหนึ่ง เรียกตัวเองว่า สหายมวน ได้ออกคำสั่งให้ชาวบ้านสร้างหมู่บ้านขึ้นใหม่ ณ ที่นี้

อัมพิลพรมัดม ครั้งหนึ่งเป็นหมู่บ้านที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร อยู่ห่างจากเมืองพระตะบองไปทางตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๔๕ ไมล์ ชาวพื้นเมืองเจ้าของเดิมได้ถูกต้อนให้ไปอยู่ที่อื่น ๆ และได้มอบให้ชาวบ้านที่อพยพมาใหม่ประมาณ ๒,๐๐๐ คนเข้าไปอยู่แทนเพื่อที่จะลบล้างซากความทรงจำของอดีตโดยสิ้นเชิง สภาอังกาลจึงไม่อนุญาตให้ผู้คนที่มาอยู่ใหม่เข้าไปอยู่อาศัยในบ้านที่ทิ้งร้างโดยเจ้าของเดิม แต่บังคับให้ชาวบ้านสร้างกระท่อมที่อยู่อาศัยของตนเองขึ้นใหม่ สร้างสิ่งของเครื่องใช้ขึ้นใหม่โดยสิ้นเชิง เป็น “นิคมใหม่”

ในไม่ช้าสภาอังกาลก็สามารถบรรลุลงานขั้นแรกที่ได้ตั้งใจไว้ คือ การจัดการให้ประชาชนทุกคนจากเมือง จากชนบทเข้าอยู่อาศัยในนิคมใหม่ซึ่งมีจำนวนนับพัน แต่ละนิคมก็มีสภาพแตกต่างกันตามความสมบูรณ์ของที่ดินและแหล่งน้ำ แต่ถึงจะแตกต่างกันในเรื่องดังกล่าวก็ตาม ในเรื่องของการดำรงชีวิต การทำงาน และการถูกลงโทษโดยทหารเขมรแดงแล้ว จะเป็นแบบฉบับอันหนึ่งอันเดียวกันเหมือนกันไปหมดทั่วประเทศที่อำนาจของทหารคอมมิวนิสต์ครอบคลุมไปถึง

สภาอังกาลจะมอบที่ดินประมาณ ๕ ตารางหลาให้แต่ละครอบครัวสร้างกระท่อมที่พักขึ้น โดยทางการเขมรไม่แยแสที่จะให้เครื่องมือเครื่องใช้หรือวัสดุก่อสร้างใด ๆ เลย คงปล่อยให้ชาวบ้านเสาะหาสิ่งของกันเองตามยถากรรม เท่าที่ภูมิประเทศจะ

เอื้ออำนวยให้

ในไม่ช้ากระท่อมที่หักก็ก่อสร้างได้เสร็จตามมีตามเกิดพอหลบแดดได้ จากนั้นชาวบ้านทุกคนก็ถูกต้อนเป็นกลุ่ม เรียกว่า ประชากรมกร ช่วยกันออกแรงหักรั้วทางพง โดนา ปลุกข้าว และสร้างฝายกันน้ำ ทุกคนถูกบังคับให้ใช้แรงงานเยี่ยงทาส ตั้งแต่ ๖ โมงเช้าถึง ๑๑ โมง และจากบ่ายโมงถึง ๕ โมงเย็น สัปดาห์ละ ๗ วัน และในบางนิคมยังต้องทำงานในตอนกลางคืนอีก ๓ ชั่วโมง ถ้าเป็นคืนเพ็ญ ชาย หญิง และเด็กถูกจับแยก และทำงานเป็นกลุ่ม แยกต่างหากจากกัน นอกจากตอนพักเที่ยงวัน ให้มาพบปะกันได้ แต่ห้ามพูดคุยหรือบ่น

จีตซ์ สามารถกล่อมให้สหายมวน ยกเว้นมารดาของเขาไม่ต้องใช้แรงงานเนื่องจากเธอป่วยมาก แต่จีตซ์ ก็ต้องชดใช้ด้วยการให้ทำงานรวมอยู่กับกลุ่มคนประมาณ ๒๑ คน โดยทำหน้าที่เสมือนกระบือลากคันไถ เป็นเวลาร่วมเดือน

ในตอนเย็นหลังจากเลิกงานประจำวันแล้ว ชาวบ้านในนิคมใหม่จะถูกต้อนให้มาฟังการอบรมลัทธิ และบ่อยครั้งให้มาเป็นสักขีพยานฟังการสาธนาบาปของชาวนิคมนที่กระทำการขัดต่ออุดมการณ์ของสภาอังกฤษ การสาธนาความผิดของตนเป็นการลงโทษสถานเบาที่สุด และยอมให้กระทำได้ไม่เกิน ๒ ครั้ง โดยที่เจ้าตัวจะต้องทำการปรับปรุงตนเองและชำระล้างมลทินของตนให้เป็นไปตามวิธีการที่สภาอังกฤษได้วางกฎเกณฑ์ไว้

ในราวกลางเดือนมิถุนายน ขณะที่จีตซ์ ทำงานอยู่กลางทุ่ง เผอิญก้าวเท้าพลาดถูกหนามตำเกือบทะลุหลังเท้า เกิดอาการระบมเท้า บวมทั้งต้นขา และปวดไปจนถึงน่องขวา ขยับเขยื้อนแทบไม่ได้ จีตซ์ ต้องกัดฟันกระโดดไปหาสหายมวนเพียงเพื่อจะขอพักสักสองสามวันให้แผลทุเลาลง “แผลเล็กน้อยแค่นี้ไม่เป็นเหตุผลเพียงพอที่จะขอพัก” สหายมวนพูดโดยไม่เหลียวหน้ามามองดูเขาเลย

ในเย็นวันเดียวกันนั้นเอง จีตซ์ ก็ได้รับบทเรียนเกี่ยวกับสาธนาบาปด้วยตนเอง กรรมการชาวนิคมนต่างผลัดเปลี่ยนกันขึ้นมาบนเวทีสับโขก จีตซ์ ต่าง ๆ นานา

“แกจะต้องฝึกหัดการมีชีวิตอยู่พร้อมกับความเจ็บปวด”

“แกจะต้องเสียสละ ไม่รู้จักคำว่าอ่อนแอ”

“แกจะต้องไม่แสดงอาการเกียจคร้าน เอาเปรียบเพื่อนชาวนิคมนด้วยการเลี้ยงงาน”

หลังจากโขกสับจนเป็นที่พอใจของทุกคนแล้ว ก็ตามกัวยารายการรับขวัญ ชมนว่ จีตซ์ เป็นอิสระชน มีความเสมอภาค และจีตซ์มีความสุขที่แวดล้อมไปด้วยเพื่อนชาวนิคมน

จีตซ์ โกงคำบอชมรับโดยุษฎี ยอมรับว่าตนเองผิด เกียจคร้านจริง และจากนั้นไปขอให้คำมั่นกับเพื่อนชาวนิคมนว่า เขาจะทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อสภาอังกฤษ

การเจียดอาหารเพื่อยังชีพ

มีสิ่งหนึ่งที่ผู้แทนของสภาอังกฤษมักใช้อ้างชูประชาชนอยู่เสมอ ๆ ก็คือ ใครก็ตามที่บังอาจขัดขืนหรือลบหลู่คำสั่งของสภา จะถูกกองล้อประวัติศาสตร์บดขยี้ คำชูซ้ำ ๆ ซาก ๆ คำนี้ ทำให้ผู้คนที่ได้ยินเกิดจินตนาการว่า กองล้อประวัติศาสตร์จะต้องเป็นกองล้อเหล็กขนาดใหญ่หิม่า กลิ้งอยู่เบื้องหลังของทุกคน พร้อมทั้งจะบดขยี้ใครก็ตามให้เป็นผุยผงในบัดดลที่ปรากฏว่าใครคนนั้นทำงานเชื่องช้าลง

มีคำสั่งห้ามอย่างเด็ดขาดในเรื่องการร้องรำทำเพลง ความสัมพันธ์ทางเพศ หรือความสัมพันธ์กันในรอบครัว พ่อแม่ทำได้เพียงขอร้องถ้าเห็นลูกประพฤติตัวไม่เรียบร้อย แต่ลูกมีสิทธิที่จะไม่สนใจปฏิบัติตามคำขอร้องของพ่อแม่ได้ และลูกไม่จำเป็นต้องเคารพพ่อแม่ บรรดาเด็ก ๆ จะถูกจัดกลุ่มแยกต่างหากในการอบรมล้างสมองขนานพิเศษ ในนิคมคณาสา อังสกุ นักศึกษาจากวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ได้เล่าให้ฟังว่า “วิชาเดียวที่ผู้บรรยายย่นักย้าหนาให้เด็ก ๆ ฟัง ก็คือ การปลุกสร้างความคิดปฏิบัติ และให้เด็กรู้ซึ่งถึงเป้าหมายสุดท้ายของเขมรแดง ตลอดจนการสอดแนมศัตรูทั้งสองฝ่าย ผลจากการนี้ เด็ก ๆ ชาวเขมรทั้งหมดได้ถูกอบรมให้เป็นจารชนตัวน้อย ๆ ที่น่ากลัวทีเดียวโดยทำหน้าที่คอยรายงานทุกสิ่งทุกอย่างที่ตน ได้ยินได้เห็นให้ทหารเขมรแดงทราบ”

ปรากฏว่าในนิคม อัมพิลพรมัคคม จากรายงานของจารชนเด็ก ทำให้มีการสาธนาบาปกันอย่างขนานใหญ่ในหมู่ชาวนิคมน เด็กบางคนเกิดกำแวงในอำนาจใหม่ของตนที่สามารถกดขี่คนให้คนที่แก่กว่าตนเดือดร้อนได้ เพราะเหตุนี้เอง จีตซ์ จึงมักจะตัวสั่นงันงกเสมอเมื่อเดินผ่าน หรือพบเห็นเด็กอมพิษเหล่านี้

ในระยะ ๖-๗ อาทิตย์แรกของการอพยพผู้คนออกจากเมือง สภาอังกฤษสามารถปันส่วนข้าวสารให้ชาวบ้านทุกคน

ประมาณวันละ ๔ ออนซ์ พอต่อมาในกลางฤดูร้อน ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับการปันข้าวสารเพียงคนละครึ่งกระป๋องนม ซึ่งเป็นการยากที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้จากการขาดอาหารและน้ำดื่มที่สะอาดพอสมควร ไม่ช้าก็เกิดโรคระบาดขึ้น ไข้มาเลเรีย อหิวาต์ ไทฟอย ในชั่วเวลาเพียงอาทิตย์เดียว นิคมใหม่ ทำออง ซึ่งมีชาวนิคมประมาณ ๑,๐๐๐ คน ปรากฏว่ามีคนตายจากโรคระบาดถึง ๒๐๐ คน นิคม ซ่าโบกออก เมื่อก่อตั้งใหม่ ๆ ในเดือนเมษายน มีคนประมาณ ๕๕๐ คน ต่อมาในเดือนกรกฎาคมและสิงหาคม มีคนตายวันละ ๒ ถึง ๕ ศพทุกวัน ทั้งนี้ เป็นไปตามรายงานของศาสตราจารย์ พัลลุดา ซึ่งถูกทหารเขมรแดงบังคับให้รวบรวมรายงานเป็นรายปักษ์เกี่ยวกับสถิติคนตาย ในนิคม พุมสเวตา ซึ่งมีชาวนิคมอยู่ประมาณ ๘๐๐ คน ในระหว่างฤดูร้อนมีคนตายรวมแค่ ๑๕๐ คน

ย้อนมาพูดถึงนิคม อัมพิลพรมัตตม จีตซ์และสมาชิกในกลุ่มของคนที่สามารถหักล้างถ่วงน้ำหนักได้เรียบร้อย ทุกคนมีร่างกายทรุดโทรมเหลือแต่หนังหุ้มกระดูกเหมือนซากศพที่เคลื่อนไหวได้ ในกลุ่มของ จีตซ์ เมื่อแรกเริ่มมีสมาชิก ๒๑๕ คน มาบัดนี้ มีคนตายไปแล้วร้อยละ ๑๕ พวกที่เหลือยังมีชีวิตอยู่ มีเพียง ๑๐ คนเท่านั้นที่แข็งแรงพอจะทำงานได้ มี ๕๐ คน ที่ตายโดยถูกประหาร ในจำนวนนั้น ๓ คนเป็นอดีตทหารรัฐบาลลอนนอลได้ไปเล่าความจริงให้ สหายมวน ฟังโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ บำเหน็จที่ได้รับ คือ ถูกทหารเขมรแดงเชิญตัวไปยิงทิ้ง จารชนเด็กเผื่อนอบไปได้อินอดีตตำรวจ ๒ นายคุยเรื่องเก่าของตนเข้า ผลที่ได้รับ ก็คือ ถูกทุบตีด้วยพลั่วจนตายคาที่

ต่อมาในวันที่ ๑๔ เดือนกันยายน กรรมการนิคมได้สั่งให้ จีตซ์ ทำหน้าที่เป็นยามเพิ่มเติมหลังจากที่เลิกงานประจำวันแล้ว จีตซ์ ได้วิงวอนขอร้องกรรมการว่า แม้งานกลางวันเขาก็เหนื่อยจนแทบจะทำไม่ไหวอยู่แล้ว ยังจะต้องมาเป็นยามกลางคืนอีกสองชั่วโมงให้หลัง จีตซ์ ก็ถูกบังคับให้สารภาพบาปเป็นครั้งที่สอง สหายมวน ได้ตะโกนคำ จีตซ์ อย่างเกรี้ยวกราด “หยุดทำตัวเป็นปฏิบัติกับกงล้อประวัติศาสตร์เสียที”

“หยุดฝ่าฝืนคำสั่งของสภาอังกาลู ไม่มีเหตุผลอะไรที่จะทำงานกลางคืนไม่ได้”

ในคำวันนั้นเอง ก่อนที่กลุ่มคนงานที่ จีตซ์ ร่วมอยู่ด้วย จะแยกย้ายกันไปพักผ่อนเพื่อเอาแรงไว้ต่อสู้กับงานหนักในวันรุ่งขึ้น กรรมการนิคมคนหนึ่งได้พูดขึ้นที่เล่นที่จริงว่า จะให้มีทหารเขมรแดงร่วมไปด้วยกับกลุ่มคนงานของ จีตซ์ โดยสัญญา จีตซ์ ทราบโดยทันทีว่า ถ้ามีทหารเขมรแดงร่วมกลุ่มด้วยจะมีอะไรเกิดขึ้น จีตซ์ ก็ทบทวนดูแล้ว เห็นที่จะต้องไปตายเอาดาบหน้า ห่วงอยู่ก็แต่แม่คนเดียวที่ยังเจ็บหนัก อิศราภาพเขาก็รักและห่วงหาอาลัยยิ่งหย่อนกว่าเช่นเดียวกัน เชื่อว่าแม่คงจะเข้าใจเขา ทักสินใจได้แล้วเขาก็เก็บรวบรวมของมีค่าเท่าที่จะมีเก็บไว้ไปได้จากถุงพร้อมกับขลุ่ยคู่ชีพ ถูกเขาลงกราบมารดาด้วยน้ำตานองหน้า ขอขมาแม่ที่จะต้องทิ้งแม่อยู่เดียวดาย แล้วยกเท้าแม่ขึ้นพาดศีรษะเป็นการแสดงความเคารพอย่างสูงสุดตามประเพณีดั้งเดิมของชาวเขมร ซึ่งถ้าเขมรแดงเห็นเข้าอาจมีโทษถึงตายได้ทั้งแม่และลูก เมื่อตัดสินใจได้แล้ว จีตซ์ ก็เดินบ้ายหน้าเข้าสู่ป่าละเมาะในราตรีนั่นเอง

ฤดูร้อนอันแสนกันดารของปี ๒๕๑๘ ก็กำลังจะผ่านไป บรรดาประชาชนซึ่งบัดนี้กลายเป็นทาสประจำนิคมไปแล้ว ต่างก็มองไปข้างหน้าด้วยความหวังว่า ฤดูฝนที่กำลังจะย่างเข้ามาแทนที่คงจะช่วยบรรเทาความยากแค้นต่าง ๆ ลงได้ แต่ที่ไหนได้ ยังไม่ทันที่จะเริ่มฤดูฝนเลย สภาอังกาลูก็สร้างความปั่นป่วนให้กับพลเมืองอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการสั่งให้อพยพโยกย้ายผู้คนกันอย่างขนานใหญ่ ประชาชนกว่าห้าแสนคน ซึ่งได้ช่วยกันหักล้างถ่วงน้ำหนักนิคมใหม่ทางภาคใต้ของประเทศ ต้องละทิ้งถิ่นฐานของตน และถูกต้อนกระจัดกระจายให้ไปเริ่มกันสร้างนิคมใหม่อีก ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือและภาคเหนือของประเทศ

ในจำนวนผู้ที่ถูกต้อนครั้งใหม่นี้ ก็มี โสภทาน นักศึกษาสาขาเกษตรกรรมจากกรุงเทพมหานคร รวมทั้งน้องสาว แอนนา และน้องชายอีกสองคน คิม และ ทัม รวมอยู่ด้วย ทั้งสี่พี่น้องถูกอัดเหมือนปลากระป๋องอยู่ในรถบรรทุกเป็นเวลากว่า ๓๐ ชั่วโมง แล้วก็ถูกย้ายมาอยู่ในตึกรถสินค้าที่ที่บอัมบ่งไปสู่เมืองศรีโสภณ จากสภาพการถูกต้อนเหมือนสัตว์ รวมทั้งการอดอาหารทำให้น้องชายทั้ง ๒ คนต้องล้มเจ็บลงและครวญครางด้วยความทรมานจากสารพัดพิษไข้ที่มารุมล้อม อย่างคาดไม่ถึงว่าทหารเขมรแดงจะนึกเวทนาขึ้นมา จึงอนุญาตให้สี่พี่น้องเข้าโรงพยาบาลที่โซนहांได้

สภาพของโรงพยาบาลคืออาคารเรือนเก่าที่ก่อเป็นตึก ซีเมนต์ที่ฉาบไว้กร่อนร่อนไปหมดแล้ว กองเหลือแต่อิฐแดงๆ ที่วางซ้อนกันอยู่ พร้อมทั้งจะพังทลายลงได้ทุกขณะ ภายในมีกลิ่นอับๆ เนื่องจากระบบระบายอากาศไม่ดี และมีผู้คนยัดเยียดอยู่ภายในจนเต็ม ยาฉืดเชิร์มต่างๆ เก็บไว้ในขวดน้ำอัดลมที่ไม่มีฝาปิด ยาน้ำต่าง ๆ เก็บไว้ในขวดยาเพนนิซิลินที่ยังไม่ได้ทำความสะอาดฆ่าเชื้อเลย และจ่ายให้คนไข้ทุกรายโดยไม่คำนึงว่าเขาจะป่วยเป็นโรคอะไร บรรดาผู้ที่ถูกเรียกว่าหมอ หรือบุรุษพยาบาลสังเกตได้ว่า อ่านหนังสือไม่ออกเลย วิธีการตรวจโรคของคนเหล่านี้ คือ ไม่ตรวจเลย และให้ยาส่งเดชไม่ว่าจะเป็นยาเม็ด ยาฉีด

หรือสมุนไพรต่าง ๆ แล้วแต่ว่ายาชนิดไหนใกล้มือหยิบฉวยง่าย

คิม มองเห็นสภาพเหล่านี้ก็ท้ออาลัยว่า ตนต้องตายแน่ ตาของเขามองเหม่อลอยมองเพดาน และบีบมือพี่สาวแน่น โดยไม่รู้ตัว ในที่สุดเขาก็ตายสมใจนึก ศพของเขาถูกยัดใส่รถเข็น ซึ่งมี โสภทาน และ แอนนา เดินทางไปด้วย จากนั้น สัปเหร่อก็โยนศพน้องชายลงไปในบ่อรวมกับศพคนอื่น ๆ

สามวันต่อมา สองสาวพี่น้องก็ออกไปนอกโรงพยาบาล หวังที่จะตกปลามาเลี้ยง ทัพ แต่เนื่องจากว่าจะขออนุญาตตกปลาได้ และกลับมาโรงพยาบาลก็พบเตียงอันว่างเปล่า ผู้ดูแลได้บอกว่า น้องของเธอได้ตายไปแล้วอีกคน และเขาได้จัดการเอาศพไปโยนลงบ่อเรียบร้อยแล้ว

จากสี่คนพี่น้อง เคียวนี้เหลือเพียงสองคนและเป็นผู้หญิงด้วย ต่อมาในเดือนพฤศจิกายนสองสาวจึงตัดสินใจหนีไปประเทศไทยโดยร่วมไปกับคณะโจรกลุ่มหนึ่ง ขณะที่กำลังหนีอยู่ เท้าของโสภทานซึ่งถูกฉกฉกหนามตำ ได้เกิดระบมมากยิ่งขึ้น ทำให้กำลังวังชาเธอถดถอย และล้มลงเสมอ ทำให้การหนีของคณะโจรล่าช้าลง จนกระทั่งถึงเชิงเขาเตียนโล่งแห่งหนึ่ง คณะโจรจำต้องทิ้ง โสภทาน ไว้ตรงนั้น มิฉะนั้น จะพากันตายหมด โสภทาน ต้องตกใจด้วยน้ำตานองหน้า ปลอ่ยให้น้องสาวหนีไปกับคณะโจร สำหรับเธอนั้นก็ท้ออาลัยล้มตัวลงนอนอย่างสิ้นสติตรงนั้นเอง เธอจะหลับไปนานแค่ไหนเธอไม่ทราบ แต่เมื่อรู้สึกตัวตื่นขึ้น เธอรู้สึกมีกำลังวังชาดีขึ้นสามารถเดินกระเด้งกระแฉ่งต่อไปได้ เธอจึงตั้งเข็มมุ่งสู่ทิศใต้ และอาศัยน้ำค้างที่ติดตามใบไม้แก้กระหายในระหว่างเดินทาง ในเช้าวันที่เก้า เธอก็ผวาตื่นขึ้นเนื่องจากเสียงกระพรวนที่ผุกกอว้าว เมื่อเธอค้อมเข้าไปดูใกล้ ๆ เห็นชาย ๒ คนกำลังเดินเข้ามาใกล้ เธอจึงตกใจเสียงตายวิ่งเข้าไปหาชายทั้งสอง และคว้ามือชายสูงอายุไว้ พร้อมกับละล้าละลักว่า เธอเพิ่งหนีมาจากเขมร ชายทั้งสองตกตะลึงในสภาพของโสภทาน มาก ไม่เชื่อว่าเป็นผู้เป็นคนจริง ๆ ชายที่หนุ่มกว่าถึงกับต้องสาธยายถามว่า “เธอเป็นคนหรือเป็นผีกันแน่” ด้วยสำเนียงเป็นภาษาไทย โสภทาน จึงรู้ว่าเธอหนีเข้าเขตแดนไทยได้แล้ว

ในค่ายผู้ลี้ภัย โสภทาน ได้ทราบข่าวว่า น้องสาว แอนนา ของเธอที่หนีมาพร้อมกับ คณะโจร นั้นได้ถูกกับระเบิดที่ชายแดน ศพและไม่มีชิ้นดี เธอจึงเป็นคนเดียวในสี่พี่น้องที่รอดตาย

ตามล่าตามล้าง

ไม่มีอะไรที่จะสร้างความศุภคันและความเดือดดาลใจให้กับสภาอังกาลูมากยิ่งไปกว่าการทราบข่าวการหนีของพลเมืองผู้ที่หลบหนีจากนิคมของตนายกที่จะหาที่พักพิงหรือที่หลบภัยได้ในเคนเซมรได้ เพราะทั้งผู้หลบหนีและผู้ให้ที่หลบภัยจะต้องถูกลงโทษถึงตายทั้งคู่ ด้วยวิธีการทรมานที่สุกเท่าที่มนุษย์จะรู้จัก

เมื่อทหารเซมรแดงได้ชัยชนะเค็ดชาตเหนือแผ่นดินเคนเซมรแล้ว สภาอังกาลูก็สั่งการปิดพรมแดนเขตติดต่อกับประเทศไทยเป็นระยะทางยาวกว่า ๔๕๐ ไมล์ เป็นเขตแดนคดเคี้ยวไปตามแม่น้ำและป่าเขา บริเวณเขตติดต่อกับและแนวเส้นทางเดินในป่าก็สั่งให้วางกับดักระเบิด และชุดหลุมพรางดักล่อไว้

เมื่อเกิดโรคระบาดขึ้นในนิคม สัมมกอกอก ในคืนวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๑๘ พลอูดาม อาจารย์ทางปรัชญาก็ถือโอกาสหลบหนีพร้อมกับผู้ติดตามอีกห้าคนมุ่งเข้าสู่ป่าซึ่งเป็นเขตติดต่อกับประเทศไทย ด้วยความไม่ชำนาญทางคนทั้งหมดยังจำต้องอาศัยแนวเส้นทางเดินเป็นเครื่องหมาย เดินอยู่ได้ประมาณชั่วโมง ก็ถูกกับระเบิดบาคจับไป ๔ คน พลอูดาม ต้องงัดเส้นทางชั่วคราว และอาศัยต้นไม้เป็นที่พักผ่อนหลับนอน ครั้นรุ่งสางเขาพอจะมองเห็นทัศนียภาพได้ทั่วถึง เขาแทบไม่เชื่อสายตาตนเอง เขาเห็นศพนับจำนวนไม่ถ้วนนอนตายสุ่มกันอยู่ ๕ ศพบ้าง ๑๐ ศพบ้าง ในระยะ ๓ หลา ๕ หลา เกือบทั่วไปหมด บางศพกำลังขึ้นอีก บางศพก็เหลือแต่โครงกระดูก ศพเหล่านั้น คือ ศพของผู้ที่แสวงหาอิสรภาพ ทหารเซมรแดงจะปักไม้ไว้ที่คืน ๒ อัน เอาเชือกมาโยงกันไว้ แล้วล่อไปผูกไว้กับสลักระเบิดมือ ถ้าเดินอย่างระมัดระวังและสังเกตที่พื้นให้ดี ๆ จะแลเห็นเชือก แต่ถ้าเป็นเวลากลางคืน จะไม่มีทางสังเกตเห็นได้เลย ดังนั้น จึงไม่น่าประหลาดใจที่จะเห็นศพตายหมู่เป็นจำนวนมาก ๆ ถึง ๑๐ ศพในคราวเดียวกัน

ตลอดเส้นทางพรมแดนไทยเซมร สภาอังกาลูได้วางหน่วยตรวจการไว้คอยลาดตระเวนตลอดป่าเขาและแม่น้ำ เพื่อล่าชาวเซมรที่คิดจะหลบหนี เจียวคิมทวน อดีตนายทหารฝ่ายรัฐบาลพร้อมด้วยพลพรรคอีก ๓๗ คน ได้พยายามหนีจากนิคมไซฮู หน่วยลาดตระเวนพบเข้าก็ลั่นกระสุนสังหารไป ๒๑ ศพ ซึ่งมีเด็กอายุ ๕ ขวบรวมอยู่ด้วย เจียว และพลพรรคที่เหลือตะเกียกตะกายหนีตายเข้าเขตแดนไทยได้ใน ๑๒ วันให้หลัง ตลอดเส้นทางที่เขาหนีมา พบศพนับจำนวนไม่ถ้วนตายด้วยน้ำมือของหน่วยลาดตระเวนทั้งสิ้น

อับดุล ชัดจี โมฮัมหมัด ซึ่งเป็นชาวเซมรถือมุสลิม ต้องหลบหนีการรังควานของเซมรแดง ได้เล่าถึงประสบการณ์ของเขาว่า “เราต้องเดินทางหนีเป็นเวลาถึง ๑๐ วัน ใช้เวลาเฉพาะกลางคืนเท่านั้นในการเคลื่อนที่ ตลอดเส้นทางได้อาศัยกลิ่นน้ำเหม็นของศพเป็นเครื่องนำทาง”

อุกพน ซึ่งหนีมาจากนิคม พุมโทที่ แขวงเมืองลำปาง ได้รายงานมาว่า “ในบางจุด เขาได้พบศพ ๕๐ ศพผูกไว้ด้วยกัน ได้ค้นไม้แห้งหนึ่ง มีซากเด็กตายถูกมัดมือโยงไว้กับกิ่งไม้ สันนิษฐานว่าปล่อยให้ตายทั้งเป็นบนเส้นทางสู่ชายแดนไทย เขาเชื่อว่าได้พบศพกว่า ๕,๐๐๐ ศพ เส้นทางบางตอนมีโครงกระดูกวางสุ่มกันหนาจนเขาไม่กล้าเหยียบ เพราะกลัวกระดูกจะบาคเท้าเอา”

จากคำบอกเล่าของคนที่หนีมาได้ ยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่า แม้จะมีภัยอันตรายมากกว่านี้อีกร้อยเท่าพันเท่า ก็ไม่สามารถที่จะยับยั้งความตั้งใจของชาวเซมรที่ต้องการจะหลบหนีความทารุณโหดของพลพรรคสภาอังกาลู ทุกๆ เดือนจะมีคนจำนวนนับไม่ถ้วนหลบหนีเข้าสู่ชายแดนไทยเสมอมิได้ขาด ในระยะแรกๆ ชนกลุ่มแรกที่หลบหนีมา มักเป็นนักศึกษา บัณฑิต ข้าราชการ ทหาร และพ่อค้า พออย่างเข้าฤดูฝนในปีเดียวกันนั้น นักหนังสือพิมพ์ชาวอังกฤษชื่อ จอห์น สเวน ได้มาเยี่ยมค่ายผู้ลี้ภัยที่ชายแดนไทยเซมร และได้พูดคุยกับชาวเซมรบางคน ได้พบว่าชาวเซมรเหล่านั้นเป็นคนเฉลียวฉลาด และตามตัวมีรอยสัก ซึ่งเป็นที่นิยมกันในหมู่ชาวนายกปฏิบัติ จากหลักฐานเหล่านี้ก็เป็นเครื่องยืนยันว่า แม้แต่ชาวนาที่เซมรแดงเคยพยายามล้างสมองมาแล้วก็ยังคงหนีลัทธิอุปาทว์

การหนีแบบแหวกแนว

ในจำนวนการหนีจากลัทธิอุปาทว์นับครั้งไม่ถ้วนนั้น คงจะไม่มีกรณีที่น่าตื่นตะลึงใจยิ่งไปกว่าการหนีของเด็กหนุ่ม ๔ คน คือ คับยูนอายุ ๒๖ ปี นิมมอายุ ๑๗ ปี สามสอนอายุ ๒๑ ปี และสามอันอายุ ๑๘ ปี

หลังจากที่ถูกต้อนออกมาจากกรุงพนมเปญแล้ว คับยูนและนิมมก็ถูกกำหนดให้สังกัดอยู่ในนิคมทวนสปีอ ห่างลงไปทางใต้ประมาณ ๘ ไมล์ ณ ที่นั้น คับยูน ปกปิดความลับที่ตนเคยเป็นทหารของรัฐบาลลอนนอล สำหรับ นิมม ผู้เป็นน้องชายนั้น ได้แจ้งความจริงว่าตนมีอาชีพเป็นช่างภาพ ซึ่งต่อมาในเดือนมิถุนายน สภาอังกาลูได้สั่งให้ นิมม มาทำการถ่ายภาพในกรุงพนมเปญเพื่อวัตถุประสงค์การโฆษณาชวนเชื่อ

เมื่ออยู่ในครัวรงพนมเปญ นั้น มีสภาพเป็นกึ่งนักโทษ ในบ้านที่เขาใช้เป็นห้องมืดเพื่อการล้างและอัดภาพนั้น มีทหารคอมมิวนิสต์เฝ้าแทนรายล้อมอยู่อย่างแน่นหนา สำหรับ ดับยูน ผู้พี่ชายนั้น ก็ต้องทนทุกข์ทรมานอยู่ในนิคมตลอดฤดูร้อน เมื่อคุณตายลงทุกวัน ทรมานอยู่กับความหิว และความเป็นอยู่ใกล้สัตว์เคี้ยว

ต่อมาในคืนวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ดับยูนแหว่ได้ยินเสียงเรียกชื่อตนจากภายนอกกระท่อม เมื่อย่องออกไปดู จึงได้รู้ว่า เป็น นั้น ซึ่งส่งสัญญาณให้เขาเดินตามไปในความมืด หลังจากทั้งสองคนพี่น้องก็เดินถึงกลานแห่งความมืดหลบออกมาจากหมู่บ้านได้ ที่ปลายสุดถนนมีรถเปอโยต์ ๔๐๔ จอดรออยู่ ผู้ที่นั่งรออยู่ภายใน คือ สามสอน และ สามวัน เด็กหนุ่มทั้งสองเป็นช่างฟิตที่สภาอังกาส์ตอนให้มาประจำอยู่กลาง นั้น ได้เกิดคุ้นเคยกับคนทั้งสองขึ้นมา จึงได้พร้อมใจกันชักชวนหนีเข้าเมืองไทยโดยอาศัยรถเปอโยต์ที่ขโมยมาจากเขมรแดง แผนการณ่ง่ายๆ ของพวกเขา ก็คือ ขับรถไปจนถึงเมือง นิมิต ใกล้ๆ เมือง ศรีโสภณ แล้วจัดการทิ้งรถ และหาทางติดตามกับพวกชนของหนีนายที่พอจะไว้ใจได้ให้เป็นผู้นำทางเข้าสู่ประเทศไทย

ขณะที่คนทั้งสองขี่รถมุ่งเหนือสู่กรุงพนมเปญ ก็ได้พบว่ารถเปอโยต์เครื่องดีเซลที่พวกเขาจะใช้เป็นพาหนะหลบหนีนั้นมันเชื่องช้าเร่งไม่ขึ้นเอาซะเลย ถ้าขึ้นขับไปมีหวังถูกรถเขมรแดงที่เร็วกว่าไล่ก่อนจับเอาได้ง่ายๆ สามสอน ให้ความมั่นใจว่า เขาสามารถจะขโมยรถที่ใหญ่กว่าและเร็วกว่าโดยไม่ยากนัก อยู่กลางที่สามสอน เป็นช่างฟิตประจำอยู่นั้น อยู่ด้านหลังโรงภาพยนตร์เก่าโซรียา ไม่มีทหารเฝ้ายามเลย เพราะคอมมิวนิสต์ชะล่าใจว่า คงไม่มีใครเอารถไปได้ เนื่องจากรถทุกคันคอมมิวนิสต์ได้ด่ายเอาน้ำมันออกหมดและกุญแจรถก็เก็บไว้ที่อื่น เพื่อเตรียมการหนีครั้งสำคัญในชีวิตให้พร้อมสรรพ หนุ่มทั้งสองจึงจำเป็นต้องแวะที่กรุงพนมเปญ ที่ทำงานของนัมซึ่งเขมรแดงใช้ทั้งเป็นค่ายทหารและศูนย์ถ่ายภาพ ในขณะที่ดับยูนซ่อนตัวอยู่ท้ายรถ ทหารเขมรแดงนอนหลับอยู่ภายในบ้าน นัมและสามก็ช่วยกันขนเสบียงกรังและของมีค่าที่คิดว่าจะใช้เป็นเครื่องเบิกทางเข้าสู่ประเทศได้ ของที่ขนมาได้แก่ ข้าวสาร เครื่องกระเบื้อง กล้องถ่ายรูป บุหรี่ เข็มทิศ ปืนไรเฟิลเอเค ๔๗ และปืนพกสมิธแอนด์เวลสัน นอกจากนั้น ก็ยังถือโอกาสขโมยเครื่องแบบสีเขียวของนายทหารเขมรแดง และไม่ลืมที่จะเผื่อให้ดับยูน หนึ่งชุดด้วย

ที่อยู่กลาง สามสอนและสามอันกำลังสาละวนกับการคัดเลือกพาหนะที่จะใช้หนี เขาได้เลือกรถเบนซ์สี่ক্রิม รุ่น ๑๙๗๕ ได้คันหนึ่ง ดูจากเข็มไมล์ รถคันนี้แทบไม่ได้ใช้เลย สามสอนก็จัดการเติมน้ำมันที่ขโมยจากโกดังเก็บของที่เขารู้ทางหนีที่ไล่ได้ไล่รถเบนซ์คันเดิมปรี และยังมีสารองใส่ไว้ท้ายรถอีก ๓ กระบุงใหญ่ จากนั้น ด้วยความชำนาญของช่างเครื่องที่ตนฝึกมานาน ก็จัดการต่อสายตรงกับหัวแบตเตอรี่ สตาร์ทเครื่องยนต์ออกไปจากอยู่ในราตรีนั้นเอง

ทั้งหมดแต่งกายด้วยเสื้อดำ กางเกงดำ สวมรองเท้าแตะไฮจิมนท์ ผูกคอด้วยผ้าขาวม้าแบบทหารเขมรแดง หนีออกจากกรุงพนมเปญในตอนตี ๒ มุ่งสู่เมืองพระตะบองทันที ในขณะที่รถวิ่งเข้าใกล้จุดตรวจบนทางหลวงสายที่ห้า ทั้งสี่คนต่างซ่อนความเข้าใจเพื่อถูกตรวจ แต่เมื่อถึงจุดตรวจเข้าจริง ๆ ทหารเขมรแดงกลับผายมือให้รถผ่านไปไม่ได้ โดยไม่ทำการตรวจเลย เพราะคิดว่าคนที่ขี่รถเบนซ์หรูหรากันนี้ออกมาได้ จะต้องเป็นพลพรรคคอมมิวนิสต์ชั้นผู้ใหญ่เป็นแน่ รถเบนซ์คันนี้จึงกลายเป็นรถศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถนำคนทั้งสี่วิ่งผ่านเส้นทางเพียงสามชั่วโมง ได้ระยะทางซึ่งหากจะเดินด้วยเท้าเปล่าอาจต้องใช้เวลาเป็นแรมปีทีเดียว พอวิ่งสองประมาณ ๖ โมงเช้า ทั้งสี่ก็มาถึงเมืองพระตะบอง เมืองร้างซึ่งไม่มีทหารเขมรแดงคนใดหาญพอที่จะหยุดรถเบนซ์คันนี้ได้อีกเช่นเดียวกับเมืองอื่นๆ ที่ผ่านมา ดับยูน จึงเกิดความคิดใหม่โดยเปลี่ยนจากแผนเดิม เรื่องอะไรจะต้องทิ้งรถมาเดินป่าให้เป็นการทรมานตัวเอง ในฐานะที่ใครๆ ก็เข้าใจว่าเขาเป็นสมาชิกคนสำคัญจากสภาอังกาส์ เขาก็ย่อมจะสามารถขับรถผ่านไปจนถึง ปอยเปต ได้ไม่ยาก เขากลัวว่าด้วยรถคันเดียวกันนี้ เขาจะขับฝ่าแผงกั้นบนสะพานที่เชื่อมปอยเปตกับอรัญประเทศ เข้าสู่ประเทศไทยอย่างสง่าผ่าเผย เมื่อคิดได้เช่นนี้แล้ว ดับยูน ก็สั่งให้ สามอัน สวมยูนิฟอร์มสีเขียว ทำตัวเสมือนหนึ่งพลขับประจำตำแหน่ง พลฯ ท่าน

เมื่อเขาขับรถออกนอกเมืองพระตะบอง เขาก็ต้องชะลอรถลงเมื่อจะผ่านจุดตรวจแห่งหนึ่งซึ่งมีทหารหญิงหน้าตาถ่มถึงเฝ้ายามอยู่ ดับยูนอ่านเหตุการณ์นี้ออกว่า ทหารหญิงเป็นคนเคร่งระเบียบ คงไม่ยอมให้ผ่านโดยไม่ทำการตรวจค้นเป็นแน่ รวดเร็วเท่าความคิด เขาสั่งให้พลขับหยุดรถก่อนได้รับสัญญาณจากทหารยามเสียอีก และกระซิบสั่งให้ นัม เตรียมกล้องทำที่ถ่ายภาพ

กับทหารหญิง ดับยูนได้พูดว่า “สหายอังกาได้สั่งให้เรามอบบันทึกภาพสหายชาวนาทั้งหลายที่มีความสุขอยู่กับการทำงานในนา ในไร่ เมื่อวานนี้คณะของเราอยู่ที่เมืองสีหนุวิลล์ มาวันนี้เป็นโอกาสของท่านบ้างที่ควรจะได้รับเกียรตินี้” นัม ผู้ทำหน้าที่เป็นช่างภาพ ก็ถือโอกาสผสมโรงอย่างแนบเนียน มือถือกล้องแอ่นหน้าแอ่นหลังเหวี่ยงซ้าย เหวี่ยงขวาเพื่อหามุมที่เหมาะสม ในขณะที่ดับยูน ออกคำสั่งเป็นผู้นำกับการบันทึกภาพอยู่ในสนาม

“ลองมุมนี้นะ! นาน ยังไง! ยิ้มไว้ ขณะที่ทำงาน สหายยังต้องการเห็นภาพสหายชาวนาผู้มีความสุขอยู่กับการทำงาน”

ยิ่งคนที่สัญจรไปมาชาวไทยเข้าไปมากเพียงไร การตรวจค้นก็ยังทวีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น ระหว่างเมืองพระตะบองและศรีโสภณ เขาถูกสั่งให้หยุดหลายครั้งและทุกครั้งก็หยุด เขาก็ใช้กลเม็ดแบบเดิมเมื่อเห็นทหารลงเลี้ยวจะตรวจค้นดีหรือไม่ นิมจะสาละวนอยู่กับกล้อง ในขณะที่คืบคลานกับการถ่ายภาพ ด้วยการขอให้ทหารเขมรแกล้งยั้งเท้าให้ดี ยิ้มให้เก๋ที่สุดเพื่อสหายอีกาในกรุงพนมเปญ

ในที่สุด รถเบนซ์ยานคู่ชีพักพาคนทั้งสี่ถึงเมืองปอยเปตราวบ่าย ๒ โมง และเมื่อเขาขับรถไปใกล้สะพานที่ทอดข้ามแม่น้ำ คลองลึก เชื่อมกับอรัญประเทศ เขาก็ต้องผิหวงมาก แทนที่จะเห็นแสงไม้กันเพียงอันเดียวอยู่กลางสะพาน เขากลับเห็นเครื่องกักขังเป็นกำแพงไม้หนาๆ ทั้งตระหง่านขวางหน้าอยู่ ทั้งสี่คนไม่มีทางเลือก นอกจากเล่นละครฉากเดิมต่อไป จนกว่าจะหาวิธีการแอบหนีข้ามแม่น้ำคลองลึกไปได้

เมื่อลงจากรถ คับยูนั้นก็ชี้หน้าเกรงข่มอธิบายการมาของเขาให้นายทหารเขมรแดงประจำด่านทราบถึงวัตถุประสงค์การถ่ายภาพยนตร์ นายทหารเขมรแดงได้รับทราบอย่างเชื่องคร่งไม่เชื่องคร่ง แต่หลังจากที่ซึ่งน้ำหนักระหว่างหน้าที่ความรับผิดชอบและเสียงที่จะถูกลงโทษจากสภาอังกาลู นายทหารเขมรแดงก็ตัดสินใจสั่งให้ทหารในบังคับบัญชาของตนประมาณ ๑๐๐ คนยืนเข้าแถวเพื่อรับการบันทึกภาพ

คับยู และนิมก็สามารถเล่นละครได้สนิทมาก ผลักกันถ่ายรูปมุมบัง เคี้ยวบัง สายตาก็คอดสายหาเส้นทางที่จะหลบข้ามแดนไป แต่ก็ทำได้ยาก เพราะทหารเวียนอยู่ใกล้ตัวเหลือเกิน “เห็นที่จะต้องทำอะไรบางอย่างแล้วละ ชินช้าๆ มีหวังนะ” คับยู กระซิบบอกน้องชาย น้องชายพยักหน้าเห็นด้วย และบอกกับพี่ชายว่า “จะทำที่ว่าเลนซ์กล้องหาย และเราจะขอค้นหาให้ทั่วบริเวณ” ปรากฏว่าความคิดนี้ได้ผลเกินคาด แทนที่ทหารเขมรแดงจะให้คนทั้งสี่กันหาตนเอง ยังมีทหารเขมรแดงอีก ๒ นายมาช่วยหาให้อีกด้วย ขณะที่คนทั้งสี่สาละวนอยู่กับการค้นหาเลนซ์ โดยคลานไปกับพื้นหญ้า ก้มๆ เงยๆ ปากก็สวดสาบานต่าง-นานาว่าเป็นความสะเพร่าของตน อะไรวุ่นๆ ก็หายากด้วย พลอยทำให้สหายเขมรแดงต้องมาลำบากด้วย พร้อมกับคืบคลานใกล้แม่น้ำเข้าไปทุกที ในที่สุด ทหารเขมรแดงก็ยอมแพ้ที่จะค้นต่อไป จึงขอตัวกลับค่าย ปล่อยให้คนทั้งสี่กันเองต่อไป

พอกลับตาทหารเขมรแดงเท่านั้นเอง คนทั้งสี่ก็กระโจนพรวดลงไปในน้ำ ตะเกียกตะกายขึ้นไปบนเรือบรรทุกข้าวสารที่พวกชนของหนิยาจกจอดทิ้งไว้ ทั้งสี่จำพายเพียง ๒-๓ พรวกเท่านั้น ก็ข้ามมาอีกฝั่งได้โดยสะดวก รวมเบ็ดเสร็จใช้เวลาหนึ่งเพื่ออิสรภาพเพียง ๑๖ ชั่วโมงเท่านั้นเอง ทำลายสถิติเพื่อนชาวเขมรรายอื่นๆ โดยสิ้นเชิง

กาพยูกเหนือฟ้าเขมร

ในปี ๒๕๑๙ อิทธิพลของสภาอังกาลูก็ครอบคลุมไปทั่วเขมร ไม่มีผู้ใดกล้าท้าทายพลเมืองทุกคนได้รับการล้างสมองเสมือนเป็นหุ่นยนต์ที่ขาดชีวิตจิตใจ สุดแต่เจ้าชีวิตทหารเขมรแดงจะปรานี นิคมใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นท่ามกลางป่าดงโดยความคิดของสภาอังกาลูนั้น บัดนี้ ก็สามารถทำงานสนองประโยชน์ให้ได้แล้ว โดยสามารถเก็บเกี่ยวพืชพันธุ์ธัญญาหารในเดือนธันวาคมได้เพียงพอที่จะเลี้ยงคนทั้งประเทศ พิจารณาแล้วผลผลิตที่ได้น่าจะเป็นที่พอใจของสภาอังกาลูในอันที่จะรักษาความสงบของประเทศ และลดอัตราการตายเนื่องจากการไม่ได้รับอาหารเพียงพอ แต่นั่นเป็นการคาดคะเนที่ผิดทั้งสิ้น

ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๘ มีผู้ลักฟังวิทยุในเขมรได้และเผชิญได้ยื่นคำสั่งจากพนมเปญถึงนายทหารคอมมิวนิสต์ในเมืองศรีโสภณให้เตรียมกวาดล้างชาวเขมรรุ่นเก่าให้สิ้นสิ้นนามแผ่นดิน ไล่แก่ พวกอดีตทหารฝ่ายรัฐบาล ข้าราชการรวมทั้งครอบครัว โดยไม่คำนึงถึงยศหรือฐานะใดๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้ ให้เริ่มได้ทันทีภายหลังจากการเก็บเกี่ยวแล้ว คำสั่งดังกล่าวนี้ได้แพร่สะพัดไปในหมู่ทหารคอมมิวนิสต์ และได้บานปลายให้รวมถึงครูบาอาจารย์ นักศึกษา และหัวหน้านิคมด้วย การกวาดล้างหรือฆ่าทิ้งได้เริ่มเมื่อต้นปี ๒๕๑๙ ซึ่งแต่เดิมแผนการนี้ครั้งยิ่งใหญ่นี้มุ่งเฉพาะนายทหารและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เท่านั้น บัดนี้ การกวาดล้างประชาชนได้รวมไปถึงคนที่ต่ำต้อยที่สุดในสังคม ไล่แก่ พวกข้าราชการชั้นผู้น้อย พลทหาร พลตำรวจ จนกระทั่งคนบริสุทธิ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบ้านการเมืองเลย เช่น หมอ พยาบาล ครูอาจารย์ และผู้ดูแลป่า

บาทหลวงฟรังซัว ซึ่งเป็นผู้แทนของฝรั่งเศสประจำ ณ กรุงพนมเปญ ได้รายงานว่า เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม นายทหารคอมมิวนิสต์ในเมืองมณฑลบ่อไร่ ได้ประกาศว่า “บรรดาอาชญากรสงคราม (พลเมืองที่ถูกคั่นจากเขตของฝ่ายรัฐบาลลอนดอนเมื่อ ๑๗ เมษายน ๒๕๑๘) ซึ่งถูกคั่นมาทำงานในนิคมต่าง ๆ นั้น หมดความจำเป็นแล้ว ขอให้บรรดาหัวหน้าประจำท้องถิ่น

ดำเนินการกำจัดตามวิธีการที่เห็นสมควร” หลังจากประกาศได้เผยแพร่ไปทั่วทุกนิคม อัตราการตายของพลเมืองก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วอีกครั้งหนึ่ง เท่าที่พลพรรคของสภาอังกาลูจะสามารถเกรอวยว่าพลเมืองคนใดเกี่ยวข้องกับรัฐบาลชุดเก่าบ้าง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการลงโทษชนะอีกครั้งหนึ่งในวันครบรอบปีแรก

บาทหลวงฝรั่งเศสได้อาศัยอยู่ในกรุงพนมเปญ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ถึง ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้ศึกษาพุทธศาสนา และภาษาเขมรจนแตกฉาน และเป็นนักเขียนมีชื่อเสียงด้วยการเขียนเรื่องราวของศาสนาเป็นภาษาเขมร ดังนั้น จึงพอจะเชื่อรายงานของท่านบาทหลวงฝรั่งเศสว่าถูกต้องใกล้เคียงความจริงมากที่สุด หลังจากที่ท่านบาทหลวงได้มีโอกาสสอบถามผู้ลี้ภัยชาวเขมรในประเทศฝรั่งเศส และการตั้งฟังวิทยุจากกรุงพนมเปญ ท่านบาทหลวงได้สรุปว่า ในระหว่างเดือนเมษายน ๒๕๑๘ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๙ ชาวเขมรได้เสียชีวิตลงประมาณ ๘๐๐,๐๐๐ คน อันเป็นผลมาจากการอดอาหาร การเจ็บป่วยด้วยโรคระบาด และการถูกประหารชีวิต ต่อมาเมื่อท่านได้มีโอกาสสอบถามผู้ลี้ภัยในประเทศไทย ซึ่งท่านใช้เวลาประมาณ ๑ เดือนในการประมวลข่าวสารต่างๆ ปรากฏว่าข้อสรุปของท่านในตอนแรกเกี่ยวกับจำนวนคนตายนั้นต่ำกว่าความเป็นจริงมาก

ผู้เขียนบทความเรื่องนี้ได้ทำการประเมินโดยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลกลุ่มต่างๆ ได้ประมาณไว้ว่า คนเขมรที่เสียชีวิตไปในระหว่างวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๑๘ ถึงสิ้นธันวาคม ๒๕๑๙ อันเป็นช่วงที่สภาอังกาลูกำลังกระหายเลือดนั้น มีไม่ต่ำกว่า ๑ ล้าน ๒ แสนคน รวมทั้งชาย หญิง และเด็ก

ถ้าท่านได้อ่านบทความนี้แล้ว และมีคำถามในใจเกี่ยวกับความหฤโหดของเขมรแดงแล้ว ลองมาฟังการให้สัมภาษณ์ของนายเชียว สัมพันธ์ หัวหน้าใหญ่ของสภาอังกาลู เมื่อคราวเดินทางไปร่วมประชุมประเทศที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ณ ประเทศศรีลังกาเมื่อเดือนสิงหาคมที่แล้ว ผู้สื่อข่าวแห่งนิตยสาร แพนิกเกิล คริสตินา ซึ่งเป็นนิตยสารรายปักษ์ของอิตาลี ได้เป็นผู้บันทึกการให้สัมภาษณ์ไว้

“ในระหว่างที่กัมพูชาอยู่ในภาวะสงครามเป็นเวลา ๕ ปี ได้มีพลเมืองเขมรเสียชีวิตลงกว่า ๑ ล้านคน ปัจจุบันนี้พลเมืองเขมรเหลือ ๕ ล้านคน ทั้งๆ ที่ก่อนสงครามมีพลเมืองอยู่ ๗ ล้านคน ”

“เอ๊ะ! แล้วพลเมืองที่ขาดจำนวนไปอีก ๑ ล้านคนนี่เกิดอะไรขึ้น” เชียวตอบอย่างรำคาญใจว่า “พวกตะวันตกนี่พิลึกชอกแฉกจริงๆ เรื่องอะไรท่านจะต้องมาสงสัย หรือกังวลกับพวกอาชญากรสงครามเหล่านั้นด้วย คนเหล่านั้นสมควรแล้วที่จะได้รับโทษเยี่ยงผู้แพ้สงคราม เหมือนอย่างที่คุณเขาทำกันทั่วไป”

เมื่อครั้งที่มีการกวาดล้างบ้านเมืองกันใหม่ ๆ และมีการฆ่าพลเมืองทั้งเยี่ยงผักปลานั้น นายเอียง ซารี ซึ่งเป็นหนึ่งในหัวหน้าใหญ่แห่งสภาอังกาลู ได้มีโอกาสเดินทางไปร่วมประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ เขาได้ไปร่วมประชุมในฐานะผู้แทนของประเทศที่เกิดใหม่ เป็นเขมรใหม่ที่ไม่มีมรดกทางวัฒนธรรมใดๆ เหลืออยู่เลย มหาวิทยาลัย งานศิลปะ คนตรี วรรณคดี วิทยาศาสตร์ และความหวังที่จะมีชีวิตที่ดีขึ้น ถูกเขมรแดงทำลายล้างจนหมดสิ้นซาก ซึ่งเป็นความภูมิใจของนายเอียง ซารี ที่มักจะโอ้อวดเสมอว่า “บัดนี้ บ้านเมืองทุกแห่งในเขมรได้ถูกชำระล้างทำความสะอาดหมดสิ้นแล้ว ” และเมื่อเขาปรากฏตัวในที่ประชุมใหญ่ ผู้แทนของชาติต่างๆ ก็ลุกขึ้นยืนตบมือต้อนรับนายเอียง ซารี อย่างอึ้งมี ประจักษ์เป็นวีรบุรุษทีเดียว

โลกช่างอยู่ศีลธรรมเสียนี้กระไร ทุกประเทศพอจะรู้ว่าอะไรเกิดขึ้นกับพลเมืองเขมร แต่ประเทศส่วนใหญ่ก็ปิดปากเงียบ ไม่มีใครเป็นปากเป็นเสียงแทนชาวเขมรผู้มีเคราะห์กรรมเหล่านั้น บรรดานักศึกษาซึ่งเคยทำตัวเป็นเจ้ากี้เจ้าการต่อต้านสงครามในเวียดนามและเขมร ก็เก็บตัวอยู่เฉยๆ ไม่มีการประท้วงใดๆ แม้กระทั่งเสียงโวยของสมาชิกสภาองเกรสก็สงบเงียบเช่นเดียวกัน

บนถนนเพนซิลเวเนีย แคมป์เฮลล์เซ่ และจัตุรัสทราฟัลก้า ซึ่งเคยเป็นจุดรวมของนักเดินขบวนเรียกร้องสันติภาพให้กับเวียดนามและเขมรนั้น บัดนี้ ไม่เห็นมีใครขยับพอที่จะมาเดินขบวนประท้วงว่าสันติภาพที่พวกเขาเคยเรียกร้องนั้นได้นำอะไรมาสู่ประชาชนชาวเขมร

สำหรับประชาชนชาวเขมรเองนั้น บัดนี้ พวกเขาได้กลายสภาพเป็นทาสประจำนิคมไปแล้ว ภายใต้กระบอกปืนและความอำมหิตของเขมรแดง ทุกคนสิ้นหวังและรู้ดีว่ากาฬยุคได้เริ่มขึ้นแล้ว เมื่อวันที่เขาคิดว่าเขมรแดงจะนำสันติภาพมาให้ วันรุ่งขึ้นคงจะเป็นวันที่อับเฉาและมีคนยิ่งกว่าทุกๆ วันที่ผ่านไป สิ่งเดียวที่จะช่วยชาวเขมรได้ขณะนี้ ก็คือ ช่มตาให้หล่นลง เพราะเวลาหลับเป็นเวลาเดียวเท่านั้นที่เขาเป็นตัวของตัวเอง ไม่มีใครมาเป็นเจ้าชีวิตของเขาได้ นอกจากว่าเขาจะเก็บเอาเรื่องที่เกิดขึ้นในตอนกลางวันไปฝันอีกในเวลานอน.

♥ การ์ตูนเรื่องขำขันเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน → **เรื่องตลกหัวขบขัน**

①

②

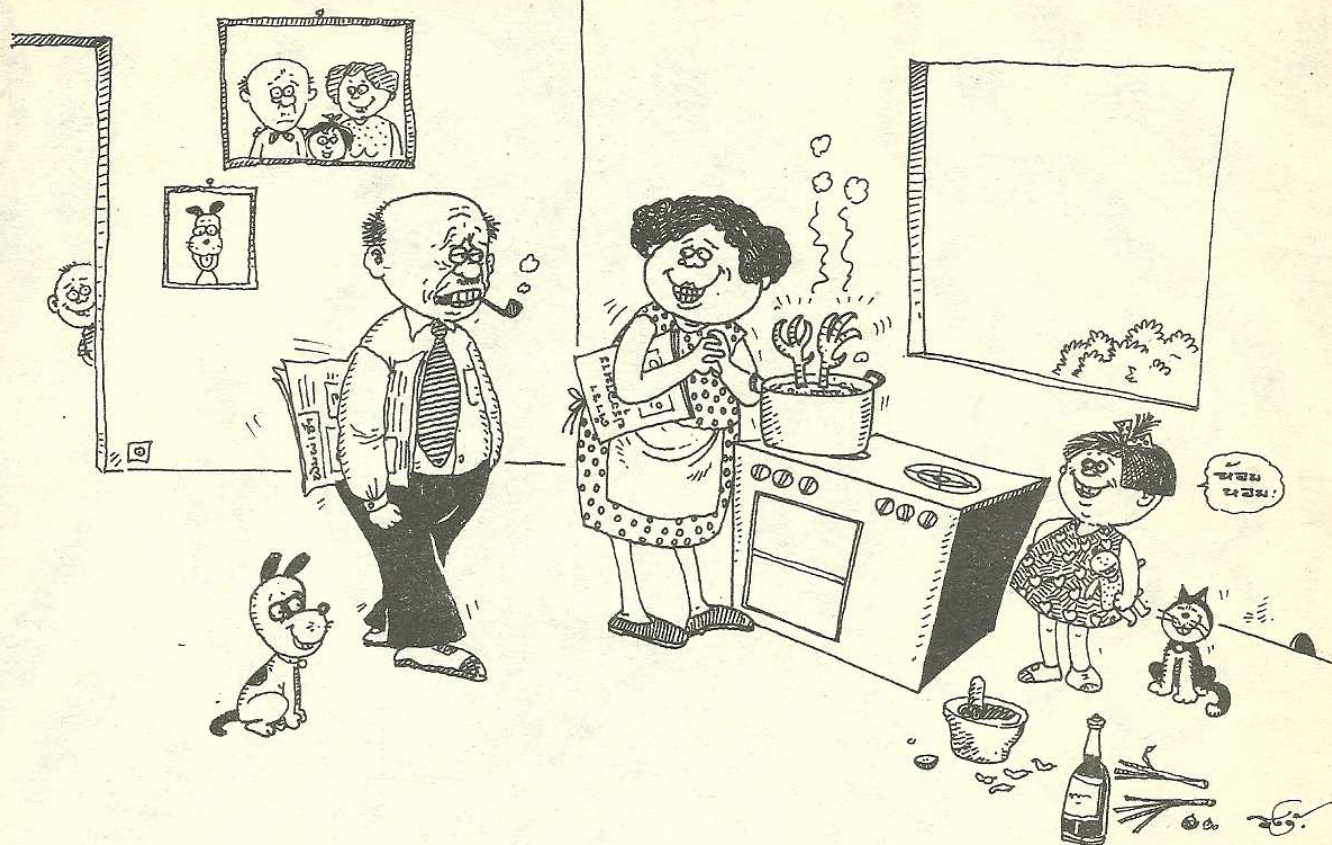
③

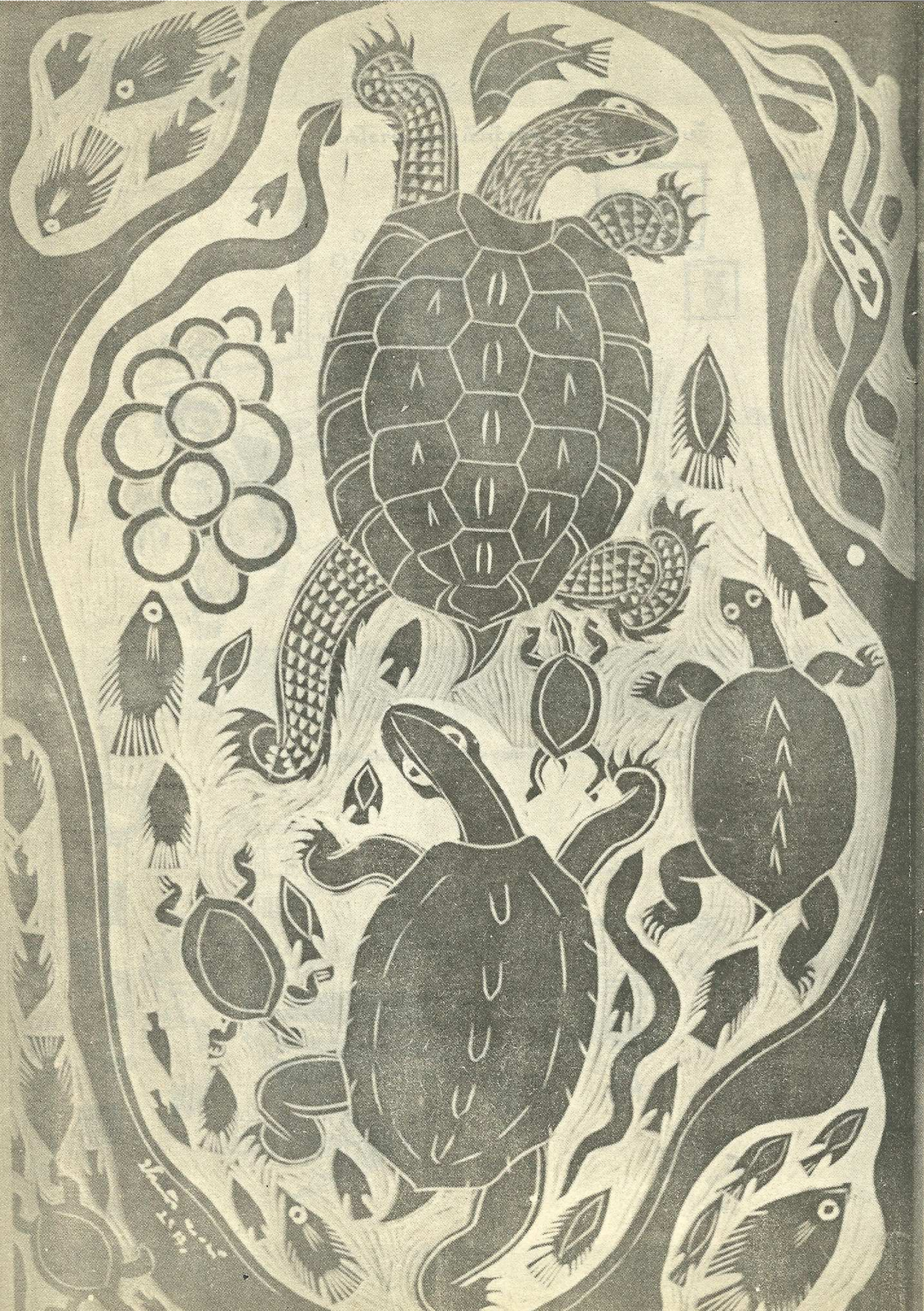
ပုံစံ!! အမှန်ပုံစံကြီးကား ဂျာမနီ၊ နီဒါလန်ဒ်!!

ถ้าข้าไม่เชื่อพวงมาลัยผมไว้ต่อมฉันก็จะไม่ยอมผูกไว้กับเธอ!!

วันหนึ่งๆ ท่านเคยอยากรู้อะไรพิเศษออกไปจากเรื่องเกี่ยวกับชีวิตปกติประจำวันบ้างหรือไม่ หากท่านไม่เคยคิดอยากรู้อะไรนอกเหนือไปกว่าวันนี้ฝนจะตกหรือไม่ กับข้าวจะแพงขึ้นอีกหรือไม่ เขาจะให้มีการเลือกตั้งกันอีกเมื่อใด ก็แปลว่าชีวิตของท่านแคบ จนอาจพูดได้ว่ามีชีวิตอยู่ไม่ถึงครึ่งชีวิต

เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม นี้ ท่านอ่านหนังสือพิมพ์คงจะพบข่าวแผ่นดินไหว ที่นครบูคาเรสต์ ประเทศรูเมเนีย รู้ว่ามีคนตายและตึกพังทลายเสียหายมาก ท่านก็ได้ความรู้เพียงเท่าที่หนังสือพิมพ์บอก บางทีท่านอยากรู้ต่อไป ว่า ประเทศรูเมเนียอยู่ส่วนไหนของโลก นครบูคาเรสต์หน้าตาเป็นอย่างไร มีพลเมืองเท่าใด เหตุใดจึงเกิดแผ่นดินไหว เครื่องจักริกเตอร์สเกลนั้นเป็นอย่างไร

ถ้าอยากรู้ดังนี้ หรือถูกลูกหลานถาม ท่านพอจะบอกเขาได้หรือไม่ หากท่านไม่สามารถตอบตัวท่านเองและลูกหลานของท่านได้ ท่านก็อาจรู้สึก

อึดอัดใจ เพราะความไม่รู้ย่อมเป็นมลทินอย่างยิ่ง ดังที่พระท่านว่า

มีสิ่งหนึ่ง ที่จะให้ความรู้และตอบปัญหาของท่านได้สะดวกรวดเร็ว สิ่งนั้นคือคลังแห่งความรู้ เป็นหนังสือรวมสรรพวิชาที่มีอยู่ในโลกนี้ เราเรียกหนังสือคลังแห่งความรู้นี้ว่า สารานุกรม

หากท่านมีสารานุกรม ท่านก็อาจหยิบหนังสือมาเปิดไปที่คำว่า บูคาเรสต์ และคำว่าแผ่นดินไหว ท่านก็จะได้อ่าน รู้เรื่องนครบูคาเรสต์และเรื่องแผ่นดินไหว ซึ่งผู้รู้ดีในเรื่องนี้ได้เขียนไว้ ความรู้หูตาของท่านกว้างออกไป

เวลานี้ท่านมีหนังสือสารานุกรมในตู้สมุกของท่านหรือเปล่า

เชื่อว่าในคนไทยหมื่นคนจะมีหนังสือสารานุกรมในบ้านสักคนเดียวเท่านั้น นี่แสดงว่ากระไร แสดงว่าความรู้ของคนในชาติยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจเมื่อเป็นดังนี้การพัฒนาบ้านเมืองก็ทำได้ยาก

ข้อคิดเนื่องจากสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (โดยพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว)

นายตำรา ณ เมืองใต้

การที่จะรักษาความสะอาดในบ้านเมืองก็สำเร็จยาก เพราะคนไม่มีความรู้ เมื่อไม่มีความรู้ก็ไม่มีปัญญา เมื่อไม่มีปัญญาก็ไม่มีความคิด เมื่อไม่มีความคิด ก็มักจะพูดอะไรกันไม่เข้าใจ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มอบให้ราชบัณฑิตยสถานจัดทำสารานุกรมไทยขึ้น ราชบัณฑิตยสถานได้เริ่มจัดพิมพ์สารานุกรมเล่ม ๑ อักษร ก. ออกเผยแพร่ใน พ.ศ. ๒๔๗๙ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงปรารถนาไว้ในต้นหนังสือนี้ว่า

“ด้วยข้าพเจ้าได้พิจารณาเห็นว่า เวลานี้โลกได้วิวัฒนาการเจริญก้าวหน้าไปในทุกด้านมากมายหลายอย่าง เมื่อว่าถึงด้านวิชาการ ข้าพเจ้าเห็นว่าประเทศไทยเรายังล้าหลังต่างประเทศเขาอยู่ไม่ใช่เล็กน้อย ฉะนั้นจึงควรที่จะเร่งรีบทะนุบำรุงส่งเสริมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป เพราะวิชาการเป็นต้นธารให้เกิดความรู้และความสามารถในอันที่จะประกอบกิจตามหน้าที่ได้ดี ความเจริญของงานทั้งทางจิตใจและทางวัตถุ ย่อมเป็นผลสืบเนื่องจากวิชาการ วิชาการจึงเป็นมูลฐานสำคัญอย่างหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดความเจริญฉลาดสามารถและความเจริญของงาน ซึ่งรัฐบาลจะต้องสนับสนุน และส่งเสริมอยู่เป็นนิจ เพราะฉะนั้นประเทศที่เจริญแล้ว จึงเอาใจใส่ในการสร้างตำรับตำราให้มากขึ้น เพื่อปลูกฝังพลเมืองของเขาให้เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาการ การทะนุบำรุงประเทศจะมุ่งหน้าทะนุบำรุงแต่ทางวัตถุด้านเดียวโดยไม่เหลียวแลถึงด้านวิชาการและจิตใจย่อมไม่ได้ จำเป็นต้องให้ชนานควบคู่กันไปจึงจะสมดุลกัน ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงเสนอให้ราชบัณฑิตยสถานจัดทำสารานุกรมขึ้น ทั้งนี้ ก็เพราะเนื่องจากปัจจุบันนี้มี

ความรู้มากอย่างที่ควรจะรู้ ถ้าไม่มีตำรับตำราสำหรับย่นการศึกษาเล่าเรียนแล้ว กว่าจะรู้อะไรสักอย่างต้องเสียเวลาค้นหาในหนังสือต่างๆ ด้วยเหตุนี้หากอารยประเทศจึงได้ทำหนังสือสารานุกรม ซึ่งบรรจุความรู้แทบทุกสาขาวิชาไว้ เพื่อให้พลเมืองของเขาศึกษาค้นคว้าได้โดยง่ายไม่เสียเวลา...”

นับแต่ พ.ศ. ๒๔๗๙ มาจนปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๒๐) เป็นเวลา ๒๓ ปี สารานุกรมเสร็จไปไม่ถึงครึ่ง ไม่แน่ว่าอีกสิบปีสารานุกรมชุดนี้จะจบหรืออาจไม่เวลาจบเลยก็เป็นได้

ที่เป็นดังนี้มีมูลเหตุอย่างไร ไม่ใช่หน้าที่ของข้าพเจ้าจะต้องตอบ

คำ สารานุกรม เป็นคำตั้งใหม่ เพื่อเทียบคำ Encyclopaedia คำนี้รากเดิมเป็นภาษากรีกว่า Enkyklios (ในวงกลม) รวมกับคำ Paedia (การศึกษา) รวมแปลว่าในแวดวงแห่งสรรพวิชาการ

คำ สารานุกรม ที่เรากำลังเทียบกันนั้น ไม่สู้จะตรงกับความหมายดั้งเดิมของคำเอนไซโคลปีเดีย (Encyclopaedia)

ผู้ริเริ่มทำหนังสือในลักษณะเอนไซโคลปีเดีย คืออริสโตเติล นักปราชญ์ชาวกรีกซึ่งมีชีวิตอยู่เมื่อปี ๓๘๔-๓๒๒ ก่อน ค.ศ.) ต่อมาก็มีนักปราชญ์อื่นๆ เช่น มาร์คุส วาโร (ปี ๑๖๖-๒๗ ก่อน ค.ศ.) และพลินี ผู้บิดา (ค.ศ. ๒๓-๗๙) ได้รวบรวมวิชาการต่างๆ ทำเป็นสารานุกรมขยายเรื่องราวมากขึ้น ส่วนทางประเทศจีนนั้น ตามพงศาวดารว่าจักรพรรดิยุงโล่โปรดให้นักปราชญ์จีนจัดทำขึ้นเมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ว่า ต้องใช้นักปราชญ์ทำถึง ๒,๖๖๙ คน รวมเป็นหนังสือถึง ๑๑,๐๐๐ เล่ม ชาตินีคนยุโรป เช่น อังกฤษและฝรั่งเศสก็ได้เริ่มทำ

สารานุกรมมาไม่ต่ำกว่า ๔๐๐ ปี และได้แก้ไขเพิ่มเติมมาเป็นลำดับ เพราะความรู้เกิดใหม่เป็นนิตย์ หนังสือสารานุกรมฉบับใหญ่ เช่น **Encyclopaedia Britanica** ของอังกฤษ ฉบับล่าสุดมี ๓๐ เล่ม เป็นหนังสือขนาดใหญ่ หนาเล่มละพันกว่าหน้า มีผู้รู้ดีในวิชาต่าง ๆ ร่วมเขียนกว่าพันคน ยังมีภาพประกอบอีกนับหมื่นภาพ นับเป็นชุมทรัพย์มหาศาลทางความรู้ (สำหรับคนที่รู้ภาษาอังกฤษ)

การทำสารานุกรมเป็นงานใหญ่โตมาก คนทำต้องเป็นคนเข้าใจ เช่น ผู้เขียนเรื่องตามหัวข้อต่าง ๆ นั้นต้องเข้าใจใช้สำนวนโวหารโดยเฉพาะ ซึ่งเรียกว่า ภาษาสารานุกรมต้องมีคณะกรรมการจัดเรื่อง จัดทำภาพประกอบ จัดทำต้นฉบับ มีฝ่ายศิลป์ในการจัดหน้า จัดภาพ กระจายพิมพ์ต้องเป็นกระดาษสำหรับใช้พิมพ์สารานุกรม การเย็บเล่มและทำปกก็ต้องทำพิเศษต่างกับหนังสือเล่มประเภทอื่น ให้นั่นคง แข็งแรง เปิดง่าย อ่านง่าย แปลว่าการทำสารานุกรมนั้นต้องใช้ผู้ชำนาญงานทางนี้โดยเฉพาะ ทั้งต้องใช้ความละเอียดขยันมันเพียร และที่สำคัญยิ่งก็คือต้องมีเงินนับร้อยล้าน เช่นสารานุกรมฝรั่งเศสฉบับล่าสุดนั้น ทราบว่าต้องเสียเงินทำกว่าสามร้อยล้านฟรังก์

สารานุกรมมีหลายชนิดหลายแบบ บางทีก็เป็นสารานุกรมเฉพาะวิชา อย่างหนังสือพจนานุกรม สถาปัตยกรรมและศิลป์เกี่ยวเนื่อง ซึ่งการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจัดพิมพ์เป็นสารานุกรมเฉพาะวิชา

ในภาษาอังกฤษ เราอาจเลือกหาสารานุกรมได้มากมายหลายชนิด ตามความต้องการใช้และตามงบประมาณที่เรามี ฉบับใหญ่สุดคือบริตานิกานั่น

ราคาชุดหนึ่งราวห้าหมื่นบาท นับเป็นฉบับสมบูรณ์ที่สุด ส่วนขนาดเล็กก็มีเช่น **Collins New Age Encyclopaedia** มีราว ๑,๕๐๐ หน้า ราคาราวร้อยละ แต่ที่ใช้กันกว่าเรื่องราว ที่ไม่สู้ลึกซึ้งนักได้แทบทุกเรื่อง นอกนั้นยังมี **The New Book of Knowledge** ซึ่งเป็นสารานุกรมสำหรับเยาวชนชุดหนึ่ง ๒๐ เล่ม ราคาราวห้าพันบาท

เท่าที่สังเกตครอบครัวชาวอังกฤษและอเมริกา มักจะมีพจนานุกรม กับสารานุกรมประจำบ้านอย่างละชุด ถือว่าเป็นหนังสือจำเป็นเท่ากับมีวิทยาลัยอยู่ในบ้าน

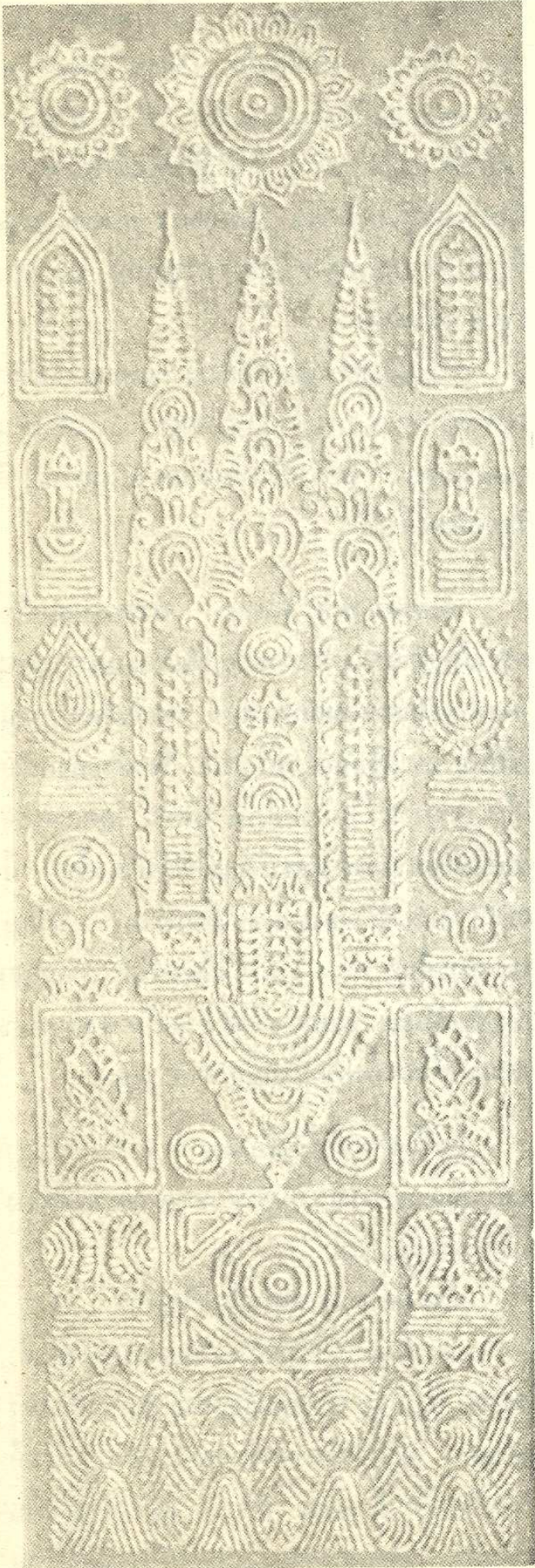
เมื่อราว พ.ศ. ๒๕๑๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่าน่าจะมีสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนสักชุดหนึ่ง สำหรับให้เยาวชนใช้ค้นหาความรู้อันเป็นพื้นฐาน ก็จะช่วยส่งเสริมให้เยาวชนใคร่ในการศึกษาค้นคว้าโดยตนเอง คณะกรรมการสารานุกรมไทยจึงได้จัดตั้งขึ้น มี พลโท พระยาศัลวิธานนิเทศเป็นประธาน พร้อมกรรมการอื่นๆ อีก ๓๘ คน ได้จัดพิมพ์สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนเล่มหนึ่งสำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ และเล่มที่สองพิมพ์เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘

แต่ทั้งสองเล่มนี้มีเรื่องต่างๆ เพียง ๑๙ เรื่อง ในสารานุกรมเยาวชน ที่เป็นภาษาอังกฤษนั้นมีเรื่องต่างๆ นับหมื่นเรื่อง

แล้วเมื่อไร เราจะทำกันเสร็จสักที

อย่างไรก็ดีเท่าที่ทำสำเร็จสองเล่มก็ยังดีกว่าไม่มีเลย เรื่อง ๑๙ เรื่องก็เปรียบเหมือนเทียนความรู้ ๑๙ เล่ม แม้จะให้ความสว่างเพียง ๑๙ แสงเทียนก็นับว่าดีกว่าไม่มีเสียเลย เรื่องทั้ง ๑๙ เรื่องนั้นเป็นเรื่องน่ารู้ ไม่แต่เยาวชน แม้แต่คนผู้ใหญ่ก็ควรอ่าน

เช่นเรื่องตราไปรษณียากรนั้นน่าอ่านมาก

ท่านเสียเงินสองร้อยบาทสำหรับสารานุกรมสองเล่มนี้ นับว่าคุ้มค่า และหากท่านจะแสดงว่ารักลูกหลานก็ควรอย่างยิ่งที่จะหาหนังสือนี้ไว้ให้เขาอ่าน ซึ่งคิดว่าจะช่วยส่งเสริมให้เขาติดหนังสือ การติดหนังสือแต่เยาว์วัยนั้นเป็นนิมิตดีสำหรับอนาคต พ่อแม่จะได้สบายใจ ที่จะได้ลูกหลานเป็นคนที่มีความรู้

อย่างไรก็ดี ใครจะชอบบันทึกว่า การจัดรูปหนังสือนี้ยังไม่ถูกใจ กระดาษค่อนข้างสะท้อนแสง ทำให้อ่านไม่ชัดและไม่สบายตา การจัดรูปแบบหน้าและการพิมพ์สี การจัดขนาดตัวอักษรรู้สึกว่ายังไม่ดีเท่าที่ควร แถมยังมีแก้คำผิดอีกตั้งร้อยคำออกจะเป็นการเสียหายสำหรับหนังสือประเภทนี้

ข้อบกพร่องอะไรก็ไม่ว่า ที่ออกจะหดหู่ใจก็คือเมื่อใดสารานุกรมชุดนี้จะเสร็จบริบูรณ์สักที สารานุกรมของราชบัณฑิตยสถานก็ยังคงคาราคาซังอยู่

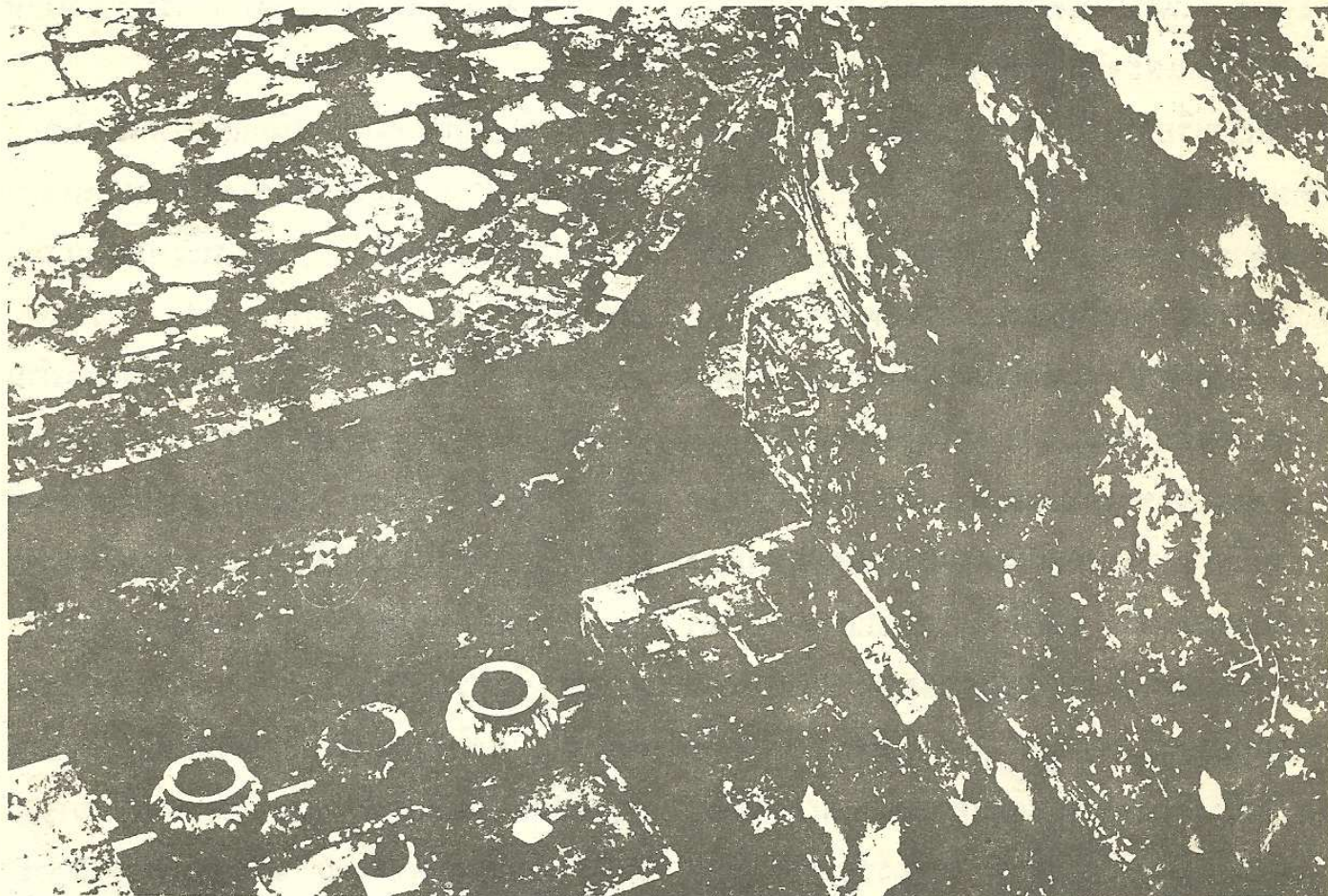
การทำสารานุกรมเป็นงานใหญ่เป็นงานหนัก และต้องใช้ทุนมาก เอกชนของเราในปัจจุบันนี้ไม่มีทางทำได้ ถ้าจะทำสารานุกรมให้เสร็จ ราชการต้องช่วยมากกว่าที่ช่วยกันอยู่ คือต้องหาคนประจำทำงาน โดยเฉพาะ คณะกรรมการนั้นเป็นสมอ จะนั่งประจำทำงานคงไม่มีเวลาเป็นแน่

ราชการอาจช่วยได้โดยง่าย เพียงตั้งงบประมาณให้สักร้อยล้านบาทฝากธนาคารเอาดอกเบี้ยมาใช้ให้รางวัลคนเขียน จ้างคนทำ คนที่มีฝีมือก็มีอยู่หาได้ไม่ยาก ข้อสำคัญเราต้องเลือกคนให้ถูก จึงจะได้คนทำงานเป็น และทำงานจริง

ส่วนเงินยี่สิบล้านบาทนั้นไม่มากมายอันใดเลยหากรัฐบาลจะแลเห็นความสำคัญของสารานุกรม

มองประวัติศาสตร์สุโขทัยจากตำนาน

ธิดา สารยา

“ตำนาน” หรือเรื่องเล่าของไทยเราพอจะจำแนกตามเนื้อหาออกได้เป็น ๓ แบบคือ

๑. ตำนานเกี่ยวกับวีรบุรุษหรือบุคคล เช่น พระร่วง แถนล่อ

๒. ตำนานเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถานที่ และปูชนียสถานสำคัญประเภทนิทานพื้นบ้าน เช่น ตำนานเรื่องตาม่องล่ายเกี่ยวกับ เกาะหนู เกาะแมว ตำนานพระประโทน และพญางงพญาพาน

๓. ตำนานเกี่ยวกับความเป็นมาของสังคมและบ้านเมือง เช่น ตำนานโยนกเชียงแสน ชินกาล-มาลีปกรณ์ จามเทวีวงศ์ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานสุวรรณโคมคำ เป็นต้น

โดยทั่วๆ ไปเรามักจะถือว่าตำนานเป็นสิ่งที่เหลือเชื่อเกินความจริง เต็มไปด้วยอิทธิปาฏิหารย์อันพิสดารไม่ได้ ที่จริงตำนานเกิดจากสำนักแห่งการเสาะแสวงหาของมนุษย์ สะท้อนความจริงเกี่ยวกับตัวมนุษย์เหล่านั้น ในแง่ของอารมณ์ ความนึกคิด

ความเชื่อถือ หรือโลกทัศน์อันเป็นส่วนรวมทั้งหมด ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ซึ่งเป็นมาตรการแห่งสังคม ตั้งแต่ครั้งยังไม่มีกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร ฟ้ำผ่า แผ่นดินไหว เกิดความไข้ ข้าวจะยากหมาก จะแพง เพราะคนชั่วครองแผ่นดิน เหล่านี้คือ ธรรมเนียมและจริยธรรมอันปรากฏอยู่ในตำนาน ความเชื่อเรื่องวีรบุรุษและบุคคลคืออุดมคติและ อุดมการณ์ซึ่งสะท้อนออกมาจากความต้องการใน ส่วนลึกของสังคมนั้น ๆ เรื่องของพระร่วงจึงมีได้ ตั้งแต่พระร่วงอันมีชื่อเฉพาะไปจนพระร่วงซึ่งเป็น ผู้นำในอุดมคติ ทำให้คนรุ่นหลังแยกไม่ออก ระหว่างสิ่งที่ เป็นความจริง และสิ่งที่ เป็นความคิด

ขอบเขตของตำนานขยายวงกว้างออกไป เมื่อ มนุษย์มีความรู้สึกสัมพันธ์กับชุมชนและสังคมของ ตนในวงกว้างขึ้น มีสำนึกที่จะเสาะแสวงหาความรู้ เกี่ยวกับความเป็นมาแห่งสังคมของตน เขาทำความ รู้จักกับบ้านเมืองของเขา ในขอบเขตแห่งความคิด และความเชื่อของตน โดยที่ความคิดและความเชื่อ นั้นคือสาเหตุและผลสำหรับพฤติกรรมหรือปรากฏ- การณ์ใด ๆ ที่เกิดขึ้น ท้ายที่สุดสำนึกแห่งความเป็น มาของชนนี้ ก็ได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ในสมัยหลังต่อมา จะเห็นได้ว่าวิวัฒนาการตาม เนื้อหาของตำนานแต่ละแบบนั้นทำให้รู้ขอบเขตที่ กว้างขึ้นเป็นลำดับ สะท้อนให้เห็นค่านิยมของสังคม ซึ่งกล่าวถึงในตำนาน แม้เราจะพิจารณาว่าตำนาน เป็นเรื่องเหลือเชื่อก็ตาม จากปากสู่ปาก จากใจสู่ใจ จนบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ตำนานเพิ่มพูน ความคิดเห็นและทัศนคติสะสมต่อมา สำหรับเป็น ข้อมูลให้คนรุ่นหลังได้ทำความเข้าใจกับประวัติ- ศาสตร์ของตน

ในปัจจุบันโดยอาศัยหลักฐานทางโบราณคดี

และการทดสอบกับหลักฐานข้อมูลอื่น ๆ ทำให้ ตำนานมีน้ำหนักเชื่อได้มากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเรา คำนึงถึงว่าเหตุการณ์หรือพฤติกรรมซ้ำซ้อนที่เกิด ขึ้นในตำนานชี้ให้เห็น แนวคิดรวมหรือความคิด รวบยอด (Concept) เบื้องหลังพฤติกรรมที่ซ้ำซ้อน นั้น

การศึกษาตำนานภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางฉบับเกี่ยวกับสังคม และบ้านเมือง ได้พบว่าเรื่องราวของตำนานเหล่านั้นทุกเล่มกล่าว ถึงการอพยพโยกย้ายไปตั้งหลักแหล่ง สร้างบ้าน เมืองอยู่ ณ ที่ชัยภูมิดี แม่น้ำใหญ่น้อยไหลผ่าน อุดมสมบูรณ์ มั่นคง ปลอดภัย กลุ่มคนเหล่านั้นต่าง เป็นวงศ์ญาติพี่น้องกัน แยกย้ายกันไปอยู่ตามที่ ต่าง ๆ ทั้งชุมชนของตนขึ้นสืบต่อมาจนเรื่องราว และเวลาเชื่อมต่อกับเรื่องราวของดินแดนอาณา บริเวณ ซึ่งปรากฏอยู่จริงในประวัติศาสตร์ เช่น ตำนานโยนกเชียงแสนเรื่องราวมาสัมพันธ์กับเมือง เชียงแสนเก่าในเชียงราย เนื่องกับความเป็นมาของ พระยา เชียงราย เชียงใหม่ หรือเรื่องราวของพระ- นางจามเทวี และหริภุญชัย หรือลำพูน มีตำนานอีก หลายเรื่องเกี่ยวกับเมืองแพร่ เมืองน่าน มาสัมพันธ์ กับความเป็นมาของชุมชน อีกแห่งหนึ่งซึ่งสำคัญ มากต่อประวัติศาสตร์ของเราคือสุโขทัย สอดคล้อง กับข้อความตามจารึกหลักที่ ๔๕ ถึงความเป็นมา ทางบรรพบุรุษของสุโขทัยอ้างถึงบรรพบุรุษให้รับรู้ การทำสัตย์สาบานของปู่หลานที่เมืองน่านว่า

“(๘) บอด้วยกันนี้จูงให้ได้แก่ (อารัก)ย์ ทั้งหลาย อันมีในน้ำ ในถ้ำ (ว)งสาหนพระยา ผู้ปู่ ปู่พระยา ปู่เรึง ปู่มุง ปู่พอง ปู่ฟ้าพื้น (ผา) กอง ปู่พระยา คำฟู (พระ) ยาผากอง เก่านี คำพงศ์กา (ผี) สิทธิแลแต่บัดนี้คำพงศ์ ผีปู่ผาคำ

(ผู้) ง ผู้หลาน ปู่ขุนจิต ขุนจอด ปู่พระยาศ
(รืออินทราทิ) ตย์ ปู่พระยาบาน ปู่พระยารามราช
ปู่ไสส (ส) งกรม ปู่พระยาเลอไทย ปู่พระยาวั
นำถม ปู่ (พระ) ยา มหาธรรมราชา พ่อจำเมือง
พ่อเลอไทย ”

ชื่อของบรรพบุรุษที่ปรากฏในจารึกแสดงการ
ลำดับญาติวงศ์ บอกความเป็นมาของตนในสังคม
จารึกนี้ย่อมแสดงให้เห็นความเกี่ยวเนื่องทางการใช้
ชีวิตระหว่างสุโขทัยและดินแดนทางตอนเหนือด้วย

จะเห็นได้ว่าโดยเนื้อหาแล้วตำนานทางภาค
เหนือสัมพันธ์สอดคล้องกับความเป็นมาของสุโขทัย
อยู่มาก ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของสังคม
สุโขทัย การก่อตัวของสังคมนี้สามารถที่จะทำความเข้าใจ
ได้บนพื้นฐานการศึกษาตำนาน

เรื่องราวการสร้างบ้านสร้างเมืองในตำนาน คือ

เหตุการณ์หรือพฤติกรรมซ้ำซ้อนที่เกิดขึ้นอยู่ตลอด
เวลา ตำนานเรียกกระบวนการนี้ว่า “ตั้งบ้านแปง
เมือง” หมายความว่า การสร้างบ้านเมืองนั่นเอง
ความหมายโดยละเอียดของกระบวนการนี้มีอยู่ ๒
แนวทางคือ การตั้งหลักแหล่งเป็นบ้านหรือชุมชน
หมู่บ้านอย่างหนึ่ง กระบวนการที่ชุมชนหมู่บ้านนั้น
ขยายตัวเป็นเมือง อีกอย่างหนึ่ง

ความซ้ำซ้อนเกี่ยวกับพฤติกรรมการ “ตั้งบ้าน
แปงเมือง” ชี้ให้เห็นแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้
ว่าได้รับการส่งต่อและยอมรับมาตามวันเวลาใน
ประวัติศาสตร์อย่างไร ฉะนั้นเมื่อแนวความคิดนั้น
เป็นสำนึกร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้อง พฤติกรรม
ร่วมที่คล้ายคลึงกันก็มีทางเป็นไปได้มากขึ้น จึงเชื่อ
ได้ว่าสุโขทัยก็เป็นชุมชนหนึ่งซึ่งได้ผ่านกระบวนการ
การตั้งบ้านแปงเมืองมาก่อนแล้ว จนได้มีกำลัง

วิหารวัดกุฎีราช เมืองศรีสัชนาลัย สุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๑๘

ทหารของไทยอีกกลุ่มหนึ่งเข้ายึดอำนาจการปกครอง
สถาปนาราชวงศ์พระร่วงขึ้นปกครองดินแดนนี้สืบ
ต่อมา

ลักษณะการตั้งบ้านเมืองในตำนานเป็นอย่างไร?
จากเนื้อหาของตำนานต่าง ๆ ที่เลือกมาศึกษาพอ
สรุปได้ดังนี้

๑ สร้างบ้านเมืองบนพื้นฐานความสัมพันธ์
แบบเครือญาติ เพราะพ่อแม่มักจะให้ลูกทั้งหลาย
แยกย้ายกันไปตั้งบ้านเมือง

๒ เกิดชุมชนหมู่บ้านก่อนชุมชนเมือง มี
ตำแหน่งของบุคคลเห็นได้ชัด เช่น แก่บ้าน พ่อเมือง

๓ หมู่บ้านและเมืองเกิดขึ้นเพราะความต้อง
การทางเศรษฐกิจ เช่น ต้องการความอุดมสมบูรณ์
ของลุ่มน้ำ

๔ มีศูนย์กลางความเชื่อของหมู่บ้าน เช่น
ศาล หอผี ศาสนสถาน วัด หมู่บ้าน และเมือง
ขยายออกด้วยการที่ศูนย์กลางความเชื่อนั้นขยาย
ออกไปด้วย

๕ การคำนึงถึงความปลอดภัยทำให้มีการ
สร้างเมืองใหม่ขึ้น เช่น ลาวเฉียงให้สร้างเมืองด้วย
เหตุผลว่า “บ้านเมืองใดไม่มีรั้วบ้านกำแพงเมือง
แน่นหนานั้น เมืองนั้นก็หาเป็นราชธานีใหญ่ไม่”
นอกจากนี้ก็มีการสร้างเมืองเพื่อให้เป็นเมืองยุทธ
ศาสตร์ เช่น ขุนเจืองครองเมืองฝางเป็นที่มั่นสำคัญ
ก่อนครองเมืองเงินยาง ขุนมั่งรายย้ายไปอยู่เวียง
เชียงมั่นก่อนสร้างเชียงใหม่หรือเมืองศรีสัชนาลัย
เป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่สำคัญของสุโขทัย

๖ เมื่อมีการตั้งเมืองเป็นขอบเขตมั่นคงขึ้น
เริ่มมีการจำแนกลักษณะของเมือง เป็นเมืองบริวาร
พอระยะ “แม่ไก่ล่าถึงกัน” ดังที่ปรากฏในตำนาน

สิงหนวัติ ลักษณะเช่นนี้อาจเป็นต้นเค้าของการที่
กำหนดเป็นเมืองลูกหลวง และเมืองราชธานีก็ได้

๗ เมืองหรือกลุ่มเมืองใดมีอำนาจสูงสุด จะมี
พิธีประกาศตนเป็นเอกราช ดังที่ปรากฏในตำนาน
พื้น ๑๕ ราชวงศ์ เป็นต้น เรียก “ธรรมเนียมการ
ประกาศเอกราช” เกิดขึ้นเมื่อขุนเจืองขยายอาณา
เขตกว้างขวาง เจ้าลุ่มฟ้าเพาพิมานเป็นประธาน
ของเหล่าท้าวพระยาทั้งหลาย ชุมชุมทำพิธียก
ขุนเจืองเป็น “เอกราชมหากษัตรา” ในพิธีนี้มี
การแสดงกำลัง เลี้ยงข้าวปลาอาหาร แข่งขันฝีมือ
เชิงยุทธ สมัยพ่อขุนมั่งรายก็ทำพิธีนี้ โดยพระยา
แก้วเป็นประธานพร้อมกับต่างกำหนดขอบเขต
อำนาจของตน “มารอดเมืองลาวตั้งทัพอยู่ข้างแม่
ของ ตั้งสบแม่จันทร์”

การประกาศตนเป็นเอกราชในที่นี้ ไม่ปรากฏ
ว่าเป็นเอกราชจากผู้ใด เนื้อความในตำนานแสดง
ให้เห็นการที่เมืองเล็กยอมรับอำนาจของเมืองใหญ่
ตามประเพณี ขณะเดียวกันบรรดาเมืองที่มีอำนาจ
ด้วยกันต่างประกาศกำหนดขอบเขตแห่งอำนาจ
ของตน ธรรมเนียมดังกล่าวน่าจะเป็นต้นเค้าของ
พิธีประกาศตนเองเป็นอิสระของสุโขทัย เมื่อครั้ง
พ่อขุนทั้งสองรบกับขอมสมภาคไชยลุลำพอง แล้ว
พ่อขุนผาเมืองอภิเษกพ่อขุนบางกลางท่าวให้เป็น
ใหญ่

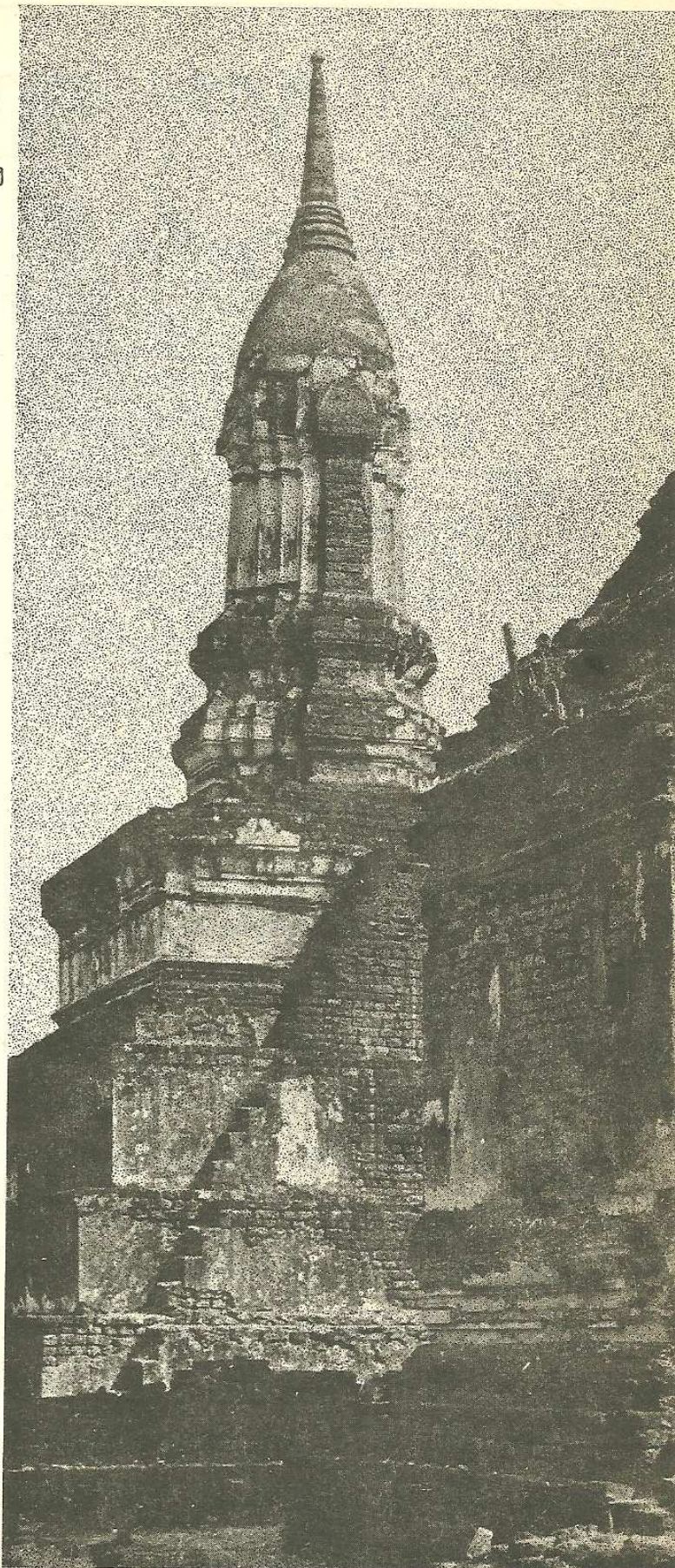
จะเห็นได้ว่าความเป็นมาของสุโขทัยเป็น
กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตั้งบ้าน
แปงเมือง ปรากฏร่องรอยของพฤติกรรมบางอย่าง
ร่องรอยของความเป็นมาอันเกี่ยวพันจากจารึก
สอดคล้องกับหลักฐานทางภูมิศาสตร์และโบราณคดี
ว่าในบริเวณลุ่มน้ำทางตอนเหนือของประเทศไทย

ปัจจุบันตั้งแต่นครสวรรค์ขึ้นไป ตามการค้นคว้าของ
อาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโภคม มีร่องรอยของเมือง
โบราณอยู่เป็นจำนวนมาก ยืนยันความเป็นไปได้
ของเรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเมืองในตำนานอีกโสดหนึ่ง

สุโขทัยตามที่ปรากฏในจารึกหลักที่ ๑ จึงเป็น
สุโขทัยที่ประกอบด้วยหมู่บ้านหลายหมู่บ้าน และ
เมือง มีการตั้งหลักแหล่งและขยายตัวทั้งทางด้าน
เศรษฐกิจ ในรูปของตลาด การเกลี้ยกล่อมช่วยให้
“ดวงเป็นบ้านเป็นเมือง” การขยายเมืองบน
พื้นฐานของความเชื่อคือการสร้างวัดให้เป็นศูนย์
กลางชุมชน อุทิศตนให้เป็นข้าพระ **“เปลี่ยนป่า
ให้เป็นนา”** เมื่อกระบวนการซับซ้อนขึ้นเมืองมี
ทั้งศูนย์กลางความเชื่อและศูนย์กลางของเมือง เช่น
ในสุโขทัยมีทั้งหลักเมืองเป็นศูนย์กลางของเมือง
และวัดพระธาตุเป็นศูนย์กลางความเชื่อ มีเมือง
เล็กเมืองน้อยรวมอยู่ในขอบเขต

ทั้งหมดเหล่านั้นคือที่มาและการก่อรูปร่าง
ของสังคมสุโขทัย บนพื้นฐานของการศึกษาประ-
วัติศาสตร์จากตำนาน คนไทยได้มีการส่งต่อสำนัก
แห่งการแสวงหาไคร้รู้มานานักหนาแล้ว ในรูป
ของตำนาน – เรื่องเล่าหรือนิยายพื้นบ้าน ทั้งใน
ขอบเขตของเนื้อหาที่แคบที่สุดจนกว้างที่สุด
ถ้าเพียงแต่เราจะเปิดตาเปิดใจรับรู้ด้วยความเป็น
ธรรม อย่าปิดหนทางความรู้เกี่ยวกับอดีตของเรา
เองอยู่กับสิ่งที่เคยเชื่อกันมาเท่านั้น เราจะพบว่า
การเสาะแสวงค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ไม่เคย
หยุดอยู่ที่ใดที่หนึ่งเลย หลักฐานใหม่ วิธีการใหม่
และความพยายามที่จะเข้าใจเสียใหม่เป็นไปได้
เสมอ สำหรับศาสตร์ที่มีพื้นฐานอยู่บนความจริง
ซึ่งต้องพิสูจน์ด้วยหลักฐาน

เจดีย์ทรงดอกบัวและวิหารแบบสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๑๘
วัดสวนแก้ว อุทยานน้อย

ไตรภูมิในพุทธศาสนากับสถาปัตยกรรมไทย

โชติ กัลยาณมิตร

คนไทยทุกคนมีความคุ้นเคยกับอาคารที่เรียกว่าสถาปัตยกรรมไทยมาด้วยกันทุกท่าน ไม่ว่าท่านผู้ใดเมื่อได้เห็นอาคารชนิดนี้ก็จะบอกได้ทันทีว่านี่คือสถาปัตยกรรมไทย ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทยได้มีต่อเนื่องสืบทอดมาตลอดเวลานับได้ร่วมพันปี มีความคลี่คลายทางด้านศิลปตามกาลเวลาที่ผ่านมา แต่ก็ไม่ทิ้งแบบดั้งเดิมจนสูญเสียแบบแผน ในอดีตนั้นสถาปัตยกรรมไทยมีรูปแบบเป็นสีเหลี่ยมผืนผ้าหรือสีเหลี่ยมจตุรัสอย่างไร สถาปัตยกรรมไทยในสมัยปัจจุบันก็ยังรักษารูปทรงไว้เช่นนั้น รูปทรงของพระเจดีย์ที่เคยมีรูปทรงกลม แปดเหลี่ยม หรือสีเหลี่ยมเช่นไร ในสมัยปัจจุบันก็ยังสร้างพระเจดีย์ตามรูปทรงดังนั้น ปลายยอดพระเจดีย์ยังคงมีความเรียวแหลมเหมือนกันตลอดมาทุกสมัย

บทความนี้จะไม่กล่าวถึงวิธีการหรือความนิยมในเชิงศิลปที่บ่งถึงสมัยในประวัติศาสตร์แต่ประการใด แต่บทความนี้จะได้พิจารณาถึงหลักเกณฑ์ที่ควบคุมแบบสถาปัตยกรรมไทยที่ทำให้ดำรงเอกลักษณ์อยู่ได้ โดยที่ช่างแต่ละสมัยไม่อาจแหวกวงล้อมของหลักเกณฑ์นั้น

แม้ว่าวิชาสถาปัตยกรรมไทยจะได้อายุสืบเนื่องมาจนกระทั่งสมัยปัจจุบันนี้ก็ตาม แต่วิชาสถาปัตยกรรมไทยก็ไม่เคยมีตำราปรากฏให้เห็นเป็นหลักฐานว่าได้มีการวางทฤษฎีหรือกำหนดวิธีการไว้ในที่ใด วิชานี้จึงดูเหมือนจะเป็นวิชาที่แปลกไปจากวิชาอื่นๆ ที่มีผู้บันทึกไว้ดังเช่น ตำรายา ตำราโหราศาสตร์ หรือคัมภีร์พระเวท ฯลฯ ที่มีอยู่ในสมุดไทยหรือผูกใบลาน หากจะลงโทษเหตุที่เสียกรุงศรีอยุธยาว่าเป็นทางที่ทำให้ตำราวิชาสถาปัตยกรรมไทยต้องถูกทำลายสูญหายไป แต่ก็มีเหตุผลอื่นที่อาจค้านได้ว่ากรุงศรีอยุธยามีได้ถูกทำลายไปเสียทุกแห่ง บ้านเมืองอื่นที่ยังคงสภาพสมบูรณ์มิได้ถูกภัยสงครามรบกวนก็ยังมีอีกเป็นจำนวนมาก บ้านเมืองที่ยังดีเหล่านั้นน่าจะเป็นแหล่งที่ยังคงรักษาทำราสถาปัตยกรรมไทยไว้ได้บ้าง แต่เหตุใดจึงไม่เคยปรากฏหลักฐานของตำรานี้ หรือหากว่าตำราสถาปัตยกรรมไทยจะถูกทำลายไปจริงเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยา แต่เหตุใดเมื่อตั้งกรุงธนบุรี หรือต่อมาเมื่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงมิได้มีการรื้อฟื้นเขียนเป็นตำราขึ้นมาใหม่ เช่นเดียวกับตำราอื่นๆ ทั้งที่ยังมีตัวนายช่างที่มีความสามารถอยู่อย่างพร้อมมูล โดยข้อเท็จจริงแล้วไม่ปรากฏว่ามีท่านผู้ใดเคยเห็นตำราวิชาสถาปัตยกรรมเลย จะมีเอกสารที่กล่าวถึงบ้างก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิชาอื่น เช่น ตำราหาฤกษ์ยามที่กล่าวถึงฤกษ์ปลูกเรือน หรือกล่าวถึงตาไม้ในต้นเสาว์ตาไม้ในตำแหน่งเช่นไรจะให้โทษหรือให้คุณกับผู้ที่เป็นเจ้าของเรือน สิ่งที่กล่าวถึงเหล่านี้แม้ว่าจะมีเกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรม แต่ก็มีได้เป็นวิชาการทางสถาปัตยกรรมอย่างไร

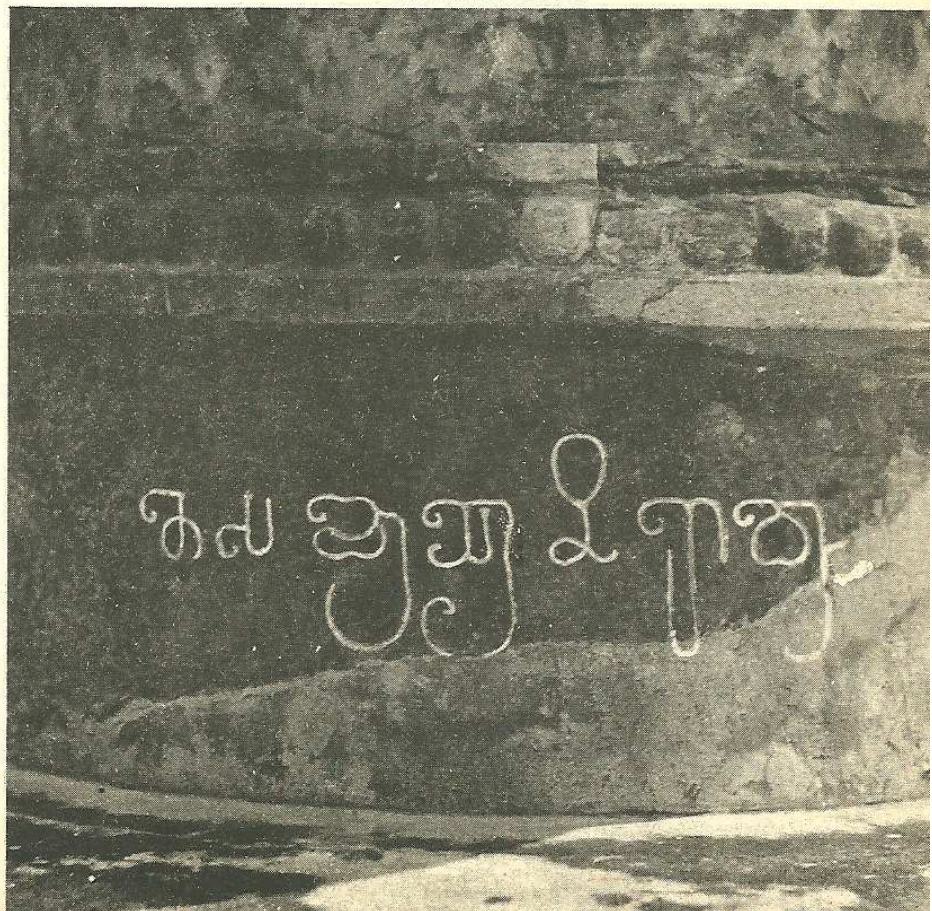
ในสมัยปัจจุบันนี้อาจมีผู้ค้านว่าได้มีหนังสือเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทย มีแบบอาคาร มีคำอธิบายเรียกชื่อองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบอกไว้ หรือมีแบบบ้านเรือนที่กำหนดสัดส่วนให้ไว้ หนังสือเหล่านี้อาจหาซื้อได้ในท้องตลาดหลายเล่ม แต่หนังสือที่เรียกว่าตำราสถาปัตยกรรมไทยดังกล่าวก็มีใช้ตำราที่ให้ความรู้ในพื้นฐาน ที่อาจช่วยให้ผู้ที่ประสงค์จะศึกษานำมาเรียนให้เข้าใจหลักเกณฑ์ได้ ตำราเหล่านั้นจึงเป็นแต่การรวบรวมแบบนำมาแสดงไว้ให้ดูเท่านั้น การที่จะให้ผู้สนใจศึกษาเข้าใจว่ารูปอาคารเช่นนั้นเกิดขึ้นด้วยสาเหตุใด มีที่มาเช่นไร มีแนวปรัชญาอย่างไร หรือองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมชนิดใดควรจะใช้กับอาคารประเภทไหนนั้น ก็ยังไม่มีตำราเล่มใดกล่าวถึงหรืออธิบายให้กระจ่างชัด

และเป็นสิ่งที่ควรนับว่าแปลกในกรณีที่สถาปัตยกรรมไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็ยังสร้างกันเสมือนดำเนินตามหลักเกณฑ์เดิมที่เคยทำกันมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยปรากฏหลักฐานตำราเลย การเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสถาปัตยกรรมเริ่มจะมีขึ้นในปลายสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากเมื่ออิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกได้แพร่เข้ามาสู่ประเทศไทย และไทยจำต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมและวิชาการ เพื่อเป็นทางให้ประเทศได้รอดพ้นภัยจากการล่าอาณานิคมของประเทศฝ่ายตะวันตก สถาปัตยกรรมไทยได้เสียกำลังฝ่ายอุปถัมภ์ที่สำคัญ คือสถาบันกษัตริย์ไป การก่อสร้างสถาปัตยกรรมไทยที่มีคุณค่าทางศิลปในระดับสูงสุดได้ลดลงโดยเกือบจะทันที จนทำให้ช่างฝีมือที่เคยมีอยู่เป็นจำนวนมากต้องเปลี่ยนอาชีพ และทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ต้องการจะศึกษา เพราะมองเห็นทางในอนาคตแคบลงสำหรับวิชาการด้านนี้ แต่ก็ยังนับว่าวิชาสถาปัตยกรรมไทยไม่ถึงกับจะต้อง

ภาพที่ ๑ ยอดพระเจดีย์สมัยทวารวดี จำนวน ๑๔ ปล้อง ตามจำนวนคำในคาถา "เยธรรมา ฯ" ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

ภาพที่ ๒ ส่วนหนึ่งของคาถา "เยธรรมา ฯ" ที่แกะรอบพระเจดีย์

คับสูญเสียชีวิตเดียว เพราะยังคงเหลือสถาบันทางศาสนาช่วยเป็นกำลังอุปถัมภ์ต่อมา แบบและแนวคิดของสถาปัตยกรรมไทยก็ยังคงดำเนินไปเช่นเดิมอย่างไม่เปลี่ยนแปลง

การไม่เปลี่ยนรูปลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยตลอดเวลาที่ล่วงมานับพันปีย่อมแสดงว่าจะต้องมีแนวคิดหรือคติอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแม่บทบังคับแฝงอยู่เป็นแน่

การค้นหาคณะแม่บททางสถาปัตยกรรมนั้น ก่อนอื่นจะต้องปลงใจเชื่อไว้ในขั้นต้นว่ามีทฤษฎีแม่บทนั้นจริง แล้วจึงทำการค้นหาโดยตั้งประเด็นสงสัยขึ้น พร้อมกันนั้นก็จะต้องพยายามอ่านแนวความคิดของช่างในอดีตประกอบไปด้วย ดังเช่น

๑. ปล้องไฉนของพระเจดีย์ทรงกลมคืออะไร มีความหมายอย่างไร และมีจำนวนกำหนดตายตัวหรือไม่
๒. รูปทรงของพระปรางค์หมายถึงอะไร ชั้นกลีบบนหรือชั้นวัดประคตขององค์พระปรางค์มีความหมายอย่างไร และมีจำนวนกำหนดไว้หรือไม่
๓. หลังคาเครื่องยอดทรงมณฑปหมายถึงอะไร มีจำนวนชั้นช้อยอย่างไร และมีความหมายหรือไม่
๔. เถาบัวกลุ่มยอดพระเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้คี่คืออะไร มีความหมายอย่างไร และมีจำนวนกำหนดตายตัวหรือไม่

ประเด็นข้อสงสัยต่าง ๆ บางข้อเหล่านี้ตั้งขึ้นไว้เพื่อสืบค้นหาคำตอบ หากพบคำตอบที่มีเหตุผลและหลักฐานควรเชื่อถือได้ นั้นย่อมหมายถึงการพบทฤษฎีหรือกฎเกณฑ์ที่บูรพาจารย์ท่านได้ถือเป็นหลักปฏิบัติกันตลอดมา สิ่งที่สำคัญยิ่ง ก็คือ การได้พบว่าวิชาสถาปัตยกรรมไทยนั้นมีหลักเกณฑ์ มีทฤษฎี หรือมีสูตร มิใช่วิชาที่เกิดขึ้นตามอารมณ์ของการสร้างศิลปที่ขึ้นอยู่กับบุคคลหรือครูช่าง กับจะเป็นเครื่องพิสูจน์ได้ด้วยว่าเหตุใดแบบรูปหลักของสถาปัตยกรรมไทยจึงไม่เปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาไปในรูปแบบอื่นทั้ง ๆ ที่มีข้อกล่าวหาว่าวิชาสถาปัตยกรรมไทยเป็นวิชาที่ไม่ทันสมัย สนองประโยชน์ใช้สอยในสมัยปัจจุบันไม่ได้ บางท่านถึงกับกล่าวว่าเป็นวิชาที่ไม่ควรรื้อฟื้นขึ้นมาอีก หรือที่รุนแรงยิ่งไปกว่านั้น ก็คือ ตัดสินทำลายซากโบราณสถานลงเพื่อกิจการอันเป็นผลประโยชน์ในด้านการประกอบธุรกิจที่เห็นว่ามีค่าสำคัญกว่า

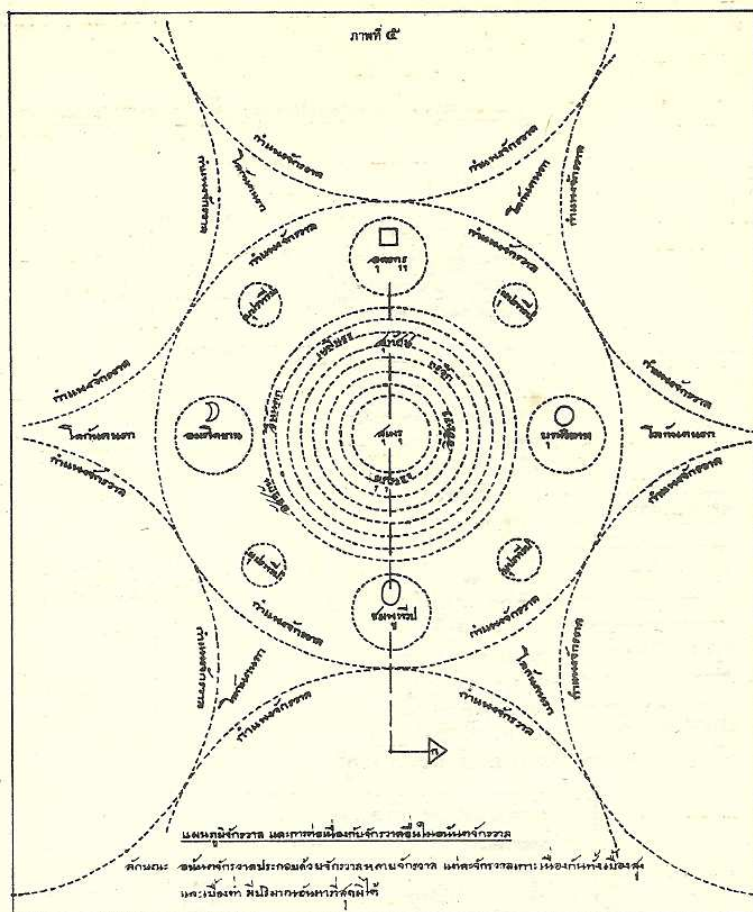
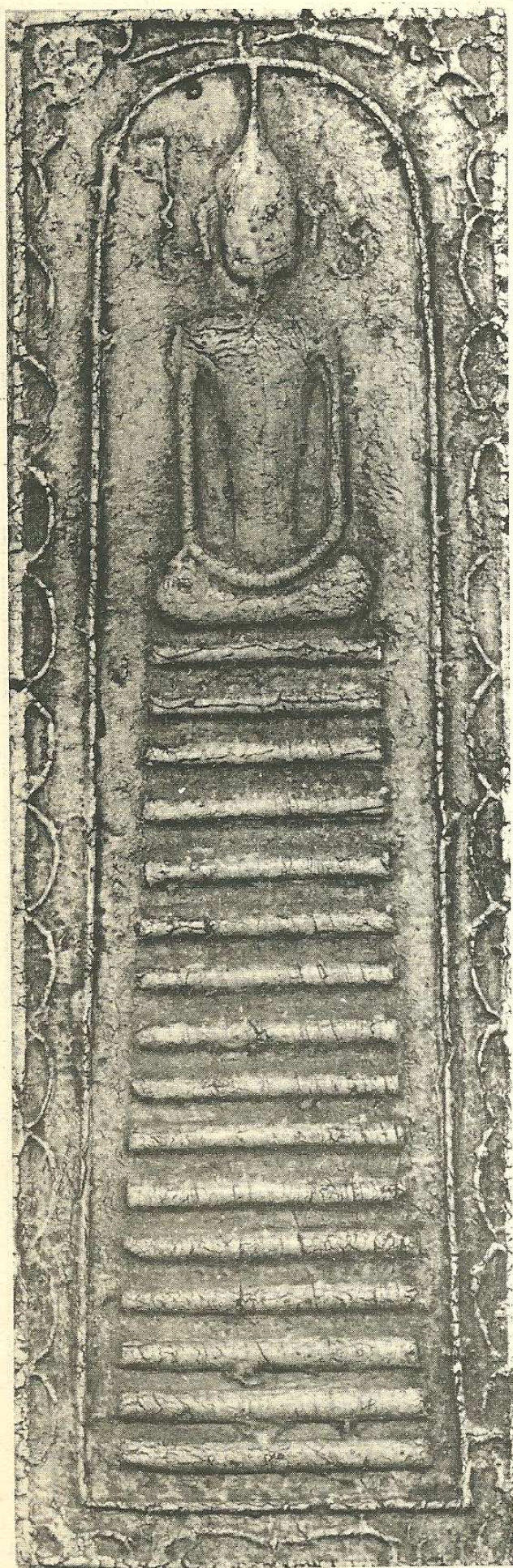
หลักฐานหรือทฤษฎีในวิชาสถาปัตยกรรมไทยซึ่งจะกล่าวในลำดับต่อไปนี้ จะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้หรือไม่ก็ตาม แต่ก็เป็นแนวคิดหนึ่งที่ต้องการวิเคราะห์และค้นหา หรือพยายามอ่านงานของบูรพาจารย์ทางช่างให้ออกว่าท่านมีความคิดและมีแนวปรัชญาอย่างไร เพื่อว่าในอนาคตหากจะไม่มีกรรือฟื้นวิชานี้ขึ้นเป็นวิชาชีพอีก อย่างน้อยก็จะได้มีบันทึกแนวคิดเสนอไว้เป็นหลักฐานบ้างในบางประการ

ปัญหาที่ ๑ ปล้องไฉน — จากการสังเกตองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เรียกว่าปล้องไฉนหรือมัลลยเถาของพระเจดีย์ทรงกลม ได้พบว่ามีกรทำปล้องเรียงซ้อนในจำนวนที่สงสัยว่าจะยึดถือจำนวนเลขอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นหลัก เช่น ๖ ๗ ๑๑ ๑๖ ๒๐ ๒๑ ๒๗ ๒๘ ๓๒ ฯลฯ

ภาพที่ ๔

พระพิมพ์สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังษีฐานซ้อน ๑๖ ชั้น

ปัญหาที่ ๔ เกาบัวกลุ่ม — จากการสังเกตองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เรียกว่าเกาบัวกลุ่ม ที่ยศพระเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้ ได้พบว่ามีกำบัวซ้อนเป็นเกาในจำนวนที่สงสัยว่าจะยึดถือจำนวนเลขอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นหลัก เช่น ๕ ๗ และ ๙

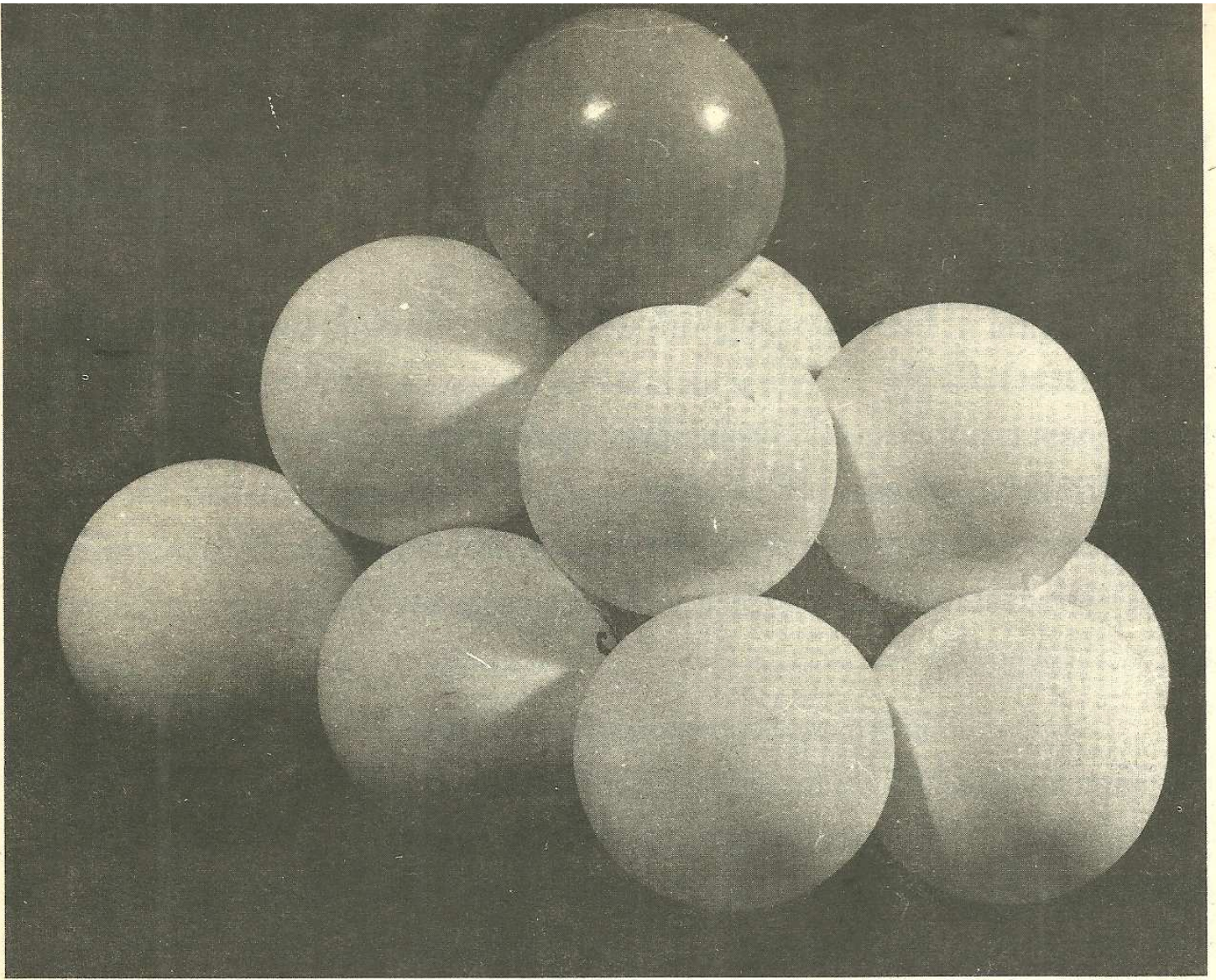
ปัญหาที่ ๑ ในการพิจารณาปัญหาทั้ง ๔ นั้นจำเป็นจะต้องเฟ้นเลือกเฉพาะหมู่ตัวเลขเป็นพิเศษ ตัวเลขซึ่งนำเสนอในที่นี้ ก็คือ ๓ ๕ ๖ ๗ ๙ ๑๑ ๑๖ ๒๐ ๒๑ ๒๗ ๒๘ ๓๒ และในลำดับต่อไป ก็คือ พยายามมองหาความหมายของตัวเลขเหล่านี้ว่ามีอยู่ในวงวิชาการของไทยในแหล่งวิชาใดบ้าง เมื่อได้พิจารณาแล้วจะพบว่ามีกำบัวใช้ตัวเลขเป็นหลักปฏิบัติในศาสตร์บางแขนง เช่น โหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ คัมภีร์พระเวท และในพุทธศาสตร์ สำหรับวิชาโหราศาสตร์นั้นจะเห็นว่ามีทางเชื่อมโยงกับวิชาสถาปัตยกรรมตรงที่ใช้ความสัมพันธ์ของตัวเลขดวงชะตาของเจ้าของเรือนในการหาสัดส่วนของอาคารในที่สำคัญบางที่ หรือการหาฤกษ์ยามที่จะทำการปลูกสร้าง

สำหรับคัมภีร์พระเวทนั้นหากพิจารณาวิธีการใช้ตัวเลขแล้ว จะเห็นว่าอาจมีเค้าที่จะเกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมอยู่บ้าง เช่น การใช้ตัวเลขจำนวนคำในคาถาที่นำมากำหนดลงในรูปยันต์ จำนวนคำในคาถานั้นบังเอิญปรากฏขึ้นในตัวอย่างของการกำหนดชั้นยอดพระเจดีย์แบบทวารวดีบางองค์ เช่น ยอดพระเจดีย์ที่นำมารักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร ชั้นยอดเจดีย์ดังกล่าวมีจำนวน ๑๔ ชั้น ซึ่งตรงกับจำนวนคำในคาถา “เยธรรมา ฯ” ที่จารึกอยู่ในเนื้อหินของพระเจดีย์องค์นั้นเอง แต่ตัวอย่างนี้อาจเป็นข้อบังเอิญก็อาจเป็นได้ (ภาพที่ ๑ และ ๒) นอกเสียจากจะพบหลักเกณฑ์เช่นนี้ในวัตถุพยานชิ้นอื่นที่อาจนำมาสนับสนุนได้อีก แต่สำหรับวิธีการลงเลขยันต์ตามแบบคัมภีร์พระเวทนั้น เป็นที่ปรากฏแน่ชัดแล้วว่าท่านผู้ทรงวุฒิในศาสตร์นี้ได้ใช้จำนวนคำในคาถาเป็นตัวเลขเขียนลงบนยันต์แทนการเขียนคาถาลงเป็นตัวอักษรทุก ๆ คำ ฉะนั้น การปรากฏจำนวนปล้องโฉนจำนวนต่าง ๆ ขึ้นมานั้นก็อาจมีเหตุที่เป็นไปได้ว่าท่านผู้สร้างพระเจดีย์นั้นจะคิดกำหนดจำนวนคำในคาถาบทใดบทหนึ่งเพื่อให้เป็นคุณแก่ผู้สักการะ และเป็นอาณิสย์แก่ผู้สร้างก็อาจเป็นได้

คราวนี้ลองหันมาพิจารณาตุลปล้องโฉนตรงส่วนยอดของพระเจดีย์ทรงกลมที่นิยมสร้างกันในสถาปัตยกรรมแบบสุโขทัย แบบอโยธยา แบบอยุธยา และแบบรัตนโกสินทร์ ถ้าจะลองนับจำนวนปล้องโฉนดูก็จะพบว่าจำนวนปล้องต่าง ๆ กัน และพระเจดีย์หลายองค์ก็มีจำนวนปล้องตรงกันด้วย การที่มีจำนวนปล้องตรงกันนั้นทำให้เกิดความสงสัยว่าน่าจะมีสูตรบางสูตรกำหนดในการทำเช่นนั้น และหากเป็นดังนั้นจริงแล้วก็เป็นข้อที่น่าคิดว่าสูตรนั้นคืออะไร

คัมภีร์ไตรภูมิ คือ เรื่องในพุทธศาสนาที่กล่าวถึงโลกทั้งสามอันได้แก่ โลกสวรรค์ โลกมนุษย์ และนรก หรือที่เรียกกันในภาษาทางพุทธศาสนาว่าโลกุตรภูมิ มนุษย์ภูมิ และอบายภูมิ คัมภีร์นี้ได้กล่าวถึงสภาพของผู้ทรงภูมิในระดับต่าง ๆ ตามกระแสกิเลสที่มีอยู่ในบุคคล ผู้ที่มีกิเลสเบาบางก็จะมีภูมิในระดับสูงขึ้นไปเป็นลำดับ จนถึงนิพพานอันเป็นภูมิที่ปราศจากกิเลสโดยสิ้นเชิง ส่วนผู้ที่มีกิเลสหนักก็จะมีอบายภูมิเป็นที่อาศัย

ภาพที่ ๖ ภาพจำลองแสดงการเกาะตัวของจักรวาลแต่ละจักรวาล ซึ่งรวมกันเป็นอนัตจักรวาล

ในเบื้องต้น ภูมิที่ถือเป็นที่กำหนดมาตรฐานเบื้องต้น ก็คือ มนุษยภูมิ จากมนุษยภูมินี้กรรมของบุคคลที่ประกอบขึ้นในโลกจะมีผลทำให้ผู้นั้นไปสู่ชั้นภูมิอื่น โลกมนุษย์จึงเปรียบเสมือนสนามสอบแต่เพียงแห่งเดียวของจักรวาลที่จะเปลี่ยนแปลงฐานะของบุคคลหลังจากสิ้นชีวิตจากโลกนี้ไปแล้ว เมื่อได้ถอดข้อความในคัมภีร์ออกมาแสดงให้เห็นลักษณะการกำหนดชั้นภูมิด้วยแผนภาพ (ภาพที่ ๓) คัมภีร์ไตรภูมิได้อธิบายไว้ว่าเหนือภูมิของมนุษย์ขึ้นไปเป็นภูมิของสวรรค์ ๖ ชั้น เป็นที่สถิตยของเทพเรียกว่าเทวภูมิ ๖ ในบรรดาสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้นนั้น มีสวรรค์ชั้นที่ ๒ มีชื่อว่าดาวดึงส์เทวภูมิซึ่งตั้งอยู่ตรงระดับยอดของสิเนรุบรรพตหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าเขาพระสุเมรุ เป็นที่ตั้งของเมืองไตรตรึงส์ มีอินทราธิราชเป็นใหญ่ในเทวภูมินี้ เหนือจากเทวภูมิ ๖ ชั้นขึ้นไปเป็นรูปพรหมภูมิอีก ๑๖ ชั้น หรือที่เรียกกันว่าพรหมโลก เป็นที่สถิตของบรรดาพรหมผู้มีกิเลสเบาบางกว่าเทพชั้นเทวภูมิทั้ง ๖ และเหนือจากรูปพรหมภูมิ ๑๖ ชั้นไปอีกก็จะถึงชั้นรูปพรหมภูมิอีก ๔ ชั้น ซึ่งเป็นที่สถิตยของพรหมที่ปราศจากรูป จากนั้นจึงจะขึ้นถึงภูมิอันสูงสุดซึ่งปราศจากกิเลสโดยสิ้นเชิง คือ นิพพาน หากจะย้อนกลับลงมายังมนุษยภูมิที่เริ่มต้นอีกครั้งหนึ่ง คัมภีร์ไตรภูมิ ได้ระบุถึงภูมิที่ต่ำลงไปมีจำนวนอีก ๔ ภูมิ หรือที่เรียกว่าอบายภูมิ ๔ คือ ทิรัจฉานภูมิ เปตภูมิ อสุรกายภูมิ และนรกภูมิ จากการแบ่งชั้นภูมิตังกล่าวจะทำให้มองเห็นตัวเลขดังต่อไปนี้

อบายภูมิ ๔+ มนุษยภูมิ ๑+ เทวภูมิ ๖+ รูปพรหมภูมิ ๑๖+ อรูปพรหมภูมิ ๔+ นิพพาน ๑ รวม ๓๒ ภูมิ	
มนุษยภูมิ ๑+ เทวภูมิ ๖+ รูปพรหมภูมิ ๑๖+ อรูปพรหมภูมิ ๔+ นิพพาน ๑	๒๘
เทวภูมิ ๖+ รูปพรหมภูมิ ๑๖+ อรูปพรหมภูมิ ๔+ นิพพาน ๑	๒๗
รูปพรหมภูมิ ๑๖+ อรูปพรหมภูมิ ๔+ นิพพาน ๑	๒๑
รูปพรหมภูมิ ๑๖+ อรูปพรหมภูมิ ๔	๒๐
รูปพรหมภูมิ ๑๖	๑๖
อบายภูมิ ๔+ มนุษยภูมิ ๑+ เทวภูมิ ๖	๑๑
มนุษยภูมิ ๑+ เทวภูมิ ๖	๗

การเริ่มหาพยานวัตถุในปัจจุบันเพื่อการอ้างอิงนั้นนับว่าทำได้ยากลำบาก เพราะเหตุที่โบราณสถานส่วนมากมักชำรุดหักพัง หรือถูกซ่อมแซมจนไม่อาจทราบรูปเดิมได้ว่ามีอย่างไร และการซ่อมในชั้นหลังก็ไม่แน่ว่าจะตรงกับของเดิมที่สร้างไว้หรือไม่ ดังเช่นกรณีที่ยอดพระเจดีย์ของเดิมหักพังหายไปเป็นต้น แม้กระนั้นก็ยังพบพอจะนำมาเป็นตัวอย่างเพื่อพิจารณาได้บ้าง เช่น

พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม	มีจำนวนปล้องโถง ๒๗
พระเจดีย์วัดกุฎีขาว จังหวัดอยุธยา	๒๗
พระเจดีย์วัดมเหยงคณ์ กรุงเทพมหานคร	๒๑
พระเจดีย์ศรีสรรเพชญดาญาณ วัดพระเชตุพน กรุงเทพมหานคร	๒๑
พระเจดีย์ทองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร	๒๐
พระเจดีย์วัดศรีอามาศ กรุงเทพมหานคร	๒๐
พระเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดอยุธยา	๑๖
พระเจดีย์วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร	๑๖
พระเจดีย์วัดพระธาตุคอกสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่	๑๑
พระเจดีย์วัดกุฎีแดง จังหวัดอยุธยา	๑๑

ความมุ่งหมายในการสร้างพระเจดีย์นั้นได้กำหนดแยกไว้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. อุเทสิกเจดีย์ สร้างขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา
๒. ธรรมเจดีย์ สร้างขึ้นเพื่อบรรจุหรือจารึกข้อธรรม
๓. ธาตุเจดีย์ สร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิธาตุ เช่น พระบรมสารีริกธาตุหรือเถระธาตุ
๔. บริโภคเจดีย์ สร้างขึ้นเพื่อบรรจุองค์วัตถุอันเนื่องด้วยพระพุทธรองค์

หากสมมุติว่ามีการสร้างพระเจดีย์โดยอาศัยวิธีการกำหนดชั้นภูมิฐานเป็นเครื่องกำหนดปล้องโถงจริงแล้ว จำนวนปล้องโถงสำหรับพระเจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อจะเป็นอุเทสิกเจดีย์ ธาตุเจดีย์ หรือบริโภคเจดีย์ก็น่าจะได้ใช้ปล้องโถงที่เป็นจำนวน ๒๑ ๒๗ หรือ ๒๘ เพราะเป็นจำนวนตัวเลขฝ่ายสุคติภูมิที่รวมถึงนิพพานเอาไว้ และธาตุเจดีย์ในที่นี้จะต้องเป็นชนิดพระมหาธาตุที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ดังเช่นพระปฐมเจดีย์ ส่วนธรรมเจดีย์ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อถวายบูชาต่อพระธรรม หรือใช้บรรจุพระธรรมเพื่อประกาศศาสนานั้นก็น่าจะเป็นพระเจดีย์ชนิดที่มีจำนวนปล้องเท่ากับคำในคาถาที่บรรจุเช่นที่กล่าวมาแล้วข้างต้นอย่างหนึ่ง หรือเป็น

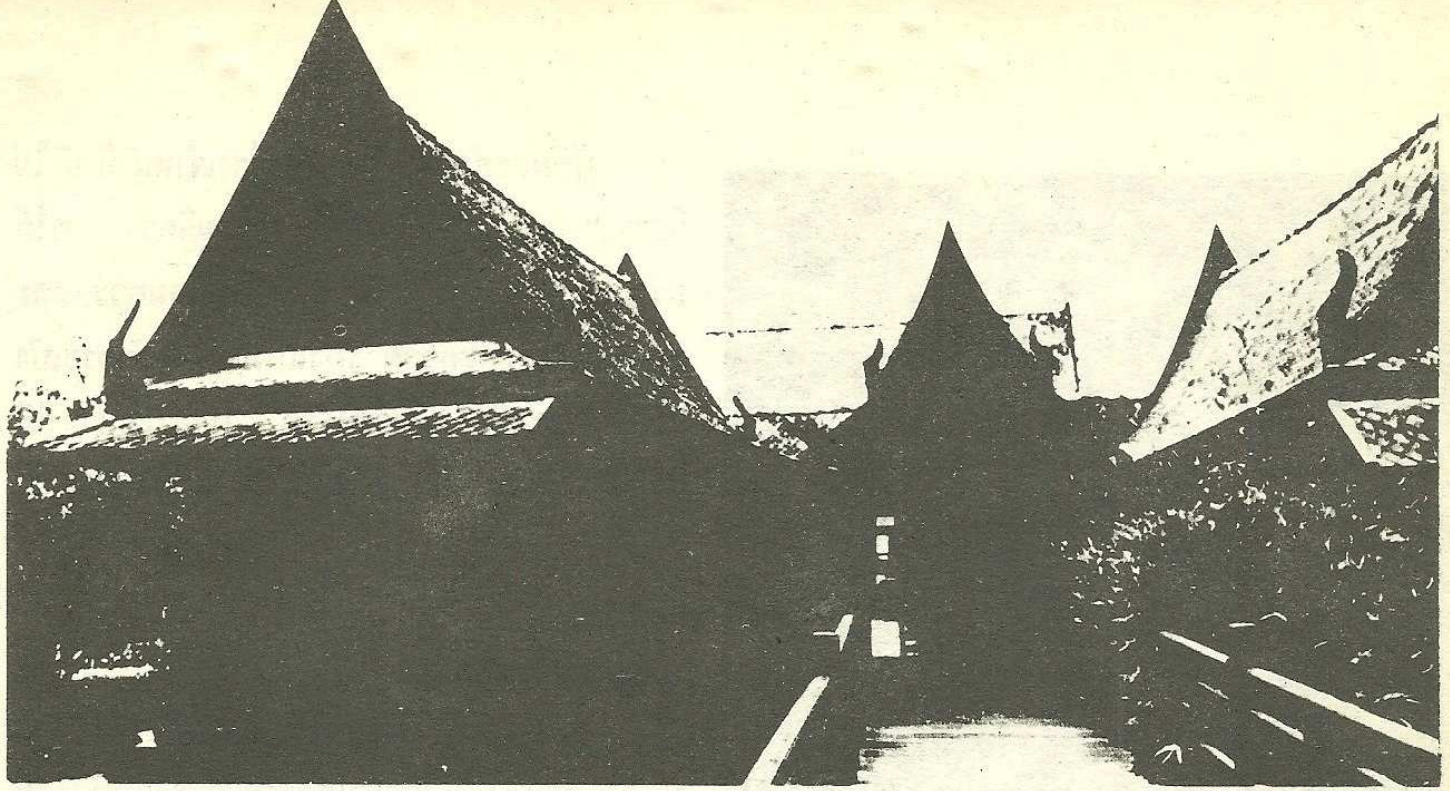

จำนวนที่รวมชั้นภูมิไว้ทั้งหมด ดังเช่น พระเจดีย์วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดอยุธยา ซึ่งมีจำนวนปล้อง ๓๒ สำหรับพระเจดีย์ที่สร้างขึ้นบรรจุพระเถระธาตุ หรืออัฐิธาตุของพระมหากษัตริย์นั้น ก็น่าจะเป็นจำนวน ปล้อง ๒๐ หรือ ๑๖ ในฐานะที่เป็นปูชนียบุคคลอันสมควรนับเนื่องในชั้นพรหม ในทำนองเดียวกันกับการ สร้างธาตุเจดีย์บรรจุอัฐิบุพการีรายน ซึ่งตามประเพณีไทยมีธรรมเนียมถือว่าบิดามารดาเป็นพรหมของบุตร ฉะนั้น เจดีย์บรรจุอัฐิธาตุที่บุตรหลานสร้างขึ้นจึงน่าจะใช้ปล้อง โฉนที่มีจำนวน ๒๐ หรือ ๑๖ ตัว ในกรณีนี้ บังเอิญได้พบตัวอย่างพระพิมพ์ที่เรียกว่าพระสมเด็จजनิตหนึ่งที่ใช้ আসน์รองถึง ๑๖ ชั้น มีลักษณะคล้ายปล้อง โฉน (ภาพที่ ๔) จากภาพพระพิมพ์นี้ทำให้มองเห็นหลักฐานบางประการที่อาจอ้างทฤษฎีการให้ความหมาย ของเลข ๑๖ ได้บ้าง นั่นคือ การเทียบปูชนียบุคคลในชั้นพรหม

ขอย้อนกลับมาพิจารณาแผนภาพวิเคราะห์ไตรภูมิอีกครั้งหนึ่ง (ภาพที่ ๕) ตามพระคัมภีร์ ได้กล่าวไว้ว่าอนันตจักรวาลนั้นประกอบด้วยจักรวาลที่มีองค์ประกอบเช่นเดียวกัน มีจำนวนนับไม่ถ้วน และหาที่สิ้นสุดมิได้ การอธิบายให้กระจ่างในภาพพจน์ในที่นี้ ก็คือ การเทียบการเกาะกันของฟองไข่ปลาซึ่งมี จำนวนไม่อาจนับได้ หรืออาจอธิบายได้ด้วยรูปจำลองส่วนหนึ่งของอนันตจักรวาล (ภาพที่ ๖) ในจักรวาล หนึ่ง ๆ นั้นประกอบด้วยทวีปใหญ่สี่ทวีปกับทวีปน้อยอีกสี่ทวีป แต่ละทวีปมีสัตว์พันธุ์สัตว์ห้อมล้อมอยู่ โดยรอบ ขอบนอกของจักรวาลประกอบด้วยกำแพงจักรวาลเป็นวงล้อม จักรวาลแต่ละจักรวาลมีเขตประชิด กันที่ตรงขอบจักรวาลนี้ และตรงส่วนที่เป็นช่องว่างระหว่างจักรวาลสามจักรวาลมาสัมผัสกันนั้น ท่านกล่าวว่า เป็นที่ตั้งของโลกกันตนรก ส่วนภายในวงล้อมของทวีปต่าง ๆ นั้นจะเป็นที่ตั้งของเขาวงแหวนสัตว์ประภตต์ เขาวงแหวนนี้มีจำนวน ๗ วง แต่ละวงแหวนมีหัวน้ำสัตว์พันธุ์สัตว์ห้อมล้อมอยู่เป็นชั้น ๆ และที่แกนกลางของ จักรวาลก็เป็นที่ตั้งของภูเขาสิเนรุบรรพตหรือที่เรียกกันว่าสุเมรุบรรพตหรือเขาพระสุเมรุ มียอดสูงสุดอยู่บน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนรากของสิเนรุบรรพตที่ยังลงไปใต้บาดาลนั้นจะมีภูเขาตรีภูมิ บรรพตหรือภูเขาสามเส้ายันรับเอาไว้ และที่ตรีภูมิบรรพตนี้เป็นที่อยู่ของอสูรจำพวกหนึ่ง

คัมภีร์ไตรภูมิกล่าวว่า ทวีปที่เรียกชื่อว่าชมพูทวีปนี้เพียงทวีปเดียวเท่านั้นที่จะเป็นแผ่นดินที่มี พระพุทธเจ้ามาบังเกิดและตรัสรู้ ชมพูทวีปจึงเป็นทวีปเดียวที่คัมภีร์ไตรภูมิให้ความสำคัญ ส่วนทวีปอื่นๆ นั้นเป็นภูมิอุบัติของสภาวะชีวิตมนุษย์ในภูมิที่แตกต่างไปจากชมพูทวีป มิได้มีพระพุทธเจ้าไปบังเกิด และ เช่นเดียวกันกับในจักรวาลอื่น ทุกจักรวาลจะมีชมพูทวีปเช่นกันและเฉพาะชมพูทวีปนั้นๆ เท่านั้นจึงจะมี พระพุทธเจ้าไปบังเกิดและตรัสรู้ คัมภีร์ทางพุทธศาสนาได้ระบุว่าชมพูทวีปหรือโลกนี้เท่านั้นที่มีสิ่งมีชีวิตและ มีมนุษย์ ส่วนในดาวนพเคราะห์อื่นจะไม่มีสิ่งมีชีวิตเช่นโลกนี้เป็นอันขาด และไม่ว่าในจักรวาลใด (การกล่าว เช่นนี้มีได้หมายถึงสภาวะภูมิดังเช่น อบายภูมิ เทวภูมิ พรหมภูมิหรือนิพพานภูมิ แต่หมายถึงความมีชีวิต เช่นที่ปรากฏในโลกนี้) พุทธศาสนาได้กล่าวยืนยันความรู้ันต์ตลอดมาว่าสองพันห้าร้อยปีแล้ว แต่วิชาการ ทางด้านวิทยาศาสตร์ฝ่ายโลกก็ยังพยายามจะค้นหาความมีชีวิตในดาวอื่นๆ ในจักรวาลอยู่ก็ยังไม่ยอมจำนน.

วังสวนผักกาด พิพิธภัณฑ์เอกชน

ป. วัชรกรรณ

ภาพถ่าย: กาพย์ กิจธรรม, มนัส อารยพัฒน์, โกเมธ เพ็ญธารทิพย์

เข้าวันนั้น ตรงกับวันเสาร์ แทนที่เราจะไปเที่ยวไร่สละ หรือแสวงหาอบายมุข ที่คนประเภทหนึ่งเขาว่า ไปพักผ่อนหย่อนใจกัน ในสนามม้า หรือ โรงบันเทิงบางอย่าง ไม่ต้องเอ่ยก็ได้ ประเดี๋ยวจะกระเทือน “ทรง” ชาวบ้าน

เราไปไหนกันดี เทียวกันใน กทม. มีมากหลายที่ได้ประโยชน์ หรือแสวงหาปัญญาด้วย.. สนามหลวง วัดพระแก้ว พระบรมมหาราชวัง เจ้าพ่อหลักเมือง โลหประสาธ เขาดินวนา สวนลุมพินี หอสมุดแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ... แต่ละแห่ง ล้วนมีความหมาย

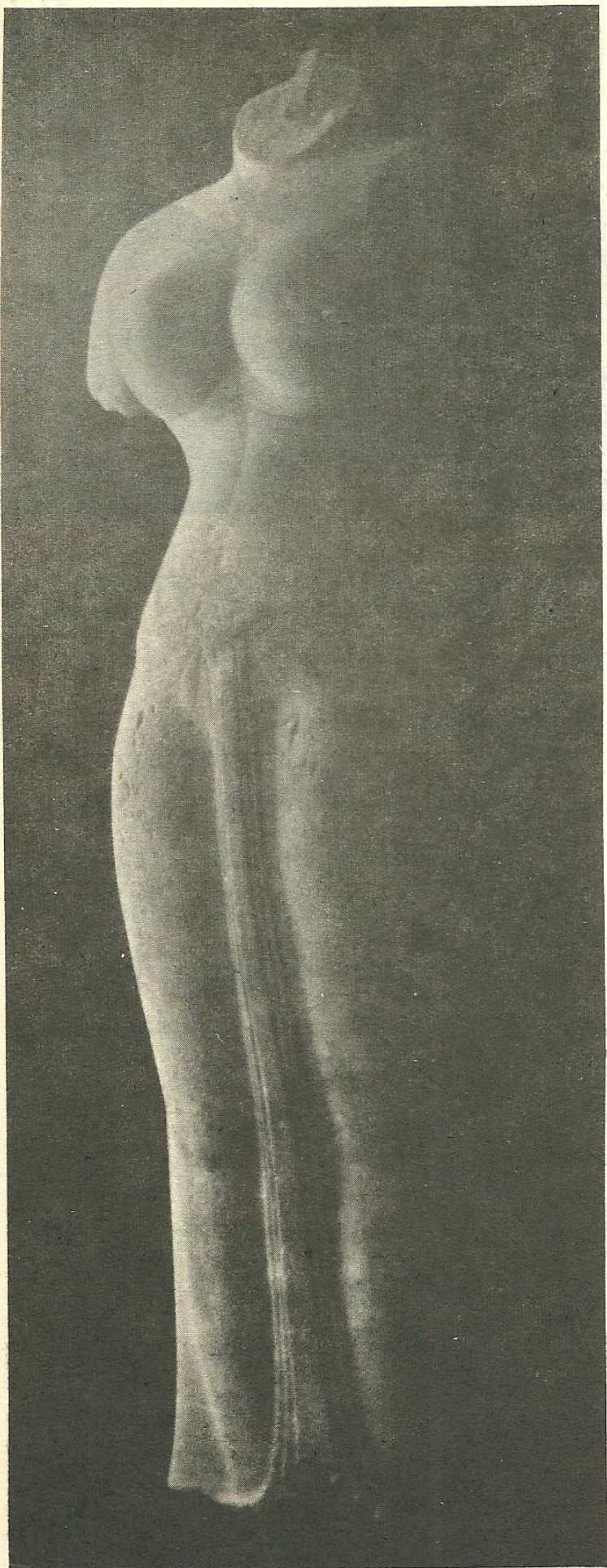
หรือ เดินทางไกลกทม. อีกหน่อยบางปะอิน พินาย หรือ วังตะไกร้ หากใกล้ๆ แถวบางปู เทียวเมืองไทยเพียงไม่กี่ชั่วโมง “เมืองโบราณ” ดีเหมือนกัน

การเดินทางท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงกระเป๋าด้วย ไม่ไกลใจกลางกรุงเรตัดสินใจ ไปชื่นชมและไฝหาปัญญา ณ วังสวนผักกาด เห็นจะดีเป็นแน่

ค่าผ่านประตูไม่แพง สำหรับคนไทยคนละ ๑๐ บาท แต่ฝรั่งเสีย ๓๐ บาท หากเสีย ๑๐ บาท ไม่มีความหมายสำหรับชาวต่างประเทศ ๓๐ บาท จึงมีค่าและความหมาย ผมคิดเอาเอง

ณ ริมถนนศรีอยุธยา เมื่อเห็นป้ายชื่อ “วังสวนผักกาด” และเรือนไทยโบราณ ทดลองเข้าไปชื่นชมยินดี สิ่งมีค่ามหาศาล บรรจรรักษาอยู่ในบริเวณแผ่นดินส่วนนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นนักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดี หรือนักสะสมของเก่า เพียงนักท่องเที่ยวธรรมดาๆ ควรจะต้องเข้าไปหาความรู้เอาไว้เถอะ ไม่เสียหาย แทนที่จะไปอู้ลุ่มๆ แฉกอื่นๆ ซึ่งต้องควักกระเป๋ามากกว่าเงิน ๑๐ บาท

รูปสลักหินพระอุมา สมัยลพบุรี

ผู้ที่คอยต้อนรับ แม้เป็นเพียงเจ้าหน้าที่ ยังไม่
ถือว่า “มัลลเทศก์” อาชีพ แต่ผมคิดว่า เราได้
ความรู้จาก คุณวีระ จำปานิล มากพอสมควร และ
ทุกคนให้ความสะดวกดี บางแห่งแม้จะควักกระเป๋า
เป็นค่าผ่านประตู แต่เจ้าหน้าที่ “ไม่เอาไหน” ก็มี
ถมไป ดีก็ชม ไม่ดีขอติตักกันบ้าง จะได้ไม่อายชาว
ต่าง้าว

เรือนไทย หลังที่ ๑

ของเก่าที่จัดไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ อันมีค่าสูง
ประเมินราคาไม่ได้แน่ ท่านเจ้าของได้จัดไว้ ณ เรือน
ไทยในแต่ละหลังรวม ๗ หลัง ขอเชิญไปดูกันให้
เห็นเป็นขวัญตา ว่ามีอะไรบ้าง

เรือนไทยหลังแรก ชั้นล่างแสดงรูปเรือจำลอง
ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เดิม
ใช้ตามประทีปหล่อลอยเหนือแม่น้ำเจ้าพระยา
หน้าวังบางขุนพรหมในพิธีต่าง ๆ เช่น พระราชพิธี
เฉลิมพระชนมพรรษา และ งานลอยกระทง เป็นต้น

ส่วนกลองใหญ่ ๖ ใบ เดิมเป็นของสมเด็จพระ
เจ้าฟ้า ฯ เช่นกัน

ชั้นบน แบ่งออกเป็น ๒ ห้อง แสดงปฏิมา-
กรรมสมัยต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูปสมัยคันธาร-
ระจากอินเดีย เทวรูปศิลาพระอุมา สมัยลพบุรี
ซึ่งหม่อมพันธุ์ทิพย์ ค้นพบ ณ อยุธยาประเทศ
ปราจีนบุรี (พุทธศตวรรษที่ ๑๒) องค์พระพุทธรูป
ศิลาสมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๕) ยังมี
เครื่องศาสตราวุธประดับไว้บนผนังห้อง ส่วน
ระเบียงอีกด้านหนึ่งประดับเครื่องไม้สลัก ภาพ
เขียนบนไม้สมัยอยุธยา เล่าเรื่องพุทธประวัติ นำ
ประหลาดที่ภาพเขียนใช้สัญลักษณ์ ดอกบัวแทน
พระพุทธรองค์ นอกจากนี้ เห็นเครื่องถ้วยโกโอซาม

สมัยลพบุรี ถ้วยสังคโลกสมัยสุโขทัย

อีกมุมหนึ่ง ขึ้นส่วนธรรมจักรศิลา สมัยทวารวดี บอกอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๖ ตั้งแสดงความเก่าให้แลเห็น ใครไม่เห็น ก็ไม่รู้จะพูดว่าอะไร สัญลักษณ์พระพุทธรูปศาสนา

เรือนไทย หลังที่ ๒

เหื่อนอกชานหน้าห้อง แสดงตู้พระธรรม
ลายรดน้ำ สมัยอยุธยา บนฝาประดับตาลปัตร หรือ
พัดพิธีพระสงฆ์แบบต่าง ๆ ซึ่งราชสกุล “บริพัตร”
มีส่วนเกี่ยวเนื่องประมาณ ๕๐ พัด

ภายในห้องมีเครื่องตกแต่งเรือนแบบไทย เช่น เติ่ง ตู๋ ถิ่นห้อง โตกประดับมุก ตลับสี่ฝั่ง ทำด้วยงาช้างนาต่าง ๆ ฉลองพระองค์ ครุฑของ เจ้านาย และผ้าครองทองของเจ้านายฝ่ายหญิง ตามแบบฉบับโบราณ และมีพระรูป เสด็จในกรม ฯ เจ้าของวงศ์ว้ย

บนฐานระหว่างเรือนไทยหลังที่ ๒ กับที่ ๓ มีฉากไม้เขียนภาพป่าหิมพานต์ และกลองมโหระทึก หากตีเมื่อใดคงอีกทีก็ไม่แน่นอน

เรือนไทย หลังที่ ๓

นอกชานเรือนหลังนี้ตั้งพระธรรมลายรดน้ำ
เก่าแก่สมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ บนฝาผนัง
ประดับด้วยตาลปัตรสมัยรัตนโกสินทร์ ภายในห้อง
หับ ประดับเสลี่ยงและกลดของเจ้านาย ต้นไม้
เงิน ต้นไม้ทอง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานแก่ กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกสีนี
พระอัยยิกาค้นของเสด็จในกรม ฯ เจ้าของวัง เมื่อ
พระชนม์ครบ ๗ รอบ

บรรดาเครื่องถมทองและถมเงิน ภาพเขียน
รูปจำลองวงบี่พาทย์ขนาดเล็ก เคียรพระพุทธรูป
ทรงเครื่องสมัยอยุธยา เครื่องเบญจรงค์ ซอสสามสาย

ภาพพิมพ์ของฝรั่งเศสแสดงสัมพันธ์ไมตรีระหว่าง
ไทยกับฝรั่งเศส แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์
มหาราชตกแต่งประดับไว้ ณ ที่อันสมควร น่าทึ่ง
ตะลึงตานัก.

เรือนไทย หลังที่ ๕

ประติษฐาน “หอพระ” ประกอบด้วย
 พระพุทธรูปสัมฤทธิ์สมัยต่าง ๆ เช่น ทวารวดี
 ศรีวิชัย ลพบุรี และสุโขทัย เป็นต้น สังเกตเห็น
 ได้ว่า พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยสัมฤทธิ์ชุกของ ปาง
 ลีลาঙ্গามานำชม หน้าหอพระมีบานประตูมุก สมัย
 ออยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓

บานชานเรือน จัดทำเป็นพื้นที่ อาจจะยกขึ้น
ตั้งโต๊ะอาหารได้หากมีงานเลี้ยง ถ้าไม่มีงานก็แสดง
รูปจำลองของพระอุโบสถวัดพระแก้ว ส่วนคันท้อง
และภาพวาดหญิงสาวชาวเหนือประดับไว้ ณ ฝาหอ
พระและประกอบด้วยตู้ขนาดเล็กลายรดน้ำแสดง
ภาพทศชาติ ระเบียงอีกด้านหนึ่ง ซึ่งมีภาพพระ
เวสสันดรชาดก สมัยอยุธยาแลเห็นได้ชัด

เรือนไทย หลังที่ ๕

เดิมหม่อมพันธุ์ทิพย์ใช้แสดงภาพเขียนยุคใหม่ แต่ได้เปลี่ยนโฉมใหม่โดยยกภาพเขียนอุทิศให้เป็นสมบัติของ “หอศิลป์ พีระศรี” จึงใช้ชั้นบนแสดงวัตถุโบราณ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่โด่งดังทั่วโลก

วัตถุโบราณ “บ้านเชียง” อำเภอนหนองหาน
อุดรธานี ที่ได้มีชื่อเสียง และซื้อขายกันราคาแพงๆ
ในช่วงหลัง เพราะเหตุเกิดที่ “วังสวนผักกาด”
ขอลำดับความให้คนรุ่นหลังรู้ไว้ เพื่อเป็นที่ระลึก
นานไปคนจะหลงลืมเสีย แม้บันทึกไว้ ก็เคยลืมกัน
บ่อยๆ เพียง ๒-๓ ปี ยังหลงลืมกันได้จะ

เดิมทีเดียว นายสตีเฟ่น ยัง ลูกชายของอดีต

เอกอัครราชทูตสหรัฐประจำกรุงเทพฯ ฯ เดินทางไป
ศึกษาและค้นคว้าในวิชามานุษยวิทยา ณ หมู่บ้านเชียง
บั้งเอญได้พบเศษหินดินเผามีลายเขียนสีแดง ซึ่ง
สตีเฟนพบแล้ว ใช้มือดู ๆ จนเกิดเห็นลาย ๆ ออกมา
จึงเดินทางกลับกรุงเทพฯ ฯ พร้อม “วัตถุสงสัย”

และได้มอบเศษวัตถุโบราณนำมามอบให้
หม่อมพันธุ์ทิพย์ ช่วยพิจารณากรองอีกชั้นหนึ่ง ใน
ฐานะที่เจ้าของวัง เป็นที่เคารพนับถือของครอบครัว
ท่านทูตมาหลายปี หม่อมพันธุ์ทิพย์ ได้แนะนำให้
ติดต่อกรมศิลปากรช่วยพิจารณา เรื่องก็เงียบชั่ว
ระยะหนึ่ง แต่อีกด้านหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ก็ได้ส่ง
ชิ้นส่วนบ้านเชียง ไปยังมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย
 และได้พิสูจน์ว่าเป็นวัตถุเก่าแก่ สมัยก่อนประวัติ-
ศาสตร์ ชื่อเสียงของเมืองไทยจึงแพร่กระจายไป
ทั่วโลก หนังสือพิมพ์ต่างประเทศเสนอข่าวเกรียว-
กราวทีเดียว

เมื่อข่าวดังตังออกมา บรรดานักแสวงหาโชค
๑ นักซุกเพื่อส่วนตัว ๑ นักโบราณคดี ๑ และนักนิยม
ของเก่า ๆ ๑ ต่างพากันไปบ้านเชียง ทำการซุกค้น
อย่างอึงคะนึง หมู่บ้านเล็ก ๆ กลายเป็นหมู่บ้านใหม่
ที่คนใส่ใจ นักซุกผู้แสวงหากำไร ขายของเก่า
“บ้านเชียง” รวยไปหลายคน บ้านเศรษฐีชาวทม.
สะสมบ้านเชียงไว้มากมาย

อากาศที่ร้อน ค่อยผ่อนคลาย แดดร้อน
หลังนี้ มีพัดลมและแสงสว่างดี ทุกอย่าง

ภาชนะดินเผาสีแดงแบบแปลก ๆ หลายใบ
มีอายุเก่าแก่ จนคำนวณอายุแทบจะไม่ถูกต้องนัก
ถึงกับต้องใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ทดสอบกัน
หัวขวานก็ดี กำไลก็ดี ฯลฯ สะท้อนให้เห็นว่าเก่า
โบราณกว่าอินเดีย และจีน จนกระทั่ง กรมศิลปากร

ห้ามไม่ให้ซุกเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนตั้งแต่ พ.ศ.
๒๕๑๗

เมื่อชิ้นชมส่วนบนกันอิมแล้ว หันมาชม
ส่วนล่างของเรือนหลังนี้ ปรากฏว่า มีหินและหอย
มากชนิดทั้งในเมืองไทยและจากทั่วโลก ผูกไว้ใน
ห้องเล็ก ๆ อย่างกระวั้นขายอัญมณี ละแวกบ้านหม้อ
มีทั้งที่เจียรระโนแล้ว และตามธรรมชาติแต่ขัดสีสัน
ไม่ให้สกปรกเท่านั้น

เรือนไทย หลังที่ ๖

เราเดินกันไป คุยกันไป ตามสบายอารมณ์
ก็มาถึงเรือนไทย หลังที่ ๖ พบว่า นอกชานแสดง
ภาชนะต่าง ๆ ทั้งดินเผาโบราณ เครื่องสังคโลก
ยุคสุโขทัย เครื่องลายครามของจีน เครื่องเคลือบ
หลากสี เศียรนาคยุคลพบุรี ปฏิมารมยุคศรีวิชัย
และ ภาพเขียนเรื่อง จันทโครพ เป็นต้น

หากไม่เหนื่อยเสียก่อน ล้วนน่าดู การชม
ของเก่า “ต้องใจเย็น ๆ”

ลิ้มบันทึกไว้อีกชั้นหนึ่ง ยังมีเศียรพระพุทธร
รูปปูน ปั้นสมัยสุโขทัย เก่าไม่เบาเหมือนกัน

หอเขียน .. ตำหนักเจ้านายเก่า

ภาพลายรดน้ำจิตร เยี่ยมยอดหายาก

เรือนหลังที่ ๗ พิเศษกว่าเรือนหลังอื่น ๆ
ที่ขานกันว่า “หอเขียน” เดิมเป็น ตำหนักเจ้านาย
ชาวบ้านละแวกวัดบ้านกั้ง ริมฝั่งน้ำเจ้าพระยา
อำเภอบางปะอิน เล่าว่า “หอเขียน” เคยอยู่ ณ วัด
บ้านกั้ง ย้ายมาจากเมืองอยุธยา และเคยเป็น
ตำหนักเจ้านาย เคียงคู่กับ “หอไตร” ฝีมือในการ
สร้างวิจิตรบรรจงมาก ในขณะเดียวกัน เก้าและ
หตุโตมโดยอายุ

โดยที่เสด็จในกรมฯ นครสวรรค์ศักดิ์พิณิต

ม.ร.ว. พันธุ์ทิพย์ บริพัตร

และชายา หม่อมพันธุ์ทิพย์สนพระทัยในวัดอุโบสถ
ได้ติดต่อทางวัดบ้านกั้ง เพื่อรื้อถอนมาสร้างใหม่
ที่วังสวนผักกาด อุปสรรคมีมาก ในที่สุด ทรงสร้าง
ศาลาพระปริตร และศาลาท่าน้ำถวายวัดนี้ จึงขน
ย้าย “หอเขียน” ไปสร้างและซ่อมแซมเสียใหม่
ค่าซ่อมภาพลายรดน้ำ เสียเงินร่วมสองแสนบาท

ม.จ. สุภัทรทิศ ดิศกุล พอพระทัยใน “หอ
เขียน” ทรงแจกแจงถึงคุณค่าไว้อย่างละเอียด ใคร
เข้าไปชมวังนี้อย่าลืมแวะ แลเห็นของเก่าที่หายาก
ในปัจจุบัน เจ้าหน้าที่ของวัง เล่าว่า

“ฝรั่งมะริกันคนหนึ่ง เคยเดินทางในฐานะ
นักท่องเที่ยว สนใจวังสวนผักกาดเหลือเกิน วันหนึ่ง
แกอยากจะมาชมหอเขียนเพียงอย่างเดียว อุตส่าห์
ลงทุนข้ามน้ำข้ามทะเล มาเพื่อศึกษาอย่างละเอียด
แต่เข้าจรดเย็นเพื่อเขียนวิทยานิพนธ์ รับปริญญา..”

คุณวีระ จำปานิล (เจ้าเก่า) เล่าให้ผมฟัง
และรู้สึกภูมิใจเหลือกำลัง

ครอบครัวของคุณวีระ พำนักอยู่ด้านหลัง
ของวัง อยู่อย่างสบาย หม่อมอุปการะเจ้าหน้าที่
คนงานทุกคน แถมมีเสบียงไว้เลี้ยงดูอย่างดีด้วย

ทุกคนพอใจ เมื่อผมเอ่ยเรื่องนี้ หม่อมพันธุ์ทิพย์
พูดอย่างนัยประชาธิปไตยเต็มตัวว่า

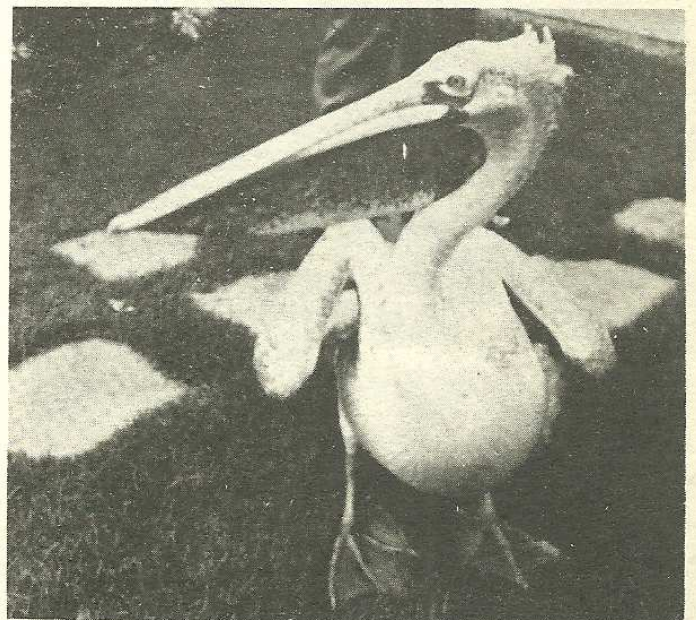
“เป็นการลดช่องว่างระหว่างชั้นเป็นการส่วน
ตัว”

และแล้ว ผมเหลือบมองไปยังฝาผนังที่ ๕
เห็นรูปที่ ๑๔ งดงามลึงเมื่องลศสายต่ำลงมาเรื่อย ๆ
ลายรดน้ำที่หาดูได้ยาก ของเก่าที่ทรงคุณค่าในฝีมือ
ม.จ. สุภัทรทิศ ทรงอธิบายไว้ว่า... “พระจิตกาธาร
ที่ถวายพระเพลิง พระพุทธศรีระ พระบาททะเลหีบ
ออกมา ให้พระมหากัสสปถวายบังคม”

ขอให้สังเกต “พระบาท” ที่ทะเลหีบ หากทำ
ยายากที่สุด ที่จะประสบพบเห็นเยี่ยงนี้ นอกจากที่
“หอเขียน” เท่านั้น

“ดารา” ประจำวัง ลือล้าได้ “หอเขียน”

เมื่อลงมาจาก “หอเขียน” ประวัติศาสตร์
จากอยุธยา จะเห็นนกกระทงลือล้าอยู่ใต้ถุนหอ ใคร
ถือกล้องถ่ายรูป เจ้านกตัวนี้ จะเฝ้ากรายเข้ามาใกล้
อย่างกันเองที่ลุดกรีดกรายแล้วกรีดกรายเล่า ไม่ยอม
ห่างกล้องถ่ายรูป มันไม่ทำอันตราย แม้ปากจะแหลม
แต่ไม่คมหากจิกเอา เนื้อส่วนนั้นจะมีเลือดไหล

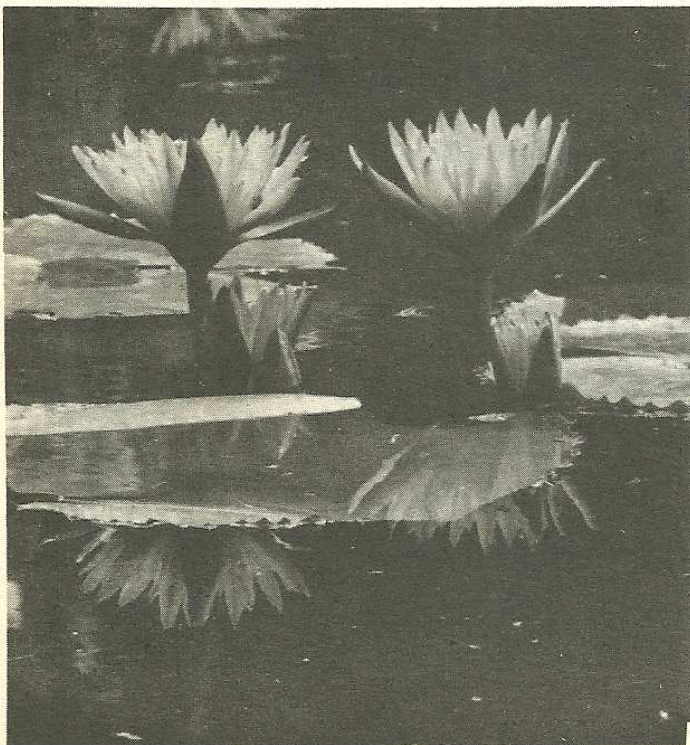
คอยหลีกให้ดี ไม่โชคร้ายเกินไป คนไม่มีกล้อง ก็ไม่เป็นไร ผมเล่าถึง “ดารา” หน้ากล้อง เพียงให้เห็นเรื่องแปลกหูแปลกตา

เจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทย เคยออกเวทีบนปก นิตยสาร “เอเชีย แมกกาซีน” ฉบับ วันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๑๙ พร้อมกับหม่อมพันธุ์ทิพย์ บริพัตร เจ้านายมีความเมตตาและกรุณา แผลไปทั่วถึง ปวงสัตว์ และไม้ดอก ไม้ใบ สดุดพระรณนา

พันธุ์ไม้ดอก ไม้ใบนานาชนิด

เราเห็นความเชี่ยวชาญของบรรดาต้นไม้ใหญ่ น้อยกระจายไปทั่ววัง ต้นไม้บางอย่างเจ้าหน้าที่ ไม่รู้จัก เพราะมีคนเอามามอบให้เป็นที่ระลึกจาก ต่างประเทศ เราโชคดีมากได้เห็น “คอเดีย” ไม้ดอกจากอเมริกาใต้ ปลูกไว้ประมาณ ๒ ปี เพิ่ง จะผลิดอกวันนั้น สีแสดสดสวย

มองเห็น “ไม้ประดับ” ข้างเรือนไทยหลังที่ ๕ เดินไปตามแนวกำแพงด้านหลังไม้ไผ่จะเรียงไป สุดแนว ประดับด้วย “สวนแขวน” พันธุ์ไม้ไทย เรียงรายแขวนไว้ให้ชม บ้างกำลังทดลอง บ้างสำเร็จ แล้ว ทอดน่องไปถึง เรือนไม้ประดับ โดยผ่านสระ

น้อย เห็นน้ำตกน้อย น้ำพุน้อยชู้ช้อยอยู่ สุดกำแพง ด้านขวา ดอกไม้ป่าแดงสด งดงามทีเดียว อาหารตา ของช่างภาพสมัครเล่น

นักเรียนเกษตร ได้มาช่วยขยายพันธุ์ และ บำรุงรักษาให้เจริญงอกงามตามธรรมชาติ สำหรับ ประดับ “วัง” ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็น “สวนผักกาด” ในอดีตยาวนาน

พันธุ์ไม้ สระบัวหลากหลาย บ่อเลี้ยงเต่า บ้านพักคนงานและเจ้าหน้าที่ ตลอดจน “ห้อง ทดลอง—บ้านเชียง” อยู่บริเวณด้านหลังอันร่มรื่น แทบไม่ต้องไปเที่ยวบางแสน พัทยา สวนสามพราน ก็ยอมได้ในยามกรุงเทพฯ ร้อน ๆ “วังสวนผักกาด” ให้กำไรชีวิตสนามหญ้าเขียวขจีจุจุพรม

และอีกมุมหนึ่ง สังเกตให้ดี แผ่นหินอ่อนชื่อ สะพานราชเทวี ซึ่งกทม. รื้อเพื่อเสริมสร้างใหม่ ที่ระลึกอันจารึกว่า

“พระนางเจ้าสุชุมารศรี พระราชเทวี ทรง สร้าง อุทิศถวาย พระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล พระชนมายุครบ ๕๐ พรรษา วันที่ ๑๐ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐”

มองดูอย่างพิถีพิถันแล้ว จะเห็นได้ว่า อันชื่อ สะพานราชเทวีนั่น ที่ถูกต้องตามต้นเรื่องเดิม ...

“สะพานพระราชเทวี”

แม้ว่า เสด็จในกรม ฯ นครสวรรค์ศักดิ์พิณิต สิ้นพระชนม์ เสวยสุขบนสวรรค์

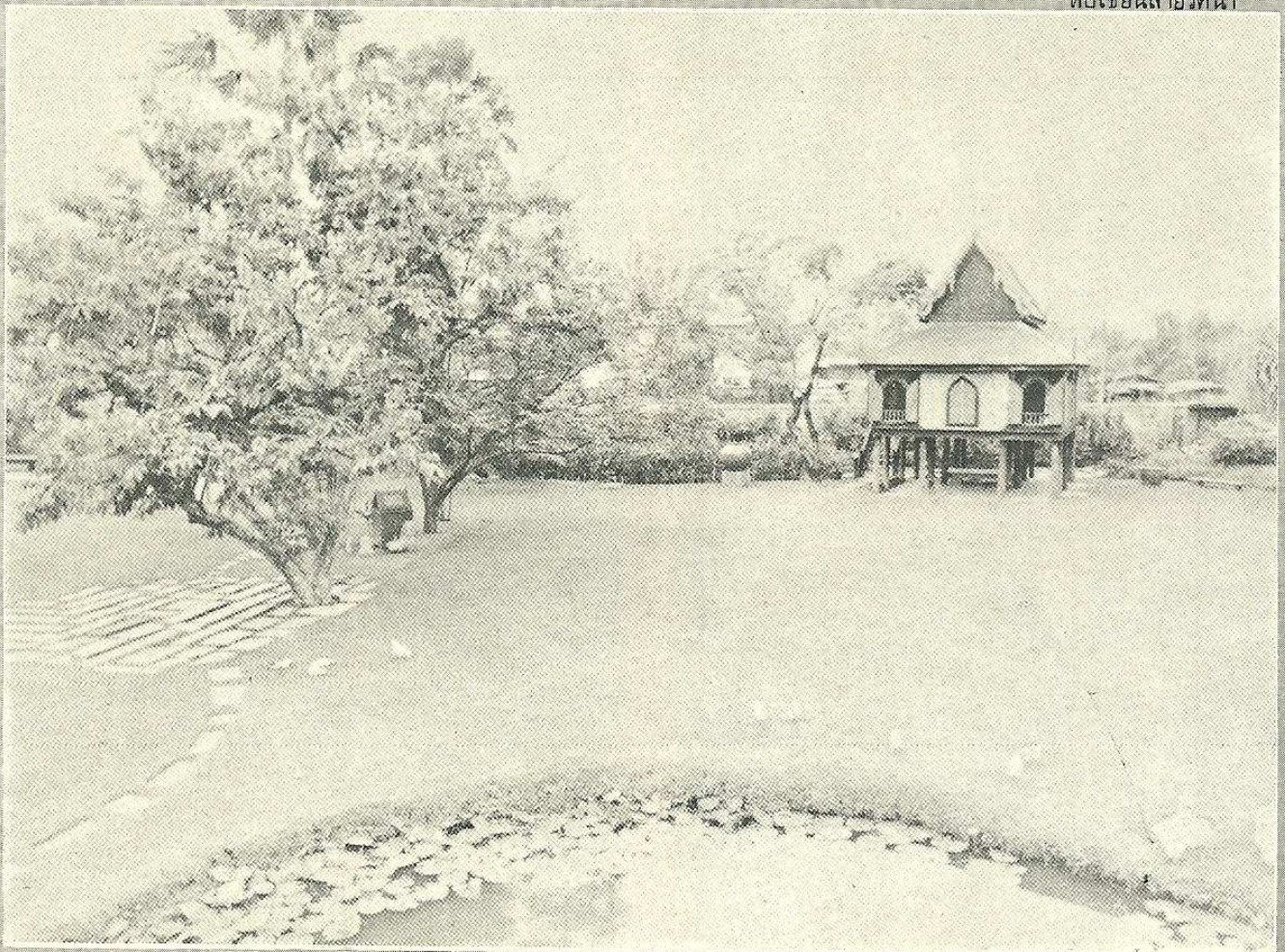
“วังสวนผักกาด” ยังคงอยู่คู่กับ หม่อม พันธุ์ทิพย์ ซายา ผู้รักษาคำหนักไทยและพิพิธภัณฑ ์ให้ชาวไทยและชาวโลก ชื่นชมยินดีในศิลปกรรม วัฒนธรรมไทย เรื่องรองโสภา ราชอาณาจักรไทย.

วังสวนผักกาด

หอเขียนลายรดน้ำ

มุมหนึ่งของเรือนไทยโบราณ

วิมานสมัรรัตนโกสินทร์

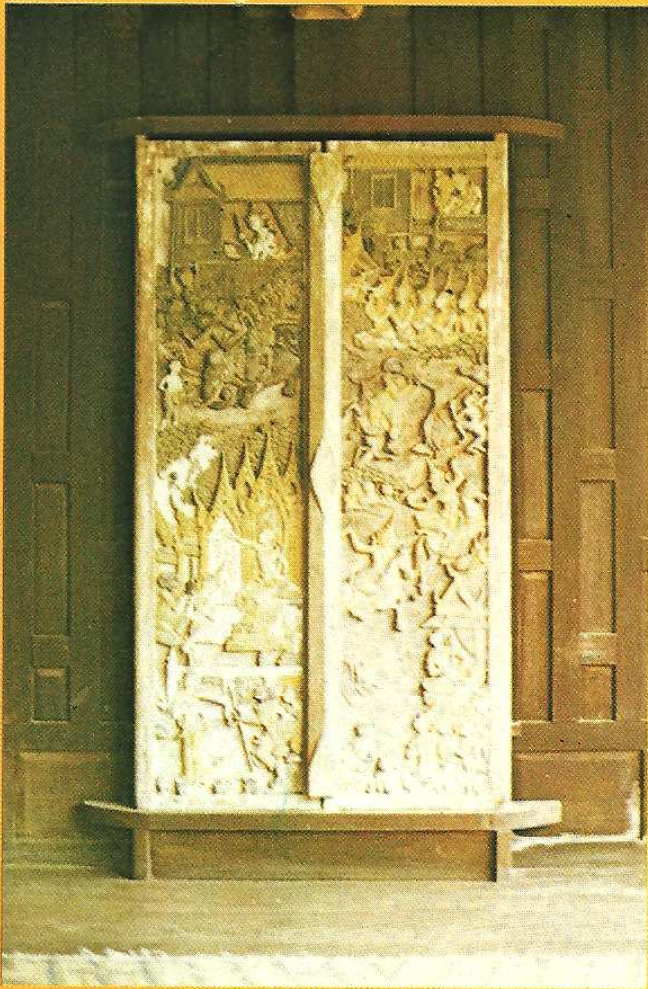
โต๊ะชาคู้หยั่งลายเกลียวใบเทศ

ตู้ตั้งพระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ สมัย ร. ๓ ทางวังสวนผักกาด
จัดเป็นที่วางอาวุธโบราณ

บานประตูไม้จำหลัก ศิลปรัตนโกสินทร์

กันฉ่องสมัยรัตนโกสินทร์

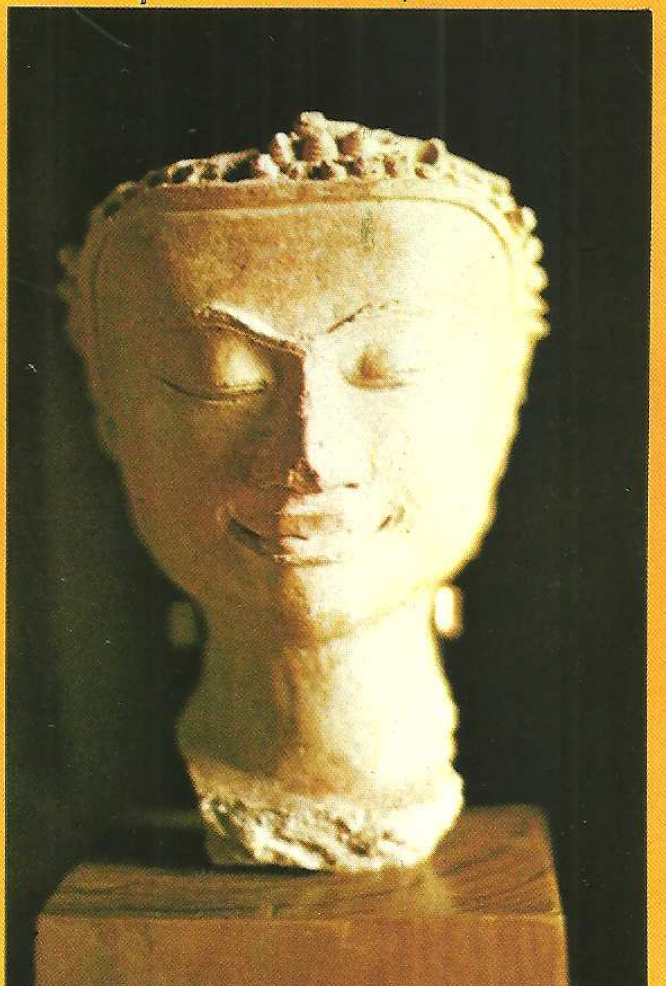

บานประตูไม้จำหลัก

หินจำหลัก

เศียรพระพุทธรูปดินเผา
ศิลปะแบบลำพูนหรือที่เรียกว่า ละโว้หรือสุโขทัย

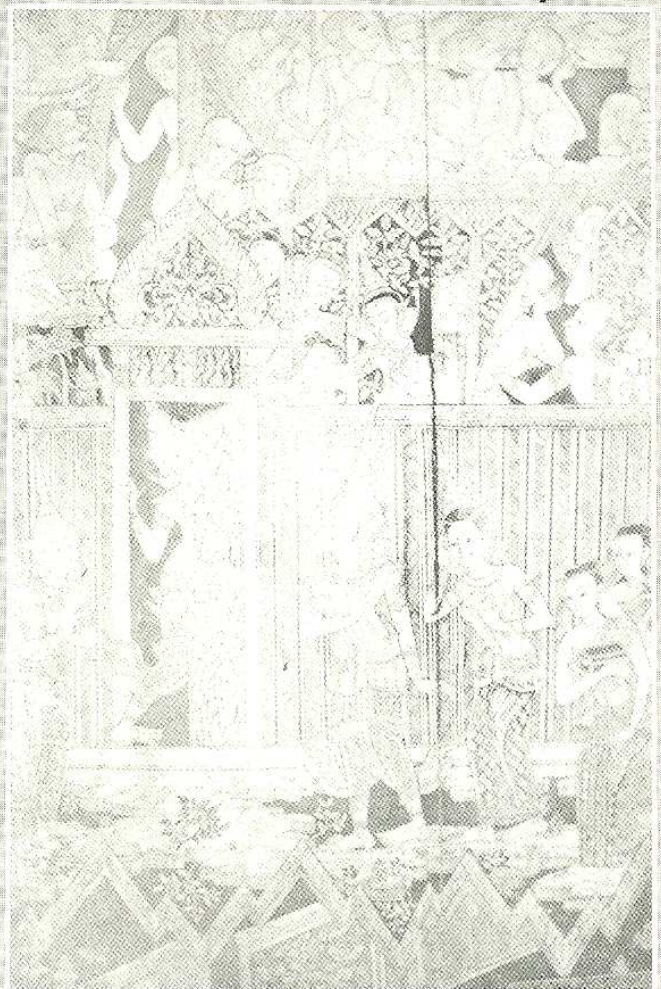

ภาพเสด็จจากทวาทิ

พระพุทธรูปเจ้ากำลังเสด็จข้ามแม่น้ำหิวันตื้นที่พร้อมด้วยเหล่าภิกษุบริษัท พระสาวกและมัลลิกัตริย์กำลังเสด็จสู่ปราสาท

ตู้ชาห่มลายรอน้ำ

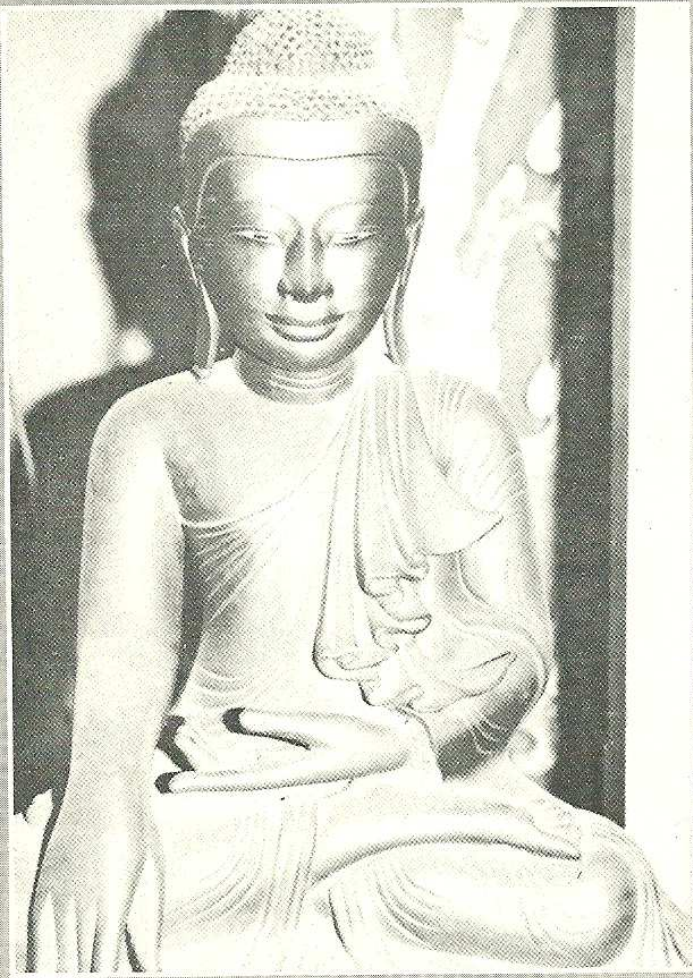

บุษบกสมัยรัตนโกสินทร์

หอเขียนลายรอน้ำสมัยอยุธยา ย้ายมาจากวัดบ้านกล้วย อ. บางปะอิน พระนครศรีอยุธยา

พระพุทธรูปพม่า พุทธศตวรรษที่ ๒๓

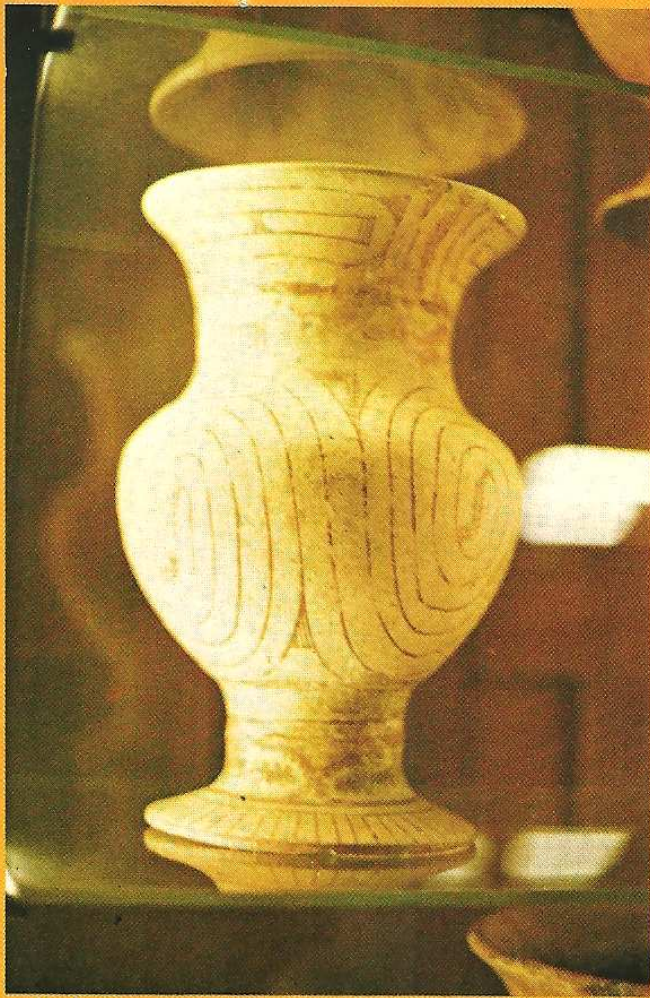
เครื่องปั้นดินเผา บ้านเชียง

พระพุทธรูปหินสมัยคันธาระ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๗
ฝีมือช่างกรีก-โรมัน

เครื่องปั้นดินเผา บ้านเชียง

ตู้ชาสิงห์ทั้งเครื่องถม สมัยรัตนโกสินทร์

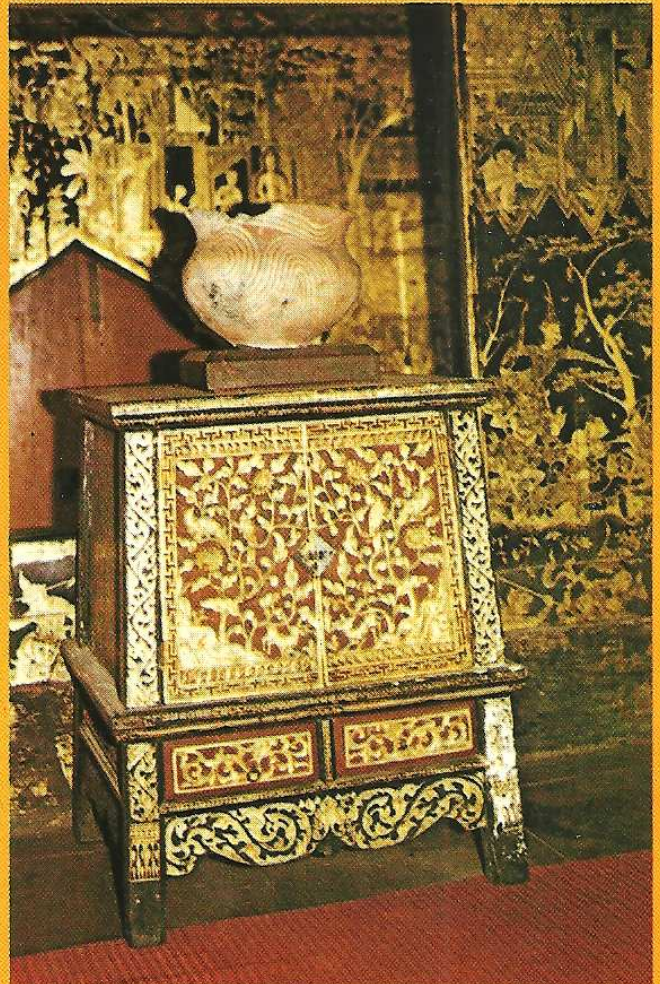
ฉากภาพสีฝุ่นเรื่อง หิมพานต์

มุกพร้อมกระบังไม้แกะ

ตู้ชาห่ม

การต่อสู้ในอากาศ

ประไพ ปรโรหิตย์

เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ ผู้ว่าการกรุงเทพมหานคร นายธรรมนุญ เทียนเงิน เป็นประธานเปิดการแข่งขันว่าว ณ ท้องสนามหลวง อันเป็นประเพณีประจำปีตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ผ่านมา ความหวังใญ่ว่ากีฬากลางแจ้งจะสูญไปจากประเทศไทยก็เป็นอันหมดไป การเล่นว่าวในเมืองไทยนั้น ผิดแผกไปจากการเล่นว่าวในต่างประเทศ เราอาจถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่ควรรักษาไว้สืบไป

ว่าว เป็นเครื่องบันเทิงของผู้ใหญ่และเด็กในแทบทุกประเทศทั่วโลก แต่ว่าวต่างประเทศซึ่งมีรูปร่างแตกต่างกันไปหาได้มีการคว่ำพ่นขึ้นต่อถึงแพ้นะกัน ในอากาศไม่ ว่าวต่างประเทศนั้น เมื่อติดลมบนแล้วจะลอยนิ่งเฉยๆ ซึ่งคนไทยเรียกว่า “แปะ” ผู้เล่นไม่สามารถบังคับให้มันโฉบซ้าย โฉบขวาปักหัวลงคว่ำได้ดังเช่น ว่าวไทย

ว่าวในยุโรป เขาทำรูปคล้ายว่าวปักเป้าของเรา แต่หัวสั้นผูกหางยาวมาก บางทีก็ผูกเป็นโบว์ไปเลย เขาถือว่าว่าวใครแปะหนึ่งไม่วอกแวกเป็นว่าวดี และผู้ทำว่าวมีความสามารถเป็นอันมาก

ในญี่ปุ่นมีการเล่นว่าวมาแต่ครั้งโบราณเช่นกัน ญี่ปุ่นชอบทำว่าวเป็นรูปต่าง ๆ แต่ที่นิยมกันมากที่สุดคือทำว่าวเป็นรูปสี่เหลี่ยม ส่วนประเทศจีนนั้น ชอบทำว่าวเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น นก, ตะขาบ, และงู เป็นต้น

ว่าว มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในหลายประเทศ เช่น อินเดีย แขกอินดูเล่นว่าวก่อนชาติอื่น ๆ ว่าวของอินดูนั้นเรียกว่า ว่าวหง่าว หรือที่เราเรียกว่า ว่าวตุ้ยตุ้ย ว่าวหง่าวนั้นเมื่อชักขึ้นแล้วแผ่นกระดากบาง ๆ ที่ปิดเชือกที่ซึ่งผูกไว้ที่หัวว่าวที่แยกเป็นสองแฉกจะสะบัดลมทำให้เกิดเสียงกึกก้องในอากาศ พวกแขกอินเดียจะชักว่าวหง่าวสำหรับพระราชพิธีเสียงเคราะห์โศกของบ้านเมือง

ไทยเราก็ใช้ “ว่าวหง่าว” ในพิธีที่กล่าวแล้วเช่นกัน ทั้งนี้ปรากฏอยู่ในพระราชพิธี ๑๒ เดือน ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี นอกเหนือไปจากนี้ อินเดียในสมัยโบราณยังมีวันสำคัญเรียกว่า “คัต-เชลา” ถือเป็นวันที่ประชาชนพากันเล่นว่าวป่านคมกันทั้งเมือง มีการพ่นขึ้นต่ออันเป็นวิสัยของมนุษย์ ว่าวที่ชักโดยป่านคมมีลักษณะคล้ายว่าวอีลุ่มของเรา

แต่อกสั้นกว่า

ว่าวบ้านคนนี้ได้ถูกนำมาเล่นในประเทศไทยเมื่อประมาณ ๗๖ ปี มาแล้ว โดยชาวอินเดียที่ค้าขายอยู่ตึกแดง ผังธนบุรี ทรงข้ามคลองโง่งอ่างปรากฏว่าว่าวบ้านคนของชาวอินเดียนั้นตัดว่าวไทยขาดลอยเป็นทิวแถว ทำความตื่นตะลึงให้แก่คนเลงว่าวเป็นอย่างมาก เพราะไม่เคยเห็นแต่ก่อนมาเพื่อที่จะรู้ข้อเท็จจริงว่า ว่าวอินเดียนั้นทำอย่างไรจึงตัดว่าวไทยขาดหมด นักเลงว่าวไทยจึงเอว่าวผูกหางใช้บ้านโตขึ้นไปรั้งว่าวของชาวอินเดียนั้นตกลงมา จึงรู้ชัดว่าความคนนั้นอยู่ที่บ้าน ตั้งแต่นั้นมาว่าวบ้านคนจึงแพร่หลายในประเทศไทยมาจนถึงปัจจุบัน

สันนิษฐานว่า ว่าวจุฬานั้นน่าจะประยุกต์มาจากว่าวดาวของอินเดียซึ่งมี ๕ แฉก แต่ไทยเรามาทำขาบให้ยาวขึ้น ปีกอ้วนขึ้นหัวแหลมจึงมีความคล่องตัวส่ายไปมาได้ การต่อสู้กันในอากาศระหว่างว่าวจุฬาและว่าวปักเป้า นั้น พอสันนิษฐานได้ว่าเกิดขึ้นในสมัยพระเพทราชาราว พ.ศ. ๒๒๓๑ ซึ่งถึงปัจจุบันนี้ก็ ๒๘๙ ปีเข้าไปแล้ว

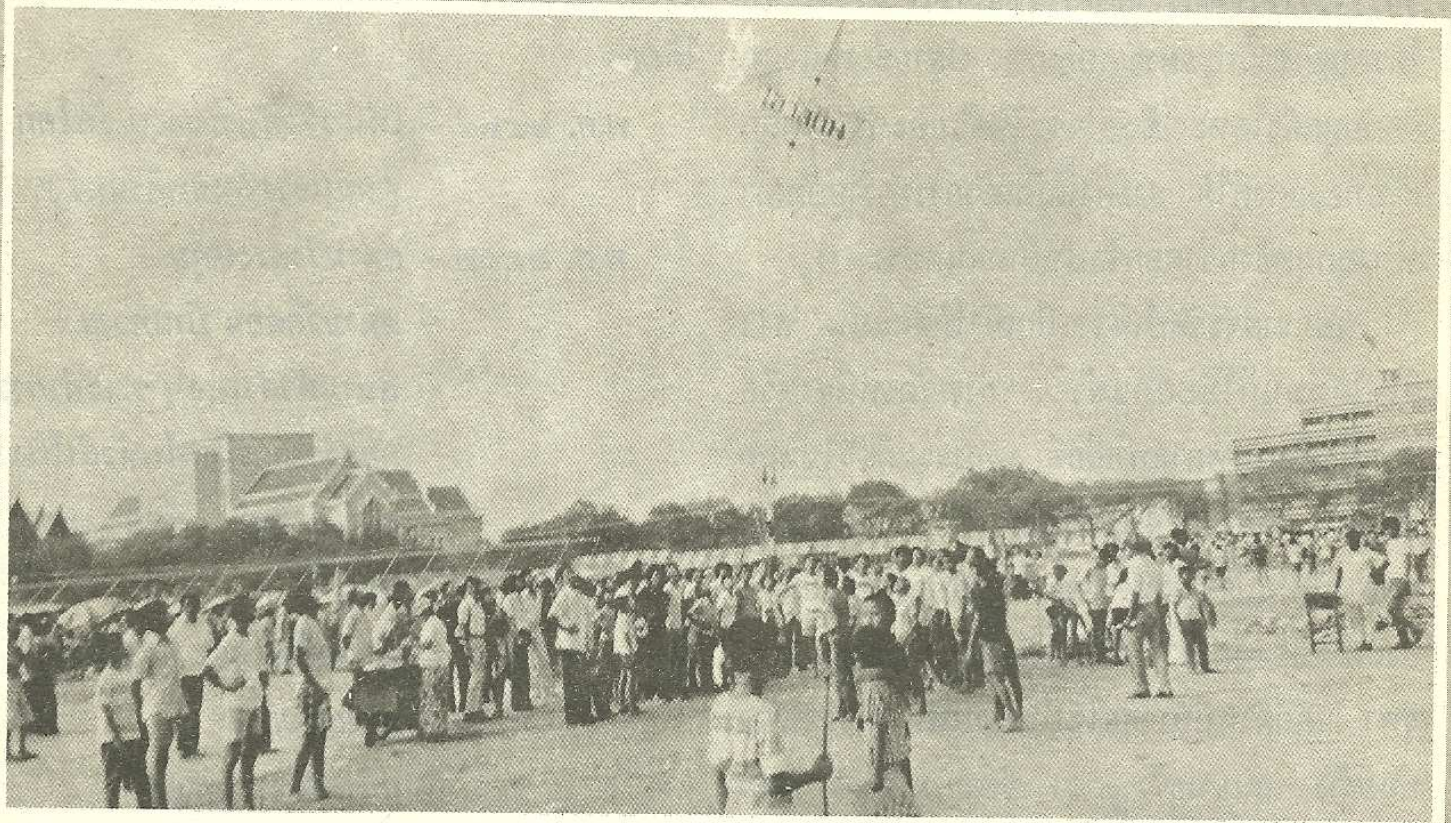
ว่าวจุฬา — ถ้าเปรียบก็เสมือนนักเลงโตชายฉกรรจ์ที่ขึ้นไปลอยส่ายไปส่ายมา เป็นที่น่าเกรงขาม ส่วนคู่ต่อสู้ถึงแม้จะเล็กกว่าครึ่ง คู่อ่อนแอแต่ก็เต็มไปด้วยพิษสง เสมือนหญิงสาวที่เต็มไปด้วยจริตจก้านสามารถทำเอาจุฬาออกหักลงได้ง่ายๆ การพนันระหว่างว่าวจุฬาและว่าวปักเป้านั้นถือ ๒ ต่อ ๑ ถ้าว่าวจุฬาตกลงมาในเขตว่าวปักเป้า ว่าวจุฬาจะต้องเสีย ๒ ต่อ แต่ถ้าปักเป้าเสียหาง ปานขาด ปานชักไม่ออกหรือประกบติดกับว่าวจุฬาและถูกดึงเข้ามาในเขตของว่าวจุฬาได้ ฝ่ายปักเป้าจะเสียเพียง ๑ ต่อ

การพนันว่าวจุฬาและปักเป้าในสมัยเมื่อ ๕๖ ปีมาแล้ว มีอัตราการเล่น ๒๒ บาทต่อ ๑๑ บาท ซึ่งเป็นเงินที่ไม่น้อย ถ้าเทียบกับถ้วยเดียวสามละสามสตางค์ในสมัยนั้น การคว้าวว่าวพนันนายสนามจะกำหนดให้เจ้าของว่าวมาลงทะเบียนและตีตราว่าวทั้งว่าวจุฬาและปักเป้าก่อนการแข่งขัน ส่วนเวลาคว้าวว่าวนั้นจะเริ่มแต่ ๑๔.๐๐ น. จนถึง ๑๘.๐๐ น. เป็นอันเสร็จสิ้นในวันหนึ่ง ๆ

ความครึกครื้นของประชาชนที่มาดูว่าวหาอะไรเปรียบมิได้ มันเต็มไปด้วยความตื่นตะลึงเพราะนอกจากจะเพลิดเพลินกับการคว้าวว่าว ซึ่งผู้ชักทุ่มเทผีไม้ลายมือในการพยายามที่จะเอาชนะคู่ต่อสู้แล้ว ผู้ชมยังได้ฟังเสียงพิณพาทย์บรรเลงให้ฟังถึงสองวง วงหนึ่งเป็นของจุฬา ส่วนอีกวงหนึ่งเป็นของปักเป้า ถ้าฝ่ายใดพลีชีพพลัดท่าเสียที่ พิศพาทย์ของอีกฝ่ายหนึ่งจะบรรเลงเพลงเยาะเย้ยถากถางให้เจ็บใจหรือถ้ากำลังควาติดพันกันอยู่ พิศพาทย์ทั้งสองวงก็จะบรรเลงเพลงเชิดจึงเป็นที่ตื่นตะลึงยิ่งนัก

ทั้งจุฬาและปักเป้า ต่างก็ติดเครื่องประหารด้วยกันทั้งสองฝ่าย กล่าวคือจุฬามีลูกตึงและจำปาเป็นอาวุธ เพราะถ้าปราศจากเครื่องจำปานั้นแล้ว จุฬาไม่มีทางสู้ปักเป้าได้เลย เพราะปักเป้ามียางที่สามารถครอบจุฬาให้หมุนคว้างตกลงมาได้ง่ายๆ ผู้เล่นใช้ทำสายเครื่องด้วยบ้านชักว่าวจุฬานั้นเอง เส้นหนึ่งยาว ๑๒ วา ส่วนจำปานั้นแต่ก่อนใช้หนามหวายตัดเป็นท่อนๆ ยาวประมาณ ๑๐ นิ้ว มีตั้งแต่ ๕ ดอก ๗ ดอก หรือ ๑๐ ดอกก็ยังมี ผูกไว้เป็นระยะๆ แต่ปัจจุบันนี้ได้ใช้ไม้ไผ่ผ่าซีกเล็กๆ หลายซีกมัดเป็นดอกจำปาแทนหนามหวาย ซึ่งมักบาดมือเมื่อเวลาเอว่าวขึ้นหรือเอว่าวลง นอกจากจำปา

แล้ว จุฬายังมีสายตึงที่ผูกกับหลอดสายเครื่องหมุน ใต้รอบตัวยาวประมาณศอกเศษ ปลายข้างหนึ่งผูกติดกับลูกตึงโลหะ ซึ่งอาจจะใช้ด้วยตะกั่ว เหล็ก หรือทองแดงก็ได้ สายตึงนี้เป็นตัวการทำร้ายปักเป้า อย่างอุกฤษยิ่งกว่าดอกจำปาเป็นอเนกประการ,

นอกจากจะรัดบ้านว่าปักเป้าให้ติดแน่น สวาก็ไม่ได้ผ่อนก็ไม่ออกแล้ว ยังตัวตึงเหนียวหรือหางเมื่อปักเป้าพลาดทำเสียที แทบจะแก้ตัวไม่หลุดทีเดียว สายตึงยังมีคุณสมบัติในการป้องกันไม่ให้สายบ้านปักเป้าข้ามคอชุงจุฬาไปได้อีกด้วย เครื่องประหารของปักเป้านั้นถึงแม้จะไม่รุ่งรังเหมือนว่าจุฬา แต่ก็มีเหนียวโดยใช้บ้านอีกเส้นหนึ่งผูกเป็นท้องช้าง เส้นบนยาว ๓ วา ปลายผูกหลอดทั้งหัวท้ายหมุนได้อาวุธนี้ก็เป็นเพียงอาวุธเดียวของปักเป้า ซึ่งถ้าจุฬาติดเหนียวและสํารอกไม่ออก มันจะหมดฤทธิ์ม้วนตัวหักปักลงดินอย่างง่ายดาย เป็นที่น่าพิศวงยิ่งนัก

การเล่นวาวเป็นวิทยายุทธอย่างหนึ่ง ผู้เล่นจะต้องฝึกฝนให้เกิดเชาวน์ไวไวหวพริบขณะที่บังคับวาวให้ต่อสู้ในอากาศ ผู้เล่นจะต้องตัดสินใจด้วยความว่องไวและเฉียบขาด พร้อมทั้งต้องมีกำลังวังชา สายตาแม่นยำ เพราะจะไปอาศัยใครให้ขึ้นไปช่วยก็ไม่ได้ การคว้าวาวของไทยเราเป็นกีฬากลางแจ้งที่สนุกทั้งผู้เล่น สนุกทั้งผู้ดูในฤดูร้อนของแต่ละปี

การคว้าวาวได้เปลี่ยนไปตามเวลาที่ล่วงไป บางปีก็สนุกสนาน บางปีก็ร่อยไปสนามเล่นวาวที่เคยสนุกกันได้อย่างครึกครื้น นับเป็นเวลาหลายปีก็ต้องเลิกราไป เพราะเมื่อราษฎรมีจำนวนมากขึ้น (ตอนนั้นคุณมีชัย วีระไวทยะ ยังไม่เกิด) บ้านเมืองก็แผ่ขยายสนามเล่นวาวพบน้ก็กับแคบลง นักเล่น

วาวก็ต้องย้ายหาสนามใหม่ต่อไป ซึ่งอาจจะสรุปได้คือ

พ.ศ. ๒๔๒๕ — เล่นวาวกันที่สนามวัดโคก
(ถนนข้างวัดเทพศิรินทร์)

พ.ศ. ๒๔๓๒ — สนามวังสระปทุม

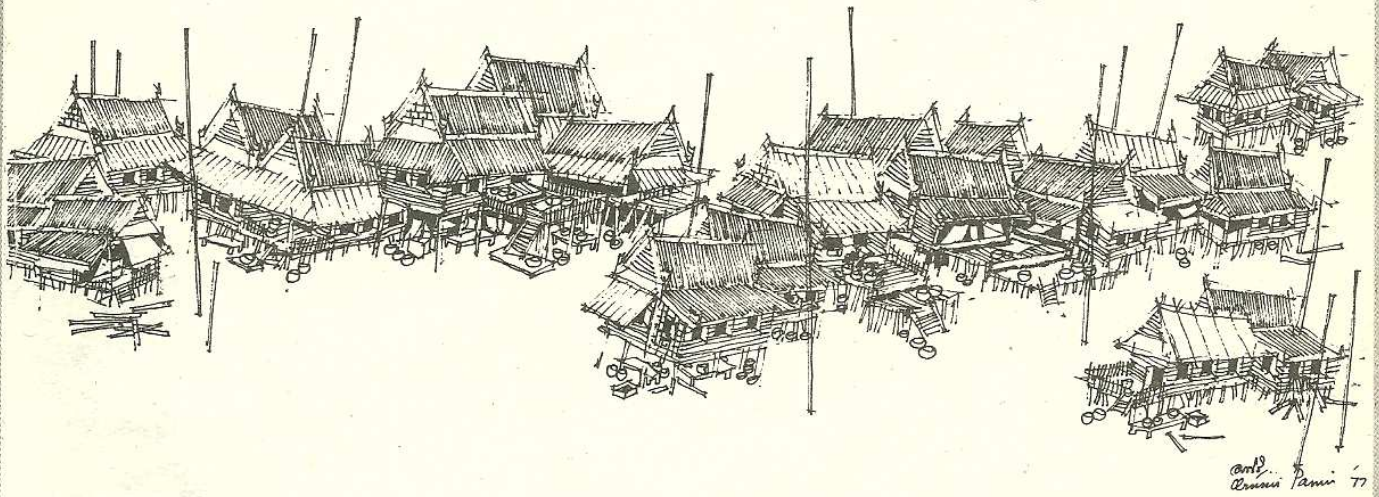
- สนามวัดดอน บ้านทวาย
- สนามหัวลำโพง (ขณะทำการก่อสร้างสถานีรถไฟหัวลำโพง)
- สวนอนันต์ ที่คลองมอญธนบุรี
- สนามหัวตะเข้ ตรงข้ามวังสราญรมย์
- สนามบางขุนพรหม

พ.ศ. ๒๔๔๒ — สนามหลวง ซึ่งได้เล่นติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนับได้ ๗๘ ปี

การเล่นวาวอันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาติไทย น่าจะมีการฟื้นฟูให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งกว่าปัจจุบัน ทั้งนี้ โดยอาศัยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เป็นสื่ออันอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประการ คือ โฆษณาภายใน ทั้งนี้ โดยการชักชวนห้างร้าน บริษัท หรือเอกชน ให้ส่งวาวจุฬาและปักเป้าเข้าแข่งขันโดยมีรางวัลมีค่าเป็นเครื่องจูงใจและมีดนตรีประกอบดังเช่น สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้เคยพระราชทานให้เล่นในสนามวาวตั้งแต่ก่อน

ส่วนการโฆษณาประชาสัมพันธ์ภายนอก ก็คือการชักชวนชาวต่างประเทศให้ไปดูการแข่งขันวาว ซึ่งเป็นเรื่องแปลกประหลาด สำหรับชาวต่างประเทศ เพราะเขาไม่อาจคาดคิดมาก่อนเลยว่า “วาวไทย” สามารถต่อสู้กันได้ ในอากาศอย่างน่าทึ่งจริงใจ.

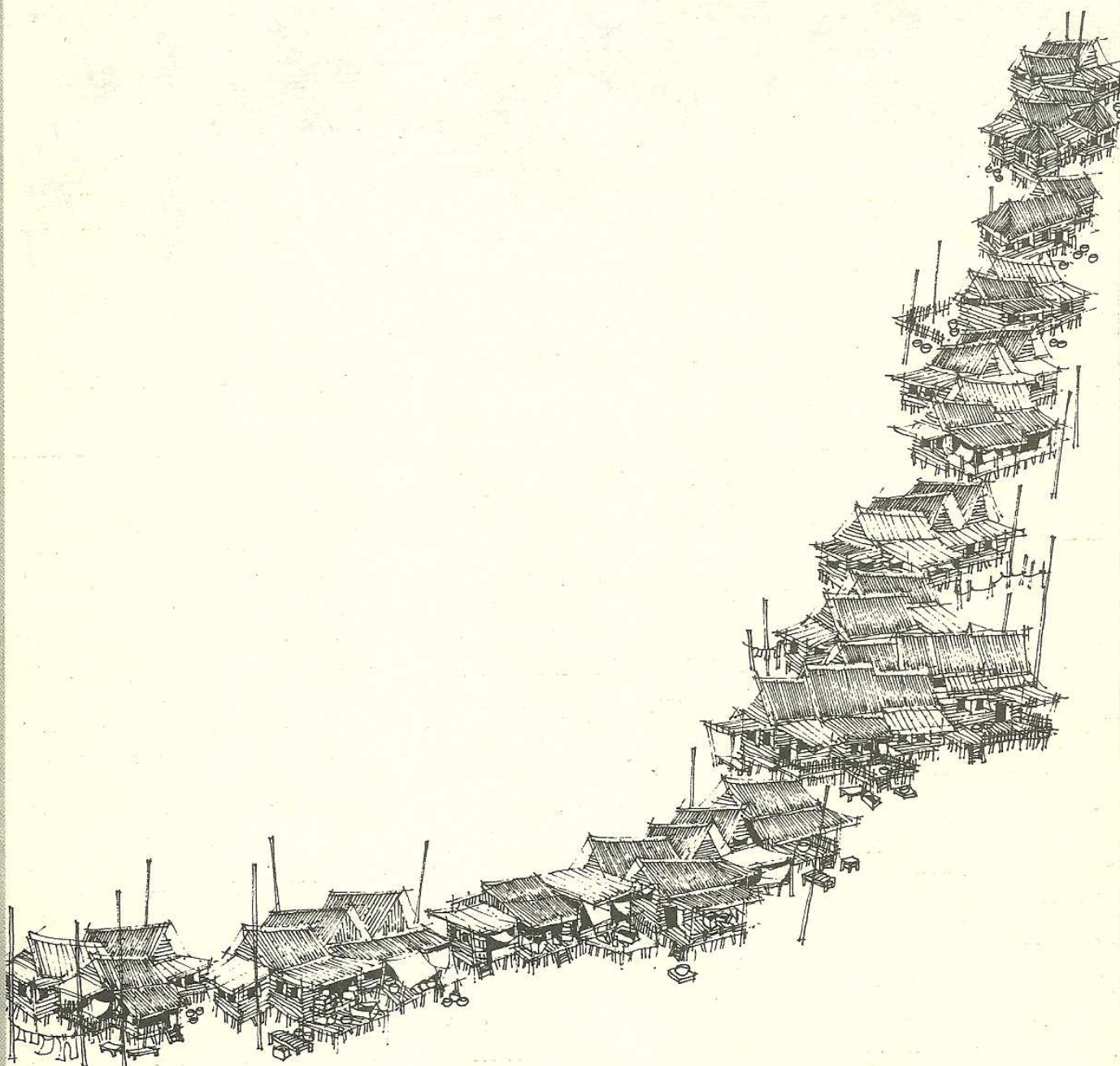

ภาพวาดเส้น

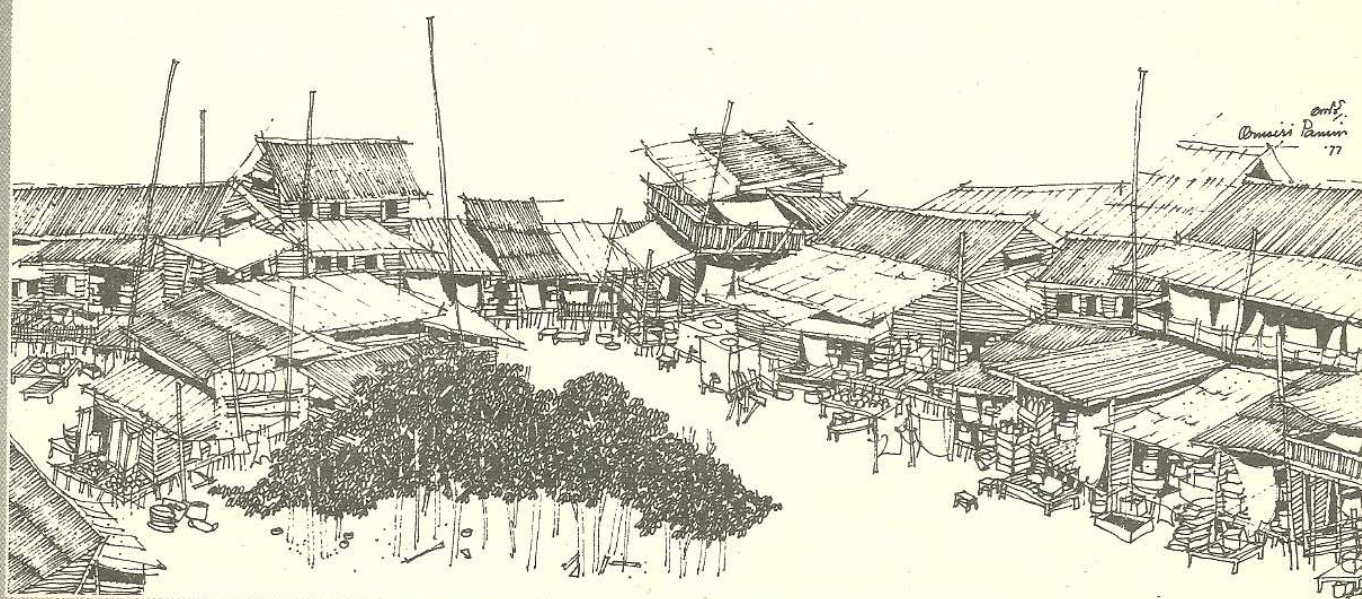
อภัย ภาณุพันธ์

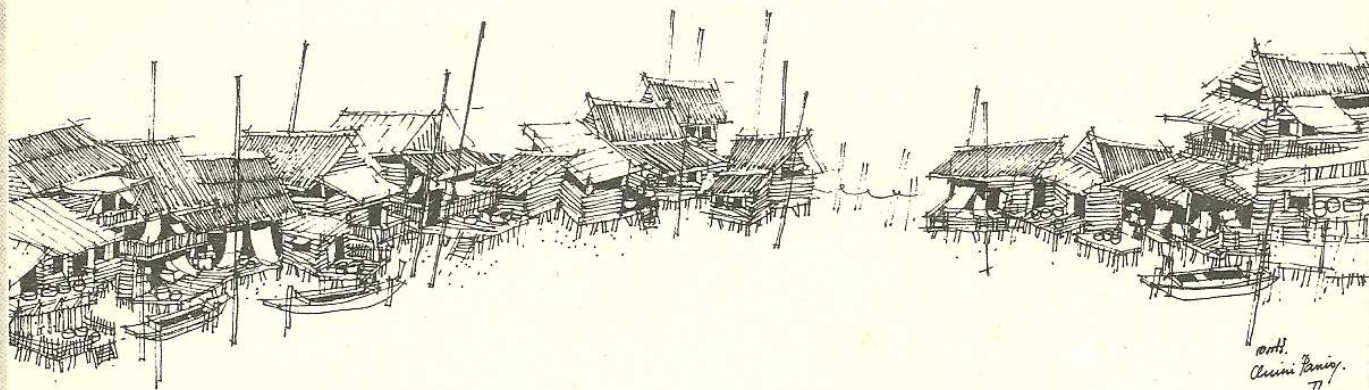

On the River.
Ants.

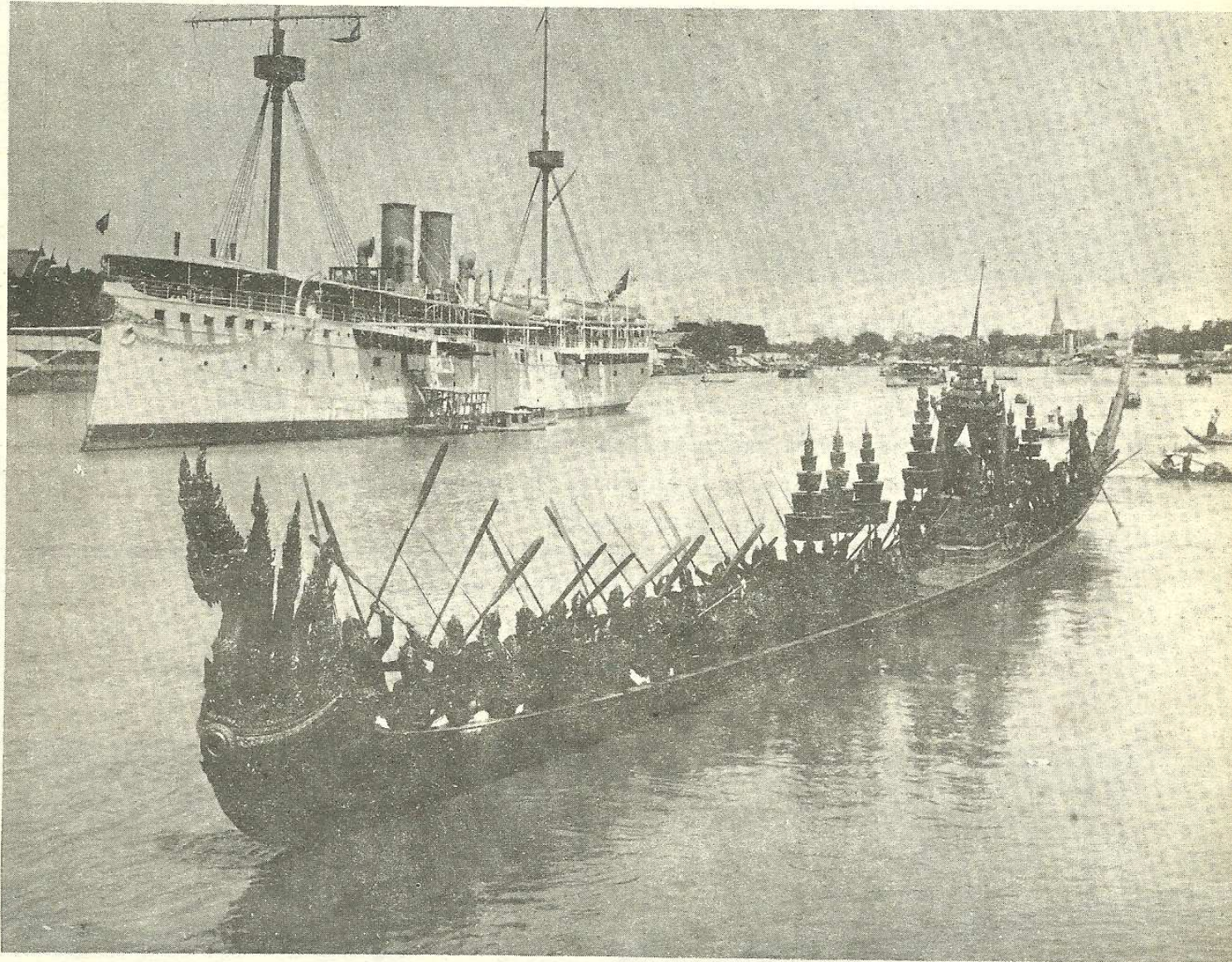

เรือพระที่นั่งจักรีลำแรก

ในรัชกาลสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาพบรรยากาศแม่น้ำเจ้าพระยาสมัยรัชกาลสมเด็จพระปิยะมหาราช รัชกาลที่ ๕ เรือนันทนาคราชประดิษฐานบุษบก อัญเชิญผ้าพระกฐินในกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค เรือกลไฟในภาพคือ เรือพระที่นั่ง (ร.พ.ท.) มหาจักรี ลำแรกในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรือพระที่นั่งลำนี้ต่อจาก สก็อตแลนด์ประเทศอังกฤษระวางขับน้ำ ๒,๐๐๐ ตันเศษ ได้มาถึงกรุงเทพฯ เมื่อ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้เป็นราชพาหนะ เสด็จจากกรุงเทพฯ ประพาสยุโรปครั้งแรก เมื่อ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๐ โดยนาวาโท คัมมิง (Commander Cumming) เป็นผู้บังคับการเรือและมิสเตอร์ เอ. จอนเซน (Mr. A. Jonsen) เป็นต้นกลเรือ

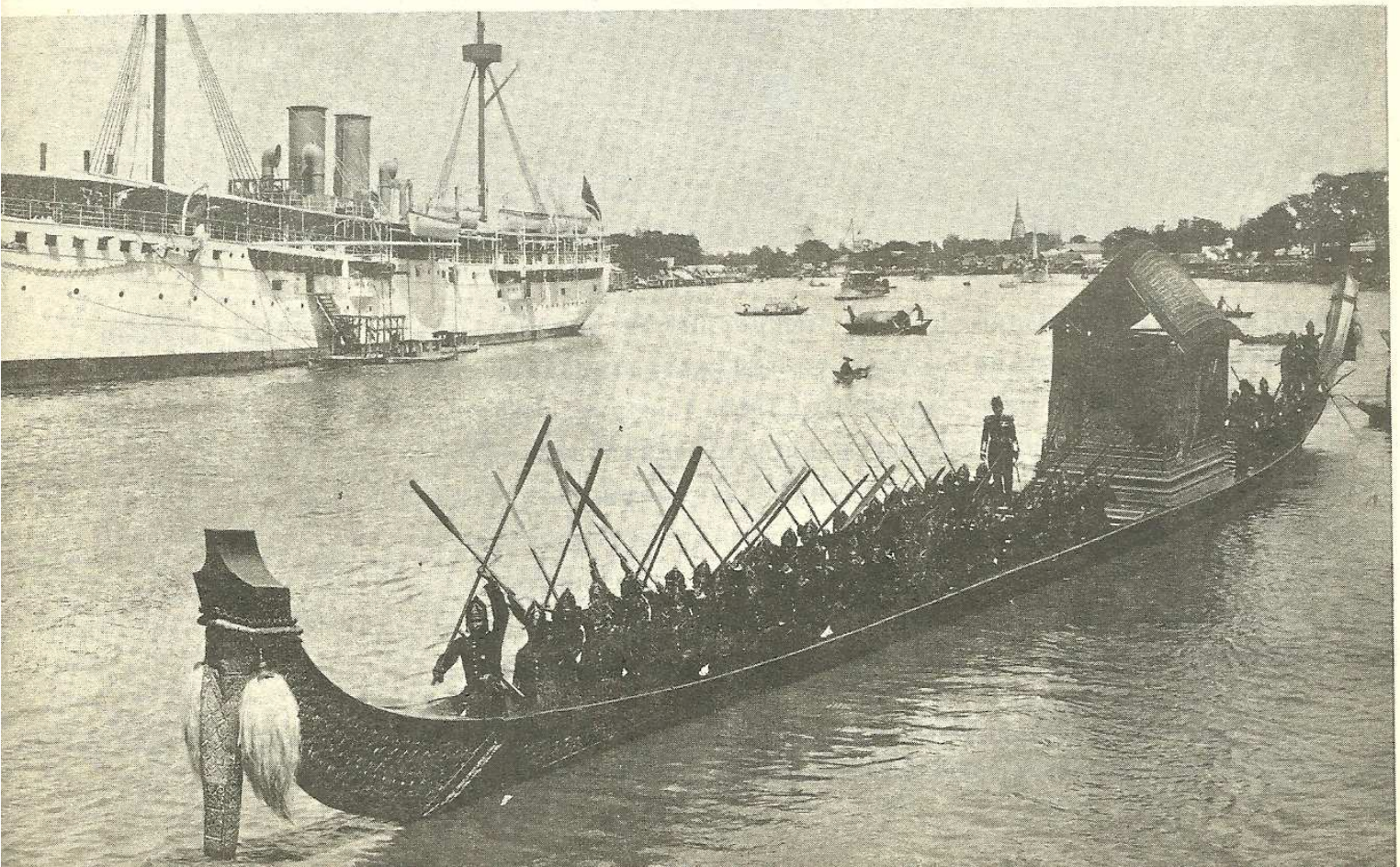
ส. กิริมย์ : บรรยาย

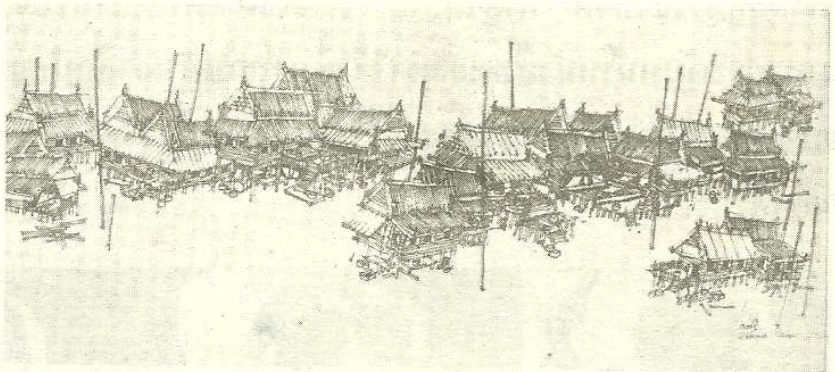
ภาพเรือครุฑใหญ่เห็จ และเรือครุฑเล็กไตรจักร เรือนำกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ในงานถวายผ้าพระกฐิน ในภาพเห็นตึกสองชั้นซ้ายสุด คือตึกแถวที่ทำข้างวังหลวง ซึ่งเป็นตึกยังคงสภาพเดิม เรือไม้ใหญ่ตรงกลางภาพ เป็นที่ทำการกรมชุมพลทหารเรือ ปัจจุบันรื้อลงแล้ว บริเวณที่เป็นกรมสวัสดิการทหารเรือ หอคอยสูงขวามือสุด ไม่ทราบว่าเป็นอาคารอะไร ที่ริมแม่น้ำด้านหน้าหอนี้ คือท่าน้ำ “นิเวศน์วรดิษฐ์ คู่กับ ท่าราชวรดิษฐ์”

เรือพระที่นั่งมหาจักรีลำแรกสมัยรัชกาลที่ ๕ กับเรือพระที่นั่งเอกชาติภุชงค์มีฝีพายยกพายในท่านกบิน (หงส์เหิน) นายทหารเรือสมัยนั้น แต่งกายเต็มยศใช้หมวกแบบอังกฤษที่สามัญชนเรียกว่า “ หมวกกุศเรน ” ภาพถ่ายจากทิศตะวันตกไปตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา

บรรณาธิการแถลง

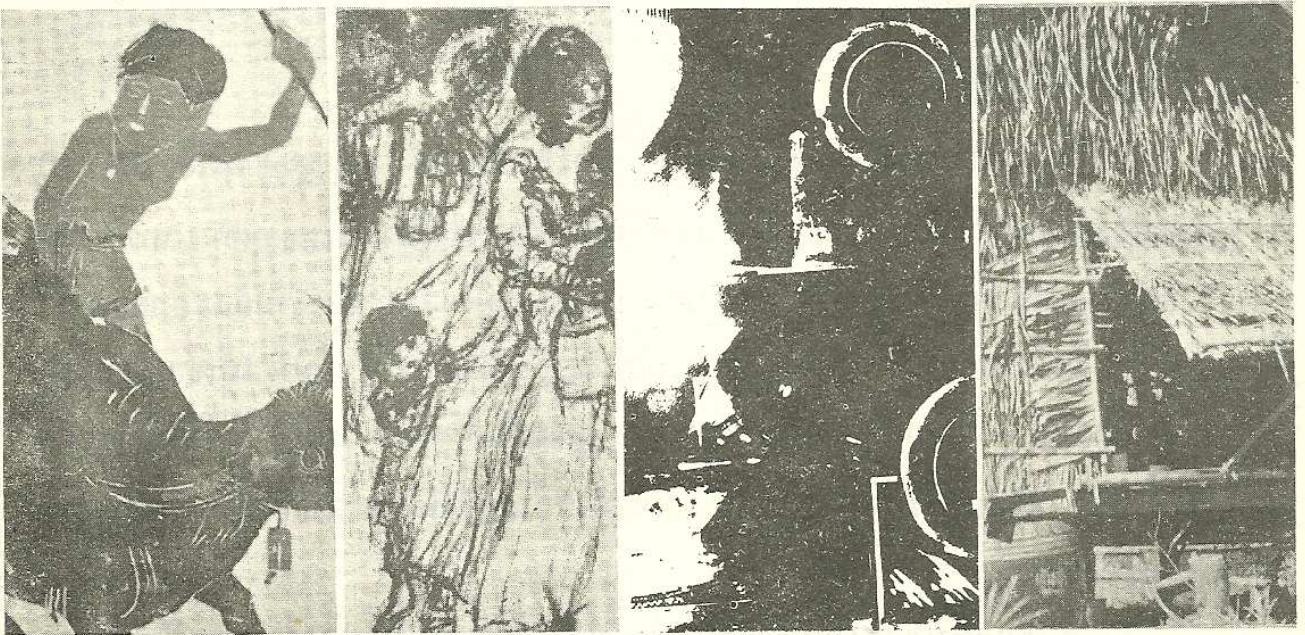
ภาพเขียนสีน้ำที่ให้ความรู้แจ้ง และร่าเริงสนุกสนานของ อุทัย ใจจงรัก ใน “เอกลักษณ์ไทย” ฉบับที่แล้ว ได้ขึ้นว่าเป็นที่ถูกใจท่านผู้อ่านเป็นจำนวนมากด้วยกัน หลายท่านติดต่อมาขอดูต้นฉบับภาพวาดตัวจริง เพราะเชื่อแน่ว่าจะต้องงามและดีสดยิ่งกว่าที่ลงพิมพ์ไป จึงใคร่ขอเรียนให้ทราบด้วยความยินดีว่า คุณอรศิริ ปาณินท์ ผู้เขียนภาพชุด หน้า ๑๑๗ ในเล่มนี้ จะได้แสดงภาพเขียนร่วมกับ คุณอุทัย ใจจงรัก ในเร็ว ๆ นี้ที่ห้องแสดงภาพ “สีป๊ะ” เพลินจิตราเขต ส่วนกำหนดวันแน่นอนนั้น โปรดคอยติดตามข่าวจากหนังสือพิมพ์รายวัน

เรารู้สึกยินดีที่นิตยสารฉบับนี้ได้มีส่วนช่วยให้คนอ่านจำนวนหนึ่ง ซึ่งแต่ก่อนรู้สึกเฉย ๆ ต่อรูปเขียน เริ่มจะมองเห็นว่ารูปเขียนนั้นมีความงาม มีวิญญูณ มีปรัชญา และอารมณ์ ซึ่งเป็นเครื่องชูใจอย่างหนึ่ง เท่าที่เราสังเกตเห็น ในระยะสองสามปีมานี้ เวลาที่มีการแสดงภาพ ก็ได้มีคนไทยสนใจไปชมกันมากขึ้นเป็นลำดับ เห็นจะเป็นด้วยว่า ท่านเหล่านั้นเริ่มตระหนักว่า ชีวิตปัจจุบันนี้น่าท้อและเคร่งเครียดเหลือเกิน ควรหาเวลาว่างหลบความหมกมุ่นซุกมุน หรืออากาศเป็นพิษ ไปสู่ความสงบแห่งธรรมชาติ หรือไปชมภาพเขียนงาม ๆ เสียบ้าง

คนสมัยก่อนนี้ไม่มีหอแสดงภาพ แต่เขาไปวัดกันบ่อย เกือบจะทุกวันพระ ฟังเทศน์ฟังธรรมเสร็จแล้วก็ดูจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ วัดจึงกลายเป็นหอแสดงภาพไป ช่างคนไหนมีใจรักทางนี้ ก็ไปฝากฝีมือไว้ที่วัด ปัจจุบันนี้มีหอศิลป์เป็นห้องเป็นราว จริงจังขึ้น ยิ่งกว่านั้นก็ยังมีย่านขายภาพตามที่ต่างๆ อีกมากมายหลายแห่ง ถึงจะยังไม่คิดซื้อ จะแวะเข้าไปดูไปชมเฉยๆ เขาก็ไม่ว่า อย่างที่ “ปณิดา แกลเลอรี” หรือ “ลีปปะ” หากแวะเข้าไปบางครั้งอาจได้พบกับจิตรกรซึ่งชอบพูดถึงความงามของทะเลมยมนา ภูเขา และแสงเดือนได้อย่างสนุก ให้แรงบันดาลใจได้ดีนัก คนเหล่านี้แต่ละงานจากปลายฟุ้งกันของเขา ล้วนแต่มีเสน่ห์ดึงดูดใจ ทำให้ชีวิตของโลกียชนอย่างเราๆ ท่านๆ ค่อยโศกาน่ารักขึ้นเป็นกอง

แต่หลายท่านอาจยังไม่มีเวลาไปเดินดูภาพตามห้องแสดงภาพเหล่านั้น หรือ บ้างก็อยู่ต่างจังหวัด หาดูได้ยาก เราจึงได้ไปค้นหาภาพงามๆ จากห้องแสดงภาพต่างๆ มาลงประดับหน้าหนังสือของเราไว้ ซึ่งเท่ากับนำเอาศิลปะมาให้ท่านถึงบ้านนั่นเอง เราใคร่ขอขอบคุณบรรดาจิตรกรและห้องแสดงภาพต่างๆ ที่ได้ให้ความร่วมมือในเรื่องนี้เป็นอย่างดี.

ฉบับหน้า : ระथा โดย น.อ. สมภพ ภิมย์ ร.น., จุฬา-ปักเป้า เอกลักษณ์ลอยฟ้า โดย อภิชาติ สุกตคานนท์, การคาด (เกี้ยว) ผ่าคาดเอว โดย สมภพ จันทรประภา, พระชัยประจำรัชกาล (ตอนพระชัยประจำรัชกาลที่ ๙) โดย ส. พลายน้อย, พิชัยวงศิดาฤกษ์ โดย สี่ดา เจตุร์วรรณกรรมนอกทำเนียบ โดย โสมทต เทเวศร์, ตะครุไทยยังอยู่ยั้งยืนยง โดย จันทิมา สวณีย์ ไตรภูมิในพระพุทธศาสนากับสถาปัตยกรรมไทย (ตอนจบ) โดย โชติ กัลยาณมิตร, ภาพชุดองค์ประกอบลายปูนปั้น โดย สมมา เวสาร์ชานนท์, เรื่องโบราณสถาน โดย ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ ฯลฯ

